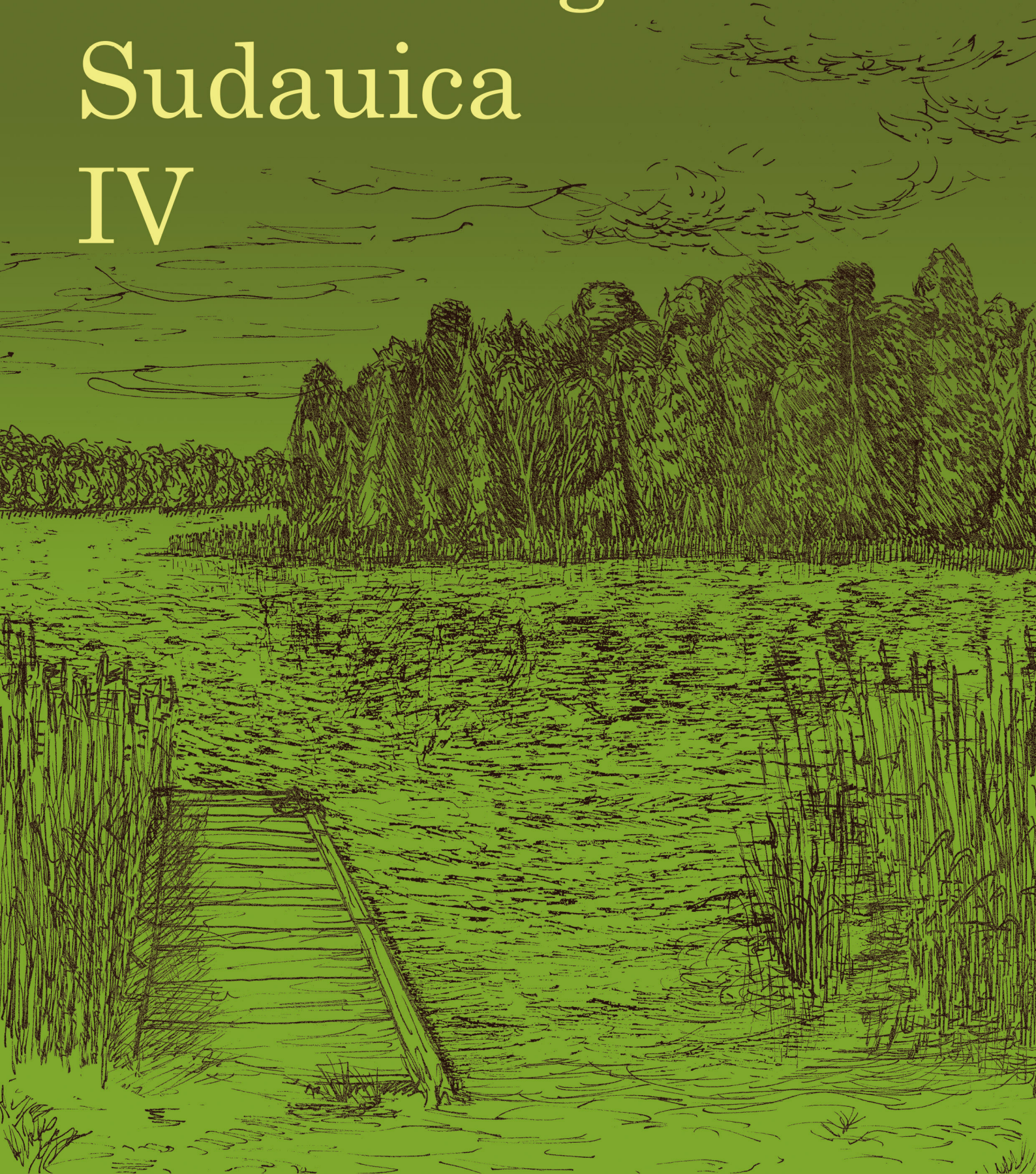

Studia Archaeologica Sudaunica IV

**STUDIA
ARCHAEOLOGICA
SUDAUICA**

Tom IV

Muzeum Okręgowe w Suwałkach
Wydział Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego

**STUDIA
ARCHAEOLOGICA
SUDAUICA**

Tom IV

Warszawa 2024

Studia Archaeologica Sudauica, vol. IV

Collegium redakcyjne

Jerzy Brzozowski, Anna Juga-Szymańska, Jerzy Siemaszko, Paweł Szymański

Redakcja tomu

Anna Juga-Szymańska, Paweł Szymański

Współpraca redakcyjna

Rasa Banytė-Rowell, Krzysztof Burek, Stephen Rowell, Andra Simniškytė

Opracowane graficzne tomu

Paweł Szymański, Michał Szymański, Tomasz Szmit

Tłumaczenia

Sabina Siemaszko, Kinga Brzezińska, Anna Juga-Szymańska

Skład i łamanie

Tomasz Szmit

Projekt okładki

Paweł Szymański

Na okładce wykorzystano grafikę autorstwa Michała Szymańskiego przedstawiającą wyspę Sacin na jeziorze Rajgrodzkim

Zdjęcie prof. Mariana Pokropka pochodzi ze zbiorów prywatnych, fot. K. Snarski

ISBN MOS 978-83-61494-35-5

ISBN WA UW 978-83-66210-47-9

ISSN 2544-9982

© Muzeum Okręgowe w Suwałkach,
ul. T. Kościuszki 81, PL 16400, Suwałki

© Wydział Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego,
ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, PL 00-927 Warszawa

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Warszawski

Druk i oprawa

Drukarnia Biały Kruk Milewscy sp.j.
Tygrysia 50, Sobolewo
15-509 Białystok
tel. 85 74 04 704, 85 868 40 60
e-mail: drukarnia@bialykruc.com

Spis treści

Od Redakcji	9
STUDIA I MATERIAŁY	
Sylvia DOMARADZKA	
Osadnictwo subneolityczne tzw. nurtu kontynentalnego w rejonie Pojezierza Suwalskiego oraz Ełckiego	17
Subneolithic settlements of the so-called continental trend in Suwałki and Ełk Lake Districts	
Anna BUCHOLC	
Osada z okresu wpływów rzymskich i średniowiecza w Tworkach Skrodzkich nad jeziorem Rajgrodzkim	41
A settlement from the Roman Period and Middle Ages in Tworki Skrodzkie on Lake Rajgrodzkie	
Andra SIMNIŠKYTĖ, Rūta KARALIŪTĖ, Linas KVIZIKEVIČIUS	
The settlement site in Mikniškiai (South-West Lithuania). New materials for the studies of the Trans-Nemunas Region settlement in the Roman Iron Age	223
Osada w Mikniškiai (południowo-zachodnia Litwa). Nowe materiały do studiów nad osadnictwem na Litwie Zaniemeńskiej w okresie wpływów rzymskich	
Iwona LEWOC, Paweł SZYMAŃSKI	
Nietypowa zapinka z wczesnego okresu wpływów rzymskich z Puszczy Boreckiej	261
An untypical fibula from the Early Roman Period discovered in the Borecka Forest	

Wojciech NOWAKOWSKI

- Skutki wydarzeń w afrykańskim amfiteatrze, czyli moneta cesarza Gordiana z Płociczna** 269

The aftermath of the events in the African amphitheater, or the coin of Emperor Gordian from Płociczno

Marcin ENGEL, Cezary SOBCZAK, Piotr IWANICKI

- Nowe materiały do badań Jaćwieży. Weryfikacyjne badania archiwalnego stanowiska w dawnym Plöwken, Kreis Treuburg – obecnie Judziki, pow. olecki** 277

New materials for the study of Yatvingia. Verification research of the archival site in the former Plöwken, Kreis Treuburg – currently Judziki, Olecko district

ODKRYCIA I KOMUNIKATY

Lech PAWLATA

- Ślady metalurgii brązu w Horodniance nad Biebrzą** 299

Traces of bronze metallurgy in Horodnianka on the Biebrza River

Jakub PAWLAK

- Na pograniczu. Uwagi do fragmentów ceramiki ze stanowiska Dreństwo 4** 305

At the Borderland. Comments on pottery fragments from Dreństwo, site 4

Vital SIDAROVICH, Iwona LEWOC

- Znaleziska sesterców Eliusza i Kommodusa z Puszczy Boreckiej** 313

Sestertii of Aelius and Commodus from the Borecka Forest

Iwona LEWOC

- „Kolekcja” zabytków z Puszczy Boreckiej** 319

“Collection” of artefacts from the Borecka Forest

Z HISTORII ARCHEOLOGII

Danuta JASKANIS

- Było nas dwoje archeologów osiadłych na stałe w Białymstoku. Rozmyślania nad zepsutym laptopem** 331

We were the two archaeologists who settled in Białystok

Krzysztof SNARSKI

- Jaką marszrutę przygotował nam Pan na dziś? Etnograficzne badania terenowe z profesorem Marianem Pokropkiem na Suwalszczyźnie** 365

“What route have you prepared for us today?” Ethnographic field research with Professor Marian Pokropek in the Suwalki region

RECENZJE I OMÓWIENIA

Joanna KALAGA

- Recenzja:** Grażyna Iwanowska, Cezary Sobczak, Marcin Engel,
„Grodzisko w Jeglińcu. Jaćwieskie centrum osadnicze w świetle badań
archeologicznych i przyrodniczych”, Państwowe Muzeum Archeologiczne,
Warszawa 2022 r. 373

KRONIKA NAUKOWA

Anna BITNER-WRÓBLEWSKA, Wojciech WRÓBLEWSKI

- Ćwierć wieku Seminarium Bałtyjskiego** 383
25 years of the Baltic Seminar

Anna Bitner WRÓBLEWSKA, Jerzy BRZozowski,

Renata MASKOWICZ-SIKOROWSKA, Jerzy SIEMASZKO

- Międzynarodowa konferencja „50 lat minęło.
Co dalej z kulturą sudowską?”. 5–8 października 2023 roku, Suwałki** 395
International conference “50th Anniversary.
What is the Future of the Sudovian culture?” 5–8 October 2023, Suwałki

Monika RADZIKOWSKA

- „Reakcja”, czyli Augustowski Festiwal Pasji do Nauki** 409
“Reaction”, or Augustów Festival of Passion for Science

Maciej KARCZEWSKI

- Kompleksowa Ekspedycja Jaćwieska. Biografia i dziedzictwo** 417
Multidisciplinary Yatvingian Expedition. Biography and Legacy

Przynależność administracyjna miejscowości wymienionych w tomie 427

Wykaz skrótów 433

Od Redakcji

Prezentujemy Państwu kolejny – IV tom wydawnictwa *Studia Archaeologica Sudauica*. Jest to pierwszy tom po pandemii i, niestety, kolejny w czasie trwania wojny w Ukrainie. Poprzedni, choć sygnowany 2021 rokiem, ukazał się, gdy wojna dopiero wybuchła. Obecny zostaje wydany w czasie, gdy trwa ona już od ponad 1000 dni! Śmierć w owym czasie pochłonęła setki tysięcy niewinnych ofiar. Cześć ich pamięci! Należy mieć nadzieję, że to szaleństwo strony rosyjskiej, sprzymierzonej obecnie z jednym z najstraszliwszych reżimów w historii, będące dla niej hańbą, zakończy się jak najszybciej.

Tom poświęcamy zmarłemu w 2023 roku profesorowi Marianowi Pokropkowi, znakomitemu polskiemu etnografowi, w badaniach którego ziemie pojaćwieskie stanowiły jeden z priorytetów. Profesor Marian Pokropek, mimo że nie był archeologiem, wniósł duży wkład w działania Kompleksowej Ekspedycji Jaćwieskiej, kierując jej częścią etnograficzną. Przez wiele lat był też znakomitym współpracownikiem Muzeum Okręgowego w Suwałkach. Więcej o Profesorze i wspólnych działaniach mówi tekst Krzysztofa Snarskiego.

Niniejszy numer jest zdominowany przez publikacje materiałów osadowych. W dziale *Studia i Materiały* zaprezentowana została długo pozostająca wielką niewiadomą osada w Tworkach Skrodkich. Opracowanie powstało w ramach pracy magisterskiej Anny Bucholc, która włożyła w nie wiele żmudnej pracy. Z powodu utraty części materiałów zabytkowych i dokumentacji monografia ta jest obciążona wieloma znakami zapytania, ale Autorka wykazała się dużą determinacją w odtworzeniu danych pozyskanych podczas wykopalisk w latach 80-tych XX wieku. Można było tego uniknąć, gdyby w swoim czasie we właściwy sposób zabezpieczono materiały zabytkowe i dokumentację, a przede wszystkim opublikowano je niezwłocznie po badaniach. Niestety tak się nie stało.

Kolejna prezentowana w tomie osada jest położona już na terenie Litwy Zaniemeńskiej (artykuł trojga Autorów – Andry Simniškytė, Rūty Karaliūtė i Linasa Kvizikevičiausa). Teren ten nie był nigdy badany na dużą skalę, a sytuacja kulturowa w okresie wpływów rzymskich jest dalece niejednoznaczna. Publikowanie nowopozyskanych materiałów pozwoli więc nieco rozjaśnić obraz kulturowy tych ziem.

Pozostałe materiały zaprezentowane w tym dziale wcale nie są mniej ciekawe. Zacząć należy od omówienia zabytków subneolitycznych z Suwalszczyzny. Zostały one zaprezentowane przez Sylwią Domaradzką syntetycznie w sposób, który nie jest typowy dla ośrodka

warszawskiego. Jest to zatem *novum* nie tylko jeśli chodzi o prezentację wybranych materiałów, ale też o zupełnie odmienny sposób opracowania.

W dziale tym znajdą również Państwo szczegółowe przyjrzenie się jednemu z nietypowych znalezisk z Puszczy Boreckiej. Autorzy Iwona Lewoc i Paweł Szymański postarali się wyjaśnić jego charakter i pochodzenie. Znajdą tu również Państwo artykuł Wojciecha Nowakowskiego, który rozprawia się z *fakenews* `em sprzed wielu dziesięcioleci, w logiczny sposób pokazując, że pogoń za sensacją archeologiczną i publikacja niesprawdzonych tez prowadzi do nieporozumień.

Dział *Studia i Materiały* kończy publikacja stanowiska w Judzikach (dawniej administracyjnie przynależnego do miejscowości Plówken). Marcin Engel, Cezary Sobczak i Piotr Iwanicki analizują zarówno dawne, jak i nowe znaleziska z okresu wczesnego średniowiecza z części Mazur przebadanej bardzo słabo przez archeologów niemieckich, która ujawnia niezwykle ciekawe zabytki.

Dział *Odkrycia i Komunikaty* rozpoczyna tekst Lecha Pawlaty o niedawnych bardzo interesujących znaleziskach w Horodniance na Podlasiu.

Nowe badania publikuje też Jakub Pawlak, który wraca do już znanego wcześniej stanowiska w Dreństwie, by pokazać go w świetle najnowszych odkryć podwodnych, a zatem nasze pismo wkracza w dziedzinę archeologii podwodnej.

Teksty Vitala Sidarovicha i Iwony Lewoc przybliżają natomiast nowe odkrycia w Puszczy Boreckiej. Numizmatyczne opracowanie sesterców imperatora Kommodusa i mało znanego cezara Eliusza stało się przyczynkiem do rozważań nad napływem i deponowaniem monet w kulturze sudowskiej. Iwona Lewoc w swym tekście o zabytkach z Puszczy Boreckiej prezentuje natomiast ciekawe znaleziska, które nigdy nie pojawiłyby się w obiegu naukowym, gdyby nie działalność popularyzacyjna archeologów.

W dziale *Z historii Archeologii* znajdą Państwo wspomnienia Pani Danuty Jaskanis z okresu, gdy właściwie tworzyła od podstaw Dział Archeologii muzeum w Białymstoku, oraz tekst Krzysztofa Snarskiego o zmarłym w 2023 roku profesorze Marianie Pokropku.

W dziale *Recenzje i Omówienia* przedstawiamy długo oczekiwaną monografię średniowiecznego grodziska w Jeglińcu, omówioną przez Joannę Kalagę. Opracowaniu temu, jak wskazuje autorka recenzji, czas posłużył, bo wzbogaciło się ono o nowoczesne metody analityczne.

Dział *Kronika* rozpoczyna jubileuszowy tekst Anny Bitner-Wróblewskiej i Wojciecha Wróblewskiego, gospodarzy Seminarium Bałtyjskiego powstały z okazji 25-lecia wieku tej inicjatywy, powołanej przez Jerzego Okulicza-Kozaryna.

W drugim artykule Anna Bitner-Wróblewska, Jerzy Brzozowski, Renata Maskowicz-Sikorowska i Jerzy Siemaszko przedstawili ważną konferencję poświęconą 50-leciu wprowadzenia do obiegu naukowego przez Mariana Kaczyńskiego pojęcia *kultura sudowska*. Było to syntetyczne podsumowanie dotychczasowej wiedzy, ale też postawienie wielu pytań badawczych na przyszłość. Sama konferencja miała miejsce w Suwałkach w październiku 2023 roku.

Znajdą tu Państwo również przedstawienie przez Monikę Radzikowską oddolnej, ale bardzo twórczej, inicjatywy fundacji Terra Desolata, która zorganizowała w Augustowie piknik naukowy przyciągając do tego pięknego miasta nie tylko przedstawicieli wielu instytucji naukowych, ale i rzesze zwykłych ludzi.

Dział, a zarazem tom, kończy tekst Macieja Karczewskiego dotyczący dwóch konferencji poświęconych dorobkowi Kompleksowej Ekspedycji Jaćwieskiej – fenomenu, który zrzeszał specjalistów różnych dziedzin i stał się jednym z podwalin utworzenia w Białymstoku tak ważnej instytucji, jaką było Białostockie Towarzystwo Naukowe (wydawca Rocznika Białostockiego). Obie konferencje wzmiankowane przez Autora miały miejsce w 2021 i 2022 roku.

Pozostajemy zatem przy koncepcji prezentacji tekstów zarówno zasłużonych archeologów, jak i młodych dopiero rozpoczynających swe badania adeptów tej sztuki.

Z życzeniami przyjemnej lektury

Redakcja SAS

Marian Pokropek (1932-2023)

Anna BUCHOLC

Fundacja Archeologii Podwodnej

Osada z okresu wpływów rzymskich i średniowiecza w Tworkach Skrodzkich nad jeziorem Rajgrodzkim¹

Przez wiele lat w literaturze brakowało gruntownej analizy osadowej ceramiki bałtyjskiej. Podstawą bazy źródłowej były materiały z cmentarzysk. Osady były eksplorowane rzadko i na niewielką skalę. Stanowiska sepulkralne są bowiem bardziej czytelne w terenie, a ze względu na charakterystykę znalezisk, w tym współwystępowanie w zespołach zwar- tych zabytków metalowych, łatwiej jest przeprowadzić analizę i określić ramy chronolo- giczne, niż w przypadku znalezisk samej ceramiki. W ciągu ostatnich dwóch dekad znaczny przyrost materiałów sprawił, że ceramika osadowa przestała być niedocenianym źródłem informacji. Na osadach jest ona bowiem najliczniej znajdowanym materiałem zabytkowym, a często – jak w przypadku Tworek Skrodzkich – w zasadzie jedynym. Analiza materiału ceramicznego wciąż nie jest jednak łatwa ze względu na brak materiału porównawczego

-
- 1 Przedstawiony tekst jest skróconą i zmodyfikowaną o odnalezione później materiały wersją pracy magisterskiej przygotowanej w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. Pawła Szymańskiego, któremu dziękuję za niebywałą cierpliwość i pomoc na każdym etapie po- wstawania pracy, podziękowania składam także prof. Bartoszowi Kontnemu za umożliwienie udziału w badaniach powierzchniowych oraz podwodnych w Tworkach Skrodzkich i wokół wyspy Sacin, śp. mgr. Wojciechowi Jedlińskiemu i śp. mgr. Andrzejowi Olsienkiewiczowi za udzielenie wielu cen- nych informacji na temat badań przeprowadzonych w latach 80. XX w. Wdzięczna jestem dr. Jerzemu Jastrzębskiemu za zgodę na wypożyczenie materiałów, Paniom mgr Małgorzacie Kuklińskiej i mgr Joannie Deptule z Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży za pomoc podczas kwerendy, Pani mgr Renacie Maskowicz-Sikorowskiej z Muzeum Okręgowego w Suwałkach za udostępnienie sprawoz- dań, dr Annie Juga-Szymańskiej za cenne wskazówki i odnalezienie materiałów w archiwum WA UW, dr. Michałowi Starskiemu za konsultację przy opracowaniu materiałów średniowiecznych, dr Annie Gręzak i jej studentom za pomoc w opracowaniu materiałów osteologicznych, dr. Michałowi Przeź- dzieckiemu za konsultacje w zakresie materiału krzemienno-ego, Joannie Piotrowicz za przekazanie materiałów, mojemu mężowi Bartłomiejowi Kujdzie za ogrom wsparcia oraz właścicielce działki Pani Reginie Ostrowskiej – bez Pani wspomnień nie byłoby możliwe zlokalizowanie stanowiska w terenie.

oraz mniejszą czułość chronologiczną. Spośród kilkunastu zidentyfikowanych stanowisk osadniczych położonych w południowej części ziem bałtyjskich do dziś zbadano tylko kilka sondażowo lub w formie wykopalisk ratunkowych. Opracowań z badań osad bałtyjskich jest zdecydowanie mniej niż opracowań z badań cmentarzysk. Obecnie dostępne są jedynie publikacje materiałów pochodzących z osiedli m.in. w Rajgrodzie [D. JASKANIS 2001, 75–158], Rybczyźnie, stanowisko Dworczyisko [J. M. ŁAPO 2007, 421–435], Bargłowie Dwornym [M. KACZYŃSKI 1976b, 477–480; 1998, 167–194], Netcie I (st. II i V, punkty osadnicze III, VII, IX) i Netcie II (punkty osadnicze IV i V) [R. ZABŁOCKA 2009, 99–112], Krzywółce [C. SOBCZAK 2017, 151–239], Niedrzewicy [P. IWANICKI 2019, 191–197], Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020] oraz Śniepiu [J. AFFELSKI, K. DANIEK 2022, 29–71].

Celem niniejszej pracy jest powiększenie wyżej opisanej bazy źródłowej poprzez opracowanie i przedstawienie analizy typologicznej i chronologicznej materiałów zabytkowych pozyskanych w trakcie badań wykopaliskowych prowadzonych w latach 80. XX w. przez Andrzeja Olsienkiewicza oraz Witolda Jedlińskiego na stanowisku I w Tworkach Skrodzkich. Badania, które objęły teren o łącznej powierzchni 617,5 m², przeprowadzono metodą sondażową. W ciągu 6 sezonów założono 15 wykopów i odkryto 132 obiekty. Większość materiału pozyskanego podczas badań w Tworkach Skrodzkich stanowiła ceramika. Analiza przedstawiona w niniejszej pracy dotyczy niemal 10 000 fragmentów naczyń, spośród których wyróżniono i narysowano 429 fragmenty oraz zrekonstruowano trzy naczynia.

Lokalizacja stanowiska i tło kulturowe

Stanowisko I w Tworkach Skrodzkich położone jest nad południowo-zachodnim brzegiem Jeziora Rajgrodzkiego, w granicach administracyjnych województwa podlaskiego, w powiecie grajewskim, w gminie Rajgród (Ryc. 1). Dwuczłonowa nazwa stanowiska nadana przez badaczy w latach 80. XX w. pochodzi od nazw przysiółka i wsi, na terenie których odkryto osadę. Tworki to przysiółek wsi Skrodzkie². Położony jest bliżej linii brzegowej jeziora poza główną zabudową wsi i to właśnie na terenie przysiółka znajduje się omawiane stanowisko (Ryc. 2). W połowie XVI wieku na 10 włókach Łukasz Skrodzki (ze Skrody pod Kolnem) założył wieś Skrodzkie [J. WIŚNIEWSKI 1975, 225]. W latach 1975–1998 miejscowość o nazwie Skrodzkie administracyjnie należała do województwa łomżyńskiego, obecnie wieś Skrodzkie wchodzi w skład województwa podlaskiego. Obszar ten należy do mezoregionu Pojezierza Ełckiego. Rzeźba terenu została uformowana przez zlodowacenie bałtyckie, ukształtowanie powierzchni jest silnie pagórkowate, a obszar pokrywają piaski i żwiry. Jezioro Rajgrodzkie pochodzi z najstarszej fazy zlodowacenia bałtyckiego [J. KONDRACKI 2002, 115–116].

Naturalne warunki dla całego obszaru sprzyjały osadnictwu. Uwagę zwracają zwłaszcza stanowiska archeologiczne grupujące się w strefie sąsiadujących ze sobą akwenów jeziora Rajgrodzkiego oraz jeziora Dręstwo. Pobliskie stanowiska w rejonie Woźnej Wsi, w Dręstwie, Podliszewie czy Rajgrodzie na obszarze AZP 25-82 występują w luźnym układzie z tendencją do skupiania się nad brzegami jezior (Ryc. 3). Lokalizacja geograficzna osady ma zasadnicze znaczenie przy analizie materiałów źródłowych. Stanowiska położone w rejonie

2 Rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części (Dz.U. z 2013 r. poz. 200, 2255).

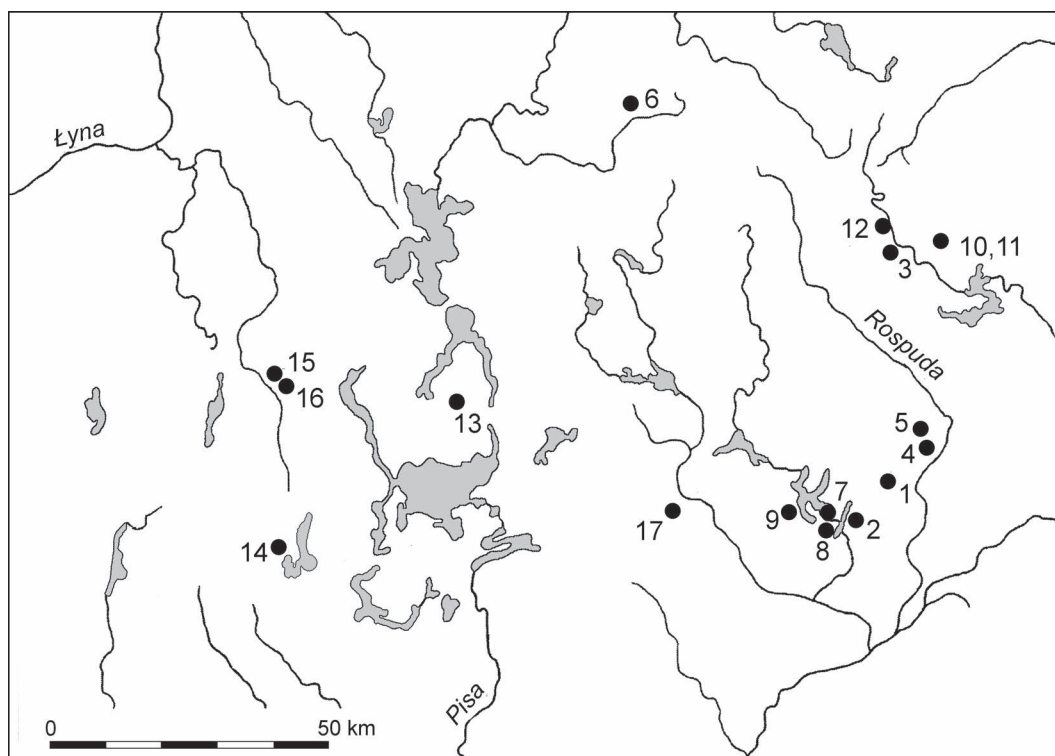
Rycina 1. Tworki Skrodzkie, gm. Rajgród. Lokalizacja stanowiska I. Opr. A. Buchoń

jezior rajgrodzkich znajdują się w najdalej na południe wysuniętej części ziem bałtyjskich, na pograniczu Mazur i Suwalszczyzny.

We wczesnej epoce żelaza teren ten był zasiedlony przez ludność kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, natomiast w okresie wpływów rzymskich stanowił wschodnie peryferie kultury bogaczewskiej [P. IWANICKI 2007, 159-160]. W okresie późnorzymskim i wędrówek ludów osada w Tworkach Skrodzkich znalazła się w strefie wpływu kultury sudowskiej podzielonej z uwagi na jej znaczne zróżnicowanie wewnętrzne na trzy grupy – gołdapską, suwalską oraz augustowską [M. KACZYŃSKI 1976a]. Obszar, na którym znajduje się osada w Tworkach Skrodzkich, terytorialnie należy do grupy augustowskiej, jednak postęp w badaniach nad ceramiką kultury bogaczewskiej sprawia, że obecnie kwestionowany jest podział kultury sudowskiej zaproponowany przez Mariana Kaczyńskiego [por. P. IWANICKI 2004a, 6], nie sposób bowiem przedstawić spójnego zestawu cech, który pozwoliłby na połączenie tych trzech grup w obrębie jednej jednostki kulturowej [A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1994, 225–226]. Grupa augustowska i gołdapska mają z Suwalszczyzną więcej cech odmiennych niż wspólnych, a tendencje unifikacyjne pojawiają się dopiero w fazie D okresu wędrówek ludów [A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1994, 225–230], która jest w zasadzie nieuchwytna w materiale z Tworek Skrodzkich.

Rycina 2. Zdjęcia lotnicze przedstawiające strefę osady w Tworkach Skrodzkich, st. I. a. Widok od NW, b. Widok od S. Stanowisko położone jest nad brzegiem Jeziora Rajgrodzkiego, na północ od osady widoczna wyspa Sacin. Fot. A. Kozłowski

Rycina 3. Stanowiska osadnicze w południowej części ziem bałtyjskich. Lista stanowisk osadniczych oznaczonych na mapie: **1.** Bargłów Dworny, pow. augustowski, st. 2; **2.** Dręstwo, pow. augustowski (stanowisko znane z badań powierzchniowych); **3.** Krzywólka, pow. suwalski, st. 3; **4.** Netta I, pow. augustowski, st. II; **5.** Netta II, pow. augustowski, st. V; **6.** Niedrzwica, pow. gołdapski, st. XVII; **7.** Rajgród, pow. grajewski, st. 1; **8.** Rybczyzna, pow. grajewski, st. 6; **9.** Tworki Skrodzkie, pow. grajewski, st. I; **10.** Osinki, pow. suwalski, st. 1A; **11.** Osinki, pow. suwalski, st. 2; **12.** Osowa, pow. suwalski; **13.** Paprotki Kolonia, pow. giżycki, st. 41; **14.** Stare Kiełbonki (Ławny Lasek), pow. mrągowski, st. III; **15.** Wyszembork, pow. mrągowski, st. I; **16.** Wyszembork, pow. mrągowski, st. V; **17.** Śniepie, pow. ełcki, st. 4. Opr. A. Bucholc

Przebieg prac badawczych i stan zachowania dokumentacji

Osada została odkryta w trakcie badań powierzchniowych prowadzonych w ramach programu Archeologicznego Zdjęcia Polski w 1978 roku przez Andrzeja Olsienkiewicza. Z notatki polowej, odnalezionej w torebce z materiałem, wynika, że przebadano wówczas obszar u nasady cypla, gdzie odnaleziono bardzo liczne fragmenty ceramiki z okresu rzymskiego oraz krzemienie³. W latach 1982–1988 obszar stanowiska I w Tworkach Skrodzkich objęty był badaniami wykopaliskowymi prowadzonymi przez Witolda Jedlińskiego i Andrzeja Olsienkiewicza na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łomży.

3 Szczegółowy opis materiału pozyskanego podczas badań znajduje się w katalogu niniejszej pracy.

W 1990 roku ponownie objęto ten teren badaniami AZP [J. BRZOWSKI, J. SIEMASZKO 1990]. Analiza wyników badań przeprowadzona przez Jerzego Siemaszko w 1999 roku wskazywała na konieczność szczególnej uwagi i ochrony konserwatorskiej osad bałtyjskich w Tworkach Skrodzkich oraz Czarnej Wsi. Oba stanowiska zostały opisane jako bardzo bogate i niewątpliwie niszczone przez działalność rolniczą⁴.

W 2007 roku na działce 148/10 w Skrodzkich przeprowadzono badania ratownicze w związku z budową domku letniskowego na terenie stanowiska. W trakcie nadzoru archeologicznego założono trzy wykopy sondażowe [R. MASKOWICZ-SIKOROWSKA 2010], szczegółowy opis pozyskanego materiału został ujęty w katalogu. Kolejne badania powierzchniowe oraz podwodne z użyciem wykrywaczy metali pod kierownictwem dr hab. prof. Bartosza Kontnego przeprowadzono w 2017 roku. Badaniami objęto zarówno dostępny teren stanowiska I, jak i południową część wyspy Sacin odległą od stanowiska o ok. 150 m [A. BUCHOLC 2021, 279–300].

Od zakończenia prac wykopaliskowych minęły trzy dekady. W tym czasie nastąpiła transformacja ustrojowa, co mogło mieć wpływ na przerwanie toku badań i stan zachowania dokumentacji. Prace wykopaliskowe odbywały się w latach 1982–1985 i 1987–1988. W trakcie badań prowadzono dzienniki polowe opisujące przebieg wykopalisk, wykonywano także dokumentację rysunkową i fotograficzną. Część informacji była notowana na torebkach z materiałem⁵. Ze względu na upływ czasu większa część dokumentacji zaginęła.

W materiałach archiwalnych WUOZ w Białymstoku – Delegatura w Łomży zachowały się maszynopisy sprawozdań z badań za lata 1982–1983 i 1988 oraz maszynopis dziennika badań z 1984 roku. W archiwum Instytutu Archeologii UW (dalej IA UW obecnie Wydział Archeologii UW) odnaleziono odręcznie pisany dziennik polowy z sezonu 1985 oraz warstwicowy plan wykopów z 1988 roku. W kartonie z materiałem odnaleziono kolorowe rysunki planów obiektów w wykopach 9, 10 i 11 oraz większość rysunków profili. Dokumentacja rysunkowa autorstwa Pani J. Kamińskiej zawierała plany obiektów w skali 1:20 oraz rysunki profili obiektów w skali 1:10 (Ryc. 4). Nie odnaleziono dokumentacji z przebiegu badań prowadzonych w 1987 roku. Większość informacji na temat obiektów oraz materiału zabytkowego pozyskanego w 1987 roku pochodzi z opisów znajdujących się na torebkach z materiałem.

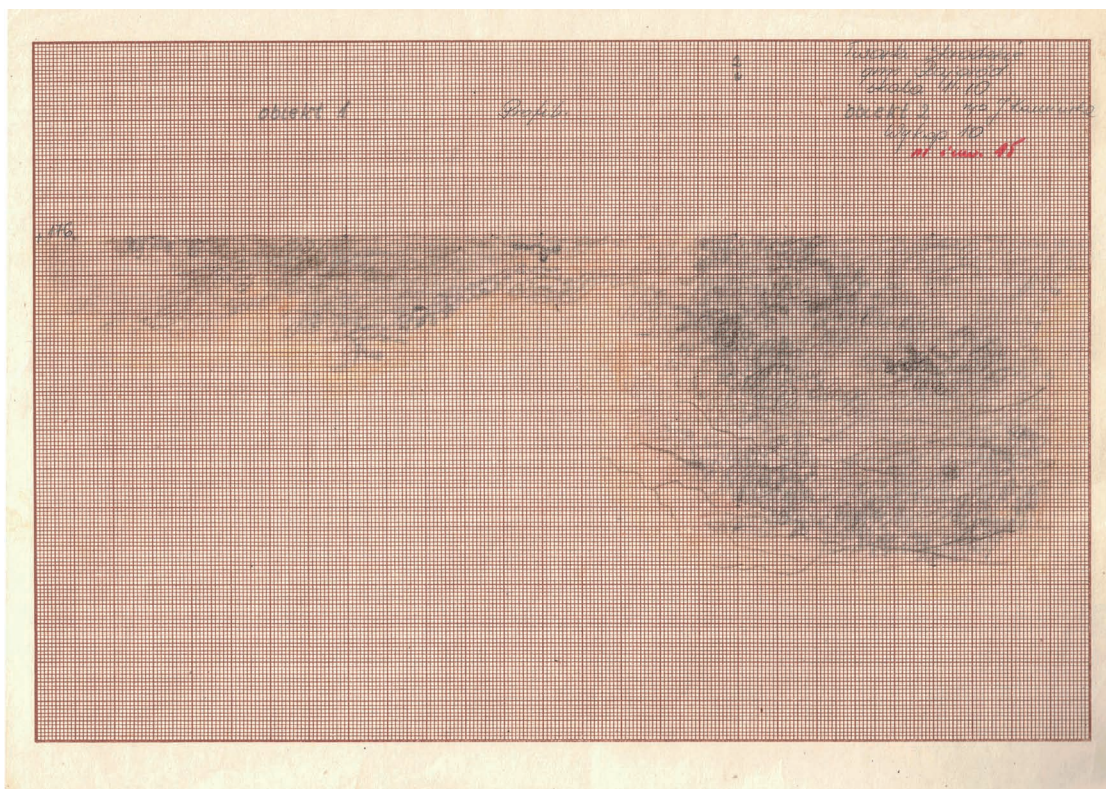
Najcenniejszymi źródłami informacji okazały się odnalezione w archiwum IA UW polowy dziennik badań z 1985 roku, który zawierał odręczny plan wykopów (Ryc. 5), a także plan warstwicowy z naniesionymi dwoma wykopami z ostatniego sezonu badań oraz jednym nieoznaczonym zarysem wykopu. Na ich podstawie udało się zlokalizować stanowisko w terenie oraz zrekonstruować plan większości wykopów (Ryc. 6).

W trakcie sześciu sezonów wykopaliskowych w latach 1982–1985 oraz 1987–1988 badaniami objęty został obszar o łącznej powierzchni 617,5 m². W tym czasie założono 15 wykopów (Ryc. 6) oraz zarejestrowano 132 obiekty.

Według maszynopisu sprawozdania z badań wykopaliskowych w latach 1982–1983 założono 5 wykopów (nr. 1–5), w których wyróżniono 38 obiektów (Tabl. I). Najdalej na wschód były wysunięte wykopy 3 i 5, w których nie znaleziono żadnych obiektów.

4 Opis został zaczerpnięty z analizy wyników badań na obszarze 25-81 pochodzących z archiwum NID. Według Karty Ewidencji Stanowiska Archeologicznego dla obszaru 25-81 badania zostały przeprowadzone 27.03.1990 przez J. Brzozowskiego i J. Siemaszko.

5 Informacje uzyskano od prowadzącego badania mgr Witolda Jedlińskiego.

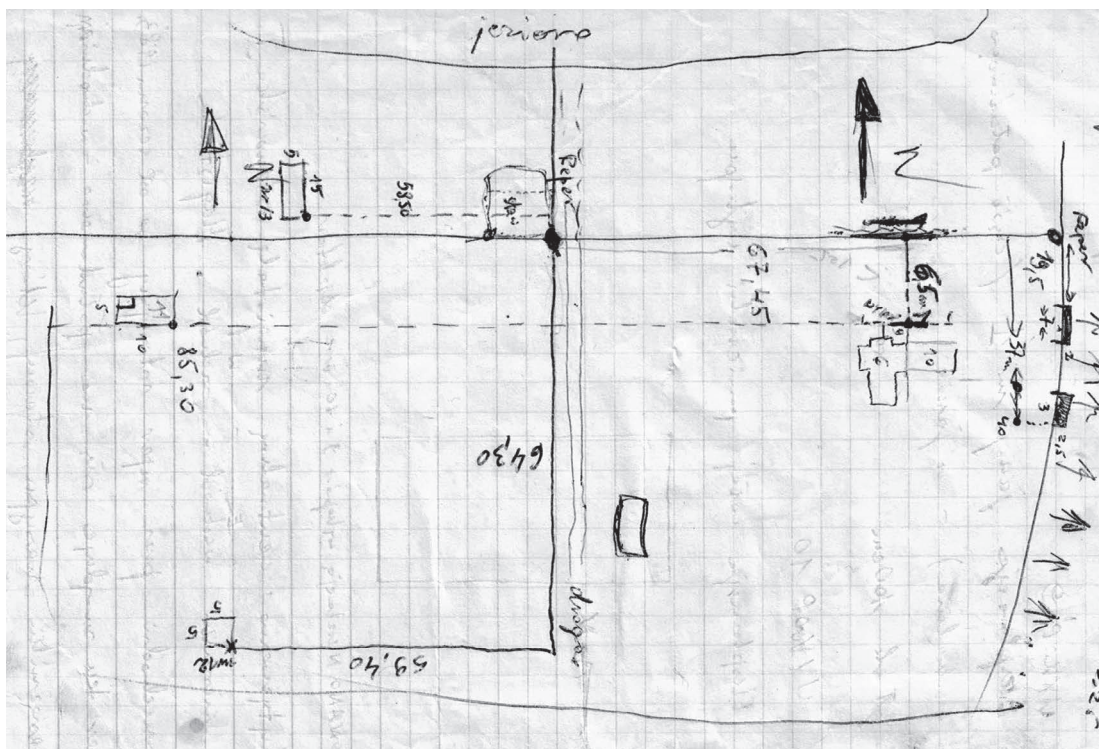

Rycina 4. Tworki Skrodzkie, st. I. Rysunek polowy z 1985 roku w skali 1:10, profile obiektów 1 i 2, wykop 10 (po przenumerowaniu obiekty 60 i 61, por. Tabl. XXX). Rys. J. Kamińska

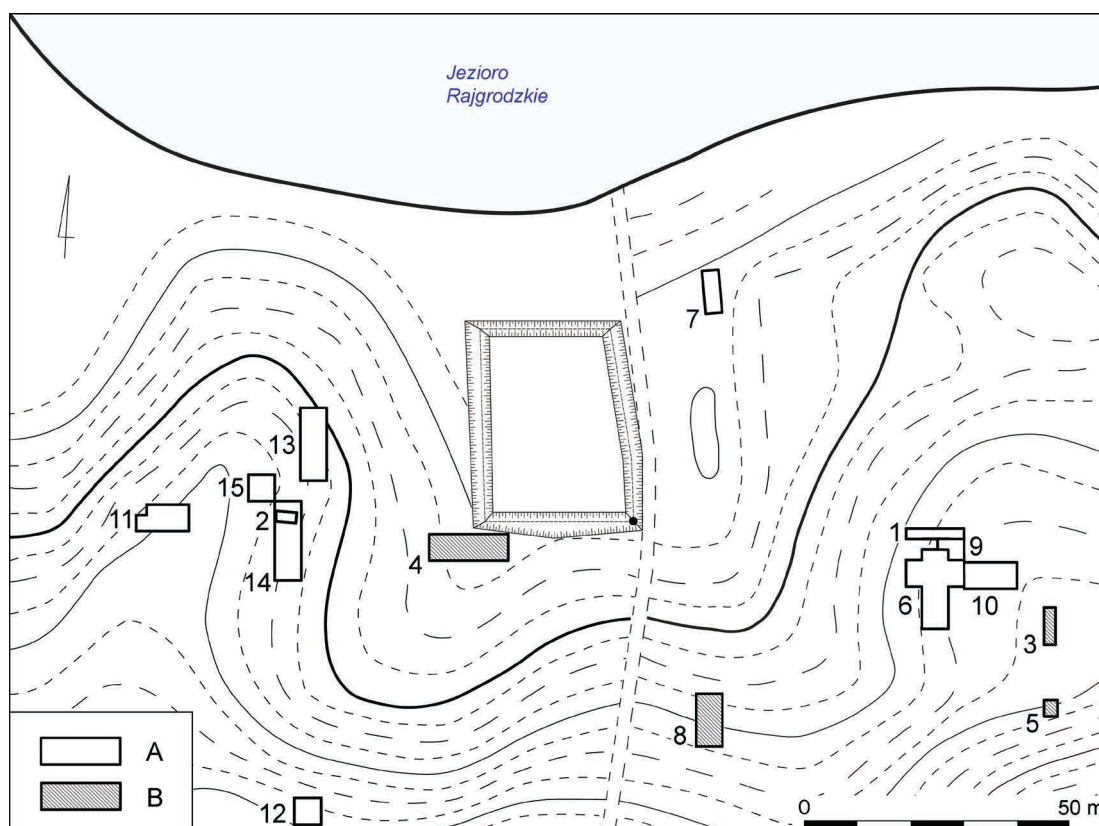
W warstwie ornej wykopów 3 i 5 znaleziono nieliczne fragmenty ceramiki oraz materiał krzemienno prawdopodobnie mezolityczny, które nie zachowały się w materiale. Biorąc pod uwagę rzeźbę terenu oraz fakt, że już w 1982 roku na wschód od tych wykopów znajdowała się piaszczysta kulminacja porośnięta młodym lasem, można stwierdzić za autorem sprawozdania z 1983 roku, że uchwyciono wschodnią krawędź stanowiska [W. JEDLIŃSKI 1983]. W sprawozdaniu wskazywano na duży zasięg osady oraz gęste występowanie obiektów mieszkalnych i produkcyjnych, czego nie potwierdziły załączone do sprawozdania rysunki planów wykopów oraz planów i profili obiektów.

Według maszynopisu dziennika badań w 1984 roku wytyczono wykopy 6, 7 i 8 (Tabl. I). Zgodnie z opisem w centralnym punkcie osady został założony wykop 6, który w trakcie badań został poszerzony w kierunku wschodnim i zachodnim. W obrębie tego wykopu zarejestrowano 18 obiektów. Z dokumentacji opisowej wiadomo, że w celu uchwycenia zasięgu osadnictwa w północnej części stanowiska wytyczono wykop 7, w którym pod warstwą ziemi ornej wystąpiła jednolita warstwa żółtego piasku przemieszanego z drobnym żwirem, miąższości około 30 cm. W wykopie 7 nie zarejestrowano obiektów. Dokładna lokalizacja miejsca założenia wykopu 7 została zaznaczona na warstwicowym planie wykopów z 1988 roku⁶.

6 Na planie warstwicowym wykopów z 1988 roku zaznaczono wykopy 14 i 15 oraz zarys wykopu bez oznaczenia numeru. Z dziennika polowego z 1985 roku wynika, że wykop 7 został założony w północnej części stanowiska blisko linii brzegowej jeziora. Tylko jeden wykop został założony w tej części stanowiska, stąd wniosek, że na mapie zaznaczono dokładną lokalizację wykopu 7.

Rycina 5. Odręczny plan wykopów na stanowisku w Tworkach Skrodzkich zachowany w dzienniku polowym z 1985 roku. Autor rysunku niezany

Rycina 6. Tworki Skrodzkiej. Plan warstwiczny z naniesionymi wykopami badawczymi z lat 80. XX w. A – wykopy zlokalizowane w terenie, B – wykopy o przybliżonej lokalizacji. Opr. A. Bucholc

Z kolei wykop 8 o wymiarach 5x10m wytyczono w kierunku południowo-zachodnim od wykopu 6, ale dokładne położenie tego wykopu również nie jest znane. W wykopie 8 znaleziono jamy postłupowe nr. 1–4 (Tabl. I). Według dokumentacji polowej na całej powierzchni wykopu wystąpiła ceramika starożytna przemieszana z nowożytną. Niestety, nie zachowała się dokumentacja rysunkowa (poza poglądowymi rysunkami w dzienniku polowym), ani wspomniana w dzienniku polowym dokumentacja fotograficzna.

W latach 1985 oraz 1987 założono kolejnych pięć wykopów (nr. 9–13), w obrębie których wyróżniono 46 obiektów (Tabl. II). Według dziennika polowego między wykopem 1 z 1982 roku, a północno-wschodnią częścią wykopu 6 z 1984 roku wytyczono wykop nr 9, który połączył oba wykopy, co jest potwierdzone informacjami z zachowanej dokumentacji rysunkowej. Na rysunku planu wykopu 9 zarejestrowano różne przebarwienia, ale jako obiekty pradziejowe wydzielono jedynie dwie jamy (obiekty 58 i 59). Wykop nr 10 zgodnie z dokumentacją polową wytyczono na wschód od wykopu nr 6 z 1984 roku. Wyróżniono 17 obiektów, a w części wschodniej wykopu zarejestrowano ślady po słupach (obiekty 68–71 i 73–75). Według dokumentacji polowej wykop 11 wytyczono w zachodniej części stanowiska, a po oczyszczeniu wykopu ukazał się zarys chałupy (?), w centralnym punkcie ognisko. Między jamą, a profilem zachodnim wyróżniona została warstwa szarej ziemi (wkop?) w nim ceramika starożytna. Być może należy to łączyć z fazą zasypywania wykopu współczesnego w północnej części wykopu, warstwa ta sąsiaduje z tym wykopem. W trakcie prowadzenia badań wykop 11 poszerzono o 2 m w kierunku północnym na odcinku 8 m⁷. W wykopie 11 wyróżniono osiem obiektów. Nie zachowała się dokumentacja opisowa dotycząca wykopów 12 i 13 założonych w sezonie 1987. Z opisów zachowanych na torebkach z materiałem wynika, że w wykopie 12 nie zarejestrowano obiektów, natomiast w wykopie 13 wyróżniono dziesięć obiektów.

Z ostatniego sezonu badań na stanowisku I w Tworkach Skrodzkich, tj. z 1988 roku, zachował się plan warstwicowy z naniesioną lokalizacją trzech wykopów⁸ oraz dokumentacja w postaci maszynopisu sprawozdania obejmującego ogólny opis znalezisk wraz z poglądowymi rysunkami wykopów oraz rysunkami wybranych profili obiektów w skali 1:20. Nie udało się odnaleźć materiału zabytkowego. Według dokumentacji opisowej w zachodniej części stanowiska na kulminacji małego wzniesienia założono dwa wykopy 14 i 15 o łącznej wielkości 100 m². Usytuowanie wykopów w tym miejscu miało na celu uchwycenie tzw. produkcyjnej części osady, ale pod tym względem dokonano weryfikacji negatywnej, ponieważ w obu wykopach znaleziono tylko nieliczne fragmenty żużli. W obrębie wykopu nr 14 zlokalizowano 23 obiekty osadnicze⁹, które w trakcie eksploracji zaczęły się rysować na głębokości 30–35 cm od powierzchni ziemi ornej. W kilku miejscach w wykopie 14 wystąpiły okrągłe zarysy, prawdopodobnie ślady po słupach drewnianych.

7 Informacje pochodzą z zachowanego oryginału polowego dziennika badań z 1985 roku.

8 Na planie warstwicowym zaznaczono lokalizację wykopów 14 i 15 założonych w 1988 roku oraz zarys wykopu bez oznaczenia numeru, który w trakcie odtwarzania planu stanowiska okazał się być wykopem nr 7 założonym w 1984 roku. Por. przypis 6.

9 Według katalogu niniejszej pracy 21 obiektów, ponieważ obiekt 112 posiada dodatkową numerację 112a i 112b.

W północnej części wykopu 14 zarejestrowano *wyraźny ślad wkopu raczej współczesnego* [A. OLSIENKIEWICZ 1988, 4]. W trakcie analizy stwierdzono, że jest to ślad po wykopie 2 z 1982 roku. W wykopie 15 zarejestrowano osiem obiektów (Tabl. 2).

Metodyka badań wykopaliskowych prowadzonych w Tworzech Skrodzkich w latach 80. XX wieku

Prace wykopaliskowe w kolejnych sezonach badawczych odbywały się najczęściej we wrześniu. Zwykle w okresie jednego miesiąca przeznaczanego na badania wykopaliskowe wytyczano dwa lub maksymalnie trzy wykopy. Eksplorowano jedynie te części obiektów, które znajdowały się w obrębie wykopu, 47 obiektów nie zostało więc przebadanych w całości. W trakcie eksploracji danego obiektu materiał zabytkowy pozyskany danego dnia był częściowo oczyszczany i umieszczany w torebce z nadanym numerem obiektu. Stąd materiał z jednego obiektu często znajdował się w wielu torebkach z różnych dni, co znacząco utrudniało prace przy porównaniu materiału i próbie rekonstrukcji naczyń z poszczególnych obiektów. Nie stosowano formalnych metryczek, ale w części torebek z materiałem znajdowały się karteczki z opisem uzupełniającym m.in. dotyczącym miejsca znalezienia, głębokości od powierzchni wykopu czy barw w poszczególnych partiach wypełniska obiektu. Nie stosowano numeracji ciągłej obiektów i w każdym wykopie zaczynało się od numeru 1. Dlatego też, w niniejszym opracowaniu z przyczyn praktycznych zmieniono numerację obiektów na ciągłą. W latach 1982–1984 i 1987¹⁰ zarówno torebki, jak i sam materiał opatrzone były polowymi numerami inwentarzowymi. Materiał częściowo przepakowano w 1992 roku umieszczając na torebkach z materiałem nowe numery inwentarzowe¹¹. Materiał z 1987 roku nie został opatrzony dodatkowymi numerami inwentarzowymi, a w 1985 roku nie nadano ich w ogóle.

Według dokumentacji w 1985 roku wytyczono centralną magistralę stanowiska w kierunku EW, przechodzącą przez reper istniejący od roku 1983. Z rozmowy przeprowadzonej z jednym z badaczy – Panem Witoldem Jedlińskim – wynika, że ze względu na spory zasięg stanowiska w trakcie prowadzenia badań istniały aż trzy punkty pomiarowe, w tym jeden kilkakrotnie przenoszono. W zachowanej dokumentacji z lat 1982–1984 znajdują się informacje o wysokości bezwzględnej, na jakiej sporządzono dokumentację rysunkową, jednak brak informacji o wysokości bezwzględnej repera.

10 Materiałów z 1988 roku nie odnaleziono, stąd brak danych dotyczących numerów inwentarzowych.

11 Z tego powodu autorka opracowania nie zdecydowała się na nadanie kolejnych numerów inwentarzowych.

Stan zachowania materiału zabytkowego

Część materiału zabytkowego z lat 1982–1984 w trakcie badań została przekazana do Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży¹², trafiły tu także trzy zabytki wydzielone z badań w 1987 roku, dla których założono karty ewidencyjne¹³.

Materiał zabytkowy z lat 1985 i pozostałe zabytki z 1987 roku od czasu badań był przechowywany w magazynach IA UW w Warszawie, natomiast materiału zabytkowego z ostatniego sezonu badań tj. 1988 roku nie odnaleziono, pozyskane wówczas zabytki zostały częściowo opisane w sprawozdaniu z badań. Opisy te ujęto w katalogu z adnotacją: „brak w materiale”.

Opracowanie materiału

W trakcie opracowywania materiału na potrzeby niniejszej pracy w latach 2016–2019 analizie poddano niemal dziesięć tysięcy fragmentów ceramiki. Zrekonstruowano jedynie trzy naczynia. Materiał zabytkowy po oczyszczeniu i opracowaniu został przepakowany¹⁴. Zachowano wcześniejszy podział na torebki z materiałem, jednak wszystkie torebki dotyczące danego obiektu zostały spakowane razem i oznaczone pierwotnym numerem obiektu¹⁵. Każda torebka z materiałem została zaopatrzona w metryczkę. W obrębie torebek wydzielono materiał narysowany na potrzeby niniejszej pracy, co zostało również potwierdzone stosownymi zapisami w metryczkach. Odseparowano materiał krzemienisty oraz szczątki zwierzęce, w celu poddania ich wstępnej analizie¹⁶. Na potrzeby niniejszej pracy przerysowano także wszystkie zachowane plany i profile obiektów w skali 1:20. Przerysowano także poglądowe plany obiektów w poszczególnych wykopach w zarysach stosując skalę 1:100. Po przeanalizowaniu dokumentacji rysunkowej i opisowej ze względów praktycznych zastosowano nową jednolitą legendę opisującą barwy poszczególnych partii obiektów. Wykonano dokumentację rysunkową 429 fragmentów naczyń.

-
- 12 Materiał zabytkowy (19 kartonów z materiałem zabytkowym pozyskanym podczas badań wykopaliskowych w latach 1982–1984, materiałem z badań powierzchniowych z 1978 roku oraz badań ratowniczych z 2007 roku) za zgodą Dyrektora Muzeum dr. Jerzego Jastrzębskiego na mocy umowy z dnia 10 listopada 2016 roku został użyczony autorce niniejszej pracy celem opracowania naukowego i zdeponowany w IA UW – Panu dr. Jerzemu Jastrzębskiemu dziękuję za użyczenie materiałów, pracownikom Muzeum: Paniom mgr Małgorzacie Kuklińskiej i mgr Jolancie Deptule dziękuję za poświęcony czas oraz cenne wskazówki. Materiały zostały zwrócone 31.05.2018 r.
 - 13 Zabytki wydzielone z wykopów 6 i 13 zostały opisane w katalogu (patrz: materiał między obiektami w wykopie 6:2,4 oraz naczynie zaszczyptywane z obiektu 98 (5). Informację na temat numeru obiektu, w którym znaleziono to naczynie zaczerpnięto z rycin zamieszczonych w artykule autorstwa A. Bitner-Wróblewskiej [1994, 216].
 - 14 Oryginalne torebki zachowano w całości, w przypadku znacznego stopnia zniszczenia danej torebki materiał przepakowywano zachowując część zawierającą oryginalne zapisy.
 - 15 Wszystkie obiekty zostały przenieumerowane na potrzeby niniejszej pracy, jednak na metryczkach dotyczących materiału zachowano numerację zastosowaną w latach 80.XX w. przez badaczy.
 - 16 Materiał krzemienisty został opisany w katalogu niniejszej pracy, jako znaleziska w poszczególnych obiektach. Materiał osteologiczny został zinwentaryzowany i opisany w rozdziale poświęconym analizie kości.

Trudności z porównywaniem wyników prac wykopaliskowych kolejnych sezonów w zdecydowanej mierze powoduje stan zachowania dokumentacji. Nie odnaleziono bądź nigdy nie wykonano zbiorczego planu stanowiska. Zachował się jedynie odręczny rysunek w odnalezionym polowym dzienniku badań z 1985 roku, na którym zanotowano odległości pomiędzy poszczególnymi wykopami (por. Ryc. 5) oraz plan warstwicowy z 1988 roku z naniesioną lokalizacją trzech wykopów. Brak planu stanowiska prawdopodobnie powodował problemy z wytyczaniem kolejnych wykopów. W 1988 roku, w ostatnim sezonie badań, wykop 2 eksplorowany w 1982 roku znalazł się w NW części wykopu 14. Na etapie pisania niniejszej pracy pojawiły się trudności z opracowaniem planu osady, który ostatecznie powstał na podstawie poglądowego rysunku z 1985 roku, zachowanego planu warstwicowego z 1988 roku oraz niewielu informacji opisowych o lokalizacji poszczególnych wykopów. Szczątkowe informacje nie pozwalają na dokładną lokalizację wykopów 3, 4, 5 i 8. Według maszynopisu sprawozdania z 1983 roku wykopy 3 i 5 zostały założone najdalej na wschód, w miejscu piaszczystej kulminacji porośniętej młodym lasem, natomiast wykop 4 usytuowany był w miejscu występowania zaciemnień i dużej ilości materiału ceramicznego na powierzchni. Wykop 8 natomiast założono w kierunku SW od wykopu 6¹⁷. Przybliżona lokalizacja wykopu 8 znajduje się na odręcznym rysunku w dzienniku badań z 1985 roku, niestety w tym przypadku nie określono dokładnych odległości względem innych wykopów.

Kolejną problematyczną kwestią było dokładne umiejscowienie wykopów w terenie. Udało się je zlokalizować dzięki informacji o reperze z 1983 roku, który został umieszczony w SE narożniku nasypu stawu znajdującego się pomiędzy zabudowaniami właściciela terenu Pana Jerzego Ostrowskiego¹⁸. Staw współcześnie nie był uchwytyny w terenie, ale po przeanalizowaniu map LIDAR, zachowanej mapy warstwicowej oraz przeprowadzeniu wizji lokalnej, po rozmowach z obecną właścicielką terenu Panią Reginą Ostrowską¹⁹ zlokalizowano potencjalną pozycję repera i zrekonstruowano plan stanowiska (Ryc. 6).

Po opracowaniu wszystkie materiały wraz ze spisem inwentarzowym przekazano do Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży.

Katalog znalezisk

Katalog obejmuje informacje dotyczące 132 obiektów oraz materiału luźnego pochodzącego z prospekcji powierzchniowej, ziemi ornej, przestrzeni między obiektami lub z hałdy²⁰. Ze względów praktycznych obiekty zostały wtórnie przenumerowane. Opis obiektu zawiera jego bieżący numer, a także numer, który był nadany w trakcie badań wraz z numerem wykopu. Charakterystyka każdej jamy była odtwarzana na podstawie zachowanej dokumentacji, w przypadku braku dokumentacji rysunkowej cytowano opis z dziennika badań (1984–1985) bądź zachowanych maszynopisów sprawozdań z przebiegu badań (za lata 1982–1983, 1988). Bezpośrednie cytaty z dokumentacji polowej podano kursywą.

17 Informacje zaczerpnięte z maszynopisu dziennika badań z 1984 roku.

18 Informacje zaczerpnięte z polowego dziennika badań z 1985 roku.

19 Pani Reginie Ostrowskiej składam w tym miejscu ogromne podziękowania.

20 Opis materiału luźnego został umieszczony na końcu katalogu.

Datowanie uwzględnione zostało tylko w tych obiektach, w których zachował się materiał zabytkowy umożliwiający względne określenie ram chronologicznych.

Numery inwentarza podane w nawiasach prezentują numery inwentaryzacji polowej z lat 80. XX w. oraz numery z torebek z materiałem z 1992 roku. Numery z sygnaturą MPM – odpowiadają numerom inwentarza w Muzeum Północno-Mazowieckim w Łomży.

Opis znalezisk zaprezentowano w następującej kolejności: ceramika, polepa, nieliczne zabytki żelazne, krzemień, kości oraz bryłki żużla. Numeracja zabytków w katalogu odpowiada numeracji na tablicach.

W katalogu pradziejowe fragmenty ceramiczne zostały przedstawione w następującej kolejności: 1) zrekonstruowane naczynia oraz diagnostyczne fragmenty naczyń (tj. części wylewów, den oraz charakterystyczne fragmenty szyjek i brzuśców np. z zachowanymi zdobieniami), z podziałem (jeśli to było możliwe) na ceramikę „stołową” i „kuchenną”²¹; 2) niediagnostyczne fragmenty naczyń z podziałem według opracowania powierzchni tj. fragmenty gładzone, nieopracowane, chropowate. W tej grupie umieszczono również małe fragmenty diagnostyczne (brak możliwości rekonstrukcji i dokumentacji rysunkowej), fragmenty przepalone, nowożytnie oraz niecharakterystyczne (czyli takie, których nie dało się zidentyfikować ze względu na silne zniszczenie powierzchni bądź niewielki rozmiar poniżej 1 cm średnicy).

Ceramika średniowieczna została podzielona według rodzaju wyrobów na garnki, dzbanki, misy z nadrzędnym podziałem sposobu ich wykonania, przede wszystkim w zakresie zastosowanej atmosfery wypalania, polewy, a także surowca. Wyróżniono zatem naczynia tradycyjne, siwaki, ceglaste oraz ceglaste polewane²².

Szczegółowy opis wszystkich fragmentów diagnostycznych zawiera charakterystykę naczyń tj. rodzaj fragmentu (np. wylew, dno) oraz w miarę możliwości wynik zaklasyfikowania do poszczególnych grup naczyń, zdobienie, barwę, sposób opracowania powierzchni oraz charakter domieszki schudzającej²³. W przypadku zdobienia określano nie tylko jego rodzaj, ale także sposób wykonania zdobienia narzędziem lub palcami. Barwa powierzchni zewnętrznej naczynia była określana jako ciemnobrunatna prawie czarna, brunatna, jasnobrunatna bądź ceglata. Sposób opracowania powierzchni ceramiki starożytnej określano jako powierzchnię gładzoną mniej lub bardziej starannie, nieopracowaną, delikatnie chropowatą lub chropowatą. W opisie domieszki schudzającej określano, czy jest ona widoczna na powierzchni naczynia czy w przełomie, przedział grubości ziarna natomiast przyjęto za Marianem Kaczyńskim, gdzie w przypadku domieszki drobnoziarnistej średnica ziarna nie przekracza 1 mm, średnioziarnistej – 1–2 mm i gruboziarnistej – powyżej 2 mm [M. KACZYŃSKI 1961, 205–206].

Znaleziony na stanowisku materiał krzemienisty oraz kości są uwzględnione w niniejszym katalogu jako znaleziska w poszczególnych obiektach. Część materiału krzemienistego z wykopu 6 (około 100 okazów, w tym 36 rdzeni i narzędzi) została opracowana

21 Kryteria zastosowanego podziału naczyń na „stołowe” i „kuchenne” podano w rozdziale poświęconym analizie ceramiki starożytnej.

22 Kryteria zastosowanego podziału naczyń średniowiecznych podano przy analizie naczyń z tego okresu.

23 Ceramikę starożytną opisywano według podziału na naczynia stołowe lub kuchenne, w przypadku ceramiki średniowiecznej zastosowano opis określający sposób ich wykonania, bez podania sposobu opracowania powierzchni, uwzględniając jednak rodzaj wypału.

przez Karola Szymczaka, materiał określono jako typowy dla kultury kundajskiej [K. SZYMCHAK 1995, 95–96, tabl. XXXVII:1-10]. Opracowanie materiału osteologicznego wraz z analizą zostało zawarte w rozdziale poświęconym analizie kości.

Część materiału zabytkowego opisana w dokumentacji nie zachowała się, prawdopodobnie zaginęła. Niemniej jednak, każdy taki „zagubiony” fragment został opisany w niniejszym katalogu z dopiskiem – „brak w materiale”.

Katalog

Obiekt 1 (obiekt 1, wykop 1) – Tabl. III

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna w planie część obiektu ma kształt zbliżony do prostokątnego, brak rysunku profilu. Wymiary obiektu około 50x150 cm, według dokumentacji opisowej *miąższość około 70 cm*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/2, K2A/163/92 i K2A/165/92): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krąg wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, ze śladami przepalenia, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **2)** 2 fragmenty ceramiki nowożytniej (w tym mały fragment wylewu); **3)** fragment przedmiotu żelaznego, prawdopodobnie nowożytny.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 2 (obiekt 2, wykop 1) – Tabl. III

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt kolisty, w profilu w przybliżeniu półkolisty. Średnica obiektu około 50 cm, miąższość 50 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przemieszana spalenizna z piaskiem*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/3 i K2A/166/92): **1)** 2 fragmenty ceramiki, w tym: jeden o powierzchni chropowatej oraz jeden fragment niecharakterystyczny; **2)** zabytek krzemienisty.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekty 3 i 4 (obiekty 3 i 4, wykop 1) – Tabl. III

Pod humusem odkryto rozległe, nieregularne przebarwienie długości około 260 cm. Zostało ono odsłonięte częściowo, pozostała część znajdowała się na obszarze nieprzebadanym. Na niższym poziomie wyróżniono dwa obiekty: 3 i 4 o niesprecyzowanym w dokumentacji rysunkowej kształcie w planie. Brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Obiekt 3 (obiekt 3, wykop 1) – Tabl. III

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Kształt obiektu w profilu w przybliżeniu półkolisty. Średnica obiektu w części odsłoniętej około 110 cm, miąższość 40 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przemieszana spalenizna z piaskiem oraz polepą*. Obiekt sąsiedował bezpośrednio z obiektem 4, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/4 i K2A/167/92): **1)** 13 fragmentów ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej i fragment o powierzchni nieopracowanej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 9 fragmentów niecharakterystycznych.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 4 (obiekt 4, wykop 1) – Tabl. III

Według dokumentacji opisowej obiekt wyróżniono *pod warstwą 30 cm ziemi*. Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt nieregularny, brak rysunku profilu. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia oraz przemieszana spalenizna z piaskiem i polepq*. Obiekt sąsiadował bezpośrednio z obiektem 3, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/5 i K2A/168/92): **1)** fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **2)** 6 fragmentów ceramiki, w tym: 2 o powierzchni gładzonej, 1 o powierzchni chropowatej oraz 3 fragmenty niecharakterystyczne; **3)** zabytek krzemienisty.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 5 (obiekt 5, wykop 1) – Tabl. IV, V

Według dokumentacji polowej obiekt wyróżniono *pod warstwą 30 cm ziemi*. Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; widoczna na planie część obiektu ma kształt owalny, w profilu w przybliżeniu zbliżony do prostokątnego. Szerokość obiektu w części odsłoniętej około 235 cm, miąższość 125 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia oraz przemieszana spalenizna z piaskiem*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/6; K2A/160/92 i K2A/169/92): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment prawdopodobnie brzośca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie niestarannie wykonane linie ryte, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, obie powierzchnie gładzone, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **3)** naczynie workowate typu Cierpięty (grupa II.2.A), zachowane w stu fragmentach (w tym 22 fragmenty dające się skleić, zachowane ok. 20%), tuż pod krawędzią wylewu pozioma linia zaszcypywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach. Brak połączenia dolnej części naczynia z górną, w związku z tym ustalenie pierwotnej wysokości naczynia jest niemożliwe. Średnica wylewu – 27 cm, średnica dna – 17 cm; **4)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona odciskami paznokci, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i drobnoziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **5)** fragment górnej części naczynia (grupa II), pod krawędzią wylewu widoczna pozioma linia zaszcypywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; **6)** fragment górnej części naczynia (grupa II), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; **7)** 95 fragmentów ceramiki, w tym: 18 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 4 fragmenty wylewów), 29 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment wylewu z zachowanym śladem nacięcia krawędzi), fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, fragment o powierzchni przepalanej, 5 fragmentów o powierzchni nieopracowanej oraz 26 fragmentów niecharakterystycznych; **8)** 15 bryłek polepy, waga 213 g; **9)** bryłka żużla, waga 328 g.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 6 (obiekt 6, wykop 1) – Tabl. V

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt owalny, w profilu w przybliżeniu prostokątny.

Szerokość obiektu w części odsłoniętej około 110 cm, miąższość 80 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia oraz przemieszana spalenizna z piaskiem*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/7 i K2A/170/92): **1)** 12 fragmentów ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 8 fragmentów niecharakterystycznych; **2)** 2 bryłki polepy, waga 5 g.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 7 (obiekt 7, wykop 1) – Tabl. V

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; widoczna na planie część obiektu ma kształt owalny, w profilu w przybliżeniu półkolisty. Szerokość obiektu w części odsłoniętej około 110 cm, miąższość 62 cm (profilu nie przeprowadzono przez centralną, najgłębszą część obiektu). Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia oraz przemieszana spalenizna z piaskiem*. W obiekcie znaleziono fragment przedmiotu wykonanego z gliny (1), jest to prawdopodobnie fragment ciężarka (tkackiego?), bez możliwości rekonstrukcji rysunkowej.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/8 i K2A/171/92): **1)** fragment przedmiotu wykonanego z gliny (ciężarek tkacki?), barwa brunatno-ceglasta, powierzchnia niestarannie gładzona, wysokość 8 cm; **2)** 29 fragmentów ceramiki, w tym 4 fragmenty o powierzchni gładzonej, 12 fragmentów o powierzchni chropowatej, 8 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (na jednym fragmencie widoczne zdobienie w postaci dołków paznokciowych) oraz 5 fragmentów niecharakterystycznych; **3)** 4 bryłki polepy, waga 24 g.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 8 (obiekt 8, wykop 1) – Tabl. VI

Obiekt o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu półkolisty. Średnica obiektu ok. 120 cm, miąższość 30 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przemieszana spalenizna z piaskiem*, w spągu *przepalona ziemia*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/9 i K2A/174/92): **1)** 12 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni gładzonej (jeden z zachowaną poziomą linią rytą), fragment o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, 4 fragmenty o powierzchni nieopracowanej oraz 3 fragmenty niecharakterystyczne; **2)** 2 bryłki polepy, waga 13 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 9 (obiekt 9, wykop 1) – Tabl. VI

Obiekt o kształcie owalnym, w profilu w przybliżeniu półkolistym. Wymiary obiektu około 40x45 cm, miąższość 10 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia*. W dokumentacji opisowej brak informacji na temat obiektu, brak numeru inwentarzowego. Prawdopodobnie w obiekcie nie znaleziono materiału zabytkowego.

Funkcja: palenisko.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 10 (obiekt 10, wykop 1) – Tabl. VI

Według sprawozdania z badań obiekt wyróżniono *pod warstwą 30 cm ziemi*. Obiekt o kształcie nieregularnym, w profilu w przybliżeniu prostokątnym. Wymiary obiektu ok. 10x20 cm, miąższość 20 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/10 i K2A/175/92): **1)** 2 fragmenty ceramiki o powierzchni obustronnie gładzonej.

Funkcja: jama postłupowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 11 (obiekt 11, wykop 1) – Tabl. VI

Obiekt o kształcie nieregularnym, brak rysunku profilu. Wymiary obiektu około 15x20 cm, według dokumentacji opisowej *miąższość 15 cm*. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/11 i K2A/172/92): **1)** bryłka polepy, waga poniżej 1 g; **2)** zabytek krzemienno-

Funkcja: jama posłupowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 12 (obiekt 12, wykop 1) – Tabl. VI

Obiekt o kształcie nieregularnym, brak rysunku profilu. Średnica obiektu ok. 20 cm, według sprawozdania z badań *miąższość 15 cm*. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/12 i K2A/179/92): **1)** 2 bryłki polepy, waga 3 g.

Funkcja: jama posłupowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 13 (obiekt 1, wykop 2) – Tabl. VI

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt kolisty, w profilu w przybliżeniu prostokątny. Szerokość obiektu w części odsłoniętej około 50 cm, miąższość 55 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia oraz przemieszana spalenizna z piaskiem*. Pozostała część obiektu 13 została prawdopodobnie wyeksplorowana w 1988 roku, tj. w ostatnim sezonie badań, a jego kontynuacją jest obiekt 116.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/14 i K2A/177/92): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłuczni drobnoziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment dolnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłuczni średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **3)** 5 fragmentów ceramiki, w tym: 3 fragmenty o powierzchni gładzonej, fragment o powierzchni chropowatej oraz fragment o powierzchni nieopracowanej.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 14 (obiekt 2, wykop 2) – Tabl. VII

Obiekt o kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu w przybliżeniu półkolisty. Wymiary obiektu około 110x130 cm, miąższość 10 cm, w centrum obiektu znajdowała się zapewne nora zwierzęca, głęboka na 25 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia oraz przemieszana spalenizna z piaskiem*.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/15 i K2A/178/92): **1)** 6 fragmentów ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 3 fragmenty niecharakterystyczne.

Funkcja: palenisko.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 15 (obiekt 3, wykop 2) – Tabl. VII

Obiekt o nieregularnym kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu w przybliżeniu prostokątnym. Wymiary obiektu około 100x150 cm, miąższość 40 cm. Według dokumentacji rysunkowej wypełnisko stanowiła *przemieszana spalenizna z piaskiem*, w spągu i wzdłuż ścian wypełniska *przepalona ziemia*, miąższości ok. 10 cm.

Inw. (nr. inw.: TS/82/I/16 i K2A/179/92): **1)** 6 fragmentów ceramiki, w tym: 4 fragmenty o powierzchni gładzonej (w tym jeden mały fragment wylewu), 2 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni nieopracowanej oraz 6 fragmentów niecharakterystycznych; **2)** 8 bryłek polepy, waga 118 g; **3)** 4 fragmenty kości, w tym śródstopie bydlęce oraz żuchwa i siekacz świni.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 16 (obiekt 1, wykop 4) – Tabl. VIII

Obiekt zarejestrowany tuż pod humusem, w planie o kształcie owalnym, w profilu w przybliżeniu półkolistym; wymiary obiektu około 140x150 cm, miąższość około 71 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek barwy żółto-szarej, natomiast przy dnie piasek barwy czarnej* (według dokumentacji rysunkowej piasek barwy brunatno-szarej w spągu ciemnoszary).

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/16 i KZA/180/92): **1)** 4 fragmenty ceramiki, w tym: 2 fragmenty o powierzchni gładzonej oraz 2 fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna).

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 17 (obiekt 2, wykop 4) – Tabl. VII

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu w przybliżeniu półkolisty. Wymiary obiektu około 65x80 cm, miąższość około 12 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *jasno i ciemnoszary piasek*. Nie znaleziono materiału zabytkowego.

Funkcja: nieokreślona, naturalna (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 18 (obiekt 3, wykop 4) – Tabl. VIII

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt nieregularny zbliżony do owalnego, w profilu w przybliżeniu półkolisty. Wymiary obiektu około 75x84 cm, miąższość około 40 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *przemieszany piasek koloru żółto-szarego, jasno i ciemno-szarego*. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 19, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/17 i K2A/181/92): **1)** fragment brzośca naczynia (grupa I.2). na powierzchni zewnętrznej widoczne dwie poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia delikatnie chropowata, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** 15 fragmentów ceramiki, w tym: 3 fragmenty gładzone, 6 fragmentów chropowatych (m.in. fragment dna), 2 fragmenty nieopracowane oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; **3)** 17 bryłek polepy, waga 83 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 19 (obiekt 3a, wykop 4) – Tabl. VIII

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt kolisty (całość obiektu prawdopodobnie kształtu kolistego), w profilu półkolisty. Średnica obiektu około 50 cm, miąższość 20 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek koloru jasno i ciemno szarego*. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 18, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/18 i K2A/182/92): **1)** 6 fragmentów ceramiki, w tym: 3 fragmenty o powierzchni gładzonej, fragment nowożytny oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; **2)** bryłka polepy, waga 5 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 20 (obiekt 4, wykop 4) – Tabl. IX

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt nieregularny, zbliżony do litery L, w profilu prostokątny. Wymiary obiektu 80x154 cm, miąższość 40 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek koloru jasnoszarego*. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 21, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/19 i K2A/183/92): **1)** fragment górnej części naczynia garnkowego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka

tlucznią średnioziarnistego widoczna w przełomie; 2) 6 fragmentów ceramiki, w tym: 2 fragmenty o powierzchni chropowatej, 2 fragmenty nieopracowane oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; 3) 2 bryłki polepy, waga 36 g; 4) kość czołowa czaszki świni.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 21 (obiekt 4a, wykop 4) – Tabl. IX

Podczas badań wyeksplorowano część obiektu, pozostała niewielka część znalazła się poza zasięgiem wykopu; widoczna na planie część obiektu ma kształt zbliżony do prostokątnego, w profilu prostokątny. Wymiary obiektu 36x90 cm, miąższość 50 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek koloru ciemno szarego i czarnego*. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 20, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/20 i K2A/184/92): 1) fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; 2) 17 fragmentów ceramiki, w tym: 6 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. fragment z zachowaną linią rytą), fragment o powierzchni chropowatej, 7 fragmentów nieopracowanych oraz 3 fragmenty niecharakterystyczne; 3) 8 bryłek polepy, waga 43 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 22 (obiekt 5, wykop 4) – Tabl. X

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt zbliżony do owalnego, w profilu prostokątny z wgłębieniem w dnie. Wymiary obiektu 100x140 cm, miąższość 55 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek koloru jasno i ciemno szarego, na samym dnie 10 cm warstwa czarnego piasku*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/21 i K2A/185/92): 1) fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; 2) 3 fragmenty ceramiki (grupa I) z zachowaną na powierzchni poziomą linią rytą, na jednym z tych fragmentów dodatkowe zdobienie w postaci dwóch skrzyżowanych linii rytch, barwa jasnobrunatna, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; 3) fragment ceramiki (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa jasnobrunatna, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; 4) fragment ceramiki (grupa I) z zachowaną poziomą linią rytą, barwa jasnobrunatna, nieliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; 5) 28 fragmentów ceramiki, w tym: 9 fragmentów o powierzchni gładzonej, 11 fragmentów o powierzchni chropowatej, 2 fragmenty o powierzchni nieopracowanej, fragment przepalony oraz 5 fragmentów niecharakterystycznych; 6) 7 bryłek polepy, waga 57 g.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: okres wpływów rzymskich.

Obiekt 23 (obiekt 6, wykop 4) – Tabl. IX

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu w przybliżeniu półkolisty. Średnica około 90 cm, miąższość około 30 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek żółto-szary i ciemnoszary przy dnie czarny*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/22 i K2A/186/92): 1) 7 fragmentów ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; 2) 6 bryłek polepy, waga 10 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 24 (obiekt 7, wykop 4) – Tabl. X

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do kolistego, w profilu w przybliżeniu trójkątny. Średnica około 110 cm, miąższość około 46 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *ciemnoszary i czarny piasek*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/23 i K2A/187/92): **1)** 4 fragmenty dolnej części naczynia (grupa II) z zachowanym wyodrębnionym dnem, barwa jasnobrunatna, powierzchnia chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej, średnica dna 12 cm; **2)** 2 fragmenty ceramiki, w tym: fragment gładzony oraz fragment niecharakterystyczny.

Funkcja: nieokreślona – jama użytkowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 25 (obiekt 8, wykop 4) – Tabl. XI, XII

Obiekt w planie o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu półkolistym. Średnica około 180 cm, miąższość około 50 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek koloru jasnoszarego*. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 26, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/24 i K2A/161/92): **1)** 2 fragmenty ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej oraz fragment o powierzchni chropowatej; **2)** bryłka polepy, waga 2 g.

Funkcja: nieokreślona – jama pochodzenia naturalnego (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 26 (obiekt 8a, wykop 4) – Tabl. XI, XII

Obiekt w planie o kształcie owalnym, w profilu w nieregularnym. Wymiary obiektu około 50x80 cm, miąższość około 40 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek koloru czarnego*. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 25 oraz obiektem 27, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej. W obiekcie nie znaleziono materiału zabytkowego.

Funkcja: palenisko (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 27 (obiekt 9, wykop 4) – Tabl. XI, XII

Obiekt w planie o kształcie nieregularnym, w profilu zbliżonym do trójkątnego. Wymiary obiektu około 124x170 cm, miąższość około 87 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek koloru żółto szarego, na obrzeżach jamy jasnoszarego*. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 26, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej. W obiekcie nie znaleziono materiału zabytkowego.

Funkcja: nieokreślona – jama pochodzenia naturalnego (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 28 (obiekt 10, wykop 4) – Tabl. XIII

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do kolistego, w profilu półkolisty. Średnica około 106 cm, miąższość około 77 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek koloru jasno i ciemnoszarego z rdzawoszarym, na samym dnie jamy warstewka czarnego piasku*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/25 i K2A/162/92): **1)** 3 fragmenty ceramiki, w tym: 2 fragmenty o powierzchni gładzonej oraz fragment niecharakterystyczny.

Funkcja: jama użytkowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 29 (obiekt 11, wykop 4) – Tabl. XIII

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do kolistego, w profilu zaś nieregularnego prostokąta. Średnica około 108 cm, miąższość około 60 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *przemieszany piasek jasno i ciemnoszary z żółtordezawym. Na samym dnie około 10 cm warstwa czarnego piasku*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/26 i K2A/162/92): **1)** 4 fragmenty ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz fragment niecharakterystyczny; **2)** bryłka polepy, waga 6 g.

Funkcja: jama użytkowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 30 (obiekt 12, wykop 4) – Tabl. XIII

Obiekt w planie o kształcie owalnym, w profilu trójkątnym. Wymiary obiektu około 92x118 cm, miąższość około 50 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *jasno i ciemno-szary piasek*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/27 i K2A/189/92): **1)** fragment kafla płytowego wypalanego w atmosferze utleniającej, z zachowanym motywem floralnym, powierzchnia zewnętrzna pokryta polewą barwy białej, wymiary zachowanego fragmentu 7,65x7 cm; **2)** fragment ceramiki, na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **3)** 9 fragmentów ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni chropowatej, 2 fragmenty nowożytnie (w tym jeden siwak oraz jeden fragment szkliony) oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; **4)** 2 bryłki polepy, waga 5 g.

Funkcja: nieokreślona – nowożytny wkop (?).

Chronologia: późne średniowiecze (?).

Obiekt 31 (obiekt 13, wykop 4) – Tabl. XIV

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; widoczna na planie część obiektu ma kształt kolisty, według dokumentacji opisowej profil uległ zniszczeniu, brak dokumentacji rysunkowej profilu. Wymiary obiektu około 86x150 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *jasno i ciemnoszary piasek*. W obiekcie nie znaleziono materiału zabytkowego.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 32 (obiekt 14, wykop 4) – Tabl. XIV

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu półkolistym. Wymiary obiektu około 130x148 cm, miąższość około 57 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek jasno i ciemnoszary, na samym dnie od strony północnej wystąpiła warstewka czarnego piasku przebarwiona rdzawożółtym*. Obiekt w partii stropowej sąsiedował bezpośrednio z obiektem 33, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/28): **1)** fragment ceramiki (grupa I) z widocznym na powierzchni ornamentem zakreskowanych trójkątów – delikatne linie ryte, barwa ciemnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widoczna w przełomie; **2)** 7 fragmentów ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 3 fragmenty niecharakterystyczne; **3)** 3 bryłki polepy, waga 9 g; **4)** zabytek krzemienisty.

Funkcja: jama użytkowa (?).

Chronologia: okres wpływów rzymskich.

Obiekt 33 (obiekt 14a, wykop 4) – Tabl. XIV

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu półkolistym. Wymiary obiektu około 60x90 cm, miąższość około 40 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *piasek jasno i ciemnoszary, w północnej części czarny*. Obiekt w partii stropowej sąsiedował bezpośrednio z obiektem 32, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/29 i K2A/191/92): **1)** 3 fragmenty ceramiki, w tym: fragment gładzony oraz 2 fragmenty o powierzchni chropowatej; **2)** 2 bryłki polepy, waga 7 g.

Funkcja: jama użytkowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 34 (obiekt 15, wykop 4) (część obiektu na planie) – Tabl. XVI

Podczas badań wyeksplorowano jedynie niewielką część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; widoczna na planie część obiektu ma kształt nieregularny, w profilu w przybliżeniu prostokątny, wymiary nieznane, miąższość około 50 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowił *jasno i ciemnoszary piasek, przy samym dnie warstwa czarnego piasku*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/30 i K2A/192/92): **1)** fragment wylewu cienkościennego naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa II), na powierzchni widoczna pozioma linia zaszczypywań prawdopodobnie oddzielająca szyjkę od brzuśca, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **3)** 9 fragmentów ceramiki, w tym: 4 fragmenty o powierzchni gładzonej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 3 fragmenty niecharakterystyczne; **4)** 14 bryłek polepy, waga 109 g.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 35 (obiekt 16, wykop 4) (część obiektu na planie) – Tabl. XV

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; widoczna na planie część obiektu ma kształt kolisty, w profilu w przybliżeniu półkolisty, średnica około 108 cm, miąższość około 39 cm. Wypełnisko według dokumentacji opisowej stanowił *jasno i ciemnoszary piasek, na samym dnie barwy czarnej*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/31 i K2A/193/92): **1)** 5 fragmentów ceramiki, w tym: 3 fragmenty o powierzchni nieopracowanej oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; **2)** 4 bryłki polepy, waga 41 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 36 (obiekt 17, wykop 4) – Tabl. XV

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu półkolistym. Wymiary obiektu około 110x140 cm, miąższość około 50 cm. Wypełnisko według dokumentacji opisowej stanowił *przemieszany jasno i ciemnoszary piasek z rdzawożółtym i czarnym*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/32 i K2A/194/92): **1)** 2 fragmenty ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej oraz fragment niecharakterystyczny; **2)** bryłka polepy, waga 25 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 37 (obiekt 18, wykop 4) – Tabl. XVII

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu trójkątny. Wymiary obiektu około 160x220 cm, miąższość około 50 cm. Wypełnisko według dokumentacji opisowej stanowił *jasno i ciemnoszary piasek*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/33 i K2A/195/92): **1)** fragment ceramiki nowożytniej; **2)** zabytek krzemienisty.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 38 (obiekt 19, wykop 4) – Tabl. XVI

Obiekt w planie o kształcie zbliżonym do owalnego, w profilu półkolistym. Wymiary obiektu około 120x130 cm, miąższość około 30 cm. Wypełnisko według dokumentacji opisowej stanowił *jasnoszary piasek*.

Inw. (nr. inw.: TS/83/I/34 i K2A/196/92): **1)** fragment ceramiki z zachowaną poziomą linią rytą, barwa jasnobrunatna, powierzchnia nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **2)** 18 fragmentów ceramiki, w tym: 2 fragmenty o powierzchni

gładzonej, fragment chropowacony, fragment przepalony, 6 fragmentów nowożytnych (m.in. 2 dające się skleić) oraz 8 fragmentów niecharakterystycznych; 3) 6 bryłek polepy, waga 21 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 39 (obiekt 1, wykop 6) – Tabl. XVII, XVIII

Według dokumentacji polowej obiekt o miąższości około 70 cm, brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek pogładowy wykopu), według dokumentacji opisowej wypełnisko obiektu stanowiła *częściowo przepalona ziemia*, w stropie zarejestrowano *skupisko kamieni, które tworzyły okrąg i sięgały 40 cm głębokości (umocnienie po słupie?)*. Jeden z fragmentów grupy I (2) znaleziono w obiekcie 40 na głębokości 30–40 cm od powierzchni gruntu. Fragment naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką grupy I.2.A (3) pochodzi prawdopodobnie z tego samego egzemplarza, którego fragment znaleziono również w obiekcie 40 (8). Fragment dna naczynia grupy I (18) pochodzi prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono również w obiekcie 48 (8) oraz w warstwie ziemi ornej wykopu 6 (3). Dwa fragmenty naczynia typu Muntowo grupy II.1.C (44 – rysunek umieszczono na Tabl. XXI:12) pochodzą prawdopodobnie z części tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono również w obiekcie 42 (14) oraz w warstwie II fazy użytkowania obiektu 43 (8). Dwa fragmenty dna naczynia z zachowanym odciśnięciem tkaniny (45 – Ryc. 10) pochodzą prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragment znaleziono w obiekcie 42 (9). Cztery fragmenty ceramiki grupy II, o powierzchni nieopracowanej (47) pochodzą prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono w obiekcie 42 (21).

Inw. (nr. inw.: TS/1/84 (K2A/238/92 i K2A/237/92), TS/4/84 (K2A/244/92), TS/7/84 (K2A/244/92 i K2A/330/92), TS/12/84 (K2A/249/92), TS/17/84 (K2A/253/92), TS/22/84 (K2A/237/92), TS/29/84 (K2A/262/92), TS/50/84 (K2A/271/92), TS/74/84 (K2A/288/92), TS/96/84 (K2A/291/92), TS/105/84 (K2A/297/92, K2A/298/92 i K2A/330/92): **1)** fragment naczynia-kubka (grupa I.4), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej, średnica wylewu 10 cm, średnica dna 4 cm; **2)** 3 fragmenty górnej części naczynia (grupa I), na powierzchni zachowana pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), załom szyjki oddzielony od brzuśca poziomą linią ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **5)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **6)** 3 fragmenty górnej części naczynia garnkowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie, średnica wylewu 15 cm; **7)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **8)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **9)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **10)** fragment górnej części naczynia (grupa I.2), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **11)** 2 fragmenty górnej części naczynia grupy I (ze względu na stan zachowania zadokumentowano tylko jeden fragment), barwa ceglastobrunatna ze śladami przepalenia, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego

widocznego w przełomie; **12)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **13)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni zachowane dwie poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **14)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni zachowana pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **15)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **16)** 2 fragmenty górnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **17)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **18)** fragment brzuśca naczynia stołowego, na powierzchni widoczne trzy poziome linie dołków o łezkowatym kształcie wykonanych prawdopodobnie czubkiem narzędzia, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia grubo i średnioziarnistego widoczna w przełomie; **19)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), szyjka oddzielona od brzuśca zdobieniem w postaci dwóch poziomych linii rytch, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **20)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, nad linią ornament w postaci poziomej linii dołków o łezkowatym kształcie wykonanych prawdopodobnie czubkiem narzędzia, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **21)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **22)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna niestarannie wykonana pozioma linia ryta, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **23)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa ceglasta ze śladami przepalenia, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **24)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **25)** fragment dolnej części naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne ukośne linie ryte (ornament krokwiowy?), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **26)** fragment ceramiki (grupa I.1), na powierzchni widoczne wielokrotne, poziome linie ryte (trzy linie) prawdopodobnie oddzielające szyjkę od brzuśca, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **27)** fragment ceramiki stołowej, na powierzchni widoczne wielokrotne, poziome linie ryte (trzy linie), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **28)** fragment ceramiki (grupa I), na powierzchni widoczna pojedyncza linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **29)** 2 (dające się skleić) fragmenty ceramiki (grupa I), na powierzchni widoczne dwie linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **30)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, pod nią ornament krokwiowy, barwa

jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłuczna drobnoziarnistego widocznego w przełomie; **31)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **32)** fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniem, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłuczna drobnoziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **33)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **34)** fragment górnej części naczynia typu Wyszembork (grupa II.1.A.), barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **35)** 2 fragmenty górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona narzędziem, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **36)** fragment górnej części naczynia (grupa II) kuchennego, pod krawędzią wylewu widoczne zdobienie w postaci ukośnych nacięć, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **37)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **38)** fragment górnej części naczynia (grupa II), pod krawędzią wylewu widoczne zdobienie w postaci ukośnych nacięć, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **39)** 2 fragmenty górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **40)** fragment dolnej części naczynia (grupa II), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **41)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniem, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłuczna drobnoziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **42)** fragment górnej części naczynia (grupa II), pod krawędzią wylewu ślad po delikatnym zaszczypywaniu, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widocznego w przełomie; **43)** fragment górnej części naczynia kuchennego, krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **44)** 2 fragmenty górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, szyłka oddzielona od brzuska poziomą linią zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata (w górnej części słabiej), liczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, średnica wylewu 22 cm; **45)** fragment dna naczynia, brak możliwości dokumentacji rysunkowej, na powierzchni zewnętrznej zachował się prawdopodobnie odcisk tkaniny, barwa brunatna, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej (Ryc. 10); **46)** 524 fragmenty ceramiki, w tym 120 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 3 małe fragmenty wylewów, 8 niewielkich fragmentów z widoczną na powierzchni pojedynczą linią rytą, 2 fragmenty z widocznymi na powierzchni dwoma poziomymi liniami rytymi oraz fragment dna); fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, 250 fragmentów o powierzchni chropowatej (w tym 7 fragmentów den), 16 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (w tym 2 małe fragmenty wylewów, z czego jeden z widocznym śladem zdobienia krawędzi w postaci ukośnych nacięć); 17 fragmentów przepalonych (w tym fragment wylewu bez możliwości rekonstrukcji rysunkowej) oraz 120 fragmentów niecharakterystycznych (w tym 6 fragmentów den); **47)** 4 fragmenty o powierzchni nieopracowanej; **48)** 56 fragmentów polepy, waga 440 g; **49)** 5 fragmentów kości, w tym ząb M1/M2 kozy/owcy, fragment żuchwy, ząb M2 bydlęcy młodego osobnika; **50)** 8 zabytków krzemiennych.

Funkcja: jama zasobowa-śmietniskowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 40, 40a i 40b (obiekt 2, 2a i 2b, wykop 6) – Tabl. XIX

Według dokumentacji polowej obiekt 40 sąsiadował bezpośrednio z obiektem 48, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej. Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Po zdjęciu humusu wyróżniono owalne zaciemnienie (według dokumentacji opisowej jego wypełnisko stanowiła *przepalona ziemia*), na niższym, nieokreślonym w dokumentacji, poziomie okazało się, że obiekt dzieli się na trzy oddzielne obiekty określone w dokumentacji opisowej jako 40a, 40b i 49. Miąższość obiektu według dokumentacji opisowej wynosiła około 45–50 cm. Według dokumentacji opisowej oraz opisów na torebkach z materiałem w wypełnisku obiektu 40a znaleziono zabytek krzemienisty (37), natomiast wypełnisko obiektu 40b stanowiła *ziemia barwy szarej* i nie znaleziono w nim materiału zabytkowego. Dwa fragmenty naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką grupy I.2.A (8) pochodzą prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragment znaleziono w obiekcie 39 (3). Jeden z fragmentów górnej części naczynia grupy I znaleziony w obiekcie 40 został doklejony do większej części naczynia, którego fragmenty znaleziono w obiekcie 39 (2).

Inw. (nr. inw.: TS/11/84 (K2A/248/92 i K2A/247/92), TS/8/84 (K2A/247/92), TS/13/84 (K2A/251/92 i K2A/250/92), TS/60/84 (K2A/278/92), TS/62/84 (K2A/280/92 i K2A/330/92), TS/84/84 (K2A/260/92): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa I.2.B), barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona ze śladami przepalenia, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **5)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), załom szyjki oddzielony od brzuśca pojedynczą niestarannie wykonaną linią rytą, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i drobnoziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni zewnętrznej; **6)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), załom szyjki oddzielony od brzuśca pojedynczą linią rytą, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **7)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **8)** 2 fragmenty górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), załom szyjki oddzielony od brzuśca pojedynczą linią rytą, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **9)** 2 fragmenty górnej części naczynia (grupa I), barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, nieliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **10)** 2 dające się skleić fragmenty górnej części naczynia garnekowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **11)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **12)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia rytą, pod nią ornament krokwiowy, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **13)** fragment ceramiki (grupa I), na powierzchni widoczne trzy poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **14)** fragment ceramiki (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia rytą, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia

zewnątrzną gładzoną ze śladami przepalenia, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **15)** fragment nasady ucha, prawdopodobnie kubka grupy I.4, na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, pod nią prawdopodobnie ornament krokwiowy, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **16)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczne dwie niestarannie wykonane, poziome linie ryte, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **17)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczne trzy poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **18)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; średnica wylewu 16 cm; **19)** fragment ucha pochodzącego prawdopodobnie z kubka (grupa I.4), w górnej części ucho było doklejone na czop, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **20)** fragment górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa II.2.B), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach, średnica wylewu 13 cm; **21)** fragment górnej części naczynia typu Wyszembork (grupa II.1.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **22)** 2 fragmenty górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **23)** fragment górnej części naczynia typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona palcami (dołki paznokciowe), barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **24)** fragment górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa II.2.B), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **25)** fragment górnej części naczynia typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **26)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **27)** fragment dolnej części naczynia (grupa II), dno wyodrębnione, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; średnica dna 8 cm; **28)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa ceglastobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **29)** fragment górnej części naczynia typu Wyszembork (grupa II.1.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa ceglastobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **30)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa szaro-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **31)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **32)** fragment górnej części naczynia (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **33)** fragment górnej części jednodzielnego

naczynia misowatego, krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **34)** 290 fragmentów ceramiki, w tym 52 fragmenty o powierzchni gładzonej (tym.in. 4 małe fragmenty wylewów, niewielki fragment dna, fragment z zachowaną linią rytą oraz 2 fragmenty z trzema liniami rytymi); 117 fragmentów o powierzchni chropowatej (w tym 3 małe fragmenty wylewów, z czego 2 ze zdobieniem krawędzi w postaci ukośnych nacięć, 2 fragmenty den oraz 2 fragmenty z widoczną na powierzchni poziomą linią zaszczypywań); 30 fragmentów o powierzchni nieopracowanej oraz 91 fragmentów niecharakterystycznych (w tym mały fragment z widocznym na powierzchni zdobieniem w postaci dwóch rzędów linii zaszczypywań oraz pięć fragmentów den); **35)** 33 fragmenty polepy (w tym 3 fragmenty ze śladami spalenizny), waga 205 g; **36)** 7 zabytków krzemiennych.

Funkcja: jama zasobowo-śmietniskowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Zaciemnienie na południe od obiektu 40b (zaciemnienie na S od obiektu 2, wykop 6) – Tabl. I

W trakcie badań zarejestrowano zaciemnienie zlokalizowane w pobliżu obiektu 40b. Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu).

Inw. (nr. inw. 95/84 i K2A/290/92): **1)** 9 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 6 fragmentów niecharakterystycznych.

Obiekt 49 (obiekt 11, wykop 6) – skupisko kamieni-ceramiki w obrębie obiektu 40 – Tabl. I

Pod wschodnią częścią obiektu 40 wydzielono obiekt 49. Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej *w górnej części w obstawie kamiennej wystąpiło pięć kamieni-jeden to fragment kamienia żarnowego, fragmenty ceramiki oraz fragmenty kostne przepalone, pod kamieniami bryła gliniana*. Zabytki nie zachowały się w materiale.

Funkcja: nieokreślona-jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Między obiektami 41 i 49 (między obiektami 3 i 11, wykop 6) – Tabl. XX

Według opisu z torebki z materiałem zabytki znaleziono między obiektami 41 a 49, na głębokości 50 cm.

Inw. (nr. inw. TS57/84 i K2A/276/92): **1)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment prawdopodobnie brzośca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni trzy poziome linie ryte, barwa brunatna, obie powierzchnie gładzone, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa II), na krawędzi wylewu ślad po delikatnym zaszczypywaniu – dołki paznokciowe, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **4)** 3 fragmenty ceramiki o powierzchni chropowatej.

Chronologia ceramiki: okres wpływów rzymskich.

Obiekt 41 (obiekt 3, wykop 6) – Tabl. I, XX

Według dokumentacji polowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), w obiekcie zarejestrowano *siwo-brązowo-gliniaste wypełnisko z ceramiką*. W warstwie ziemi onej o miąższości 35–45 cm znaleziono materiał zabytkowy (1 i 2), zęby zwierzęce (3) nie zachowały się w materiale.

Inw. (nr. inw. TS/20/84 i K2A/255/92): **1)** fragment dna naczynia grupy II (znaleziony w pięciu fragmentach), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia

gruboziarnistego widoczna w przełomie, średnica dna 19 cm; **2)** 3 fragmenty ceramiki o powierzchni chropowatej; **3)** zęby zwierzęce (brak w materiale).

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 42 (obiekt 4, wykop 6) – Tabl. I, XX, XXI

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), *obiekt miąższości około 100 cm*, wypełnisko obiektu stanowiła *czarna przepalona ziemia*, ceramika występowała *nierównomiernie w całym wypełnisku jamy*, natomiast *w spągu zarejestrowano większe fragmenty ceramiki*. W obrębie obiektu znaleziono dwa fragmenty przetopionego szkła (?) (25), a także węgiel drzewny (26), który nie zachował się. Fragment jednodzielnego naczynia misowatego grupy I.2.B (3) pochodzi prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragment znaleziono w warstwie ziemi ornej obiektu 39. Fragmenty naczynia typu Muntowo grupy II.1.C (12) pochodzą prawdopodobnie z części tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono również w obiekcie 39 (44) oraz w warstwie II fazy użytkowania obiektu 43 (8). Fragment dna naczynia z odciskiem tkaniny (9) pochodzi prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono w obiekcie 39 (45). Fragmenty ceramiki o powierzchni nieopracowanej grupy II (19) pochodzą prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono w obiekcie 39 (47).

Inw. (nr. inw. TS/54/84 (K2A/272/92), TS/103/84 (K2A/296/92), TS/107/84 (K2A/299/92), TS/108/84 (K2A/300/92), TS/110/84 (K2A/307/92), TS/118/84 (K2A/306/92), K2A/329/92, K2A/327/92, K2A/301/92, K2A/328/92): **1)** 2 fragmenty górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, wyświecana, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ceglasta, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **3)** 2 fragmenty górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa I.2.B), ok. 1 cm od krawędzi wylewu pojedyncza, pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment ucha kubka (grupa I.4), barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **5)** fragment brzuśca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni ornament w postaci pojedynczej linii rytej, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **6)** fragment brzuśca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni ornament w postaci pojedynczej linii rytej, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, poniżej linii rytej delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **7)** 35 fragmentów dolnej części naczynia misowatego (grupa I.2), w tym 4 fragmenty naczynia udało się skleić (dno w trzech fragmentach, pozostałe 28 fragmentów niesklejonych), dno niewyodrębnione, barwa brunatna, powierzchnia górnej części naczynia gładzona, dolnej delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie, średnica dna naczynia 13 cm, średnica największej wydętości brzuśca 23 cm; **8)** 2 fragmenty górnej części naczynia typu Niedrzwica (grupa II.1.B), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami oraz prawdopodobnie palcami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana z widocznymi odciskami palców, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **9)** fragment dna naczynia, na powierzchni zewnętrznej zachował się prawdopodobnie odcisk tkaniny, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **10)** fragment górnej części bardzo małego naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami oraz prawdopodobnie palcami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana z widocznymi odciskami palców, nieliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **11)** 5 fragmentów (w tym trzy dało się skleić) górnej części cienkościennego naczynia

misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniami o kształcie falistym, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach, średnica brzuśca 25 cm; **12)** fragment górnej części naczynia kuchennego typu Wyszembork (grupa II.1.A), krawędź wylewu zdobiona, przy pomocy narzędzia wykonane ukośne nacięcia, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, średnica wylewu 23 cm; **13)** fragment górnej części jednodelnego naczynia misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona gęsto umiejscowionymi ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **14)** 14 (w tym siedem udało się skleić) górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, szyjka oddzielona od brzuśca poziomą linią zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata (w górnej części słabiej), liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, średnica wylewu 22 cm; **15)** 2 fragmenty górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **16)** fragment górnej części naczynia (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **17)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **18)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **19)** fragment górnej części naczynia kuchennego, wylew zdobiony zagnieceniami o kształcie falistym, barwa brunatna, powierzchnia chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **20)** 2 dające się skleić fragmenty górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), na powierzchni widoczne dwa równoległe, poziome pasy zaszczypywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **21)** 321 fragmentów ceramiki, w tym 87 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 2 małe i jeden silnie zniszczony fragment wylewu oraz 2 fragmenty z widocznymi na powierzchni dwiema poziomymi liniami rytymi i 2 fragmenty widocznymi na powierzchni trzema poziomymi liniami rytymi), 66 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. fragment dna oraz fragment z zachowaną poziomą linią zaszczypywań); 245 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. 2 małe fragmenty wylewu, z czego jeden z zachowanym ornamentem na krawędzi w postaci ukośnych nacięć, fragment przepalony oraz fragment dna naczynia); fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, oraz 82 fragmenty niecharakterystyczne; **22)** 59 bryłek polepy (w tym jedna bryłka przepalona), waga 633 g; **23)** 37 fragmentów kości w tym łopatka kozy/owcy, kieł owcy, 2 fragmenty kości piszczelowej i 2 fragmenty żeber bydłych, 2 fragmenty zęba bydłego, ząb M1/M2 bydły młodego osobnika, fragment żuchwy z P3, fragmenty siedmiu zębów, 2 fragmentów kłów oraz 5 fragmentów żuchwy świni (młodego osobnika); **24)** 3 zabytki krzemienne; **25)** 2 fragmenty przetopionego szkła (?); **26)** fragmenty węgla drzewnego (brak w materiale).

Funkcja: jama zasobowa-śmietniskowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 43 i 43a (obiekt 5 i 5a, wykop 6) – Tabl. I, XXII

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji opisowej widoczne były dwie fazy użytkowania: II faza (młodsza) określona jako obiekt 43, w planie o kształcie *nieregularnym*, miąższości do 35 cm, oraz zarejestrowana poniżej faza I (starsza) określona jako obiekt 43a, wypełnisko obu obiektów stanowiła *ciemna przepalona ziemia*. Fragment górnej części naczynia typu Muntowo grupy II.1.C (8) znaleziony w warstwie II fazy użytkowania to prawdopodobnie część

tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono w obiekcie 42 (14) oraz w obiekcie 39 (44). Między obiektami w *żółtym piasku* znaleziono kilka zabytków krzemiennych.

43 – Tabl. XXII

Inw. (nr. inw. TS/38/84 (K2A/284/92), TS/75/84 (K2A/287/92 i K2A/330/92), TS/78/84 (K2A/287/92 i K2A/330/92): **1)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **2)** fragment brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment naczynia garnkowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), na powierzchni wielokrotne poziome linie ryte (trzy linie), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i drobnoziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **5)** fragment prawdopodobnie dolnej części brzuśca kubka (grupa I.4), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **6)** fragment brzuśca kubka (grupa I.4) z zachowanym uchem, z przełomu wynika, że w dolnej części ucho było doklejone na czop (górną część jest niewidoczna w przełomie), barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **7)** 2 fragmenty górnej części naczynia jednodzielnego naczynia misowatego (grupa II.2.B), wylew zdobiony odciskiem paznokcia, szyjka oddzielona od słabo wydzielającego się brzuśca niestaranną, poziomą linią rytą, barwa brunatna, powierzchnia delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **8)** fragment górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, załom szyjki oddzielony od brzuśca poziomą linią zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **9)** fragment górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), wylew zdobiony ukośnymi nacięciami, załom szyjki oddzielony od brzuśca poziomą linią zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia górnej części naczynia z pionowymi śladami przecierania, poniżej linii zaszczypywań niezachowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **10)** 75 fragmentów ceramiki, w tym 12 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 3 małe fragmenty wylewów), 6 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. mały fragment wylewu z zaszczypywaną krawędzią), 23 fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna) oraz 34 fragmenty niecharakterystyczne; **11)** 18 bryłek polepy, waga 120 g; **12)** 9 zabytków krzemiennych.

Funkcja: jama zasobowa-śmietniskowa.

Chronologia: nieokreślona.

43a – Tabl. XXII

Inw. (nr. inw. TS/72/84 (K2A/283/92, K2A/284/92 i K2A/330/92), TS/73/84 (K2A/285/92 i K2A/286/92), TS/100/84 (K2A/293/92, K2A/294/92 i K2A/330/92), TS/100/84 (K2A/295/92): **1)** fragment górnej części naczynia naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na załomie szyjki z brzuścem zdobienie w postaci czterech niestarannie wykonanych, poziomych linii rytch, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **5)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia

zewnątrzna i wewnątrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **6)** 2 fragmenty górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), załom szyjki oddzielony od brzuśca pojedynczą linią ryty, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **7)** fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **8)** fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, pod którą znajduje się szereg ukośnych linii rytch, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **9)** fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **10)** fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **11)** fragment górnej części naczynia (grupa II), pod krawędzią wylewu widoczna pozioma linia zaszczyptywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **12)** fragment górnej części naczynia (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **13)** 119 fragmentów ceramiki, w tym 25 fragmentów o powierzchni gładzonej; fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, 27 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. 2 fragmenty den), 21 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. 2 dające się skleić fragmenty dna oraz mały fragment wylewu z zachowanym zaszczyptywaniem krawędzi) oraz 45 fragmentów niecharakterystycznych; **14)** 25 bryłek polepy (w tym jedna bryłka z zachowanym odciśnięciem muszli), waga 166 g; **15)** 33 fragmenty kości, w tym 15 fragmentów zębów i kość łokciowa dużego przeżuwacza, metapodium oraz fragment czaszki kozy/owcy, pogryzione na jednym fragmencie żebro chrząstki prawdopodobnie świńskiej, osiem fragmentów kości ramiennej oraz żuchwa bydlęca, kość długa ptasia, fragment czaszki i żuchwy świni oraz 2 fragmenty przepalone; **16)** 18 zabytków krzemiennych.

Funkcja: jama zasobowa-śmietniskowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 44 (obiekt 6, wykop 6) – Tabl. XXII

Według dokumentacji polowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według informacji umieszczonej na torebce z materiałem na głębokości 35–40 cm znaleziono materiał zabytkowy (7), pozostały materiał pochodzi z nieokreślonej części obiektu. Brak innych danych na temat tego obiektu. Znaleziony w obiekcie fragment górnej części naczynia garnkowatego z wyodrębnioną szyjką (grupy I.1) doklejoną do większych fragmentów tego samego naczynia znalezionych w obiekcie 48 (6 – por. Tabl. XXIII). W obiekcie 44 znaleziono również fragmenty trzech naczyń pochodzących z obiektu 48 (10, 11 i 16).

Inw. (nr. inw.: TS/33/84, TS/103/84, TS/108/84, TS/113/84, TS/116/84, TS/117/84 (K2A/305/92):

1) fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment dolnej części naczynia prawdopodobnie kubka (grupa I.4), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; średnica największej wydętości brzuśca 6 cm; **3)** fragment górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, na załomie szyjki z brzuścem zdobienie w postaci poziomej linii zaszczyptywań, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata (w górnej części słabiej), liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **4)** fragment górnej części naczynia

typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona zaszczyptywaniem, na załamie szyjki z brzuścem zdobienie w postaci poziomej linii zaszczyptywań, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna w górnej części nieopracowana, dolna część niezachowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **5)** fragment górnej części naczynia typu Wyszembork (grupa II.1.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **6)** fragment górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona delikatnymi zaszczyptywaniami, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **7)** 35 fragmentów ceramiki, w tym 7 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), 9 fragmentów o powierzchni nieopracowanej oraz 19 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna); **8)** 79 fragmentów ceramiki, w tym 13 fragmentów o powierzchni gładzonej, 13 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. mały fragment wylewu z krawędzią zdobioną ukośnymi nacięciami), 7 fragmentów o powierzchni nieopracowanej oraz 46 fragmentów niecharakterystycznych; **9)** 3 bryłki polepy, waga 21 g.

Funkcja: jama zasobowa-śmietniskowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 45 (obiekt 7, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), brak innych danych na temat tego obiektu.

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 46 (obiekt 8, wykop 6) – Tabl. I, XXIII

Według dokumentacji polowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), brak innych danych na temat tego obiektu.

Inw. (nr. inw.: TS/55/84 (K2A/274/92): **1)** fragment górnej części wazy (grupa I.3), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** 14 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), fragment ceramiki o powierzchni nieopracowanej, 6 fragmentów ceramiki o powierzchni chropowatej oraz 4 fragmenty niecharakterystyczne; **3)** bryłka przepalanej polepy, waga 7 g.

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 47 (obiekt 9, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej wypełnisko obiektu stanowiła ziemia barwy szarej, w górnej części przepalona, znaleziono kilka niewielkich fragmentów ceramiki (nie zachowały się w materiale).

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 48 (obiekt 10, wykop 6) – Tabl. I, XXIII, XXIV

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej obiekt 48 sąsiadował bezpośrednio z obiektem 40, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej. Według dokumentacji opisowej w obiekcie wystąpiło skupisko ceramiki (fragmenty całego naczynia). W narożniku północno-zachodnim fragmenty krzemienne, w części południowo-zachodniej zmasowane występowanie ceramiki. Część fragmentów naczyń typu Muntowo grupy II.1.C (10, 11)

oraz grupy II (16) pochodzi z fragmentów znalezionych w obiekcie 44 (w obu obiektach znajdowało się również 391 fragmentów pochodzących prawdopodobnie z tych samych naczyń). Fragment naczynia (9) pochodzi prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono w obiekcie 39 (18) oraz w warstwie ziemi ornej (3). Fragment naczynia garnekowatego z wyodrębnioną szyjką grupy I.1 (6) to część tego samego naczynia, którego fragment znaleziono w obiekcie 44.

Inw. (nr. inw. TS/34/84 (K2A/267/92), TS/46/84 (K2A/269/92), TS/58/84 (K2A/277/92), TS/111/84 (K2A/302/92), TS/112/84 (K2A/303/92), TS/119/84 (K2A/261/92), TS/120/84 (K2A/308/92), TS/121/84 (K2A/309/92): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment górnej części naczynia stołowego (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment górnej części naczynia garnekowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i droboziarnistego widocznego w przełomie; **5)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **6)** fragment górnej części naczynia garnekowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia grubo- i średnioziarnistego widocznego w przełomie; **7)** fragment brzuśca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **8)** fragment brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne trzy poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **9)** fragment brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, pod linią ornament w postaci pionowych linii dołków o łezkowatym kształcie wykonanych prawdopodobnie czubkiem narzędzia (Ryc. 8:1), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nad linią rytą gładzona, poniżej delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **10)** 50 fragmentów górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C) zachowanego w ok. 35%, w tym 26 fragmentów dających się skleić oraz (m.in. 5 fragmentów wylewów, 12 fragmentów den oraz 391 fragmentów naczyń z obiektów 44 i 48 pochodzących prawdopodobnie z naczyń 10, 11 i 16), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniem, na załomie brzuśca pozioma linia zaszczypywań, barwa jasnobrunatna z szarymi plamami (ślady przepalenia?), powierzchnia zewnętrzna w górnej części naczynia nieopracowana, w dolnej chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; średnica wylewu 36 cm, średnica największej wydętości brzuśca 40 cm, średnica dna 13 cm; **11)** 54 fragmenty górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), w tym 13 dających się skleić (m.in. 27 fragmentów wylewów i 16 fragmentów z widoczną poziomą linią zaszczypywań), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniami, na załomie brzuśca pozioma linia zaszczypywań, powierzchnia zewnętrzna chropowata, barwa jasnobrunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; średnica wylewu ok. 60 cm, średnica największej wydętości brzuśca ok. 62 cm; **12)** fragment górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa II.2.B), powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, barwa jasnobrunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **13)** 2 fragmenty górnej części naczynia (grupa II), pod krawędzią wylewu pozioma linia zaszczypywań, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **14)** 3 fragmenty górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **15)** fragment górnej części naczynia (grupa II.1.B), powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, barwa

ceglasto-brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **16)** 15 fragmentów dolnej części naczynia (grupa II), w tym 9 fragmentów sklejonych, na powierzchni widoczny ślad po obmazywaniu, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; średnica dna 23 cm, średnica największej wydętości brzuśca 30 cm; **17)** 347 fragmentów ceramiki, w tym 172 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. 5 małych fragmentów wylewów oraz mały fragment z widoczną na powierzchni poziomą linią rytą), 34 fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), 27 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. fragment dna); 2 fragmenty przepalone oraz 112 fragmentów niecharakterystycznych (m.in. mały fragment wylewu z zachowanym dołkiem palcowym na krawędzi oraz mały fragment z zachowanym zaszczypywaniem oraz 2 fragmenty den); **18)** 28 bryłek polepy, waga 255 g; **19)** 2 fragmenty kości w tym fragment zęba kozy/owcy; **20)** zabytek krzemienny.

Funkcja: jama zasobowa-śmietniskowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 49 (obiekt 11, wykop 6)

Opis obiektu ze względu na zależność stratygraficzną znajduje się pod opisem obiektu 40, 40a i 40b (obiekty 2, 2a i 2b, wykop 6).

Obiekt 50 (obiekt 12, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu, *miąższość obiektu 80 cm*, w stropie ziemia *barwy brunatnej*, w spągu – *ciemna przepalona ziemia*. Na dnie jamy znaleziono kamień o średnicy około 15 cm.

Inw. (nr. inw. TS 71/84 i K2A/330/92): **1)** 4 zabytki krzemienne.

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 51 (obiekt 13, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak innych danych na temat tego obiektu. Analiza rozplanowania wykazała, że pozostałą część obiektu wyeksplorowano w kolejnym sezonie badawczym (por. obiekt 67).

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 52 (obiekt 14, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; zarejestrowano *siwo-brązowo-gliniaste wypełnisko z ceramiką oraz spalony materiał organiczny* (nie zachowały się w materiale).

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 53 (obiekt 15, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej wypełnisko stanowiła *ciemnoszara ziemia*. W obiekcie znaleziono kilka fragmentów ceramiki (nie zachowały się w materiale).

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 54 (obiekt 16, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej wypełnisko stanowiła *szara ziemia*. W obiekcie znaleziono kilka fragmentów ceramiki (nie zachowały się w materiale).

Funkcja: jama nieokreślona,

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 55 (obiekt 17, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji polowej wypełnisko stanowiła *szara ziemia*. W obiekcie nie znaleziono materiału zabytkowego.

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 56 (obiekt 18, wykop 6) – Tabl. I

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Brak danych na temat obiektu, został jedynie zaznaczony na planie wykopu.

Funkcja: jama nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 57 (obiekt 1, wykop 8) – Tabl. XXV, XXVI, XXVII

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według opisu na torebkach z materiałem na głębokości 20–35 cm znaleziono zabytki o nr. 3–5, 9–11, 18–30, 55, 59, 62, 66, natomiast na głębokości 75 cm zalegał materiał ceramiczny nr. 31–32, 56, 60, 63. W warstwie brązowej gliniastej ziemi znaleziono zabytki o nr. 17, 50, 57, 64, 67. Według dokumentacji opisowej w *obrębie obiektu 1* (obecnie 57) wyróżniono wyraźny zarys ciemnej, przepalanej ziemi z dużą ilością ceramiki, w którym na głębokości 42–80 cm znaleziono zabytki o nr. 1–2, 6–8, 12–16, 33–49, 51–54, 58, 61, 65, 68, 69.

Inw. (nr. inw.: TS/21/84 (K2A/256/92), TS/23/84 (K2A/258/92), TS/24/84 (K2A/259/92), TS/66/84 (K2A/315/92), TS/76/84 (K2A/317/92), TS/77/84 (K2A/318/92), TS/80/84 (K2A/319/92), TS/81/84 (K2A/320/92), TS/82/84 (K2A/321/92), TS/83/84 (K2A/322/92), TS/101/84 (K2A/326/92): **1**) fragment górnej części naczynia (grupa I), na załamie brzuśca zachowana delikatna linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłuczni średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2**) fragment górnej części naczynia (grupa II), pod krawędzią wylewu zachowana pozioma linia zaszczypywań, powierzchnia zewnętrzna chropowata, barwa ceglastobrunatna, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **3**) fragment górnej części naczynia tradycyjnego, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), barwa brązowa, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **4**) fragment górnej części naczynia tradycyjnego, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), barwa brązowa, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **5**) fragment górnej części naczynia tradycyjnego, prawdopodobnie garnka (typ I), barwa brązowa, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **6**) fragment górnej części naczynia, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), zachowanego w dwudziestu dziewięciu fragmentach (w tym cztery fragmenty dające się skleić), zachowane ok. 2% powierzchni, brzusiec zdobiony wielokrotnymi liniami rytymi, kontynuacja produkcji wczesnośredniowiecznej, barwa brunatna, przełom jednobarwny, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach, średnica wylewu 25 cm, średnica największej wydłutości brzuśca 27 cm; **7**) fragment górnej części naczynia, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), kontynuacja produkcji wczesnośredniowiecznej, barwa brunatna, przełom jednobarwny, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **8**) fragment górnej części naczynia tradycyjnego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.C), wylew od wewnątrz, barwa ceglasta, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna

w przełomie; **9)** fragment górnej części naczynia siwego, prawdopodobnie dzbana (typ II), barwa szara, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, średnioliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie; **10)** fragment górnej części naczynia siwego, prawdopodobnie misy (typ III), zachowana pojedyncza linia ryta, barwa szara, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, średnioliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie; **11)** fragment górnej części naczynia siwego, prawdopodobnie dzbana (typ II), pod wylewem głębokie rowki dookolne, barwa szara, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, średnioliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie; **12)** górna część cienkościenne naczynia siwego, prawdopodobnie dzbana z dziobkiem (typ II), zachowanego w trzech fragmentach (w tym 2 dające się skleić), szyjka zdobiona rowkami dookolnymi, pod załomem szyjki zachowana linia falista, barwa stalowa dobrze wypalona, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, nieliczna domieszka drobnoziarnista, średnica wylewu 11 cm; **13)** górna część cienkościenne naczynia siwego, prawdopodobnie małego dzbana (typ II), zachowanego w dwóch fragmentach, szyjka i załom brzuśca zdobione niestarannymi rowkami dookolnymi, barwa ciemnoszara, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, liczna domieszka drobnoziarnista, średnica wylewu 8 cm, **14)** cienkościenne naczynie siwe zachowane w dziesięciu fragmentach, prawdopodobnie mały dzban z uchem (typ II), wylew i załom brzuśca zdobione rowkami dookolnymi, brzusec zdobiony liniami ukośnymi, z których część się krzyżuje, barwa stalowa dobrze wypalona, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, nieliczna domieszka drobnoziarnista, średnica wylewu 8 cm, średnica największej wydętości brzuśca 7 cm, średnica dna 5 cm, wysokość naczynia 11,5 cm; **15)** dolna część cienkościenne naczynia siwego, prawdopodobnie małego dzbanka (typ II) podobnego do naczynia nr 14, dolna część brzuśca zdobiona liniami ukośnymi, część przydenna zdobiona rowkami dookolnymi, barwa stalowa dobrze wypalona, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, nieliczna domieszka drobnoziarnista, średnica dna 5 cm; **16)** dolna część cienkościenne naczynia siwego, prawdopodobnie małego dzbanka (typ II) podobnego do naczynia nr 14, zachowana w dwóch fragmentach, część przydenna zdobiona rowkami dookolnymi, barwa stalowa dobrze wypalona, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, nieliczna domieszka drobnoziarnista, średnica dna 6 cm; **17)** dolna część cienkościenne naczynia siwego, prawdopodobnie małego dzbanka (typ II) podobnego do naczynia nr 14, zdobiona rowkami dookolnymi, barwa stalowa dobrze wypalona, przełom jednobarwny, wypalenie redukcyjne, średnioliczna domieszka drobnoziarnista, średnica dna 6 cm; **18)** naczynie ceglaste zachowane w dwudziestu dwóch fragmentach (zachowane ok. 20% powierzchni), prawdopodobnie garnek baniasty (typ I.A), wylew z okapem, barwa szaroceglasta, dwubarwny przełom, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach, średnica wylewu 18 cm, średnica największej wydętości brzuśca 20 cm, średnica dna 10,3 cm, wysokość naczynia 19,5 cm; **19)** górna część cienkościenne naczynia ceglatego zachowanego w sześciu fragmentach, prawdopodobnie niewielkiego dzbana (typ II), barwa ceglata, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, nieliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 9 cm, średnica największej wydętości brzuśca 9 cm; **20)** górna część cienkościenne naczynia ceglatego, prawdopodobnie dzbana (typ II), barwa ceglata, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, nieliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 10 cm; **21)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), barwa ceglata, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **22)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglato-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, nieliczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **23)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglata, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 15 cm; **24)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglato-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 18 cm; **25)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglato-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista

widoczna w przełomie, średnica wylewu 13 cm; **26)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **27)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka bez wrębu na pokrywkę (typ I.C), barwa ceglata, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka drobno- i średnioziarnista widoczna w przełomie; **28)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglasto-szara, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, nieliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie; **29)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglata, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, nieliczna domieszka średnioziarnista widoczna w przełomie; **30)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **31)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka drobno- i średnioziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 19 cm; **32)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglata, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka drobno- i średnioziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 17 cm; **33)** górna część naczynia ceglatego zachowanego w dziewięciu fragmentach, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 15 cm, średnica największej wydętości brzuśca 18,5 cm; **34)** górna część naczynia ceglatego zachowanego w dwóch fragmentach, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), ślady przepalenia, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 18 cm, średnica największej wydętości brzuśca 21 cm; **35)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), zachowanego w trzech fragmentach (w tym 2 dające się skleić), nad załomem brzuśca wielokrotne linie ryte, wylew wychylony na zewnątrz, od wewnątrz z wrębem na pokrywkę, barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 13 cm; **36)** górna część niestarannie wykonanego naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka bez wrębu na pokrywkę (typ I.C), barwa ceglata, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 18 cm; **37)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), barwa ceglata, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka drobno- i średnioziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 13 cm; **38)** górna część naczynia ceglatego zachowanego w dwóch fragmentach, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), ślady przepalenia, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 19 cm; **39)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **40)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka baniastego (typ I.A), barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie; **41)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 13 cm; **42)** górna część cienkościennego naczynia ceglatego, prawdopodobnie dzbana (typ II), barwa ceglata, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie; **43)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglasto-szara, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 13 cm; **44)** górna część niestarannie wykonanego naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka bez wrębu na pokrywkę (typ I.C), barwa ceglata, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna

domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 19 cm; **45)** górna część naczynia ceglatego prawdopodobnie garnka bez wrębu na pokrywkę (typ I.C), barwa ceglasto-szara, wypalenie utleniające, przełom dwubarwny, liczna domieszka średnioziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 14 cm; **46)** górna część naczynia ceglatego prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglasto-szara, wypalenie utleniające, przełom jednobarwny, średnioliczna domieszka średnioziarnista widoczna w przełomie; **47)** górna część naczynia ceglatego prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglastoszara, wypalenie utleniające, przełom dwubarwny, średnioliczna domieszka średnioziarnista widoczna w przełomie; **48)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka bez wrębu na pokrywkę (typ I.C), barwa ceglata, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, liczna domieszka drobno- i średnioziarnista widoczna w przełomie; **49)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz, barwa ceglata, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, nieliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie, średnica wylewu 13 cm; **50)** górna część naczynia ceglatego prawdopodobnie garnka bez wrębu na pokrywkę (typ I.C), barwa ceglata, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, średnioliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie; **51)** górna część naczynia ceglatego szkliwionego, prawdopodobnie garnka bez wrębu na pokrywkę (typ I.C), barwa ceglata, polewa obustronna barwy zielonej, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, nieliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie; **52)** górna część naczynia ceglatego szkliwionego, prawdopodobnie garnka bez wrębu na pokrywkę (typ I.C), barwa ceglata, polewa wewnątrz naczynia barwy zielonej, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, nieliczna domieszka drobnoziarnista widoczna w przełomie; **53)** fragment kafla płytowego, lico zdobione motywem zbliżonym do „tapetowego”, na powierzchni zgeometryzowana kratownica o romboidalnym kształcie z oczkami wypełnionymi czterema niewielkimi guzkami (w jednym z rzędów dwoma), zdobiona listwa, barwa ceglata, ślady polewy w kolorze białym, przełom jednobarwny, wypalenie utleniające, wymiary zachowanego fragmentu ok. 8x4 cm; **54)** fragment kafla płytowego, lico zdobione motywem floralnym (zachowana część wzoru ma owalny kształt pokryty niewielkimi guzkami), barwa ceglata, ślady polewy w kolorze białym, przełom dwubarwny, wypalenie utleniające, wymiary zachowanego fragmentu ok. 5x5,6 cm; **55)** 320 fragmentów ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej oraz 93 fragmenty nowożytnie, w tym 98 fragmentów ceramiki tradycyjnej, 3 niewielkie fragmenty wylewów, fragment dna oraz jeden fragment z zachowaną podwójną linią rytą pochodzący prawdopodobnie z fragmentów naczynia (6), 40 fragmentów ceramiki siwionej, w tym mały fragment wylewu, 2 fragmenty den, fragment prawdopodobnie talerzyka oraz 5 fragmentów zdobionych rowkami dookołnymi, 178 fragmentów ceramiki ceglastej, w tym 13 małych fragmentów wylewów, jeden fragment ucha, 15 fragmentów den, 20 fragmentów z rowkami dookołnymi oraz 2 fragmenty ceramiki ceglastej szkliwionej (polewa koloru zielonego) w tym jeden z zachowaną linią falistą; **56)** 50 fragmentów ceramiki, w tym 15 fragmentów ceramiki tradycyjnej, 7 fragmentów siwionych, 27 fragmentów ceramiki ceglastej (m.in. 4 małe fragmenty wylewów oraz 5 fragmentów den) oraz fragment ceramiki szkliwionej; **57)** 111 fragmentów ceramiki, w tym 22 fragmenty ceramiki tradycyjnej (m.in. fragment dna), 8 fragmentów ceramiki siwionej (m.in. fragment ucha), 81 fragmentów ceramiki ceglastej (m.in. 8 małych fragmentów wylewów, 11 fragmentów den, fragment pokrywki oraz fragment z rowkami dookołnymi); **58)** 549 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. fragment z trzema, niestarannie wykonanymi liniami rytymi), fragment o powierzchni chropowatej, 3 fragmenty nieopracowane oraz 542 fragmenty nowożytnie, w tym 175 fragmentów ceramiki tradycyjnej (m.in. 3 małe fragmenty wylewów oraz 3 fragmenty den), 112 fragmentów ceramiki siwionej (m.in. mały fragment wylewu, 2 fragmenty den, fragment ucha, jeden fragment talerza oraz jeden fragment zdobiony przerywanymi, poziomymi liniami rytymi), 248 fragmentów ceramiki ceglastej (m.in. 17 małych fragmentów wylewów, 8 fragmentów den, 3 fragmenty uch oraz 13 fragmentów z rowkami dookołnymi) oraz 7 fragmentów ceramiki ceglastej szkliwionej (m.in. 2 fragmenty uch); **59)** 9 fragmentów kafla, w tym 5 fragmentów kafla miskowych oraz 4 fragmenty kafla płytowych (z czego 2 dające się skleić) z zachowanym motywem geometrycznym oraz jeden z zachowanym motywem floralnym; **60)** fragment kafla miskowego; **61)** 5 fragmentów kafla w tym fragment kafla miskowego oraz

4 fragmenty kafli płytowych; **62)** 2 bryłki polepy, waga 43 g; **63)** bryłka polepy, waga 23 g; **64)** 4 bryłki polepy, waga 18 g; **65)** 6 bryłek polepy, waga 90 g; **66)** 7 kości zwierzęcych, w tym żebro kozy/owcy oraz 3 fragmenty łopatki, kość łokciowa, żuchwa oraz wyrostek kolczysty kręgu świni; **67)** żuchwa świni – ząb M1 (lewa) oraz P4 – wiek osobnika do 17 miesięcy; **68)** ząb P3 oraz kość piszczelowa świni; **69)** fragment żuźla, waga 15 g.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: późne średniowiecze.

Warstwa na północ od obiektu 57 (warstwa na N od obiektu 1, wykop 8)

Według informacji umieszczonej na torebce z materiałem, na północ od obiektu 57 wyróżniono bliżej nieokreśloną warstwę z materiałem zabytkowym.

Inw. (nr. inw.: TS/14/84 i K2A/324/92): **1)** 12 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty ceramiki siwionej (w tym fragment wylewu oraz fragment dna) oraz 8 fragmentów ceramiki ceglastej (w tym mały fragment wylewu).

Chronologia ceramiki: późne średniowiecze.

Obiekt 58 (obiekt 1, wykop 9) – Tabl. XXVIII

Obiekt w planie o kształcie owalnym, w profilu w przybliżeniu prostokątnym; wymiary obiektu około 130x110 cm, miąższość około 100 cm. Wypełnisko według dokumentacji opisowej stanowiła *przemieszana przepalona ziemia oraz ziemia barwy brunatnej*.

Inw.: **1)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa I), na powierzchni dwie delikatne poziome linie ryte, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **4)** niewielki fragment górnej części naczynia (grupa I – bez możliwości rekonstrukcji rysunkowej), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **5)** fragment górnej części naczynia prawdopodobnie typu Muntowo (grupa II.1.C), na załomie brzuśca widoczna pozioma linia zaszczyptywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nad linią zaszczyptywań nieopracowana, poniżej chropowacona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **6)** fragment górnej części naczynia (grupa II), wylew zdobiony pionowymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **7)** fragment górnej części naczynia (grupa II), wylew zdobiony zaszczyptywaniem, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **8)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona dołkami palcowymi z widocznymi śladami paznokci, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna delikatnie chropowacona, nieliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **9)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.A), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowacona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **10)** fragment ucha naczynia, prawdopodobnie kubka grupy I.4), barwa brunatna, powierzchnia gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **11)** 171 fragmentów ceramiki, w tym: 21 fragmentów o powierzchni gładzonej, 109 fragmentów o powierzchni chropowaconej (m.in. fragment dna), 8 fragmentów nieopracowanych, 27 fragmentów niecharakterystycznych oraz 6 fragmentów nowożytnych; **12)** 22 bryłki polepy, waga 111 g; **13)** zabytek krzemienisty.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 59 (obiekt 2, wykop 9) – Tabl. XXIX

Wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt owalny, brak rysunku profilu; wymiary obiektu około 40x100 cm.

Inw.: 1) fragment górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa I.2.B), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; 2) 2 fragmenty górnej części naczynia z otworem pod wylewem (grupa II.4), pod krawędzią wylewu otworek o średnicy 3 mm, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, barwa jasnobrunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach naczynia; 3) fragment talerzyka, krawędź zdobiona dołkami palcowymi, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; 4) fragment górnej części naczynia (grupa II), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; 5) 89 fragmentów ceramiki, w tym: 5 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 3 niewielkie fragmenty wylewów), fragment o powierzchni w części gładzonej i w części chropowatej, 57 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. 2 fragmenty dające się skleić), 23 fragmenty niecharakterystyczne oraz silnie rozdrobnione fragmenty ceramiki; 6) 3 fragmenty polepy, waga 98 g; 7) 2 niewielkie fragmenty przepalanej na czarno kości żebra kozy/owcy; 8) zabytek krzemienisty.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: wczesna epoka żelaza (?) / późny okres wpływów rzymskich²⁴.

Obiekty 60 i 61 (obiekty 1 i 2, wykop 10) – Tabl. XXX, XXXI

Pod warstwą humusu odkryto rozległe, podłużne, owalne przebarwienie o wymiarach około 180x360 cm w linii NE. Po zdjęciu warstwy ziemi grubości około 10 cm ukazały się dwa obiekty (60 i 61) o kształcie w planie nieokreślonym w dokumentacji.

Obiekt 60 (obiekt 1, wykop 10) – Tabl. XXX, XXXI

Obiekt w planie o kształcie nieokreślonym, w profilu półkolisty; wymiary obiektu około 160x220 cm, miąższość około 30 cm. Wypełnisko według dokumentacji polowej stanowiła *szara ziemia przemieszana z piaskiem*, (według dokumentacji rysunkowej ziemia barwy brunatnej). Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 61, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw.: 1) 18 fragmentów ceramiki, w tym: cztery fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. niewielki fragment wylewu), 2 fragmenty o powierzchni chropowatej, 4 fragmenty o powierzchni nieopracowanej, 6 fragmentów nowożytnych oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; 2) 3 bryłki polepy, waga 21 g.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 61 (obiekt 2, wykop 10) – Tabl. XXX, XXXI

Obiekt o kształcie w planie nieokreślonym, w profilu w przybliżeniu zbliżonym do prostokątnego z zaokrąglonym dnem, wymiary obiektu około 140x150 cm, miąższość około 85 cm. Wypełnisko według dokumentacji polowej stanowiła *ciemna i czarna, przepalona ziemia*. W partii stropowej znaleziono zabytki o nr. 1, 2, 3 oraz 6, natomiast w niższych partiach pozostałe zabytki. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 60, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw.: 1) fragment dolnej części naczynia misowatego (grupa I.2) z zachowanym dnem (znaleziony w czterech fragmentach), barwa jasnobrunatna z występującymi plamami koloru brunatnoszarego i czarnego, górna część gładzona, oddzielona dwiema liniami rytymi od części dolnej delikatnie chropowatej, średnio-liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie, średnica dna naczynia 12 cm, średnica największej wydętości brzośca 23 cm; 2) fragment górnej części jednodzielnego naczynia misowatego

24 Por. rozdział poświęcony chronologii i przynależności kulturowej osady.

(grupa I.2.B), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, średnica wylewu 10–11 cm; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa I), prawdopodobnie załomu pomiędzy szyjką, a brzuścem, na powierzchni pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia wewnętrzna i zewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **4)** fragment górnej części naczynia garnekowatego (grupa I.1), na powierzchni pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **5)** fragment wylewu naczynia (grupa II), zdobienie krawędzi ukośnymi nacięciami, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **6)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; **7)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; **8)** 2 fragmenty górnej części naczynia typu Niedrzwica (grupa II.1.B), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej, średnica wylewu 26 cm, średnica największej wydętości brzuśca 30 cm; **9)** fragment dolnej części naczynia (grupa II), dno wyodrębnione, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **10)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa II), zachowane zdobienie w postaci ukośnych nacięć na powierzchni naczynia, barwa jasnobrunatna, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **11)** fragment ucha prawdopodobnie kubka (grupa I.4), barwa ciemnobrunatna, nieliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni; **12)** 14 bryłek polepy, waga 81 g; **13)** 142 fragmenty ceramiki, w tym: 16 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. fragment wylewu), 66 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. na jednym fragmencie widoczny ślad zaszczypywań oraz jeden fragment dna), 11 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. 3 fragmenty wylewów, jeden z zachowanym zdobieniem krawędzi w postaci ukośnych nacięć) oraz 49 fragmentów niecharakterystycznych; **14)** zabytek krzemienisty; **15)** bryłka żuźla, waga 18 g.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: okres wpływów rzymskich.

Obiekt 62 (obiekt 3, wykop 10) – Tabl. XXIX

Obiekt został odsłonięty i wyeksplorowany jedynie w części centralnej i północnej, południowa część pozostała poza zasięgiem wykopu. Obiekt w planie o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu zbliżonym do prostokątnego, średnica obiektu 90 cm, miąższość około 55 cm. Wypełnisko według dokumentacji opisowej stanowiła szara ziemia, wewnątrz przepalona (według dokumentacji rysunkowej ziemia barwy brunatnej z warstwą czarną w centrum), na obrzeżu jamy w części przepalonej zarejestrowano trzy kamienie.

Inw.: **1)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna tuż pod wylewem niestarannie zagładzona, poniżej delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **2)** 50 fragmentów ceramiki, w tym: 11 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu ze śladami przepalenia), 21 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment z zachowaną linią zaszczypywań), 3 fragmenty o powierzchni nieopracowanej (m.in. fragment z zachowaną poziomą linią dołków palcowych) oraz 13 fragmentów niecharakterystycznych; **3)** 18 bryłek polepy (w tym 4 przepalone), waga 29 g; **4)** fragment zęba trzonowego kozy/owcy; 2 fragmenty trzonu jednej kości długiej małego zwierzęcia – być może kość pischelowa albo metapodium kozy/owcy; **5)** 3 fragmenty węgla drzewnego.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 63 (obiekt 4, wykop 10) – Tabl. XXIX

Obiekt w planie o kształcie owalnym, w profilu w przybliżeniu zbliżonym do prostokątnego, średnica obiektu zarejestrowana w stropie 80–90 cm, maksymalna szerokość obiektu w niższych partiach około 125 cm, miąższość około 74 cm. Według dokumentacji opisowej w wypełnisku czytelne były półkoliste warstwy jasno- i ciemnobrunatne, w stropie warstwa *czarnej przepalanej ziemi*. Na dnie wypełniska znaleziono przedmiot gliniany o nieznannej funkcji (3).

Inw.: **1)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A) z zachowanym wylewem, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **2)** 2 fragmenty (dające się skleić) górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), pod krawędzią wylewu delikatna linia ryta, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **3)** przedmiot o kształcie owalnym ze stożkowym dnem, na powierzchni zewnętrznej osiem zagłębień w układzie owalnym, barwa jasnobrunatno-szara, bez widocznej domieszki tłucznia, ze śladami lekkiego przepalenia od strony zagłębień, długość 3,5 cm, szerokość 3 cm, wysokość 2 cm (Ryc. 9); **4)** 103 fragmenty ceramiki, w tym: 18 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. jeden mały fragment dna), 32 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni przepalanej, 3 fragmenty o powierzchni nieopracowanej oraz 49 fragmentów niecharakterystycznych; **5)** 17 bryłek polepy, waga 86 g; **6)** 5 fragmentów kości, w tym jeden ząb kozy/owcy.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 64 (obiekt 5, wykop 10) – Tabl. XXXII

Obiekt wyeksplorowano jedynie w części, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu ma kształt kolisty, w profilu w przybliżeniu półkolisty, średnica obiektu 80 cm, miąższość około 24 cm. Wypełnisko według dokumentacji polowej stanowiła *czarna przepalona ziemia*.

Inw.: **1)** 92 fragmenty górnej części naczynia typu Niedrzwica (grupa II.1.B), (w tym 44 fragmenty dawały się skleić), zachowane ok. 15% naczynia, krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; średnica wylewu 49 cm, największa wydutość brzuśca 51 cm; **2)** 36 fragmentów ceramiki, w tym 4 fragmenty o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej, jeden fragment o powierzchni nieopracowanej oraz 28 fragmentów niecharakterystycznych; **3)** 10 bryłek polepy, waga 25 g; **4)** zabytek krzemienisty.

Funkcja: palenisko.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich (?).

Obiekty 65a i 65b (obiekty 6a i 6b, wykop 10) – Tabl. XXXIII, XXXIV

Po zdjęciu humusu przy profilu wykopu zarejestrowano rozległe przebarwienie „wchodzące” pod profil, które otrzymało numer 65. Podczas eksploracji pod obiektem 65 wydzielono dwa dalsze obiekty określone jako 65a i 65b. Wydaje się jednak, że mamy do czynienia tylko z jednym lub dwoma obiektami (wyższym-młodszym określonym jako 65a i niższym-starszym określonym jako 65b). Strefę obiektów wyeksplorowano jedynie w części, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu 65 ma kształt kolisty. Obiekt 65a w profilu ma kształt półkolisty, miąższość około 70 cm. Z obiektu 65b zachowała się tylko dolna część (górna została zniszczona przez obiekt 65a), w widocznej części w profilu obiekt wydaje się mieć kształt prostokątny, spąg obiektu 65b znajduje się na głębokości ok. 120 cm. Wypełnisko obu obiektów stanowiła *szara ziemia oraz niewielka ilość węgla drzewnego* (według dokumentacji rysunkowej w obiekcie 65a przemieszana ziemia barwy szarobrunatnej i czarnej, natomiast w obiekcie 65b ziemia barwy szarobrunatnej). W obiekcie 65b znaleziono trzy duże kamienie tworzące zwarte skupisko oraz materiał zabytkowy (6, 7), pozostały materiał pochodzi z nieokreślonej części obiektów 65a i 65b.

Inw.: 1) fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; 2) 2 fragmenty górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), szyjka naczynia oddzielona od brzuśca poziomą linią zaszczyptywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna naczynia chropowata w górnej części szyjki naczynia, w dolnej części szyjki niestarannie zagładzona i chropowata pod linią zaszczyptywań, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni zewnętrznej i wewnętrznej naczynia, średnica wylewu 26 cm, średnica największej wydętości brzuśca 28 cm; 3) fragment górnej części naczynia (grupa II), na krawędzi wylewu ukośne nacięcia, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna naczynia delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni zewnętrznej i wewnętrznej naczynia; 4) fragment dolnej części naczynia (grupa II), dno wyodrębnione, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; 5) 126 fragmentów ceramiki, w tym: 25 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. fragment wylewu naczynia), 36 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment wylewu z ukośnymi nacięciami na krawędzi, 3 fragmenty den, fragment wylewu oraz fragment brzuśca z zachowanym zaszczyptywaniem), 3 fragmenty o powierzchni nieopracowanej oraz 62 fragmenty niecharakterystyczne; 6) 8 fragmentów ceramiki, w tym: 3 fragmenty o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz fragment o powierzchni nieopracowanej; 7) 2 bryłki polepy, waga 17 g; 8) 49 bryłek polepy, waga 156 g; 9) fragment przedmiotu żelaznego prawdopodobnie nowożytnego.

Funkcja: 65a – jama użytkowa, 65b – jama zasobowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 66 (obiekt 7, wykop 10) – Tabl. XXXIV

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; obiekt w planie o kształcie nieregularnym, brak rysunku profilu, wymiary obiektu 140x150 cm. Według dokumentacji opisowej obiekt został prawdopodobnie zniszczony przez orkę lub korzenie, wypełnisko stanowiła *ziemia barwy brunatnoszarej, miąższość obiektu do 20 cm poniżej warstwy ornej. We wschodniej części obiektu na głębokości około 5 cm od stropu obiektu wystąpiło zaciemnienie o średnicy około 20 cm, znaleziono w nim dwa fragmenty ceramiki (10) oraz fragment rdzenia krzemienno-*

Inw.: 1) fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie, średnica wylewu 14–16 cm; 2) fragment górnej części naczynia misowatego (grupa I.2.B), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie; 3) fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; 4) fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; 5) fragment prawdopodobnie górnej części brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; 6) fragment brzuśca naczynia grupa I, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; 7) fragment prawdopodobnie górnej części brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni dwie poziome linie ryte, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; 8) fragment brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni pozioma linia ryta oraz ornament w postaci rzędów odcisków wykonanych narzędziem, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie; 9) 68 fragmentów ceramiki, w tym: 20 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. fragment wylewu); fragment o powierzchni nieopracowanej, 25 fragmentów o powierzchni chropowatej

(m.in. fragment dna), 3 fragmenty przepalone oraz 19 fragmentów niecharakterystycznych; **10)** 4 bryłki polepy, waga 39 g; **11)** fragment rdzenia krzemiennoego; **12)** zabytek krzemienno.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 67 (obiekt 8 i 8a, wykop 10) – Tabl. XXXV

Podczas eksploracji obiektu 67, odkryto drugą jamę określoną jako obiekt 67a. Oba obiekty odsłonięto jedynie w części, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu, stąd też trudno określić wymiary poszczególnych jam. Część obiektu 67 wyeksplorowano wcześniej (w poprzednim sezonie badawczym – por. obiekt 51), jednak ówczesna dokumentacja zaginęła. Zapewne obiekt 67 wkopano w obiekt 67a. Widoczna na planie część obiektu 67 ma kształt wycinka koła, w profilu w przybliżeniu prostokątny, miąższość około 40 cm. W profilu obiekt 67a ma kształt półkolisty, spąg obiektu znajduje się na głębokości 65 cm. Wypełnisko obu obiektów według dokumentacji opisowej stanowiła *jasnoszara ziemia* (według dokumentacji rysunkowej *ziemia barwy brunatnej oraz czarnej*) oraz węgiel drzewny.

Inw.: **1)** 24 fragmenty ceramiki, w tym 5 fragmentów o powierzchni gładzonej, 6 fragmentów o powierzchni chropowatej, 7 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (w tym fragment z zachowanym zaszczypywaniem) oraz 6 fragmentów niecharakterystycznych; **2)** 5 bryłek polepy, waga 27 g.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 68 (obiekt 9, wykop 10) – Tabl. XXXV

Obiekt w planie o kształcie owalnym, w profilu w przybliżeniu półkolisty, wymiary obiektu 40x45 cm, miąższość około 15 cm. Wypełnisko według dokumentacji rysunkowej stanowiła *jasnoszara ziemia*. Po stronie NW zarejestrowano niewielkie przebarwienie przypuszczalnie pochodzenia naturalnego.

Inw.: **1)** 3 fragmenty ceramiki, w tym: fragment o powierzchni chropowatej, jeden fragment przepalony oraz jeden fragment niecharakterystyczny.

Funkcja: nieokreślona – jama posłupowa (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 69 (obiekt 10, wykop 10) – Tabl. XXXV

Obiekt w planie o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu półkolistym, średnica obiektu 50 cm, miąższość 20 cm. Wypełnisko według dokumentacji rysunkowej stanowił *szary, przemieszany piasek*.

Inw.: **1)** 3 fragmenty ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej, fragment o powierzchni chropowatej oraz fragment niecharakterystyczny; **2)** 3 bryłki polepy, waga 28 g.

Funkcja: nieokreślona – jama posłupowa (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 70 (obiekt 11, wykop 10) – Tabl. II, XXXVI

Obiekt w planie o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu półkolistym, średnica obiektu 45–50 cm, miąższość 20 cm. Wypełnisko według dokumentacji rysunkowej stanowił *szary przemieszany piasek*.

Inw.: **1)** 10 fragmentów ceramiki, w tym: pięć fragmentów o powierzchni gładzonej (w tym fragment wylewu), fragment o powierzchni chropowatej oraz 4 fragmenty niecharakterystyczne; **2)** bryłka polepy, waga 4 g.

Funkcja: nieokreślona – jama posłupowa (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 71 (obiekt 12, wykop 10) – Tabl. II, XXXVI

Obiekt w planie o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu półkolistym, średnica obiektu 30–35 cm, miąższość 18 cm. Wypełnisko według dokumentacji polowej stanowił *szary przemieszany piasek*. Brak materiału zabytkowego.

Funkcja: nieokreślona – jama postępująca (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 72 (obiekt 13, wykop 10) – Tabl. II, XXXVI

Obiekt w planie o kształcie owalnym, brak rysunku profilu, wymiary obiektu 30x40 cm. Według dokumentacji opisowej na głębokości około 5 cm znaleziono *niewielki fragment polepy*. Brak innego materiału zabytkowego.

Inw.: zabytek nie zachował się: 1) *fragment polepy*.

Funkcja: nieokreślona – jama postępująca (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 73 (obiekt 14, wykop 10) – Tabl. II, XXXVI.

Obiekt w planie o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu półkolistym, średnica obiektu 25–30 cm, miąższość 22 cm. Wypełnisko według dokumentacji rysunkowej stanowiła *szara przemieszana ziemia z piaskiem*.

Inw.: 1) fragment ceramiki o powierzchni nieopracowanej.

Funkcja: nieokreślona – jama postępująca (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 74 (obiekt 15, wykop 10) – Tabl. II, XXXVI

Obiekt w planie o kształcie kolistym, brak rysunku profilu, średnica obiektu 30–35 cm, miąższość według dokumentacji połowej 5 cm. Wypełnisko według dokumentacji rysunkowej stanowił *jasnoszary piasek, zbliżony do calca*. Brak materiału zabytkowego.

Funkcja: nieokreślona – jama postępująca (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 75 (obiekt 16, wykop 10) – Tabl. II, XXXVI

Obiekt w planie o kształcie kolistym, brak rysunku profilu, średnica obiektu 50 cm, miąższość według dokumentacji połowej 30 cm. Wypełnisko według dokumentacji rysunkowej stanowiła ziemia, na obrzeżu barwy *rdzawo-brązowej, wypełnisko barwy calca*. Brak materiału zabytkowego.

Funkcja: nieokreślona – jama postępująca (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 76 (obiekt 17, wykop 10) – Tabl. II, XXXVI

Brak rysunku planu obiektu. Obiekt według dokumentacji opisowej w planie o kształcie kolistym, według dokumentacji rysunkowej w profilu w przybliżeniu zbliżonym do prostokątnego, średnica obiektu 30–35 cm, miąższość około 20 cm. Wypełnisko według dokumentacji rysunkowej stanowiła *szara jasno-brunatna ziemia przemieszana z piaskiem*.

Inw.: 1) fragment ceramiki o powierzchni gładzonej.

Funkcja: nieokreślona – jama postępująca (?)

Chronologia: nieokreślona.

Obiekty 77 i 77a (obiekt 1 i 1a, wykop 11) – Tabl. II, XXXVII, XXXVIII

Obiekt zarejestrowany na głębokości około 30 cm, w planie o kształcie owalnym, w profilu w przybliżeniu prostokątnym; wymiary około 115x130 cm, miąższość około 65 cm. Według dokumentacji opisowej widoczne dwie fazy użytkowania: część górna określona jako 77 oraz część dolna jako 77a. W części górnej czarna, przepalona ziemia, a w niej węgiel drzewny oraz ceramika, kości i fragmenty z rogu (niezachowane w materiale), miąższość około 35 cm. W części dolnej szara ziemia, ciemniejsza w części przydennej (według rysunku połowego *ziemia barwy brunatnej, w części dennej czarna*), miąższość około 30 cm. W obiekcie 77a (starszym) znaleziono zabytki nr. 6, 7, 8, 9, 16, 21, 23, w obiekcie 77 (młodszym)

znaleziono zabytki nr. 2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 17, 19, 20, 22, 24. Fragmenty naczynia 1 znaleziono na granicy użytkowania obiektów 77 i 77a oraz w obiekcie 77a, pozostałe zabytki nr. 12, 13, 15, 18 pochodzą z nieokreślonej części wypełniska obiektu 77 lub 77a.

Inw.: 1) waza (grupa I.3) zachowana we fragmentach (zachowane ok. 40% powierzchni), nieco poniżej załomu brzuśca pozioma linia ryta, barwa brązowa, powierzchnia brzuśca poniżej linii chropowata, powyżej gładzona, powierzchnia wewnętrzna również gładzona, średnioliczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, średnica wylewu 27 cm, średnica największej wydętości brzuśca 34 cm, średnica dna 15 cm, wysokość naczynia 30,4 cm. Pozostałe nie dające się skleić fragmenty pochodzące prawdopodobnie z tego samego naczynia to: z obiektu 77a 77 fragmentów naczynia, w tym: 44 fragmenty o powierzchni gładzonej oraz 33 fragmenty o powierzchni chropowatej, z pozostałej części obiektu 77 – 38 niesklejonych fragmentów naczynia, w tym 34 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. 2 z zachowaną poziomą linią rytą), 4 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz silnie rozdrobnione fragmenty niecharakterystyczne pochodzące prawdopodobnie z tego samego naczynia; **2)** 2 fragmenty górnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona w górnej części, poniżej prawdopodobnie chropowata, powierzchnia wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widoczna w przełomie; **3)** fragment wylewu naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłuczna drobnoziarnistego widoczna w przełomie; **4)** fragment wylewu naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłuczna drobnoziarnistego widoczna w przełomie; **5)** fragment wylewu naczynia (grupa I), powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, barwa brązowa, nieliczna domieszka tłuczna drobnoziarnistego widoczna w przełomie; **6)** fragment prawdopodobnie załomu brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne delikatne linie skośne, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłuczna drobnoziarnistego widoczna w przełomie; **7)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brązowa, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzone, nieliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widoczna w przełomie, średnica wylewu 17 cm, średnica największej wydętości brzuśca 18 cm; **8)** fragment brzuśca naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna górnej części brzuśca gładzona oddzielona od części dolnej, delikatnie chropowatej dwiema poziomymi liniami rytymi, część chropowata zdobiona dwiema ukośnymi liniami rytymi, liczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **9)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; **10)** 3 fragmenty górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, na załomie brzuśca poziomy pas zaszczypywań, barwa brązowa, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, nieliczna domieszka tłuczna drobno- i średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach, średnica wylewu 21 cm, średnica największej wydętości brzuśca 20 cm; **11)** 2 fragmenty dolnej części naczynia (grupa II), dno wyodrębnione, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, **12)** fragment górnej części naczynia z otworkiem pod wylewem (grupa II.4), barwa jasnobrunatna – ceglasta, powierzchnia zewnętrzna delikatnie chropowata, liczna domieszka tłuczna średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie; **13)** 16 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni gładzonej, cztery fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. 2 dające się skleić), 5 fragmentów ceramiki o powierzchni zewnętrznej nieopracowanej (m.in. 2 fragmenty dna oraz na dwóch fragmentach ślady delikatnej linii zaszczypywań), 4 fragmenty niecharakterystyczne oraz liczne bardzo rozdrobnione fragmenty niecharakterystyczne; **14)** 136 fragmentów ceramiki, w tym 10 fragmentów o powierzchni gładzonej, 69 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. 3 fragmenty dające się skleić oraz 3 fragmenty dna), 29 fragmentów ceramiki o powierzchni zewnętrznej nieopracowanej (w tym fragment wylewu oraz fragment z zachowanym guzkiem), 2 fragmenty nowożytnie (w tym fragment dna), 26 fragmentów niecharakterystycznych

oraz silnie rozdrobnione fragmenty niecharakterystyczne; **15)** 43 fragmenty ceramiki, w tym osiem fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. niewielki fragment wylewu), 15 fragmentów o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni nieopracowanej, sześć fragmentów nowożytnych (w tym na dwóch fragmentach widoczna linia delikatnych zaszczypywań) oraz 13 fragmentów niecharakterystycznych; **16)** 2 bryłki polepy, waga 15 g; **17)** 25 bryłek polepy, waga 371 g; **18)** 4 bryłki polepy, waga 19 g; **19)** 5 fragmentów żuźla, waga 94 g; **20)** zabytek krzemienisty; **21)** 3 fragmenty kości żuchwy bydłowej dorosłego osobnika (zachowane stałe siekacze), fragment trzonu kości ptasiej, kość ramienna gryzonia; **22)** 12 fragmentów kości, w tym nasada kości ramiennej bydłowej, żebro oraz 2 fragmenty jednego zęba M3 kozy/owcy; 4 kości przepalone na biało; **23)** 6 fragmentów węgla drzewnego; **24)** 3 fragmenty węgla drzewnego.

Funkcja: jama zasobowa / palenisko w stropie obiektu 77.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 78 (obiekt 2, wykop 11) – Tabl. II, XXXVIII, XXXIX

Obiekt zarejestrowany na głębokości około 34 cm, w planie o kształcie owalnym, w profilu w przybliżeniu półkolistym; średnica około 80–90 cm, miąższość około 40 cm. Według dokumentacji polowej obiekt został częściowo zniszczony przez współczesny wkop w części NE. Wyeksplorowano część SW obiektu, w której wystąpiła czarna przepalona ziemia, w środkowej i górnej części kilka dość dużych kamieni. Zrekonstruowano górną część naczynia typu Muntowo-grupy II.1.C (2), zachowanego we fragmentach w większej części zalegających w środkowej oraz dolnej części jamy, poza tym w wypełnisku zalegały fragmenty innych naczyń 1, 3, 4, 5, 6.

Inw.: **1)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brązowa, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzone, średnioliczna domieszka tłuczni średnioziarnistego widocznego w przełomie, średnica wylewu 16 cm; **2)** 61 fragmentów górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), zachowane ok. 15% powierzchni naczynia, na powierzchni widoczne dwie poziome linie zaszczypywań, pierwsza pod krawędzią wylewu, druga na załomie brzuśca, barwa brązowa, w dolnej części naczynia brązowoceglasta, powierzchnia górnej części naczynia nieopracowana, w dolnej chropowata, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni zewnętrznej, zachowało się także dno naczynia, ale brak możliwości połączenia dna z pozostałą częścią naczynia, średnica wylewu 27 cm, średnica największej wydętości brzuśca 33 cm, średnica dna 17 cm; **3)** fragment dolnej części naczynia (grupa II), dno wyodrębnione, barwa jasnobrązowa, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **4)** fragment dolnej części naczynia miniaturowego (grupa II.3), dno wyodrębnione, barwa jasnobrązowa, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, średnica dna 8 cm; **5)** fragment prawdopodobnie załomu brzuśca naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), górna część gładzona oddzielona od dolnej poziomą linią zaszczypywań, barwa ciemnobrązowa, dolna część naczynia chropowata, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **6)** 2 dające się skleić fragmenty pochodzące prawdopodobnie z brzuśca cienkościennego naczynia misowatego (grupa II.2.B), zachowana pojedyncza linia zaszczypywań, barwa jasnobrązowa, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłuczni średnioziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **7)** 10 bryłek polepy, waga 654 g; **8)** 64 fragmenty ceramiki, w tym: 8 fragmentów o powierzchni gładzonej, 26 o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), fragment przepalony, 29 fragmentów niecharakterystycznych oraz silnie rozdrobnione fragmenty niecharakterystyczne; **9)** 25 fragmentów kości, w tym 3 fragmenty lewej kości śródreżca świni młodego osobnika, 2 człony palcowe pierwsze prawy i lewy, człon palcowy drugi (środkowy): prawy i lewy, 2 trzeczki, 2 fragmenty kości udowej i fragment kości piszczelowej kozy/owcy; fragment kości czołowej czaszki świni, 2 fragmenty trzonu jednej kości promieniowej, fragment kości przepalony; **10)** zabytek krzemienisty.

Funkcja: palenisko.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 79 (obiekt 3, wykop 11) – Tabl. II, XL

Obiekt zarejestrowany na głębokości około 33 cm poniżej powierzchni wykopu, w planie o kształcie owalnym, w profilu w przybliżeniu półkolistym; średnica około 130 cm, miąższość około 50 cm. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowiła *ciemna i czarna przepalona ziemia*. Na powierzchni obiektu znajdowało się kilka dość dużych kamieni. W części południowo-zachodniej, na głębokości 47 cm znaleziono przedmiot brązowy (8), na głębokości 50 cm znaleziono fragment wióra krzemienno (12) natomiast w warstwie czarnej przepalanej ziemi znaleziono dużą bryłę żużla (9). W wypełnisku obiektu znaleziono fragmenty dwóch naczyń (2 i 3), które zalegały w środkowej oraz dolnej części jamy na głębokości od 25 do 50 cm.

Inw.: 1) fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; 2) fragment wylewu naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; 3) cztery fragmenty górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniem, szyjka naczynia oddzielona od brzusca poziomą, niestarannie wykonaną linią rytą, pod którą znajduje się linia zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna naczynia nieopracowana w górnej części i chropowata pod linią zaszczypywań, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni zewnętrznej i wewnętrznej naczynia; 4) 6 fragmentów górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona narzędziem oraz prawdopodobnie palcami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; 5) fragment górnej części cienkościenne naczynia misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniami o kształcie falistym, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; 6) 96 fragmentów ceramiki, w tym: 20 fragmentów o powierzchni gładzonej, 55 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), fragment o powierzchni nieopracowanej, 20 fragmentów niecharakterystycznych oraz silnie rozdrobnione fragmenty niecharakterystyczne; 7) 3 bryłki polepy, waga 35 g; 8) fragment przedmiotu brązowego (brak w materiale); 9) duża bryła żużla, waga 1628 g; 10) 3 fragmenty żużla, waga 23 g; 11) 32 fragmenty kości, w tym 4 fragmenty kości skroniowej bydła, 5 fragmentów żeber, fragment atlasu kozy/owcy, trzon i nasada dalsza kości ramiennej lewej owcy – kość ogryzana przez psa; fragment trzonu kości ramiennej bydła – ogryzany przez psa – mógł być również rąbany; fragment zuchwy bydłowej, kość śródręcza lub śródstopia kozy/owcy; jeden fragment kości opalony; 12) wiór krzemienno.

Funkcja: palenisko.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 80 i 80a (obiekt 4 i 4a, wykop 11) – Tabl. II, XLI

Po zdjęciu humusu zaobserwowano rozległe, nieregularne przebarwienie, które podczas eksploracji podzielono na dwa odrębne obiekty – 80 i 80a. Obiekt 80 wyeksplorowano jedynie w części, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Widoczna na planie część obiektu 80 ma kształt nieregularny, szerokość około 90 cm, miąższość 60 cm. Według opisu w dzienniku polowym wypełnisko stanowiła *szara i ciemnoszara ziemia, częściowo przepalona* (według dokumentacji rysunkowej – ziemia barwy ciemnobrunatnej i czarnej). Obiekt 80a ma kształt kolisty w planie, w profilu w przybliżeniu półkolisty; średnica 85 cm, miąższość 40 cm. Wypełnisko stanowiła *szara ziemia* (według dokumentacji rysunkowej barwy ciemnobrunatnej) w kierunku południowym przechodząca w ciemną i czarną, przepaloną. Obiekt 80a prawdopodobnie został wkopany w obiekt 80, niszcząc jego NW skraj.

Obiekt 80 – Tabl. XLI

Inw.: 1) 2 fragmenty górnej części cienkościenne naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej;

2) fragment ceramiki (grupa I), powierzchnia zdobiona ornamentem jodełkowym, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; 3) fragment dolnej części naczynia (grupa I), dno niewyodrębnione, na powierzchni widoczne pionowe i poziome grube linie ryte, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widoczna w przełomie; 4) fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), barwa ciemnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; 5) 30 bryłek polepy, waga 194 g; 6) 86 fragmentów ceramiki, w tym 23 fragmenty o powierzchni gładzonej, 40 fragmentów o powierzchni chropowatej, 5 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. mały fragment wylewu zdobiony odciskiem palcowym), fragment przepalony oraz 14 fragmentów niecharakterystycznych; 7) 3 żuźle, waga 117 g; 8) 25 fragmentów kości, w tym 5 fragmentów śródstopia bydłęcego; kość piszczelowa bydłęca rąbana prawdopodobnie w poprzek, fragmenty świńskiej zuchwy plus zęby świńskie młodego osobnika (wiek między pół roku, a rok); kość udowa prawdopodobnie świńska; trzon kości udowej kozy/owcy.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 80a – Tabl. XLI

Inw.: 1) fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; 2) fragment wylewu naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widocznego w przełomie; 3) fragment wylewu naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widocznego w przełomie; 4) fragment ceramiki (grupa I), prawdopodobnie górna część brzuśca, na powierzchni delikatne linie ryte o kształcie nieregularnym, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; 5) fragment załomu między brzuścem a szyjką z nalepioną poziomą listwą plastyczną (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; 6) 62 fragmenty ceramiki, w tym: 13 fragmentów o powierzchni zewnętrznej gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), 26 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. 2 dające się skleić fragmenty dna naczynia oraz mały fragment wylewu), 23 fragmenty niecharakterystyczne; 7) 185 bryłek polepy, w tym dwie noszące ślady przepalenia, waga 1287 g; 8) 3 bryłki żuźla, waga 41 g; 9) 7 sztuk kości bydłowych w tym 2 fragmenty trzonu śródstopia, 2 fragmenty trzonu kości piszczelowej kozy/owcy; rzepka kozy/owcy; fragment czaszki kości szczękowej i zęb/kiel czaszkowy stały świni dorosłego osobnika – samca; 10) 3 zabytki krzemienne; 11) bryła ochry, waga 4 g; 12) fragment węgla drzewnego.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 81 (obiekt 5, wykop 11) – Tabl. II, XLII, XLIII

Wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Obiekt zarejestrowany tuż pod humusem, na głębokości około 19 cm, w planie o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu półkolistym; średnica około 150 cm, miąższość około 130 cm, według opisu w dokumentacji połowej jama ma dwie fazy użytkowania. I faza, w dolnej części jamy, w której wystąpiła szara i ciemnoszara ziemia, miąższość warstwy z I fazy około 40 cm. II faza, w górnej części jamy, w której wystąpiła ciemnoszara, czarna przepalona ziemia, spalenizna widoczna szczególnie w jej dolnej partii, miąższość warstwy z fazy II około 60 cm. Obiekt w partii stropowej sąsiadował bezpośrednio z obiektem 82, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw. warstwy fazy I: 1) fragment górnej części naczynia z otworkiem pod wylewem (grupa II.4), pod krawędzią wylewu poziomy pas trzech otworków o średnicy ok. 4 mm; barwa brunatna, powierzchnia

zewnątrzną chropowatą, średnioliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona zagnieceniami o kształcie falistym, barwa brunatno-szara, powierzchnia zewnętrzna delikatnie chropowata, średnioliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **3)** fragment ceramiki (grupa I) ozdobiony ornamentem jodełkowym; barwa jasnobrunatna; powierzchnia zewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment ceramiki (grupa I), na powierzchni widoczna seria poziomych i ukośnych linii rytch, barwa ciemnobrunatna prawie czarna; powierzchnia zewnętrzna gładzona; liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widocznego w przełomie; **5)** 3 bryłki polepy, waga 37 g; **6)** 59 fragmentów ceramiki, w tym: 6 fragmentów o powierzchni gładzonej (w tym niewielki wylew), 4 fragmenty o powierzchni w części gładzonej i w części delikatnie chropowatej, 37 fragmentów o powierzchni chropowatej oraz 13 fragmentów niecharakterystycznych; **7)** 3 fragmenty zęba trzonowego bydłęcego.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: wczesny okres wpływów rzymskich (?).

Inw. warstwy fazy II: **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa I), około 2 cm od krawędzi wylewu widoczne dwie delikatne linie ryte – górna nieco cieńsza, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłuczna drobnoziarnistego widoczna w przełomie; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczna średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **4)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), krawędź wylewu zdobiona zaszczypywaniem, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **5)** fragment prawdopodobnie brzośca naczynia (grupa I) zdobiony ornamentem zakreskowanych trójkątów – delikatne linie ryte, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **6)** 6 bryłek polepy, waga 34 g; **7)** 106 fragmentów ceramiki, w tym: 22 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. mały wylew), 48 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. 2 fragmenty dające się skleić oraz fragment dna), 4 fragmenty o powierzchni nieopracowanej oraz 32 fragmenty niecharakterystyczne; **8)** 3 fragmenty kości, w tym bydłęca miednica ogryzana prawdopodobnie przez drapieżnika.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 82 (obiekt 6, wykop 11) – Tabl. II, XLII

Obiekt zarejestrowany tuż pod humusem, na głębokości około 19 cm, w planie o kształcie kolistym, w profilu w przybliżeniu półkolistym; według dokumentacji połowej wypełnisko stanowiła szara ziemia, średnica obiektu około 100 cm, miąższość około 30 cm. W partii stropowej znaleziono materiał zabytkowy (nr. 1, 2, 3 i 6), natomiast w niższych partiach pozostałe zabytki. Obiekt w partii stropowej sąsiedował bezpośrednio z obiektem 81, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw.: **1)** niewielki fragment wylewu naczynia (grupa I – brak możliwości rekonstrukcji rysunkowej), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłuczna średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie; **2)** fragment wylewu naczynia (grupa II), krawędź zdobiona ukośnymi nacięciami; barwa jasnobrunatna; powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłuczna średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie; **3)** 24 fragmenty ceramiki, w tym: 5 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 2 fragmenty dające się skleić oraz 2 niewielkie fragmenty wylewów); 6 fragmentów o powierzchni chropowatej; 2 fragmenty o powierzchni nieopracowanej (w tym mały fragment wylewu), fragment przepalony oraz 10 fragmentów niecharakterystycznych; **4)** 57 fragmentów ceramiki, w tym: 15 fragmentów o powierzchni gładzonej, 17 fragmentów o powierzchni

chropowatej oraz 25 silnie rozdrobnionych fragmentów niecharakterystycznych; 5) bryłka polepy, waga 2 g; 6) 2 bryłki polepy, waga 5 g; 7) zabytek krzemienisty.

Funkcja: jama zasobowa.

Chronologia: okres wpływów rzymskich.

Obiekt 83 (obiekt 7, wykop 11) – Tabl. II, XLIII

Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; widoczna na planie część obiektu ma kształt półkolisty (cały obiekt był zapewne kolisty); brak rysunku profilu. Według dokumentacji opisowej wypełnisko stanowiła ciemnoszara ziemia w dolnej partii przepalona; średnica około 80 cm, głębokość około 30 cm od powierzchni wykopu.

Inw.: 1) 10 fragmentów ceramiki, w tym: siedem fragmentów o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej; 2) niewielka bryłka polepy – waga poniżej 1 g; 3) fragment żuźla, waga 16 g; 4) 2 fragmenty kości, w tym człon palcowy pierwszy świni – osobnika młodego.

Funkcja: palenisko.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 84 (obiekt 8, wykop 11) – Tabl. II, XLIII

Według dokumentacji opisowej wyeksplorowano niewielką część obiektu, który zaobserwowano we wschodniej części wykopu, jego część pozostała za wschodnim profilem. Widoczna na planie część obiektu ma kształt półkolisty (cały obiekt był zapewne kolisty); średnica ok. 35 cm, brak rysunku profilu. Według dokumentacji opisowej w górnej części jamy do głębokości 80 cm od powierzchni gruntu zarejestrowano kilka fragmentów ceramiki oraz zęb zwierzęcy. W niższych partiach nie natrafiono na zabytki. Zachował się pojedynczy fragment ceramiki.

Inw.: 1) fragment prawdopodobnie górnej części brzośca naczynia o powierzchni obustronnie gładzonej; 2) zęb zwierzęcy (brak w materiale).

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 85 (obiekt 1, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej oraz innych danych na temat obiektu.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 86 (obiekt 2, wykop 13) – Tabl. XLIII

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Według opisu z torebki z materiałem na głębokości 30 cm od powierzchni gruntu znaleziono fragment przedmiotu metalowego z przywartym krzemieniem (5), pozostały materiał pochodzi z głębokości 45 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr inw. 58/87): 1) fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłuczni drobnociastego widocznego w przełomie; 2) 53 fragmenty ceramiki, w tym 21 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu, fragment dna naczynia oraz fragment z widocznymi na powierzchni dwiema liniami rytymi), 23 fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. 2 fragmenty dna) oraz 9 fragmentów niecharakterystycznych; 3) 4 bryłki polepy, waga 25 g; 4) 2 nieoznaczalne fragmenty kości; 5) fragment przedmiotu metalowego z przywartym krzemieniem.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 87 (obiekt 3, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Brak danych na temat obiektu.

Inw. (nr inw. 33/87): **1)** 11 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni chropowatej, oraz 10 fragmentów nowożytnych (m.in. fragment wylewu).

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 88 (obiekt 4, wykop 13) – Tabl. XLIII

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Według opisu z torebek z materiałem na głębokości 35–40 cm od powierzchni gruntu znaleziono zabytki o nr. 1, 5, 7, 9, natomiast pozostały materiał pochodzi z głębokości 45 cm (nr. 2–4, 6, 8, 10–12).

Inw. (nr. inw. 46/87, 62/87, 64/87): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment brzośca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne zdobienie w postaci dwóch pionowych linii dołków o trójkątnym kształcie wykonanych prawdopodobnie czubkiem narzędzia, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia grubo- i średnioziarnistego widoczna w przełomie (Ryc. 8:2); **4)** fragment brzośca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne zdobienie w postaci dwóch poziomych przerywanych linii wykonanych prawdopodobnie czubkiem narzędzia, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widoczna w przełomie (Ryc. 8:3); **5)** 5 fragmentów ceramiki, w tym trzy fragmenty o powierzchni gładzonej oraz 2 fragmenty o powierzchni chropowatej; **6)** 38 fragmentów ceramiki, w tym 9 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), 6 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. mały fragment wylewu), 15 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna) oraz 8 fragmentów niecharakterystycznych; **7)** 3 bryłki polepy, waga 36 g; **8)** 2 bryłki polepy, waga 14 g; **9)** 2 fragmenty trzonu kości ramiennej bydłowej; **10)** 9 fragmentów kości, w tym fragment śródstopia bydłowego; **11)** 3 fragmenty węgla drzewnego; **12)** bryłka żużla, waga 51 g.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: okres wpływów rzymskich.

Obiekt 89 i 89a (obiekt 5 i 5a, wykop 13) – Tabl. XLIII

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Według opisu z torebek z materiałem na głębokości 24 cm od powierzchni gruntu znaleziono fragmenty ceramiki (nr. 1, 2), na głębokości 30 cm od powierzchni gruntu wystąpił materiał zabytkowy (nr. 3, 5), natomiast pozostały materiał (nr. 4, 6) pochodzi z głębokości 35–37 cm. Obiekt 89a został zarejestrowany na głębokości 65 cm od powierzchni gruntu i na tej podstawie można przypuszczać, że wystąpił pod obiektem 89. W obiekcie 89a wystąpił materiał ceramiczny (nr 7).

Inw. (nr. inw. 20/87, 50/87, 66/87): **1)** fragment prawdopodobnie brzośca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **2)** 25 fragmentów ceramiki, w tym 7 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 2 niewielkie fragmenty wylewów) oraz 18 fragmentów nowożytnych (m.in. fragment wylewu oraz 2 fragmenty dna); **3)** 17 fragmentów ceramiki, w tym 6 fragmentów o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni chropowatej, 5 fragmentów nowożytnych (m.in. fragment wylewu) oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne (w tym fragment dna); **4)** 11 nowożytnych fragmentów ceramiki (w tym 2 fragmenty dna); **5)** 2 bryłki polepy, waga 4 g; **6)** 2 fragmenty kości, w tym śródręcze lewe dorosłego osobnika kozy/owcy (najprawdopodobniej obgryzane przy nasadzie); **7)** 6 fragmentów ceramiki, w tym jeden fragment o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment nowożytny oraz fragment niecharakterystyczny.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: okres wpływów rzymskich.

Między obiektami 89 a 90 (między obiektem 5, a 6, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Według opisu z torebki materiał znaleziono między jamami 89 i 90 w żółtym piasku na głębokości 28–46 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr inw. 13/87): **1)** 12 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni gładzonej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej, 6 fragmentów nowożytnych (w tym fragment dna) oraz fragment niecharakterystyczny.

Chronologia ceramiki: nieokreślona (starożytna, ale również nowożytna)

Obiekt 90 (obiekt 6, wykop 13) – Tabl. XLIII

Według opisu z torebek z materiałem na głębokości 32 cm od powierzchni gruntu znaleziono materiał zabytkowy (nr. 1, 13), natomiast na głębokości 45 cm fragmenty ceramiki (nr 14). Wyróżniono dwie fazy użytkowania. Faza wcześniejsza (*II faza*) została wyróżniona na głębokości 60–90 cm od powierzchni gruntu, a w jej wypełniku znaleziono materiał zabytkowy (nr. 7, 16, 21). Z późniejszej (*I fazy*) użytkowania, wyróżnionej na głębokości 60 cm, pochodzi materiał zabytkowy (nr. 6, 15, 18, 20, 23), pozostały materiał pochodzi z nieznannej części wypełnika jamy.

Inw. (nr. inw. 7/87, 28/87, 59/87, 65/87, 73/87): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ceglasto-brunatna, załom szyjki oddzielony od brzuśca poziomą linią rytą, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; średnica wylewu 22 cm, średnica największej wydętości brzuśca 23 cm; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona – wyświecana, średnioliczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widocznego w przełomie; średnica wylewu 21–26 cm; **4)** fragment górnej części prawdopodobnie kubka grupy I.4, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; średnica wylewu 7 cm; **5)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **6)** fragment górnej części naczynia typu Niedrzwica (grupa II.1.B), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **7)** fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona palcami w postaci zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **8)** fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona palcami w postaci zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; **9)** fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona palcami – dołki palcowe, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **10)** fragment górnej części naczynia (grupa II), pod krawędzią wylewu widoczna pozioma linia zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **11)** fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), pod krawędzią wylewu widoczna pozioma linia zaszczypywań, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **12)** fragment górnej części naczynia miniaturowego (grupa II.3), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, na załomie brzuśca prawdopodobnie ślad po poziomej linii zaszczypywań, średnioliczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **13)** 12 fragmentów ceramiki, w tym 7 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment z widocznymi na powierzchni

dwoma liniami rytymi), 2 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; **14)** 8 fragmentów ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), fragment o powierzchni chropowatej, 3 fragmenty nowożytnie (w tym fragment dna) oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; **15)** 49 fragmentów ceramiki, w tym 14 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu oraz fragment z widoczną na powierzchni linią rytą), 18 fragmentów o powierzchni chropowatej (w tym fragment z zachowanym zdobieniem w postaci zaszczypywań), fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, 4 fragmenty nieopracowane (m.in. mały fragment wylewu) oraz 12 fragmentów niecharakterystycznych (m.in. fragment dna oraz fragment z zachowanym zdobieniem w postaci zaszczypywań); **16)** 2 fragmenty ceramiki o powierzchni chropowatej (w tym fragment dna); **17)** 55 fragmentów ceramiki, w tym 8 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment dna), 34 fragmenty o powierzchni chropowatej, 4 fragmenty o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, 2 fragmenty nieopracowane oraz 7 fragmentów niecharakterystycznych; **18)** bryłka polepy, waga 23 g; **19)** 16 bryłek polepy (w tym dwie przepalone), waga 191 g; **20)** fragment przepalonego żebra bydlęcego; **21)** 17 fragmentów kości, w tym kość szczękowa oraz zębowa (trzy zęby M1, M2, M3) konia dorosłego osobnika, krąg piersiowy i fragment żuchwy kozy/owcy dorosłego osobnika; **22)** 3 fragmenty kości, w tym kość promieniowa bydlęca osobnika dorosłego oraz kość promieniowa małego przeżuwacza; **23)** zabytek krzemieny; **24)** zabytek krzemieny; **25)** bryłka żuźla, waga 2 g.

Funkcja: nieokreślona, jama zasobowa – śmietniskowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 90a (obiekt 6a, wykop 13) – Tabl. XLIV

Według opisu z torebek z materiałem na głębokości 78 cm od powierzchni gruntu znaleziono materiał zabytkowy (nr. 2–6, 8–9), pozostały materiał (nr. 1, 7, 10) pochodzi z nieznannej części wypełniska jamy.

Inw. (nr. inw. 68/87, 71/87): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **2)** 2 fragmenty naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **3)** 2 dające się skleić fragmenty naczynia garnkowego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), na powierzchni widoczne wielokrotne poziome linie ryte (cztery linie), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **4)** fragment ucha wielootworowego naczynia grupy I, na powierzchni w górnej i dolnej części ucha widoczne poziome nacięcia, barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **5)** 45 fragmentów górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), w tym 4 fragmenty dające się skleić oraz fragment dna – zachowane ok. 5% naczynia, na powierzchni widoczne zdobienie w postaci dwóch poziomych linii zaszczypywań – pierwsza pod krawędzią wylewu, druga na załomie brzuśca, barwa ceglasto-brunatna, górna część naczynia nieopracowana, dolna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach, średnica wylewu 20 cm, średnica największej wydętości brzuśca ok. 27 cm; **6)** 32 fragmenty ceramiki, w tym 8 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), 14 fragmentów o powierzchni chropowatej, 5 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. 2 małe fragmenty z zachowanym zdobieniem w postaci zaszczypywań) oraz 5 fragmentów niecharakterystycznych; **7)** 18 fragmentów ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej, 7 fragmentów o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni nieopracowanej oraz 8 fragmentów niecharakterystycznych; **8)** 4 bryłki polepy, waga 35 g; **9)** 4 fragmenty węgla drzewnego; **10)** zabytek krzemieny.

Funkcja: nieokreślona, jama zasobowa – śmietniskowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Między obiektami 90 i 91 (między obiektem 6 i 7, wykop 13)

– Tabl. XLIV

Według opisu z torebki z materiałem zabytki znaleziono między jamami 90 i 91, w *żółtym piasku*, na głębokości 33 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr inw. 10/87): **1)** fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **2)** fragment ceramiki nowożytniej.

Chronologia ceramiki: nieokreślona.

Obiekt 91 (obiekt 7, wykop 13) – Tabl. XLIV

Według opisu z torebek z materiałem w stropie obiektu 91 na głębokości 10–20 cm od powierzchni gruntu znaleziono materiał zabytkowy (nr. 1, 5, 12, 16, 19, 22), na głębokości między 37–47 cm – kolejne zabytki (nr. 3, 4, 6, 7, 13, 17, 20, 23), natomiast na głębokości 78 cm od powierzchni gruntu w wypełnisku obiektu znaleziono materiał zabytkowy o nr. 2, 8–11, 14, 18, 21, 24. W bezpośrednim sąsiedztwie części S wypełniska obiektu 91 znaleziono fragmenty ceramiki oraz zabytki krzemienne (15, 25).

Inw. (nr. inw. 4/87, 22/87, 27/87, 52/87, 74/87, 76/87, 82/87): **1)** 3 fragmenty (w tym 2 dające się skleić) górnej części naczynia garnkowego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie, średnica wylewu 21 cm; **2)** 3 fragmenty naczynia (grupa I), w tym 2 dające się skleić, na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment prawdopodobnie załomu brzuśca naczynia (grupa I) z listwą plastyczną, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne dwie linie ryte, pozioma i pod nią zygzakowata, barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna gładzona – silnie zniszczona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **5)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona, jednak stopień zachowania nie pozwala stwierdzić, czym wykonano zdobienie, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **6)** fragment prawdopodobnie górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), na powierzchni widoczna pozioma linia zaszczyptywań, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **7)** fragment górnej części naczynia workowego typu Cierzpięty (grupa II.2.A) barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **8)** fragment górnej części naczynia workowego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **9)** fragment górnej części naczynia workowego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), pod krawędzią wylewu widoczna pozioma linia zaszczyptywań, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **10)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie; **11)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), zachowana podwójna, pozioma linia zaszczyptywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **12)** 43 fragmenty ceramiki, w tym siedem fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment z widocznymi dwiema liniami rytymi); 11 fragmentów o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni przepalanej, fragment o powierzchni nieopracowanej, 16 fragmentów nowożytnych (m.in. 3 fragmenty wylewów) oraz 4 fragmenty niecharakterystyczne (m.in. 2 fragmenty den); **13)** 74 fragmenty ceramiki, w tym 9 fragmentów

o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), 30 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), 5 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. dno naczynia, średnica dna 11 cm), 17 fragmentów nowożytnych (m.in. 3 fragmenty wylewów) oraz 13 fragmentów niecharakterystycznych; **15)** 4 fragmenty ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. jeden z widoczną na powierzchni pojedynczą linią rytą) oraz 2 fragmenty o powierzchni chropowatej; **16)** bryłka polepy, waga 6 g; **17)** 12 dużych fragmentów polepy, waga 172 g; **18)** 9 dużych fragmentów polepy, waga 357 g; **19)** gwóźdź, prawdopodobnie nowożytny; **20)** 3 fragmenty kości, w tym trzon piszczelowy świni, piszczel świni powyżej 3,5 roku życia oraz kość piętowa bydlęca osobnika dorosłego najprawdopodobniej obgryzana przy nasadzie; **21)** 15 fragmentów kości, w tym ząb oraz siekacz bydlęcy osobnika dorosłego, trzy fragmenty kości krzyżowej bydlęcej; **22)** 2 zabytki krzemienne; **23)** zabytek krzemienisty; **24)** 4 zabytki krzemienne; **25)** 6 zabytków krzemienistych.

Funkcja: nieokreślona, jama zasobowa – śmietnikowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 91a (obiekt 7a, wykop 13) – Tabl. XLV

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej obiektu.

Według opisu z torebek materiał znaleziono na głębokości 80–90 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr. inw. 69/87, 89/87, 43/87, 47/87): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia garnkowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), na powierzchni widoczne dwie niestarannie wykonane linie ryte, barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie; **3)** 2 fragmenty prawdopodobnie brzuśca naczynia garnkowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), na powierzchni widoczne dwie poziome linie ryte, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), pod krawędzią wylewu widoczna pozioma linia zaszczyptywań, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłuczni średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **5)** fragment brzuśca naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), na powierzchni widoczna pozioma linia zaszczyptywań, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **6)** 49 fragmentów ceramiki, w tym 19 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. silnie zniszczony fragment wylewu), 7 fragmentów o powierzchni chropowatej; 4 fragmenty nowożytne oraz 19 fragmentów niecharakterystycznych; **7)** 2 bryłki polepy, waga 45 g; **8)** 2 zabytki krzemienne.

Funkcja: nieokreślona, jama zasobowa – śmietnikowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 92 (obiekt 8, wykop 13) – Tabl. XLV

Według opisu z torebek z materiałem na głębokości 35–37 cm od powierzchni gruntu znaleziono materiał zabytkowy (nr. 4, 6), natomiast pozostały materiał wystąpił na głębokości 40 cm od powierzchni gruntu (nr. 1–3, 5, 8, 9).

Inw. (nr. inw. 11/87, 30/87, 70/87): **1)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części workowatego naczynia typu Cierzpięty (grupa II.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczni średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach;

4) fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona palcami w postaci odcisków paznokcia, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; 5) fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), na powierzchni widoczna pozioma linia zaszczypywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; 6) 11 fragmentów ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna); 2 fragmenty nowożytnie oraz 5 fragmentów niecharakterystycznych; 7) 87 fragmentów ceramiki, w tym 13 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 2 fragmenty wylewów), 41 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), 7 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. niewielki fragment z zachowanym zdobieniem krawędzi wylewu w postaci ukośnych nacięć) oraz 23 fragmenty niecharakterystyczne (m.in. fragment dna); 8) 2 bryłki polepy, waga 29 g; 9) 4 zabytki krzemienne.

Funkcja: nieokreślona, jama zasobowa – śmietnikowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Na północ od obiektu 92 (na północ od obiektu 8, wykop 13)

– Tabl. XLV

Według opisu z torebki materiał znaleziono na północ od obiektu 92, w warstwie *żółtego piasku*, na głębokości 44 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr inw. 8/87): 1) fragment górnej części naczynia typu Wyszembork (grupa II.1.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłuczna średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; 2) 7 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment nowożytny oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne;

Chronologia ceramiki: wczesny okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 93 (obiekt 9, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Brak danych na temat obiektu oraz brak materiału zabytkowego.

Obiekt 94 (obiekt 10, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Brak danych na temat obiektu oraz brak materiału zabytkowego.

Obiekt 95 (obiekt 11, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Brak danych na temat obiektu oraz brak materiału zabytkowego.

Obiekt 96 (obiekt 12, wykop 13) – Tabl. XLV, XLVI

Według opisu z torebek z materiałem na głębokości 32–48 cm od powierzchni gruntu znaleziono materiał zabytkowy (nr 12), natomiast na głębokości 95 cm od powierzchni gruntu wystąpił pozostały materiał (nr. 1–11, 13–18), w tym rybia łuska (15).

Inw. (nr. inw. 5/87, 29/87, 35/87, 77/87, 86/87): 1) 14 fragmentów górnej części naczynia garnkowego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), w tym 4 fragmenty dające się skleić, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłuczna średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, średnica górnej części naczynia 14–16 cm, średnica największej wydętości brzuśca 37 cm; 2) 2 fragmenty prawdopodobnie kubka (grupa I.4), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna niestarannie gładzona, liczna domieszka tłuczna gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; średnica wylewu 6 cm, średnica największej wydętości brzuśca 7 cm, średnica dna 5 cm; 3) fragment górnej części naczynia (grupa I.2.B), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłuczna średnioziarnistego widocznego w przełomie; 4) fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczne zdobienie w postaci poziomej linii rytej, barwa brunatna,

powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **5)** fragment prawdopodobnie dolnej części brzośca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne pionowa i ukośne linie ryte – ornament jodełkowy, barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna prawdopodobnie wtórnie zagładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **6)** fragment dolnej części naczynia prawdopodobnie kubka (grupa I.4), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej, średnica dna 9 cm; **7)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.A), barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **8)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.A), na krawędzi wylewu zdobienie w postaci zaszczypywań, powierzchnia zewnętrzna chropowata, barwa jasnobrunatna, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **9)** fragment górnej części naczynia (grupa II), barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **10)** fragment górnej części naczynia (grupa II), na krawędzi wylewu zdobienie w postaci zaszczypywań – dołki palcowe, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, barwa jasnobrunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **11)** 2 fragmenty górnej naczynia typu Niedzwica (II.1.B), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa szaro-brunatna, powierzchnia zewnętrzna delikatnie chropowata, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **12)** 7 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; **13)** 115 fragmentów ceramiki, w tym 23 fragmenty o powierzchni gładzonej (w tym 2 małe wylewy oraz fragment z widocznymi dwoma liniami rytymi, 53 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, 16 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. fragment dna oraz fragment z widocznym na powierzchni zdobieniem w postaci zaszczypywań), 2 fragmenty nowożytnie oraz 20 fragmentów niecharakterystycznych; **14)** 7 bryłek polepy, waga 99 g; **15)** łuska rybia; **16)** 2 zabytki krzemienne; **17)** 8 fragmentów kości, w tym 2 fragmenty bydłowej łopatki ogryzane przez psa, kość ramienna bydła, metapodium i kość piszczelowa kozy/owcy; **18)** bryłka żuźla, waga 8 g.

Funkcja: nieokreślona, jama zasobowa – śmietnikowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Między obiektami 96 i 97 (między obiektem 12 i 13, wykop 13)

– Tabl. XLVI

Według opisu z torebki materiał znaleziono między jamami 12 i 13 w warstwie *żółtej przemieszanej ziemi*, na głębokości do 10 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr inw. 83/87): **1)** fragment dolnej części naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne zdobienie w postaci ukośnych linii rytých przecinających się nieregularnie, barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **2)** 5 fragmentów ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz fragment o powierzchni nieopracowanej.

Chronologia ceramiki: okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 97 (obiekt 13, wykop 13) – Tabl. XLVI

Według opisu z torebek z materiałem na głębokości 50–54 cm od powierzchni gruntu w warstwie *szarej i ciemnoszarej ziemi* znaleziono materiał zabytkowy (nr. 1, 2, 4, 5, 7, 8), pozostały materiał wystąpił na głębokości 62 cm od powierzchni gruntu (nr. 3, 6, 9, 10).

Inw. (nr. inw. 31/87, 38/87, 48/87, 81/87): **1)** fragment ucha wielootworowego, na powierzchni w dolnej części ucha widoczne poziome nacięcia, barwa ceglasto-brunatna, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia

zewnątrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa II), na krawędzi wylewu ślad po zaszczyptywaniu (zdobienie słabo zachowane), barwa ceglastobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **4)** fragment naczynia (grupa II), na powierzchni widoczne zdobienie w postaci poziomej linii rytej, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **5)** 17 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni nieopracowanej, 6 fragmentów o powierzchni chropowatej oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne (m.in. fragment dna); **6)** 17 fragmentów ceramiki, w tym 6 fragmentów o powierzchni gładzonej, 6 fragmentów o powierzchni chropowatej, 2 fragmenty o powierzchni nieopracowanej oraz 3 fragmenty niecharakterystyczne; **7)** 2 bryłki polepy, waga 59 g; **8)** fragment krzemienisty; **9)** fragment kości promieniowej bydłej; **10)** 3 fragmenty węgla drzewnego.

Funkcja: nieokreślona jama zasobowa – śmietnikowa (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Obiekt 98 (obiekt 14, wykop 13) – Tabl. XLVII

Według karty ewidencyjnej Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży w obiekcie 98 znaleziono naczynie kuchenne (5, nr inw. MPM/A192). Według rysunku z torebki z materiałem wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Na głębokości 35–50 cm wystąpił materiał zabytkowy (8, 12, 16, 20), natomiast na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu *wyróżniono warstwę spalenizny – palenisko*, w jej wypełnisku znaleziono materiał (nr. 1, 17, 21, 24, 27) oraz toporek kamienny (15). Na głębokości 68 cm od powierzchni gruntu znaleziono zabytki oznaczone nr 4, 7, 9, 10, 14, 18, 22, 26, 28, 30, natomiast pozostały materiał wystąpił na głębokości 130 cm od powierzchni gruntu (nr. 2, 3, 6, 11, 13, 19, 23, 25, 29, 31).

Inw. (nr. inw. 53/87, 79/87, 80/87, 85/87): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** 2 dające się skleić fragmenty prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa I.1) z doczepioną poziomą listwą plastyczną, na powierzchni której widoczne są ukośne nacięcia wykonane narzędziem, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; średnica największej wydutości brzuśca 23 cm; **3)** fragment dna naczynia (grupa I), dno wyodrębnione, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; średnica dna 9 cm; **4)** fragment dolnej części naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa ceglastobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **5)** naczynie dwustożkowe (grupa II.1.D) zachowane w 90%, załom brzuśca oddzielony od szyjki poziomą linią zaszczyptywań, poniżej cała powierzchnia naczynia zdobiona poziomymi i pionowymi liniami zaszczyptywań, powyżej linii zaszczyptywań powierzchnia nieopracowana, barwa brunatna, dno naczynia z wydzieloną stopką (widoczne ślady zaszczyptywania), średnica wylewu 19 cm, średnica największej wydutości brzuśca 25 cm, średnica dna 12 cm, wysokość naczynia 21 cm; **6)** fragment górnej części naczynia (grupa II), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **7)** fragment brzuśca naczynia (grupa II), na powierzchni widoczna linia delikatnych zaszczyptywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **8)** fragment górnej części naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, na załomie szyjki z brzuścem zdobienie w postaci poziomej linii zaszczyptywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna w górnej części nieopracowana ze smugami wygładzania palcami, w dolnej części chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **9)** fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata,

liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach, średnica wylewu 15 cm, średnica największej wydętości brzuśca 16 cm; **10**) fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, średnioliczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **11**) fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **12**) 13 fragmentów dolnej części naczynia (grupa II), na całej powierzchni widoczne poziome i pionowe rzędy zaszczypywań, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; średnica dna 6 cm, średnica największej wydętości brzuśca 8 cm; **13**) niestarannie wykonane naczynie miniaturowe (grupa II.3), powierzchnia nieopracowana, z wyraźnymi śladami obróbki palcami, barwa jasnobrunatna, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach, średnica wylewu 6 cm, średnica dna ok. 1 cm; wysokość 6 cm; **14**) fragment dolnej części naczynia (grupa II), dno wyodrębnione, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; **15**) fragment toporka kamiennego, długość zachowanego fragmentu ok. 7 cm; **16**) 8 fragmentów ceramiki o powierzchni chropowatej (w tym 2 fragmenty dna); **17**) 31 fragmentów ceramiki, w tym 11 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. 2 małe fragmenty wylewów), 11 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna oraz fragment z zachowanym zdobieniem w postaci zaszczypywań), fragment o powierzchni nieopracowanej, fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, oraz 7 fragmentów niecharakterystycznych (m.in. fragment dna); **18**) 62 fragmenty ceramiki, w tym 17 fragmentów o powierzchni gładzonej (w tym 2 małe fragmenty wylewów), 33 fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), fragment o powierzchni przepalanej oraz 10 fragmentów niecharakterystycznych (m.in. 2 fragmenty dna); **19**) 19 fragmentów ceramiki, w tym 4 fragmenty o powierzchni gładzonej, 8 fragmentów o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni nieopracowanej oraz 6 fragmentów niecharakterystycznych (m.in. fragment dna); **20**) bryłka polepy, waga 3 g; **21**) 6 bryłek polepy, waga 68 g (w tym jedna przepalona oraz jedna z zachowanym odciskiem roślinnym); **22**) 8 bryłek polepy, waga 92 g (w tym jedna z zachowanym odciskiem roślinnym); **23**) 4 bryłki polepy, waga 80 g; **24**) bryłka żuźla, waga 3 g; **25**) 2 bryłki żuźla, waga 7 g; **26**) 5 fragmentów węgla drzewnego; **27**) zabytek krzemienisty; **28**) 2 zabytki krzemienne; **29**) zabytek krzemienisty; **30**) 10 fragmentów kości, w tym część skalista kości skroniowej bydłowej, 2 fragmenty trzonu kości udowej bydłowej osobnika dorosłego oraz zuchwa psa osobnika dorosłego; **31**) 7 fragmentów kości, w tym ząb bydłowy przedtrzonowy stały oraz 4 fragmenty bydłowych żeber.

Funkcja: nieokreślona, jama zasobowa – śmietnikowa (?) / palenisko (?).

Chronologia: późny okres wpływów rzymskich.

Na południe od obiektu 98 (na południe od obiektu 14, wykop 13)

Według opisu z terebki materiał znaleziono na południe od obiektu 98, w warstwie *przemieszanej ziemi* na głębokości 55 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr inw. 36/87): **1**) 7 fragmentów ceramiki, w tym fragment dna o powierzchni nieopracowanej, fragment nowożytny oraz 5 fragmentów niecharakterystycznych.

Chronologia ceramiki: nieokreślona.

Obiekt 99 (obiekt 15, wykop 13) – Tabl. XLVIII

Według opisu z terebki materiał znaleziono na głębokości 40–45 cm, prawdopodobnie *we współczesnym wkopie*.

Inw. (nr. inw. 45/87 i 72/87): **1**) fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **2**) 24 fragmenty ceramiki,

w tym jeden fragment o powierzchni gładzonej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni nieopracowanej, 12 fragmentów nowożytnych (w tym fragment wylewu) oraz 8 fragmentów niecharakterystycznych; **3)** żuchwa psa osobnika dorosłego; **4)** zabytek krzemienisty.

Funkcja: nieokreślona – współczesny wkop (?).

Chronologia: okres wpływów rzymskich (?).

Obiekt 100 (obiekt 16, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Brak danych na temat obiektu oraz brak materiału zabytkowego.

Obiekt 101 (obiekt 17, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Brak danych na temat obiektu oraz brak materiału zabytkowego.

Obiekt 102 (obiekt 18, wykop 13)

Według opisu z torebki materiał znaleziono na głębokości 32 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr inw. 55/87): **1)** 7 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz fragment niecharakterystyczny.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 103 (obiekt 19, wykop 13)

Brak dokumentacji opisowej i rysunkowej. Brak danych na temat obiektu.

Inw. (nr inw. 84/87): **1)** 6 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni gładzonej oraz 5 fragmentów niecharakterystycznych.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 104 (obiekt 1, wykop 14) – Tabl. II

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu, Tabl. II), według dokumentacji opisowej *obiekt miąższości około 50 cm od powierzchni gruntu*. Brak innych danych na temat tego obiektu.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 105 (obiekt 2, wykop 14) – Tabl. II, XLVIII

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Brak rysunku planu obiektu, (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 120 cm. Obiekt w profilu o kształcie zbliżonym do prostokątnego, miąższości około 55 cm. W centralnej części obiektu zarejestrowano ślad po wkopie, którego wypełnisko stanowiła szara przemieszana ziemia z piaskiem. W górnej części obiektu znaleziono *monetę srebrną Króla Aleksandra (1) oraz fragmenty przemieszanej ceramiki starożytnej z nowożytną*. Stwierdzono, że obiekt ten był zniszczony przez późniejszy wkop, gdzie obok monety znaleziono współczesną jej ceramikę.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** moneta srebrna Króla Aleksandra (bita w latach 1601–1605) – zabytek nie zachował się; **2)** fragmenty ceramiki starożytnej i nowożytnej; **3)** przepalone kości; **4)** fragment szkła.

Funkcja: zasobowa / nowożytny wkop (?).

Chronologia: nieokreślona – późne średniowiecze (?).

Obiekt 106 (obiekt 3, wykop 14) – Tabl. II, XLVIII

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek

poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 120 cm. Obiekt w profilu o kształcie półkolisty, miąższości około 45 cm, wypełnisko obiektu stanowiła szara przemieszana ziemia, w dolnej części obiektu przepalona. W obrębie obiektu znaleziono bryłkę żużla oraz duże skupisko częściowo wypalanej polepy (2) **Inw.:** zabytki nie zachowały się: 1) fragmenty ceramiki; 2) bryłki polepy fragmenty są [wg dokumentacji] dość duże, płaskie i równe z jednej strony, z drugiej strony są nieobrobione i nie noszą śladów przepalenia; 3) bryłka żużla; 4) fragmenty kości.

Funkcja: zasobowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 107 (obiekt 4, wykop 14) – Tabl. II, XLVIII

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 60 cm. Obiekt w profilu o kształcie półkolistym, miąższości około 20 cm, wypełnisko obiektu w stanowiła szara przemieszana ziemia, w dolnej części obiektu ciemniejsza.

Inw.: zabytek nie zachował się: 1) fragment ceramiki.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 108 (obiekt 5, wykop 14) – Tabl. II, XLVIII

Brak informacji o kształcie obiektu 108 w planie (zachowany plan poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 80 cm. Obiekt ma kształt półkolisty w profilu, miąższości około 45 cm, w dolnej części obiektu znaleziono węgiel drzewny. Brak informacji na temat wypełniska obiektu, brak materiału zabytkowego. Według dokumentacji opisowej w trakcie eksploracji w bezpośrednim sąsiedztwie obiektu 108 wyróżniono ciemniejszy ślad, wyodrębniono nowy obiekt 108a, o kształcie zbliżonym do prostokątnego, miąższości około 20 cm, długość obiektu w stropie wynosi 20 cm (brak dokumentacji rysunkowej). W wypełnisku obiektu 108a znaleziono węgle drzewne oraz ślad po drewnie w postaci próchnicy.

Inw.: zabytek nie zachował się: 1) węgiel drzewny.

Funkcja: jama użytkowa.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 109 (obiekt 6, wykop 14) – Tabl. II, XLVIII

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 120 cm. Obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego w profilu, miąższości około 67 cm, wypełnisko obiektu w stropie stanowiła ciemna, przepalona ziemia ze śladami węgla drzewnych, w części dolnej obiektu jaśniejsza ziemia przemieszana z drobnymi kamieniami.

Inw.: zabytki nie zachowały się: 1) fragmenty ceramiki; 2) bryłki polepy; 3) fragmenty przepalonych i nie-przepalonych kości; 4) węgle drzewne.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 110 (obiekt 7, wykop 14) – Tabl. II, XLIX

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 80 cm. Obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego w profilu, miąższości około 15 cm, wypełnisko obiektu w stropie stanowiła szara, przemieszana ziemia, w dolnej części jasnobrunatna. W okolicy tego obiektu wystąpiło kilka fragmentów ceramiki nowożytniej.

Inw.: zabytki nie zachowały się: 1) fragmenty ceramiki; 2) bryłki polepy; 3) ząb zwierzęcy.

Funkcja: jama użytkowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 111 (obiekt 8, wykop 14) – Tabl. II

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy profilu). Brak informacji o kształcie obiektu w planie, długość obiektu w stropie wynosi 80 cm. Według dokumentacji opisowej obiekt o kształcie półkolistym w profilu, *miąższości w części W około 15 cm, w części E – 30 cm*, wypełnisko obiektu w stropie stanowiła *ciemnoszara, przemieszana ziemia oraz warstwa żółtego piasku i fragment gliny*.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** bryłki polepy; **3)** fragmenty kości zwierzęcych; **4)** węgle drzewne.

Funkcja: nieokreślona, jama użytkowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 112, 112a i 112b (obiekt 9, 9a i 9b, wykop 14) – Tabl. II, XLIX

Trzy obiekty: 112, 112a i 112b kolejno tworzyły jedną linię oraz stykały się krawędziami. Brak informacji o kształtach obiektów w planie (zachowany plan poglądowy wykopu), Obiekt 112 w profilu o kształcie zbliżonym do prostokątnego, *miąższość około 35 cm*, długość obiektu w stropie wynosi 80 cm, brak materiału zabytkowego. W obiekcie 112a nie zarejestrowano materiału zabytkowego, brak innych danych na temat tego obiektu. Obiekt 112b w profilu o kształcie zbliżonym do prostokątnego, *miąższość około 30 cm*, długość obiektu w stropie wynosi 60 cm, wypełnisko obiektu 112b stanowiła *szara przemieszana ziemia*.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** bryłki polepy; **3)** fragmenty kości.

Funkcja: 112a – nieokreślona, 112 i 112b – jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 113 (obiekt 10, wykop 14) – Tabl. II, XLIX

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany plan poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 95 cm. Obiekt o kształcie zbliżonym do kwadratowego w profilu, *miąższości około 75 cm*. Wypełnisko w górnej, centralnej części obiektu stanowiła *warstwa przepalowa z węglami drzewnymi*, w części dolnej obiektu – *czarna przepalona ziemia*. Podczas eksploracji w obiekcie na głębokości 40 cm od powierzchni gruntu *znaleziono grot-oścień (?) żelazny (2)*. Zarejestrowano także duże skupisko częściowo wypalonej polepy.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** duże skupisko polepy (w tym duże fragmenty oraz fragmenty lepione ręcznie – fragmenty są dość duże, płaskie i równe z jednej strony, z drugiej strony są nieobrobione i nie noszą śladów przepalenia). Bardzo licznie wystąpiły fragmenty gliny lepione ręcznie, być może tworzyły one konstrukcję glinianą; **2)** grot – oścień (?) żelazny, z jednej strony zakończony ostro, z drugiej rozklepany na płasko, *długości około 10 cm*; **3)** fragmenty węgla drzewnego; **4)** kości.

Funkcja: jama zasobowa (?) / palenisko (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 114 (obiekt 11, wykop 14) – Tabl. II, XLIX

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany plan poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 85 cm. Obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego w profilu, *miąższości około 50 cm*, wypełnisko obiektu stanowiła *szara przemieszana ziemia, w dolnej części obiektu ciemniejsza, ze śladami przepalenia*. Obiekt sąsiedował bezpośrednio z obiektem 122, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki starożytnej; **2)** bryłki polepy; **3)** bryłki żużla; **4)** bardzo drobne fragmenty kości.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 115 (obiekt 12, wykop 14) – Tabl. II, XLIX

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 80 cm. Obiekt o kształcie w profilu zbliżonym do prostokątnego, *miąższości około 27 cm*,

wypełnisko obiektu stanowiła *jasna przemieszana ziemia*, w *środkowej części obiektu ciemniejsza z węglami drzewnymi*.

Inw.: zabytek nie zachował się: **1) węgiel drzewny**.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 116 (obiekt 13, wykop 14) – Tabl. II, L

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 60 cm. Obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego w profilu, miąższości około 90 cm, wypełnisko obiektu w stropie stanowił *szary piasek*, w *dolnej części obiektu przemieszany z ciemniejszą przepaloną ziemią*. W *górnej części obiektu znaleziono łuskę z ogona raka (4)*, w *centralnej części obiektu 13 zarejestrowano ślad po słupie oraz ślad po wkopie*. Zarejestrowany podczas badań ślad po wkopie jest śladem po wykopie 2, natomiast obiekt 116 jest prawdopodobnie kontynuacją obiektu 13 eksplorowanego w 1982r. tj. w pierwszym sezonie badań.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1) fragmenty ceramiki starożytnej przemieszanej z nowożytną; 2) bryłki polepy; 3) oszlifowana płytką kościana; 4) łuska z ogona raka; 5) fragment szkła; 6) fragmenty kości; 7) węgle drzewne; 8) zabytek krzemieny**.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Między obiektami 117, 118, 120 (między obiektami 14, 15 i 17, wykop 14)

– Tabl. II

W *obrębie wykopu 14, między obiektami 14, 15 i 17 zarejestrowano podłużne zaciemnienie z zawartością fragmentów ceramiki nowożytnej i fragmentów cegieł*. Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy tej części wykopu).

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1) fragmenty ceramiki nowożytnej; 2) fragmenty cegieł**.

Chronologia ceramiki: nieokreślona.

Obiekt 117 (obiekt 14, wykop 14) – Tabl. II, L

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 135 cm. Obiekt o kształcie nieregularnym w profilu, zbliżonym do półkolistego, miąższości około 55 cm, wypełnisko obiektu stanowiła *szara, przemieszana ziemia*, w *górnej części miejscami przepalona*. W *części N obiektu na głębokości od 0 do 35 cm od powierzchni wykopu wystąpiła koncentracja kamieni, między którymi znaleziono fragmenty ceramiki starożytnej i ząb zwierzęcy*.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1) fragmenty ceramiki starożytnej i nowożytnej; 2) ząb zwierzęcy; 3) węgle drzewne**.

Funkcja: jama użytkowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 118 (obiekt 15, wykop 14) – Tabl. II, L

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 80 cm. Obiekt o kształcie w profilu zbliżonym do prostokątnego, miąższości około 27 cm, wypełnisko obiektu stanowiła *ciemnoszara ziemia*, w *dolnej części przepalona*,

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1) fragmenty ceramiki; 2) bryłki polepy**.

Funkcja: jama użytkowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 119 (obiekt 16, wykop 14) – Tabl. II, L

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek

poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 130 cm. Obiekt o kształcie w profilu zbliżonym do kwadratowego o rozszerzających się ku górze ściankach, miąższości około 80 cm, *na obrzeżach górnej części obiektu i w jego obrębie wystąpiło duże przepalenie, w którym znaleziono fragmenty ceramiki i kości. Dolny fragment obiektu wkopany jest w żwir z gliną. Na głębokości 19 cm od powierzchni wykopu znaleziono zabytek z żelaza (3) oraz duże skupisko częściowo wypalanej polepy.*

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** duże fragmenty polepy fragmenty są dość duże, płaskie i równe z jednej strony, z drugiej strony są nieobrobione i nie noszą śladów przepalenia; **3)** zabytek żelazny; **4)** fragmenty kości.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 120 (obiekt 17, wykop 14) – Tabl. II

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), według dokumentacji opisowej *obiekt miąższości około 60 cm, na powierzchni obiektu wystąpiły węgle drzewne.*

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki nowożytniej; **2)** węgiel drzewny.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 121 (obiekt 18, wykop 14) – Tabl. II

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), według dokumentacji opisowej wypełnisko obiektu stanowiła *ciemnoszara ziemia, w dolnej części obiektu wystąpił przemieszany piasek. Na powierzchni wykopu wystawały dwa fragmenty kamieni, w czasie eksploracji okazało się, że jeden z nich to pęknięty kamień żarnowy (1). Na głębokości 60 cm od powierzchni wykopu znaleziono fragment szkła (2).*

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragment kamienia żarnowego; **2)** fragment szkła z grubą patyną.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 122 (obiekt 19, wykop 14) – Tabl. II, XLIX

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 80 cm. Obiekt o kształcie półkolistym w profilu, miąższości około 60 cm, wypełnisko w dolnej części obiektu stanowiła *czarna, przepalona ziemia i nieliczne kamienie.* Brak materiału zabytkowego. Obiekt sąsiadował bezpośrednio z obiektem 114, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 123 (obiekt 20, wykop 14) – Tabl. II, L

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 85 cm. Obiekt o kształcie zbliżonym do prostokątnego w profilu, miąższości około 50 cm, wypełnisko obiektu stanowiła *czarna, przepalona ziemia, w spągu intensywnie ciemna i czarna, jedynie w górnych partiach zalegał lekko przemieszany żółty piasek.*

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** bryłki polepy; **3)** przepalone kości; **4)** fragmenty kości zwierzęcych; **5)** węgiel drzewny.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 124 (obiekt 21, wykop 14) – Tabl. II

Brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu). Według dokumentacji opisowej na głębokości 25 cm od powierzchni gruntu znaleziono skupisko kamieni, natomiast na głębokości 65 cm od powierzchni wykopu zarejestrowano zaciemnienia, w których wystąpiły ślady przepalenia z węglami drzewnymi.

Inw.: zabytki nie zachowały się: 1) fragmenty ceramiki; 2) bryłki polepy; 3) fragmenty przepalonych kości; 4) 2 bryłki żuźla.

Funkcja: jama nieokreślona (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 125 (obiekt 1, wykop 15) – Tabl. II

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), według dokumentacji opisowej miąższość obiektu około 85 cm, wypełnisko obiektu stanowiła ciemna, czarna przepalona ziemia oraz węgle drzewne. W obiekcie znaleziono gruby fragment gliniany (3), który był wyłożeniem jamy, rozłusowaną gliną i topnik wapienny (?) oraz duże skupisko częściowo wypalanej polepy.

Inw.: zabytki nie zachowały się: 1) fragmenty ceramiki; 2) duże fragmenty polepy fragmenty są dość duże, płaskie i równe z jednej strony, z drugiej strony są nieobrobione i nie noszą śladów przepalenia; 3) fragment gliniany; 4) węgle drzewne; 5) rozłusowana glina; 6) topnik wapienny (?).

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 126 (obiekt 2, wykop 15) – Tabl. II, LI

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 50 cm. Obiekt o kształcie w profilu zbliżonym do prostokątnego, miąższości około 8 cm, wypełnisko obiektu stanowiła ciemna, przepalona ziemia.

Inw.: zabytki nie zachowały się: 1) fragmenty ceramiki; 2) bryłki polepy.

Funkcja: nieokreślona – jama naturalna.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 127 (obiekt 3, wykop 15) – Tabl. II, LI

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 115 cm. Obiekt o kształcie w profilu zbliżonym do trapezu, miąższości około 65 cm, wypełnisko obiektu stanowiła ciemna, przepalona ziemia, w spągu warstwa spalenizny. Tuż obok obiektu zarejestrowano podłużne zaciemnienie o długości 15 cm w stropie oraz miąższości 15 cm. W obiekcie znaleziono dużą ilość mocno rozwarstwionej polepy występującej w skupiskach (2).

Inw.: zabytki nie zachowały się: 1) fragmenty ceramiki; 2) bryłki polepy mocno rozwarstwionej; 3) fragmenty kości.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 128 (obiekt 4, wykop 15) – Tabl. II, LI

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 110 cm. Obiekt o kształcie w profilu trapezowatym, o ściankach zwężających się ku dołowi, miąższości około 70 cm, wypełnisko obiektu stanowiła warstwa szarej, przemieszanej ziemi, w górnej części obiektu znaleziono węgle drzewne (3). W obrębie obiektu 128 znaleziono duży fragment ciężarka do sieci (2), oraz duże skupisko częściowo wypalanej polepy (1).

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** dość duże fragmenty polepy płaskie i równe z jednej strony, z drugiej strony są nieobrobione i nie noszą śladów przepalenia; **2)** duży fragment ciężarka do sieci; **3)** węgiel drzewny.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 129 (obiekt 5, wykop 15) – Tabl. II, LI

Brak informacji o kształcie obiektu w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 150 cm. Obiekt o kształcie w profilu zbliżonym do prostokątnego, miąższości około 85 cm. Wypełnisko obiektu stanowiła ciemno-szara, miejscami przemieszana ziemia ze śladami przepalenia. W północno-wschodniej części obiektu na głębokości około 20 cm od powierzchni wykopu wystąpiło zaciemnienie z dużą ilością węgla drzewnych, przepalonych kamieni i ceramiki.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** bryłki polepy; **3)** węgle drzewne; **4)** fragmenty kości; **5)** zabytek krzemieny.

Funkcja: jama zasobowa (?).

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 130 (obiekt 6, wykop 15) – Tabl. II

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), według dokumentacji opisowej obiekt miąższości około 85 cm, wypełnisko obiektu stanowiła ciemna, czarna przepalona ziemia, a także węgle drzewne.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** bryłki polepy; **3)** fragmenty kości; **4)** węgle drzewne.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 131 (obiekt 7, wykop 15) – Tabl. II

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; brak dokumentacji rysunkowej (zachowany rysunek poglądowy wykopu), według dokumentacji opisowej obiekt miąższości około 50 cm. Brak innych informacji na temat tego obiektu.

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** bryłki polepy; **3)** fragment rogu; **4)** wiór krzemieny; **5)** węgiel drzewny.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 132, 132a i 132b (obiekt 8, 8a i 8b, wykop 15)

– Tabl. II, LI

Według dokumentacji opisowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektów, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Obiekty 132 i 132a stykały się ze sobą, jednak brak możliwości stwierdzenia zależności stratygraficznej. Brak informacji o kształcie obiektów w planie (zachowany rysunek poglądowy wykopu), długość obiektów 132 i 132a w stropie wynosi 200 cm, miąższość obiektów wynosi około 90 cm. Wypełnisko obiektu 132 stanowiła szara przemieszana ziemia, w dolnej części obiektu czarna przepalona ziemia. W NE części obiektu 132a, w nieco niższej partii podczas eksploracji zarejestrowano samodzielny obiekt, który oznaczono nr 132b. Brak informacji o kształcie obiektu 132b w planie (zachowany jedynie rysunek poglądowy wykopu), długość obiektu w stropie wynosi 65 cm, obiekt w profilu o kształcie półkolistym, miąższości około 50 cm, wypełnisko obiektu stanowiła przemieszana ziemia, w centralnej części obiektu ciemnoszara ziemia. W obiekcie znaleziono trzy fragmenty ceramiki (2).

Inw.: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** 3 fragmenty ceramiki.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Obiekt 133 (wykop A – badania ratownicze w 2007r.) – Tabl. L

Według dokumentacji opisowej pod warstwą humusu wyróżniono obiekt 133. Podczas badań wyeksplorowano jedynie część obiektu, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu. Brak informacji o kształcie obiektu w planie, obiekt o kształcie w profilu zbliżonym do prostokątnego, miąższość obiektu wynosi około 50 cm. Wypełnisko obiektu 133 stanowił w stropie *ciemnoszary piasek ze spalenizną, w dolnej części obiektu szarobrunatny*.

Inw.: 1) fragment trzonu kości długiej bydłowej.

Funkcja: nieokreślona.

Chronologia: nieokreślona.

Znaleziska luźne

Badania z 1978 roku

Stanowisko 5 (KW. 25-81)²⁵ – Tabl. LII

Z notatki polowej znalezionej w torebce z materiałem wynika, że materiał pochodzi prawdopodobnie z badań powierzchniowych przeprowadzonych w 1978 r.

Inw. (nr inw. 820): **1)** niewielki fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widoczna w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **3)** górna część naczynia siwego, prawdopodobnie misy (typ III), barwa szara, przełom jednobarwny jasnoszary, wypalenie redukcyjne, liczna domieszka drobno- i średnioziarnista widoczna w przełomie i na obu powierzchniach, średnica wylewu 22 cm; **4)** górna część naczynia ceglatego, prawdopodobnie garnka z wrębem na pokrywkę (typ I.B), wylew od wewnątrz barwa ceglastoszara, przełom dwubarwny, średnioliczna domieszka średnio- i gruboziarnista widoczna w przełomie i na obu powierzchniach, wypalenie utleniające, średnica wylewu 20 cm; **5)** 118 fragmentów ceramiki, w tym: 6 fragmentów o powierzchni gładzonej, 12 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), 5 fragmentów o powierzchni nieopracowanej, 94 fragmenty nowożytnie (w tym 21 fragmentów wylewów oraz 8 fragmentów den) oraz fragment niecharakterystyczny; **6)** 8 bryłek polepy (w tym dwie przepalone), waga 108 g; **7)** 12 zabytków krzemiennych (w tym 3 fragmenty niecharakterystyczne); **8)** fragment paciorka melonowatego (brak w materiale).

Badania z lat 1980-1988

Warstwa orna (wykop 1)

Warstwa ziemi ornej z całej powierzchni wykopu 1, miąższość do 30 cm.

Inw. (nr. inw. TS/82/I/1 i K2A/164/92): **1)** 20 fragmentów ceramiki, w tym: 3 fragmenty o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej, 2 fragmenty przepalone, 3 fragmenty nowożytnie (m.in. niewielki fragment wylewu) oraz 9 fragmentów niecharakterystycznych; **2)** 2 bryłki polepy, waga 30 g; **3)** zabytek krzemienny.

Warstwa orna (Wykop 2)

Warstwa ziemi ornej z całej powierzchni wykopu 2, miąższość do 35 cm.

Inw. (nr. inw. TS/82/I/13 i K2A/176/92): **1)** 17 fragmentów ceramiki, w tym: fragment o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni nieopracowanej, 8 fragmentów nowożytnych (m.in. 2 fragmenty wylewów i fragment dna) oraz 3 fragmenty niecharakterystyczne; **2)** 4 bryłki polepy, waga 188 g; **3)** 2 fragmenty kości w tym kość promieniowa lewa konia – osobnika dorosłego (brak nasady bliższej), na kości ślady cięcia – prawdopodobnie skórowania.

25 Oznaczenie „stanowisko 5KW 25-81” przepisano z torebki z materiałem.

Warstwa orna (wykop 3) – Tabl. LII

Warstwa ziemi ornej miąższości 10 cm.

Inw. (nr. inw. TS/83/II/36 i K2A/159/92): **1)** fragment dolnej części naczynia (grupa II), dno niewyodrębnione, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna o powierzchni nieopracowanej, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie i na obu powierzchniach; **2)** 2 fragmenty nowożytnie; **3)** zabytek krzemieny.

Warstwa orna (Wykop 4) – Tabl. LII

Inw. (nr. inw. TS/83/I/35 i K2A/197/92): **1)** fragment górnej części naczynia stołowego, barwa jasnobrunatna, powierzchnia wewnętrzna i zewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia drobno- i średnioziarnistego widoczna w przełomie; **2)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia z zachowanym ornamentem jodełkowym, barwa jasnobrunatna, na powierzchni zewnętrznej i wewnętrznej ślady przepalenia, obie powierzchnie o powierzchni gładzonej, średnioliczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **3)** fragment ceramiki z zachowaną poziomą linią ryta, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **4)** 55 fragmentów ceramiki, w tym: 8 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. niewielki fragment wylewu), 18 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), 8 fragmentów nieopracowanych, 5 fragmentów przepalonych, 8 fragmentów nowożytnych oraz 8 fragmentów niecharakterystycznych; **5)** 12 bryłek polepy, waga 138 g; **6)** zabytek krzemieny.

Warstwa orna (Wykop 5)

Warstwa ziemi ornej miąższości 10 cm.

Inw. (nr. inw. TS/83/II/37 i K2A/198/92): **1)** 2 fragmenty nowożytnie; **2)** bryłka polepy, waga 3 g; **3)** 3 zabytki krzemienne.

Warstwa orna (Wykop 6) – Tabl. LII

W stropie warstwy ziemi ornej o miąższości do 20 cm znaleziono materiał zabytkowy (nr. 1, 5, 6, 9, 11, 14, 16), w warstwie ziemi ornej o miąższości od 20 do 30 cm znaleziono materiał (nr. 2–4, 7, 8, 10, 12, 15) pozostałe zabytki pochodzą ze spągu warstwy ziemi ornej – miąższość od 30 do 40 cm (nr. 13, 17, 18). Fragment naczynia (3) pochodzi prawdopodobnie z tego samego naczynia, którego fragment znaleziono w obiekcie 1 (18) oraz w obiekcie 1 (9).

Inw. (nr. inw. TS/2/84 (K2A/240/92, K2A/239/92 i K2A/330/92), TS/4/84 (K2A/242/92), TS/7/84 (K2A/245/92), TS/18/84 (K2A/254/92), TS/26/84 (K2A/263/92), TS/48/84 (K2A/270/92 i K2A/330/92)/): **1)** fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia drobnoziarnistego widoczna w przełomie; **3)** fragment brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, pod linią ornament w postaci pionowych linii dołków o łezkowatym kształcie wykonanych prawdopodobnie czubkiem narzędzia, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie; **4)** fragment brzuśca naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa brunatna, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **5)** fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne trzy poziome linie ryte, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **6)** fragment górnej części naczynia typu Wyszembork (grupa II.1.A), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatno-ceglasta ze śladami przepalenia, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **7)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatna,

powierzchnia zewnętrzna delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **8)** fragment prawdopodobnie brzośca naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), zachowana podwójna, pozioma linia zaszczypywań, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna powyżej linii zaszczypywań delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **9)** 11 nowożytnych fragmentów ceramiki (w tym 2 wylewy); **10)** 8 nowożytnych fragmentów ceramiki; **11)** 8 bryłek polepy (w tym 2 bryłki polepy noszące ślady przepalenia), waga 81 g; **12)** 12 bryłek polepy, waga 100 g; **13)** 5 bryłek polepy, waga 40 g; **14)** bryłka żużla, waga 22 g; **15)** bryłka żużla, waga 3 g; **16)** 2 fragmenty krzemienne; **17)** 6 fragmentów krzemiennych; **18)** 3 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki.

Zaciemnienie w wykopie 6

W części W wykopu 6 zarejestrowano bliżej nieokreślone zaciemnienie o średnicy 20 cm.

Inw. (nr. inw. 44/84 i K2A/268/92): **1)** 2 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki; **2)** bryłka polepy, waga 2 g; **3)** 2 niewielkie fragmenty kości, w tym jeden to prawdopodobnie fragment żebra.

Materiał między obiektami w wykopie 6 – Tabl. LII

Według kart ewidencyjnych Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży między obiektami w wykopie 6 znaleziono fragment siekierki (2 – nr inw. MPM/A686) oraz fragment krzemienia (4 – nr inw. MPM/A402). Według opisu z torebek z materiałem, w wykopie 6 znaleziono materiał zabytkowy pochodzący z przestrzeni między obiektami 39, 40, 41 (nr. inw. TS/5/84, K2A/311/92 i K2A/330/92) oraz zabytki krzemienne (4) (nr. inw. TS/69/84, K2A/281/92 i K2A/330/92), między obiektami 40 i 43 znaleziono zabytki krzemienne (5 – nr. inw. TS/90/84, K2A/289/92 i K2A/330/92), natomiast między obiektami 39, 40, 42 i 43 na głębokości 35–40 cm znaleziono zabytki krzemienne (6 – nr. inw. TS/52/84, K2A/273/92 i K2A/330/92). Pozostały materiał zabytkowy pochodzi z nieokreślonych części wykopu 6 (nr. inw. TS/30-44-56-59-65/84, K2A/330/92; TS/31/84, K2A/266/92 i TS/57/84, K2A/275/92).

Inw.: **1)** 2 fragmenty ceramiki o powierzchni gładzonej, w tym jeden mały fragment wylewu; **2)** fragment siekierki czworosiecznej wykonanej z drobnokrystalicznego kamienia, uszkodzony obuch, widoczne ślady po oprawie, ostrze uszkodzone proste, barwa szara, długość 63 mm, szerokość 31 mm; **3)** 8 fragmentów zębów bydłych, w tym fragment M3 oraz fragment niecharakterystyczny; **4)** fragment drapacza, drapisko lekko zaokrąglone uformowane retuszem stromym; **5)** 3 zabytki krzemienne; **6)** 75 zabytków krzemiennych; **7)** 5 zabytków krzemiennych; **8)** 3 zabytki krzemienne; **9)** 15 zabytków krzemiennych.

Warstwa orna (Wykop 7) – Tabl. LII, LIII

Według opisu na torebkach z materiałem w warstwie ziemi ornej na głębokości do 20 cm znaleziono materiał zabytkowy o nr. 1, 19, na głębokości od 20 do 30 cm wystąpił materiał o nr. 6–9, 11–18, 20, 22, 23; natomiast pozostały materiał (nr. 2–5, 10, 21) został znaleziony na głębokości 38 do 45 cm. Według dokumentacji opisowej *pod warstwą ziemi ornej wystąpiła jednolita warstwa żółtego piasku przemieszanego z drobnym żwirem.*

Inw. (nr. inw. TS/3/84 i K2A/241/92; TS/5/84 i K2A/312/92; TS/22/84 i K2A/257/92): **1)** fragment przęślika wykonanego z gliny, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna zniszczona; pierwotna średnica 40 mm, grubość 14 mm; **2)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **3)** fragment górnej części naczynia (grupa I), na powierzchni, tuż pod wylewem, dwie delikatne linie ryte, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **4)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; **5)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **6)** fragment górnej części naczynia

(grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **7)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **8)** fragment górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa I.2.B), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **9)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, nieliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **10)** fragment brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, ślady przepalenia, nieliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; **11)** fragment brzuśca naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; **12)** fragment górnej części naczynia misowatego (grupa II.2.B), pod krawędzią wylewu zdobienie w postaci poziomej linii zaszczypywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **13)** fragment górnej części naczynia (grupa II), pod krawędzią wylewu zdobienie w postaci poziomej linii zaszczypywań, barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **14)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa brunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **15)** fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, barwa jasnobrunatno-ceglasta, powierzchnia zewnętrzna delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **16)** fragment górnej części naczynia (grupa II), barwa jasnobrunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; **17)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia typu Muntowo (grupa II.1.C), na powierzchni widoczna pozioma linia delikatnych zaszczypywań, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna powyżej linii zaszczypywań nieopracowana, poniżej delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **18)** fragment prawdopodobnie brzuśca naczynia (grupa II) z nalepioną poziomą listwą plastyczną, na powierzchni widoczne odciski palców, które mogą świadczyć o formowaniu tej listwy, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; **19)** 52 fragmenty ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni nieopracowanej (m.in. fragment dna), 42 fragmenty nowożytnie (m.in. 4 fragmenty wylewów i 2 fragmenty den) oraz 8 fragmentów niecharakterystycznych; **20)** 216 fragmentów ceramiki, w tym 57 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. niewielki fragment wylewu oraz 2 niewielkie fragmenty z zachowanym ornamentem w postaci dwóch poziomych linii rytowanych); 68 fragmentów o powierzchni chropowatej, 33 fragmenty o powierzchni nieopracowanej (m.in. 4 niewielkie fragmenty wylewów, z czego 2 z zachowanym zdobieniem krawędzi w postaci ukośnych nacięć, fragment dna oraz fragment z zachowaną poziomą linią zaszczypywań), 4 fragmenty nowożytnie (w tym 2 wylewy) oraz 54 fragmenty niecharakterystyczne; **21)** 42 fragmenty ceramiki, w tym 10 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. fragment z zachowaną poziomą linią zaszczypywań); 8 fragmentów o powierzchni chropowatej, 6 fragmentów o powierzchni nieopracowanej, fragment przepalony oraz 15 fragmentów niecharakterystycznych; **22)** 18 bryłek polepy, waga 161 g; **23)** bryłka żuźla, waga 13 g.

Warstwa orna (wykop 8) – Tabl. LIII

Według dokumentacji opisowej w warstwie ziemi ornej miąższości do 30 cm na całej powierzchni wykopu znaleziono *ceramikę starożytną przemieszaną z ceramiką nowożytną*.

Inw. (nr. inw. 6/84 (K2A/243/92) i 9/84; K2A/246/92): **1)** 65 fragmentów ceramiki, w tym fragment nieopracowany, oraz 64 fragmenty nowożytnie, w tym 20 fragmentów ceramiki tradycyjnej

(m.in. niewielki fragment wylewu), 3 fragmenty ceramiki siwionej (m.in. 2 fragmenty wylewów oraz fragment dna), 41 fragmentów ceramiki ceglastej (w tym 7 fragmentów wylewów, 4 fragmenty den oraz fragment pokrywki); 2) 2 fragmenty kafli płytowych z zachowanym na powierzchni motywem floralnym.

Palenisko w wykopie 8

Według informacji umieszczonej na torebecie, odkryto bliżej nieokreślone palenisko, w którym na głębokości 51–70 cm zalegał materiał zabytkowy.

Inw. (nr. inw. TS/70/84 i K2A/332/92): 1) 2 fragmenty ceramiki, w tym fragment przepalony oraz fragment niecharakterystyczny; 2) 2 bryłki polepy, waga 2 g.

Zaciemnienia w NE części wykopu 8

Według dokumentacji polowej w NE części wykopu zarejestrowano cztery zaciemnienia w układzie linowym, prawdopodobnie ślady po słupach (w dwóch znaleziono ślady drewna; w pierwszym na głębokości ok. 3 cm, w drugim na głębokości ok. 15 cm). Brak dokumentacji rysunkowej, zachowany poglądowy rysunek wykopu (Tabl. II). Pomiędzy zaciemnieniem 3 a 4 wyróżniono kolejne zaciemnienie w przybliżeniu o kształcie w profilu półkolistym, szerokości 33 cm, miąższości 14 cm. *W wypełnisku wystąpiła ziemia barwy szarobrunatnej oraz niewielkie fragmenty węgla drzewnego. Brak materiału zabytkowego.*

Jama przy profilu N wykopu 8

Według dokumentacji polowej podczas badań wyeksplorowano jedynie część jamy, pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu; w trakcie eksploracji wewnątrz jamy ok. 15 cm od profilu N wyróżniono zaciemnienie średnicy 20 cm, miąższości 10 cm, wypełnisko stanowiła jasnoszara ziemia. Brak materiału zabytkowego. Ze względu na położenie należy sądzić, że jest to kolejny ślad po słupie.

Zaciemnienie w środkowej części wykopu 8

Według informacji umieszczonej na torebecie z materiałem, materiał znaleziono w zaciemnieniu w środkowej części wykopu na głębokości 66 cm, którego wypełnisko stanowiła ziemia *barwy szarobrzazowej*.

Inw. (nr. inw. TS/15/84 i K2A/313/92): 1) 2 fragmenty ceramiki, w tym fragment ceramiki siwionej oraz fragment ceramiki ceglastej; 2) bryłka żużla, waga 24 g.

Zaciemnienie w narożniku SW wykopu 8

Według informacji umieszczonej na torebecie z materiałem, na głębokości 65 cm w narożniku SW wykopu 8 wyróżniono zaciemnienie, którego wypełnisko stanowiła ziemia *barwy szarej*.

Inw. (nr. inw. TS/67/84 i K2A/316/92): 1) fragment ceramiki o powierzchni gładzonej; 2) 3 bryłki żużla, waga 5 g.

Zaciemnienie w części W wykopu 8 – Tabl. LIII

Według informacji umieszczonej na torebecie z materiałem, na głębokości 35–65 cm w części W wykopu 8 wyróżniono zaciemnienie, którego wypełnisko stanowiła ziemia *barwy szarobrzazowej*.

Inw. (nr. inw. TS/91/84 i K2A/323/92): 1) fragment górnej części naczynia (grupa I), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie; 2) 9 fragmentów ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), 6 fragmentów o powierzchni chropowatej oraz fragment niecharakterystyczny; 3) wyrostek kręgu kozy/owcy.

Zaciemnienie przy profilu S wykopu 8

Według informacji umieszczonej na torebecie z materiałem, przy południowym profilu wykopu 8 wyróżniono zaciemnienie, którego wypełnisko stanowiła ziemia *barwy szarej*.

Inw. (nr. inw. TS/97/84 i K2A/325/92): 1) fragment ceramiki o powierzchni chropowatej.

Warstwa orna (wykop 10)

Inw.: 1) 60 fragmentów ceramiki, w tym: 20 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. fragment wylewu naczynia), 18 fragmentów o powierzchni chropowatej, 6 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (w tym fragment z ornamentem w postaci zaszczypywań), 6 fragmentów nowożytnych oraz 10 fragmentów niecharakterystycznych; 2) 4 bryłki polepy, waga 32 g; 3) zabytek krzemieny; 4) kość duża dużego osobnika, trzon przepalony na białą.

Warstwa orna (wykop 11)

Inw.: 1) 81 fragmentów ceramiki, w tym: 21 fragmentów o powierzchni gładzonej, 10 fragmentów o powierzchni chropowatej, fragment ze śladami przepalenia, 7 fragmentów niecharakterystycznych oraz 42 fragmenty ceramiki nowożytnej (m.in. 4 fragmenty wylewów oraz 4 fragmenty den); 2) 5 bryłek polepy, waga 54 g; 3) fragment przedmiotu żelaznego, prawdopodobnie współczesny; 4) fragment kości piszczelowej kozy/owcy; 5) zabytek krzemieny.

Współczesny wkop w północnej części wykopu 11 – Tabl. II

Północna część wykopu 11 była przedzielona współczesnym wkopem o szerokości około 140 cm. Według dokumentacji rysunkowej na głębokości około 45 cm od powierzchni wykopu wypełnisko w części stanowiła glina, w dwóch miejscach w zachodniej części współczesnego wkopu zarejestrowano ślady po drewnie.

Inw.: 1) 40 fragmentów ceramiki, w tym 11 fragmentów o powierzchni gładzonej oraz 29 fragmentów ceramiki nowożytnej (tym.in. 4 fragmenty wylewów, 2 fragmenty den oraz fragment górnej części brzuśca z poziomą linią ukośnych nacięć); 2) fragment talerzyka szklanego, prawdopodobnie nowożytny; 3) 2 fragmenty nowożytnych przedmiotów zapewne brązowych; 4) 2 fragmenty przedmiotu żelaznego prawdopodobnie nowożytnego.

Warstwa orna (wykop 12)

Według rysunku z toreбки z materiałem wyeksplorowano jedynie południową część wykopu 12 do głębokości 30–40 cm od powierzchni gruntu.

Inw. (nr inw. 1/87): 1) 16 fragmentów ceramiki, w tym 4 fragmenty o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni przepalanej, 6 fragmentów nowożytnych (m.in. fragment dna) oraz fragment niecharakterystyczny; 2) krzemień.

Warstwa orna (wykop 13) – Tabl. LIII

Według opisu z torebek z materiałem w warstwie ziemi ornej znaleziono zabytki o nr.1, 2, 4, 5, natomiast w warstwie ziemi ornej i przemieszanej wystąpił materiał zabytkowy o nr 3.

Inw. (nr inw. 2/87, 17/87): 1) fragment górnej części naczynia garnkowego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.1), barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widocznego w przełomie; 2) fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; 3) 8 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni nieopracowanej, 2 fragmenty o powierzchni chropowatej, 3 fragmenty nowożytne oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne; 4) 43 fragmenty ceramiki, w tym 4 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. mały fragment wylewu), 7 fragmentów o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni w części gładzonej, a w części chropowatej, 21 fragmentów nowożytnych (w tym 5 fragmentów wylewów oraz 2 fragmenty den) oraz 10 fragmentów niecharakterystycznych (m.in. 2 fragmenty den); 5) 9 bryłek polepy, waga 191 g.

Warstwa przemieszana i wkop współczesny w wykopie 13 – Tabl. LIII

Według opisu z toreбки materiał znaleziono na głębokości od 15 do 50 cm przy profilu E wykopu 13.

Inw. (nr inw. 23/87): 1) fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia

średnioziarnistego widocznego w przełomie, barwa ciemnobrunatna prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; 2) 13 fragmentów ceramiki, w tym 5 fragmentów o powierzchni chropowatej, 4 fragmenty nowożytnie (m.in. 3 fragmenty wylewów oraz fragment dna) oraz 4 fragmenty niecharakterystyczne.

Znaleziska z nieokreślonych części wykopu 13 – Tabl. LIII

Według informacji z torebek z materiałem w warstwie *szarej ziemi przemieszanej z piaskiem* na głębokości 25–35 cm od powierzchni gruntu znaleziono fragmenty ceramiki (9), na głębokości 30 cm w południowej części wykopu w warstwie *piasku przemieszanego z szarą ziemią* znaleziono fragmenty ceramiki (10), na głębokości 30–35 cm od powierzchni gruntu znaleziono materiał zabytkowy (nr. 1–3, 11, 17, 21), na głębokości 28–47 cm od powierzchni gruntu znaleziono materiał zabytkowy (nr. 4, 12), na głębokości 33–53 cm (nr. 5, 6, 13, 18), w warstwie *szarej ziemi* na głębokości 35–40 cm znaleziono fragmenty ceramiki (nr. 7, 14), natomiast z warstwy *jasnożółtego piasku* o głębokości 42–48 cm pochodzą fragmenty krzemienne (22) oraz fragment żużla (20), pozostałe zabytki krzemienne zostały znalezione na głębokości 45–48 cm od powierzchni gruntu (23). Przy zachodnim profilu na głębokości 50–60 cm od powierzchni gruntu znaleziono materiał (15), natomiast materiał zabytkowy (nr. 8, 16, 19) pochodzi z wkopu przy profilu północnym.

Inw. (nr. inw. 3/87, 9/87, 12/87, 15/87, 16/87, 18/87, 19/87, 21/87, 24–26/87, 32/87, 37/87, 39/87, 40/87, 42/87, 44/87, 61/87): 1) fragment górnej części naczynia (grupa I), na powierzchni widoczna pozioma linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; 2) fragment naczynia miniaturowego (grupa II.3), barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna delikatnie chropowata, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; średnica największej wydętości brzuśca 10 cm, średnica dna 6 cm; 3) fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, średnioliczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; 4) fragment naczynia (grupa I), na powierzchni widoczne wielokrotne poziome linie ryte (cztery linie), barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia średnio- i gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; 5) fragment ucha naczynia prawdopodobnie kubka grupy I.4, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widoczna w przełomie oraz na powierzchni; 6) fragment górnej części naczynia misowatego grupy II.2.B, na krawędzi wylewu ślad po delikatnym zaszczypywaniu – dołki paznokciowe, powierzchnia zewnętrzna chropowata, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na obu powierzchniach; 7) fragment górnej części naczynia workowatego typu Cierzpięty (grupa II.2.A), powierzchnia zewnętrzna chropowata, barwa brunatna, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie i na powierzchni wewnętrznej; 8) fragment górnej naczynia, krawędź wylewu zdobiona niewielkimi wgłębieniami wykonanymi prawdopodobnie czubkiem narzędzia, pod krawędzią wylewu do załomu brzuśca na powierzchni widoczne zdobienie w postaci ukośnych linii rytch układających się w trzy poziome rzędy krzyżyków, barwa ceglasto-brunatna, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłucznia średnioziarnistego widoczna w przełomie oraz na obu powierzchniach; 9) 21 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni gładzonej, fragment o powierzchni chropowatej, 5 fragmentów o powierzchni nieopracowanej, 12 fragmentów nowożytnych (m.in. 2 fragmenty wylewów oraz fragment dna) oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne (m.in. fragment dna); 10) 8 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment o powierzchni nieopracowanej oraz fragment nowożytny; 11) 68 fragmentów ceramiki, w tym 21 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. niewielki silnie zniszczony fragment wylewu); 9 fragmentów o powierzchni nieopracowanej (m.in. fragment dna), 14 fragmentów o powierzchni chropowatej, fragment dna o powierzchni przepalanej, 11 fragmentów nowożytnych oraz 12 fragmentów niecharakterystycznych; 12) 14 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni gładzonej (m.in. silnie zniszczony fragment wylewu), 7 fragmentów nowożytnych oraz 4 fragmenty niecharakterystyczne; 13) 10 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 7 fragmentów nowożytnych; 14) 11 fragmentów ceramiki, w tym

2 fragmenty o powierzchni gładzonej, 4 fragmenty o powierzchni chropowatej oraz 5 fragmentów nowożytnych; **15)** 5 fragmentów ceramiki, w tym 3 fragmenty nowożytne oraz 2 fragmenty niecharakterystyczne (m.in. fragment dna); **16)** 15 fragmentów ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej, 12 fragmentów nowożytnych (m.in. fragment wylewu oraz 3 fragmenty den) oraz fragment niecharakterystyczny; **17)** 4 bryłki polepy, waga 21 g; **18)** bryłka polepy, waga 8 g; **19)** 3 duże fragmenty polepy, waga 127 g; **20)** bryłka żuźła, waga 6 g; **21)** 2 zabytki krzemienne; **22)** 4 zabytki krzemienne; **23)** 3 zabytki krzemienne.

Warstwa orna (wykop 14)

Według dokumentacji opisowej *pod cienką warstwą ziemi ornej wystąpiła glina zwałowa z drobnymi kamieniami, na głębokości 22–35 cm od powierzchni gruntu znaleziono przemieszane fragmenty ceramiki (1) oraz kilka odłupków krzemiennych (2).*

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki; **2)** zabytki krzemienne.

Warstwa orna (wykop 15)

Według dokumentacji opisowej *pod warstwą ziemi ornej na głębokości 34–40 cm od powierzchni gruntu wystąpiło kilka skupisk ceramiki (1).*

Inw.: zabytki nie zachowały się: **1)** fragmenty ceramiki.

Badania ratownicze z 2007 roku

Warstwa orna (wykop A)

Według dokumentacji opisowej w wykopie A w warstwie humusu znaleziono fragmenty naczyń (1) oraz materiał zabytkowy (2, 3).

Inw. (nr inw. 1): **1)** 77 fragmentów ceramiki, w tym 5 fragmentów o powierzchni chropowatej, fragment przepalony, fragment o powierzchni nieopracowanej, 57 fragmentów nowożytnych (m.in. 4 fragmenty wylewów i fragment dna naczynia) oraz 13 fragmentów niecharakterystycznych; **2)** fragment krzemienia; **3)** fragment kości świni.

Warstwa orna (wykop B) – Tabl. LIII

W wykopie B w warstwie humusu znaleziono fragmenty naczyń (2 i 4), pod warstwą humusu w pierwszej warstwie mechanicznej wyróżniono warstwę piasku określoną w dokumentacji jako akumulacyjna – z której pochodzą znaleziska (nr. 1 i 3).

Inw. (nr. inw. 2 i 3): **1)** fragment górnej części naczynia misowatego z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia (grupa II), powierzchnia zewnętrzna chropowata, liczna domieszka tłucznia drobno- i gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na powierzchni wewnętrznej; **3)** 70 fragmentów ceramiki, w tym fragment o powierzchni gładzonej, 3 fragmenty o powierzchni chropowatej, fragment przepalony, 53 fragmenty nowożytne (m.in. 2 fragmenty wylewów i 4 fragment den) oraz 12 fragmentów niecharakterystycznych; **4)** 3 fragmenty ceramiki, w tym fragment o powierzchni chropowatej, fragment nowożytny oraz fragment niecharakterystyczny.

Warstwa orna (wykop C) – Tabl. LIII

W wykopie C, z warstwy określonej w dokumentacji jako darń, pochodzą fragmenty naczyń (7), pod warstwą humusu, w warstwie określonej w dokumentacji jako pierwsza warstwa mechaniczna, znaleziono zabytki (1 i 4), natomiast w warstwie, określonej jako druga warstwa mechaniczna, znaleziono zabytki oznaczone w niniejszej prac numerami 2, 3 i 5. Pozostałe znaleziska pochodzą z warstwy humusu (nr. 6, 8 i 9).

Inw. (nr. inw. 4, 5, 6, 7): **1)** fragment górnej części jednodzielnego naczynia misowatego (grupa I.2.B), barwa ciemnobrunatna, prawie czarna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłucznia gruboziarnistego widocznego w przełomie; **2)** fragment górnej części naczynia misowatego

z wyodrębnioną szyjką (grupa I.2.A), na powierzchni widoczna niestarannie wykonana linia ryta, barwa brunatna, powierzchnia zewnętrzna i wewnętrzna gładzona, liczna domieszka tłuczni gruboziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; 3) fragment górnej części naczynia (grupa II), krawędź wylewu zdobiona ukośnymi nacięciami, powierzchnia zewnętrzna nieopracowana, średnioliczna domieszka tłuczni drobno- i średnioziarnistego widocznego w przełomie oraz na obu powierzchniach; 4) 26 fragmentów ceramiki, w tym 6 fragmentów o powierzchni gładzonej, 7 fragmentów o powierzchni chropowatej, 5 fragmentów o powierzchni nieopracowanej, fragment nowożytny oraz 7 fragmentów niecharakterystycznych; 5) 12 fragmentów ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni gładzonej, 9 fragmentów o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna) oraz fragment o powierzchni w jednej części gładzonej, w drugiej części chropowatej; 6) 158 fragmentów ceramiki, w tym 15 fragmentów o powierzchni gładzonej (m.in. niewielki fragment wylewu), 4 fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. mały fragment wylewu), 2 fragmenty o powierzchni nieopracowanej (m.in. fragment dna), 102 fragmenty nowożytne (m.in. 4 fragmenty wylewów, 3 fragmenty uch oraz 4 fragmenty den) oraz 35 fragmentów niecharakterystycznych; 7) 4 fragmenty ceramiki nowożytnej; 8) 3 bryłki polepy, waga 28 g; 9) fragment krzemienia.

Materiał z hałdy

Materiał z hałdy pochodzący zapewne z wykopów A, B i C: 1) 4 fragmenty ceramiki, w tym 2 fragmenty o powierzchni chropowatej (m.in. fragment dna), fragment nowożytny oraz fragment niecharakterystyczny; 2) fragment krzemienia.

Analiza materiału starożytnego

Ceramika

Podczas analizy starożytnego materiału ceramicznego analogii szukano przede wszystkim w opracowaniach dotyczących naczyń z osad położonych w pobliżu Tworów Skrodzkich, między innymi w Bargłowie Dwornym st. 2 [M. KACZYŃSKI 1998], Rajgrodzie [D. JASKANIS 2001], Śniepiu [J. AFFELSKI, K. DANIEK 2022], Rybczyźnie, st. Dworczyisko [J. M. ŁAPO 2007], Netcie I i II [R. ZABŁOCKA 2009], Netcie, st. II i V [M. KACZYŃSKI 1981], a także osad położonych w większej odległości, tj. w Krzywólce, st. 3 [C. SOBCZAK 2017], Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020], Osinkach, st. 1a [A. REK 1998] i st. 2 [I. REK 1998; 1999], Paprotkach Kolonii, st. 41 [M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI 1998; 2002], Wyszemborku, st. I i V [J. ANTONIEWICZ 1977; W. NOWAKOWSKI 1994; P. SZYMAŃSKI 2003], Starych Kiełbonkach (Ławnym Łasku), st. III [I. MELLIN-WYCZÓŁKOWSKA 2007], Niedrzwicy [P. IWANICKI 2019, 191–211].

Przy próbie klasyfikacji naczyń z Tworów Skrodzkich uwzględniono kształt i formę naczyń, charakter opracowania powierzchni oraz rodzaj i umiejscowienie zdobienia. Przedstawiony poniżej podział obejmuje dwie główne grupy określone jako „stołowe” (grupa I) i „kuchenne” (grupa II). Taki podział naczyń nawiązuje do podziału ceramiki bogaczewskiej [por. P. SZYMAŃSKI 2001, 186–192] i został zastosowany, ponieważ większość fragmentów pochodzących z Tworów Skrodzkich wykazuje cechy właściwe dla tej kultury zarówno pod względem form, jak i zastosowanych zdobień. Naczynia były lepiące ręcznie, a wypał odbywał się w niejednorodnej atmosferze, o czym świadczy zróżnicowanie barw powierzchni. Barwa nie jest wyróżnikiem, ale w przypadku fragmentów ceramiki z Tworów Skrodzkich można zauważyć, że naczynia grupy I są najczęściej barwy brunatnej lub ciemnobrunatnej, prawie czarnej, natomiast grupy II są zwykle jaśniejsze jasnobrunatne lub brunatne.

Naczynia „kuchenne” znajdowano tylko na osadach, natomiast „stołowe” występowały zarówno na osiedlach, jak i cmentarzyskach. Nazwy sugerują funkcję, jednak ze względu na brak pewności co do faktycznego przeznaczenia naczyń w niniejszym opracowaniu przyjęto za Danutą Jaskanis i Pawłem Szymańskim podział na grupy, które odpowiadają odpowiednio ceramice umownie określonej w literaturze jako „stołowa” i „kuchenna” [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020]. Podziału na poszczególne formy – rodzaje w obrębie wyróżnionych grup dokonano na podstawie już istniejących typologii z osad w Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020], Krzywółce, st. 3 [C. SOB CZAK 2017, 193–216], Osinkach, st. 1a [A. REK 1998, 195–212] i st. 2 [I. REK 1999, 21–39], Niedrzwicy [P. IWANICKI 2019, 191–211] oraz klasyfikacji ceramiki naczyniowej kultury bogaczewskiej w Paprotnicach Kolonii, st. 41 [M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI 2002, 107–117]. Za wzór przy opracowaniu naczyń z Tworek Skrodzkich posłużyła także typologia ceramiki sepulkralnej kultury bogaczewskiej [P. SZYMAŃSKI 2000, 114–122] oraz wyodrębniona na jej podstawie i wspomniana wyżej typologia naczyń „stołowych” i „kuchennych” [por. P. SZYMAŃSKI 2001, 186–192].

Grupa I „naczynia stołowe”

Naczynia wyróżnione w tej grupie odpowiadają grupie naczyń „stołowych” wydzielonych dla kultury bogaczewskiej [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 112]. Są to fragmenty o powierzchni najczęściej gładzonej w górnej części, natomiast chropowatej lub nieopracowanej w części dolnej. Rzadziej występują egzemplarze gładzone w całości. Ornamenty na naczyniach „stołowych” nigdy nie były wykonywane palcami, a zdobienia występują zwykle w dolnych partiach naczyń, nie występują na wylewie i szyjce. W przeciwieństwie do „kuchennych”, naczynia „stołowe” występowały na cmentarzyskach i mają liczne analogie w dobrze datowanych zespołach grobowych [P. SZYMAŃSKI 2000, 113].

W materiale z Tworek Skrodzkich zachowały się w przeważającej części niecharakterystyczne fragmenty wylewów lub brzuśców, o czym wspomniano już wcześniej. Poszczególne fragmenty udało się jednak przydzielić do ceramiki stołowej, biorąc pod uwagę głównie sposób opracowania powierzchni (są to naczynia o powierzchni gładzonej) oraz miejsca występowania zdobień. Jednak na tej podstawie nie było możliwości szczegółowego przydziału do wyodrębnionych grup²⁶. W grupie naczyń stołowych wyróżniono naczynia garnkowe, misowate oraz wazy i kubki.

26 Obiekty: 4:1 (Tabl. III), 5:1,2 (Tabl. V), 13:1,2 (Tabl. VI), 21:1 (Tabl. IX), 22:1–4 (Tabl. X), 30:2 (Tabl. XIII), 32:1 (Tabl. XIV), 34:1 (Tabl. XVI), 38:1 (Tabl. XVI), 39:2,10,11,16,18,20–25,27–30 (Tabl. XVII–XVIII), 40/40a/40b:1,2,4,7,9,13,14 (Tabl. XIX), 43:2,3 (Tabl. XXII), 43a:2–5,7–10 (Tabl. XXII), 44:1 (Tabl. XXII), 48:1–3,5,8,9 (Tabl. XXIII), 58:2,3 (Tabl. XXVIII), 61:1,3,5–8 (Tabl. XXXI), 66:5,8 (Tabl. XXXIV); 77/77a:2–6,8 (Tabl. XXXVII–XXXVIII), 79:1,2 (Tabl. XL); 80:2,3 (Tabl. XLI), 80a:1–5 (Tabl. XLI), 81 faza I:3,4 (Tabl. XLII), 81 faza II:1,2,5 (Tabl. XLIII), 82:1 (Tabl. XLII), 86:1 (Tabl. XLIII), 88:1–4 (Tabl. XLIII), 89/89a:1 (Tabl. XLIII), 90:1,3,5 (Tabl. XLIII), 90a:1,2 (Tabl. XLIV), między obiektami 90 i 91:1 (Tabl. XLIV), 91:2,3,4 (Tabl. XLIV), 91a:1 (Tabl. XLV), 96:5 (Tabl. XLVI), między obiektami 96 i 97:1 (Tabl. XLVI), 98:1,3,4 (Tabl. XLVII), materiał z warstwy ornej wykopów 4:1–3 (Tabl. LII), 6:1–3,5 (Tabl. LII), 7:3,6,10,11 (Tabl. LII–LIII), 8:1 (Tabl. LIII), 13:2 (Tabl. LIII) oraz z nieokreślonej części wykopu 13:4 (Tabl. LIII).

I.1. Naczynia garnekowate z wyodrębnioną szyjką

Naczynia wydzielone w tej grupie odpowiadają grupie I wydzielonej dla bogaczewskich naczyń znanych z cmentarzysk [P. SZYMAŃSKI 2000, 115–119]. W większości okazów pochodzących z Tworów Skrodzkich zachowały się jedynie górne partie naczyń, najczęściej wylewy z zachowaną szyjką, ale niezachowanym brzuścem (obiekt 39:6 – Tabl. XVIII) lub fragmenty brzuśców bez szyjki i wylewu (obiekt 91a:3 – Tabl. XLV). W wielu przypadkach nie było możliwości rekonstrukcji ich pierwotnego wyglądu, a tym samym bardziej szczegółowego podziału. Biorąc pod uwagę zachowany kształt brzuśców, wydzielono okazy o zaokrąglonych brzuścach (obiekty 39:26 – Tabl. XVIII, 40/40a/40b:10 – Tabl. XIX, 48:4,6 – Tabl. XXIII). Do grupy naczyń dwustożkowatych włączono fragment ceramiki z obiektu 96:1 (Tabl. XLV) oraz zachowane w mniejszych fragmentach formy o charakterystycznie wychylonych brzuścach z obiektów 43:4 (Tabl. XXII), 90a:3 (Tabl. XLIV), 91a:2,3 (Tabl. XLV), 98:2 (Tabl. XLVII). Sam kształt brzuśca nie jest elementem diagnostycznym, jednak biorąc pod uwagę zachowane elementy zdobienia i w większości przypadków współwystępującą w obiektach ceramikę z okresu rzymskiego, powyższe egzemplarze można datować ogólnie na okres wpływów rzymskich. Spośród ceramiki wyodrębnionej w grupie I.1. wyróżnia się fragment brzuśca prawdopodobnie dwustożkowego naczynia z obiektu 98:2 (Tabl. XLVII) z zachowaną na załomie doklejoną listwą plastyczną zdobioną głębokimi nacięciami. Analogiczne naczynie znaleziono na st. 41 w Paprotkach Kolonii [M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI 2002, ryc. 30:2], gdzie zostało wydатовane na fazę E. Jednak ze względu na fakt, że fragment tego naczynia w Paprotkach Kolonii wystąpił w obrębie jednej warstwy obiektu wraz z późnorzymskim naczyniem typu Cierzpięty, jego chronologia może być nieco wcześniejsza, podobnie jak okazu z Tworów Skrodzkich.

Fragmenty górnych części naczyń ze stosunkowo długimi szyjkami, które ze względu na kształt można przypisać do grupy I.1. znaleziono w obiektach 20:1 (Tabl. IX), 39:6 (Tabl. XVIII), 61:4 (Tabl. XXXI), 91:1 (Tabl. XLIV) oraz w nieokreślonej części wykopu 13:1 (Tabl. LIII). Długa szyjka występowała zarówno w naczyniach z baniastym brzuścem grupy IE, jak i naczyniach dwustożkowatych grupy ID wydzielonych dla naczyń sepulkralnych kultury bogaczewskiej [P. SZYMAŃSKI 2000, 115–118], ale brak brzuśców wśród fragmentów pochodzących z Tworów Skrodzkich nie pozwala na pełną identyfikację. Można ogólnie przyjąć, że wraz z upływem czasu tendencja do produkcji naczyń z wysokimi szyjkami wzrastała. W fazie C₂ na cmentarzyskach dominowały naczynia z wysokimi szyjkami grupy IB [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 130]. Tego typu naczynia wystąpiły na osadzie w Starych Kiełbonkach, st. III, gdzie są określone jako naczynia o wydłużonych szyjach i wydатовane na fazy B₂/C₁ lub C₁ [I. MELLIN-WYCZÓŁKOWSKA 2007, 440–441, 444, ryc. 4:a, 5:a,b] oraz na cmentarzysku w Szwajcarii m.in. w kurhanach 29 (datowanym na fazę C_{1b}) oraz 54, datowanym na fazę C₁–C₂ [J. JASKANIS 2013, tabl. CLXXXI:1, CCII:4].

I.2. Naczynia misowate

Do tej grupy naczyń przyporządkowano zazwyczaj cienkościenne egzemplarze, które pod względem morfologicznym przypominają misy. Ze względu na ukształtowanie ich górnych części wyróżniono tu dwie podgrupy: fragmenty z wyodrębnioną szyjką oraz jednodzielną – „doniczkowate”, co odpowiada grupie IIA i IIB wyodrębnionej dla naczyń sepulkralnych kultury bogaczewskiej [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 119]. Ze względu na

charakterystyczny dla tej grupy sposób opracowania powierzchni, która w dolnej części jest delikatnie chropowata, natomiast w górnej gładzona, do naczyń misowatych można również zaliczyć dolne fragmenty brzuśców pochodzących z obiektów 42:7 (Tabl. XX) i 61:1 (Tabl. XXXI)²⁷. Niektóre niewielkie fragmenty, z pozoru niecharakterystyczne, zostały wyróżnione w tej grupie ze względu na sposób opracowania powierzchni wewnętrznej. W przypadku większości naczyń pochodzących z osady można zauważyć, że nie przywiązywano wagi do starannego wykończenia strony wewnętrznej. Na niektórych egzemplarzach widoczne są nawet ślady ugniatania palcami powstałe w trakcie formowania ścianki. Jedynie misy oraz wazy grupy III miały gładzoną powierzchnię wewnętrzną [por. P. SZYMAŃSKI 2005, 75–76].

1.2.A. Naczynia misowate z wyodrębnioną szyjką

Naczynia misowate wyróżnione w tej grupie są zwykle dość starannie wykonane, najczęściej w górnej części gładzone, a w dolnej chropowate. Charakteryzują się wygładzoną wewnętrzną częścią brzuśca [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 42]. Szyjka tej grupy naczyń jest wyraźnie wyodrębniona, najczęściej oddzielona od brzuśca załomem podkreślonym dodatkowo poziomą linią rytą. W Tworzech Skrodzkich znaleziono kilka naczyń zachowanych w części pozwalającej na uchwycenie ich kształtu (obiekty 39:3–5 – Tabl. XVII–XVIII, 42:1–2 – Tabl. XX, 43a:1,6 – Tabl. XXII, 48:7 – Tabl. XXIII, 58:1 – Tabl. XXVIII, 63:1–2 – Tabl. XXIX, 66:4 – Tabl. XXXIV, 77/77a:7 – Tabl. XXXVIII, 78:1 – Tabl. XXXIX, 80:1 – Tabl. XLI, 90:2 – Tabl. XLIII, 92:1 – Tabl. XLV, 96:4 – Tabl. XLVI, wykop B:1 – Tabl. LIII i C:2 – Tabl. LIII) oraz niewielkie fragmenty górnych partii naczyń (39:7–9,12–15,17,19 – Tabl. XVIII, 40/40a/40b:5,6,8,11,16–18 – Tabl. XIX, między obiektami 41 i 49:1,2 – Tabl. XX, 42:5–6 – Tabl. XX, 43:1 – Tabl. XXII, 65a/65b:1 – Tabl. XXXIV, 66:3 – Tabl. XXXIV, warstwa przemieszana wykopu 13:1 – Tabl. LIII, nieokreślona część wykopu 13:3 – Tabl. LIII oraz warstwa orna wykopów: 6:2,4 – Tabl. LII, 7:2,4,5,7,9 – Tabl. LII, 13:2 – Tabl. LIII), które można zaliczyć do tej grupy na podstawie charakterystycznego „wygięcia” szyjki oraz sposobu opracowania powierzchni zewnętrznej i wewnętrznej²⁸.

Naczynia tego typu mają analogie na osadach. Wystąpiły zarówno na pobliskiej osadzie w Bargłowie Dwornym, st. 2, gdzie zostały wydutowane na fazę B₂/C₁ [M. KACZYŃSKI 1998, tabl. I:1], oraz Netcie [R. ZABŁOCKA 2009, tabl. XXXI:a,b]. W Krzywólce, gdzie zostały określone jako grupa 3, wydutowano je na okres późnorzymski [C. SOBCHAK 2017, 197–198]. W Osinkach, na st. 2, zostały wyróżnione jako grupa A datowana przez autora opracowania od fazy B₂/C₁ po późny okres wpływów rzymskich [I. REK 1999, 23–27]. Naczynia omawianej grupy nawiązują do naczyń z cmentarzysk kultury bogaczewskiej, zostały wyodrębnione jako grupa IIA i są datowane na cały okres wpływów rzymskich [P. SZYMAŃSKI 2000, 119]. Na cmentarzyskach były używane przede wszystkim jako pokrywy na popielnice, rzadziej jako urny czy przystawki [por. P. SZYMAŃSKI 2003, 66–67; M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI 2002, ryc. 82:1,2]. Odpowiadają także typowi szerokootworowych czarek (E.1) z cmentarzyska w Netcie, datowanych na okres późnorzymski i początek wędrówek ludów [A. BITNER-WRÓBLEWSKA 2007, 94, 279]. Wśród naczyń misowatych z wyodrębnioną

²⁷ Do tej grupy prawdopodobnie można również zaliczyć mały fragment brzuśca z obiektu 18:1 (Tabl. VIII).

²⁸ W obu przypadkach powierzchnia wewnętrzna naczyń jest starannie gładzona.

szyjką z Tworach Skrodzkich nie wystąpiły formy ostroprofilowane typowe dla okresu wędrówek ludów, co sprawia, że fragmenty wyróżnione w grupie I.2.A. można datować ogólnie na okres późnorzymski.

I.2.B. Jednodzielne naczynia misowate

Naczynia jednodzielne – „doniczkowate”, podobnie jak misowate z wyodrębnioną szyjką, wywodzą się z kultury bogaczewskiej, gdzie zostały określone jako grupa II.B i są datowane ogólnie na młodszy okres wpływów rzymskich [P. SZYMAŃSKI 2000, 119]. Spośród naczyń z Tworach Skrodzkich do tej grupy przypisano fragmenty z obiektów 40/40a/40b:3 (Tabl. XIX), 42:3 (Tabl. XX), 59:1 (Tabl. XXIX), 61:2 (Tabl. XXXI), 66:2 (Tabl. XXXIV), 96:3 (Tabl. XLV), pochodzące z warstwy ziemi ornej wykopu 7:8 (Tabl. LII) oraz mniej charakterystyczny fragment z wykopu C:1 (Tabl. LIII). Naczynia te poza charakterystycznym brakiem szyjki wyróżniają się także brakiem zdobień. Wyjątkiem jest fragment naczynia z obiektu 42:3 (Tabl. XX), na którym zachowało się nietypowo umiejscowione zdobienie w postaci pojedynczej poziomej linii rytej umieszczonej ok. 1 cm od krawędzi wylewu²⁹. Podobnie zdobione naczynie, ale o zupełnie innej formie, znaleziono na cmentarzysku w Judzikach [J. MARCINIAK 1950, tabl. XV:8].

Fragment górnej części naczynia z obiektu 59:1 (Tabl. XXIX) wystąpił w jednym obiekcie wraz z ceramiką typową dla wczesnej epoki żelaza (59:2–3 – Tabl. XXIX), istnieje zatem prawdopodobieństwo, że naczynie to pomimo cech charakterystycznych dla grupy I.2.B, jest jednak wcześniejsze. Podobny okaz z wczesnej epoki żelaza znaleziono np. w Żubronajciach, st. III [P. SZYMAŃSKI 1998, tab. 8:7].

I.3. Wazy

W Tworach Skrodzkich znaleziono tylko dwa zabytki (obiekty 77/77a:1 – Tabl. XXXVII oraz zapewne 46:1 – Tabl. XXIII), które pod względem morfologicznym odpowiadają wazom grupy III wydzielonej dla ceramiki z cmentarzysk kultury bogaczewskiej [P. SZYMAŃSKI 2000, 119–120]. Omawiane naczynia to szerokootworowe wazy z przewężoną szyjką oddzieloną od brzuśca załomem podkreślonym poziomą linią rytą. Wyglądem przypominają nieco misy grupy I.2.A, są jednak nieco większe i mają inne proporcje – są bardziej smukłe, a szyjka zazwyczaj rozszerza się w dolnej części i płynnie przechodzi w brzusec. Podobnie jak misy, mają gładką powierzchnię wewnętrzną [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 119–120].

W kulturze bogaczewskiej wazy pojawiają się dopiero w młodszy okresie wpływów rzymskich [P. SZYMAŃSKI 2000, 120]. Jedno z naczyń znalezionych w Tworach Skrodzkich udało się zrekonstruować niemal w całości (obiekt 77/77a:1 – Tabl. XXXVII). Omawiany egzemplarz jest interesującym przykładem „błędu w sztuce”. Nieco poniżej załomu brzuśca zachowała się bowiem pozioma linia ryta, której garncarzowi nie udało się połączyć. Trudność w połączeniu linii mogła być związana z wielkością naczynia (średnica największej wydętości brzuśca wynosi w tym przypadku 34 cm). Wazy tego typu mają analogie na osadach. Licznie wystąpiły w Necie I i II [R. ZABŁOCKA 2009, 105] oraz w Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 43–46]. Wazy takie znaleziono także w Paprotkach Kolonii, st. 41 [M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI 2002, ryc. 83:1–5, 84:1], oraz Krzywólce [C. SOBCHAK 2017, 199].

29 Por. opis zdobienia naczyń.

I.4. Kubki

W literaturze przedmiotu kubki mają wiele analogii. Spośród innych naczyń wyróżniają się przede wszystkim niewielkimi wymiarami oraz uchem umieszczonym w górnej części brzuśca (obiekt 39:1 – Tabl. XVII). Zazwyczaj kubki są starannie wykonane. Ich powierzchnia jest najczęściej obustronnie gładzona. Niektóre fragmenty znalezione w Tworach Skrodzkich zaliczono do grupy kubków pomimo niezachowanego ucha. Przyjęto, że ich smukła forma i niewielkie rozmiary oraz stopień opracowania powierzchni, pozwalają na taką interpretację. Dotyczy to egzemplarzy z obiektów 90:4 (Tabl. XLIII) i 96:2 (Tabl. XLV). Są to naczynia jednodzielne bez wyraźnie wydzielonej szyjki. W trzech kolejnych przypadkach zachowały się jedynie dolne partie naczyń, zatem nie można jednoznacznie stwierdzić, czy w ich górnych partiach szyjka była wyodrębniona (obiekty 43:5 – Tabl. XXII, 44:2 – Tabl. XXII, 96:6 – Tabl. XLVI). W Tworach Skrodzkich w kilku obiektach znaleziono także kilka uch, które również mogły być częściami kubków³⁰. Kubki jednodzielne odpowiadają bogaczewskim kubkom grupy IV.B i są datowane na późny okres wpływów rzymskich [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 120]. Naczyń o takich prostych lub lekko jajowatych ściankach z niewyodrębnionym wylewem nie znaleziono na pobliskich osadach w Bargłowie Dwornym i Netcie. Wystąpiły m.in. w Podliszewie [A. BITNER-WRÓBLEWSKA, P. IWANICKI 2002, tabl. XVI:30, XVII:15, XXIII:6] i na osadach w Osowej, wyróżnione jako grupa I.4.a [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 46], oraz w Krzywółce, gdzie zostały określone jako grupa 6B i datowane ogólnie na późny okres wpływów rzymskich [C. SOBCHAK 2017, 200–201].

Do grupy kubków pochodzących z Tworów Skrodzkich należy również zaliczyć jeden z fragmentów brzuśca z uchem doklejonym na czop w dolnej części (obiekt 43:6 - Tabl. XXII). Sposób ustawienia ucha na tym fragmencie jest bardzo charakterystyczny – ukośny do podstawy. Podczas konferencji naukowej „Ceramika zachodniobałtyjska. Nowe źródła i interpretacje”, w dyskusji Marian Kaczyński zwrócił uwagę na możliwe interpretacje co do funkcji kubków oraz funkcjonalności ukośnie zamocowanych uch [M. KACZYŃSKI 2004, 105, 110]. Analogiczne naczynia z ukośnie doklejonymi uchami znaleziono na pobliskiej późnorzymskiej osadzie w Bargłowie Dwornym, st. 2 [M. KACZYŃSKI 1998, 175]. W literaturze znane są kubki z wyodrębnioną szyjką oraz uchem umieszczanym na załomie brzuśca (nigdy tuż pod wylewem). Wyróżnione zostały przez Piotra Iwanickiego jako typ „Szwajcaria” [P. IWANICKI 2004b, 26], mają liczne analogie i są dobrze datowane. Niestety, we fragmencie naczynia z Tworów Skrodzkich nie zachowała się górna, ani dolna część kubka, zatem nie można go jednoznacznie przypisać do typu „Szwajcaria”.

Grupa II „naczynia kuchenne”

Pośród materiałów z Tworów Skrodzkich w grupie naczyń „kuchennych” znalazło się najwięcej dużych, diagnostycznych fragmentów ceramiki oraz aż dwa z trzech naczyń, które udało się zrekonstruować w stopniu pozwalającym na określenie ich pełnych wymiarów,

30 Dotyczy to fragmentów uch z obiektów 40/40a/40b:15,19 (Tabl. XIX), 42:4 (Tabl. XX), 43:6 (Tabl. XXII), 58:10 (Tabl. XXVIII), 61:11 (Tabl. XXXI), z nieokreślonej części wykopu 13:5 (Tabl. LIII). Pozostałe ucha ze względu na formę i zdobienie zakwalifikowano do uch kastetowych i zostały omówione w rozdziale dotyczącym zdobienia naczyń.

Rycina 7. Tworki Skrodzkie, st. I. Naczynie dwustożkowate z Tworek Skrodzkich, obiekt 98. Fot. A. Bucholc

w tym wysokości. Niemniej jednak, to właśnie ta grupa stanowiła największy problem przy próbie analizy i ustalenia ich przynależności chronologicznej. Fragmenty ceramiki z Tworek Skrodzkich przydzielone do tej grupy są odpowiednikiem tzw. naczyń „kuchennych” wydzielonych dla kultury bogaczewskiej [P. SZYMAŃSKI 2001, 187–188].

Naczynia „kuchenne” występują wyłącznie na osadach, a w związku ze wspomnianym już niedostatecznym stanem rozpoznania osad, niewiele jest w istniejących opracowaniach analogii o dobrze określonej chronologii. Do tej grupy przydzielono fragmenty ceramiki o barwie zazwyczaj jasnobrunatnej lub brunatnej, w całości chropowate lub o nieopracowanej powierzchni, zwykle zdobione bezpośrednio palcami. Zdobienia w postaci zaszczypywań lub nacięć występują zarówno na wylewach naczyń, jak i brzuścach (często na załomie brzuśców). Pojedyncze egzemplarze wyróżniają się całymi polami zaszczypywań zdobiących większą część lub nawet całe naczynie (Ryc. 7)³¹. Odwołując się do zbliżonych

31 Por. obiekt 98 – Tabl. XLVII:5,12,12a.

form z już istniejącej typologii, naczynia „kuchenne” z Tworek Skrodzkich podzielono na naczynia większe – garnkowate z wyodrębnioną szyjką oraz naczynia jednodelne. Dla trzech egzemplarzy, ze względu na ich specyficzną formę, wyróżniono także grupę naczyń miniaturowych, a dla kolejnych trzech – grupę naczyń z otworkiem pod wylewem. W Tworkach Skrodzkich znaleziono także jeden niewielki fragment talerzyka o krawędzi zdobionej odciśkami paznokcia (59:3 – Tabl. XXIX), dla którego nie wydzielono odrębnej grupy.

Spośród wszystkich grup, mając na uwadze cechy morfologiczne oraz rodzaj i umiejscowienie zdobienia, wyróżniono podgrupy naczyń, używając dla nich umownego nazewnictwa, które wielokrotnie pojawia się w literaturze dla określenia poszczególnych typów. Do naczyń z wyodrębnioną szyjką zaliczono naczynia typu Wyszembork i Muntowo wydzielone przez Pawła Szymańskiego [2001, 188–189] oraz naczynia typu Niedrzwica wydzielone przez Piotra Iwanickiego [2019, 193–195]. W Tworkach Skrodzkich wystąpiło także charakterystyczne naczynie dwustożkowate zdobione „zaszcypywaniem” opublikowane przez Annę Bitner-Wróblewską [1994, 220–221]. W grupie naczyń jednodelnych znalazły się naczynia workowate typu Cierzpięty [P. SZYMAŃSKI 2001, 189].

II.1. Naczynia z wyodrębnioną szyjką

Jest to najliczniejsza grupa naczyń znalezionych na stanowisku I w Tworkach Skrodzkich. Reprezentatywne są tu dość duże naczynia z wyodrębnioną szyjką, zwężoną w stosunku do największej wydętości brzuśca. Brzuśce naczyń tego typu są na ogół w całości chropowate lub o powierzchni nieopracowanej, natomiast szyjki są najczęściej słabiej chropowate bądź nieopracowane. Fragmenty ceramiki wyróżnione w tej grupie nawiązują do bogaczewskich typów Wyszembork i Muntowo [por. P. SZYMAŃSKI 2001, 188–189] i mają licznie analogie na osadach suwalskich i mazurskich. Jedną z cech różnicujących naczynia znajdowane na osadach jest obecność lub brak zdobienia. Nieznaczne różnice dotyczą także ich kształtów. W niektórych załom oddzielający szyjkę od brzuśca jest wyraźny, w innych szyjka płynnie przechodzi w brzusec, który z kolei jest zaokrąglony lub w niektórych egzemplarzach wyraźnie dwustożkowaty. Większość egzemplarzy z Tworek Skrodzkich posiada poziomy pas zaszcypywań na załomie brzuśca oraz zdobienie wylewu występujące w postaci zaszcypywań bądź nacięć.

Przy podziale naczyń z szyjką oddzieloną od brzuśca występujących w Tworkach Skrodzkich ze względu na podobieństwo form zastosowano istniejącą już klasyfikację wypracowaną dla stanowiska w Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 39–50]. Naczynia podzielono na cztery podgrupy uwzględniające przede wszystkim zdobienie, ale także wygląd i kształt szyjki oraz brzuśca. Dwie pierwsze podgrupy tj. II.1.A oraz II.1.B to naczynia bez zdobienia na brzuścu, natomiast podgrupy II.1.C oraz II.1.D wyróżniają się charakterystycznym pasem zaszcypywań umieszczonym na załomie brzuśca.

II.1.A. Naczynia typu Wyszembork

Do tej grupy włączono naczynia z szyjką oddzieloną od brzuśca wyraźnym załomem. Szyjka w tych egzemplarzach jest zwykle prosta, pionowa lub lekko wklęsła w połowie. Cechuje je brak zdobienia na brzuścu, natomiast wylewy są najczęściej zdobione zaszcypywaniem lub nacięciami. Typologicznie odpowiadają naczyniom typu Wyszembork, który jest charakterystyczny dla wczesnorzymskich osad kultury bogaczewskiej [por. P. SZYMAŃSKI 2001, 188–191]. Do naczyń tego typu znalezionych w Tworkach

Skrodzkich zaliczono charakterystyczne fragmenty wylewów, w których zachowała się część załomu wyraźnie oddzielającego szyjkę od brzuśca. Tylko w jednym przypadku stwierdzono brak zdobienia na brzuścu naczynia (fragment znaleziony na N od obiektu 92:1 – Tabl. XLV), w pozostałych przypadkach (obiekty 39:34 – Tabl. XVIII, 40/40a/40b:21,29 – Tabl. XIX, 42:12 – Tabl. XXI, 44:5 – Tabl. XXII, warstwa orna wykopu 6:6 – Tabl. LII), ze względu na niewielki stopień zachowania brzuśca, nie można wykluczyć, że zdobienie znajdowało się poniżej, w jego niezachowanej części.

Naczynia typu Wyszembork wystąpiły licznie na położonych najbliższej terytorialnie osadach w Bargłowie Dwornym, st. 2 [M. KACZYŃSKI 1998, tabl. II:1,10,15] oraz Netcie, st. II i V [R. ZABŁOCKA 2009, tabl. XXXIII:b], a także w Osinkach st. 2, m.in. w obiektach 7a, 7b, 8a, 14a [I. REK 1999]. Na osadzie w Krzywólce wystąpił jeden fragment, który nawiązuje do naczyń tego typu, ale autor opracowania datuje go na fazę B_2/C_1 ze względu na jego łukowato wychylony wylew podobny do wylewów naczyń typu Muntowo [por. C. SOBCZAK 2017, 193–194]. W Osowej naczynia tej grupy znaleziono w obiektach 3, 19, 20, 111 i 136, gdzie w większości (z wyjątkiem obiektu 111) współwystępują z naczyniami o formach późniejszych. Autorzy opracowania datują te naczynia na fazę B_2/C_1-C_{1a} , ponieważ taką chronologię potwierdza znalezienie w obiekcie 20 szpili typu I. Z kolei w obiekcie 111 z Osowej nie odkryto naczyń o cechach późniejszych, obiekt ten może być zatem starszy i pochodzić ze schyłku wczesnego okresu wpływów rzymskich [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 48]. Datowanie naczyń typu Wyszembork przypada ogólnie na okres wczesnorzymski [por. P. SZYMAŃSKI 2001, 188–191]. W Tworkach Skrodzkich ten typ naczyń można uznać za najwcześniejszy, a ze względu na to, że występuje z naczyniami późnorzymskimi, można przyjąć, że naczynia typu Wyszembork pojawiają się tu nie wcześniej niż w fazie B_2/C_1 .

II.1.B. Naczynia typu Niedrzwica

Ta grupa naczyń również charakteryzuje się brakiem zdobień na brzuścu, jednak różni się od grupy II.1.A wyglądem szyjki, która w tym przypadku nie jest wyraźnie wyodrębniona lecz płynnie przechodzi w brzusiec (obiekty 42:8 – Tabl. XX, 48:15 – Tabl. XXIV, 61:8 – Tabl. XXXI, 64:1 – Tabl. XXXII, 90:6 – Tabl. XLIII, 96:11 – Tabl. XLVI). Analogiczne formy zostały wydzielone przez Piotra Iwanickiego jako typ Niedrzwica [P. IWANICKI 2019, 193–195]. Spośród naczyń tej grupy wyróżniają się dwa egzemplarze z obiektów 61:8 (Tabl. XXXI) i 64:1 (Tabl. XXXII), których brzuśce są lekko profilowane, ale nie dwustożkowate. Na powierzchni okazu z obiektu 64:1 zachował się ślad odcisków palców, który powstał prawdopodobnie podczas procesu chropowacenia, nie są to jednak intencjonalne zaszczypywania.

Naczynia tego typu wystąpiły na najbliższej terytorialnie osadzie w Bargłowie Dwornym st. 2, w jamie z czarną ziemią datowanej na fazę B_2/C_1-C_{1a} , łącznie z garnkami typu Wyszembork [M. KACZYŃSKI 1998, tabl. I–III]. W Osinkach, na st. 2, wystąpiły w obiektach 6 i 14a datowanych na fazę B_2 [I. REK 1998, tabl. IX, X; 1999, 39]. Znaleziono je także Netcie, st. V [R. ZABŁOCKA 2009, tabl. XXIX:c], oraz na stanowiskach w Niedrzwicy [I. LEWOC 2019, tabl. V:9, M. ZIELONKA 2019, tabl. IV:1], Krzywólce (grupa 1Aa – C. SOBCZAK 2017, tabl. XLV:6, XLVIII:1, LIV:16), Osowej (ob. 1A/7, 2/7, 7/1, 46/3, 46A/4,5, 108/6, 116/1 – D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 48). Wyglądem naczynia tej grupy nawiązują do naczyń typu Muntowo, można je zatem uznać za typ pośredni pomiędzy typem Wyszembork, a Muntowo, a co za tym idzie datować je od fazy B_2 po B_2/C_1-C_{1a} . Ustalenie chronologii jest

jednak w tym przypadku niepewne [por. D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 48]. W Tworzech Skrodzkich naczynia te wystąpiły wraz z późnorzymskimi naczyniami typu Muntowo oraz Cierzpięty, zatem podobnie jak na pobliskiej osadzie w Bargłowie Dwornym należy je datować nie wcześniej niż na fazy B_2/C_1-C_1 .

II.1.C. Naczynia typu Muntowo

To najliczniej występująca grupa w Tworzech Skrodzkich wyróżniona wśród ceramiki z obiektów 42:14 (Tabl. XXI), 43:8,9 (Tabl. XXII), 44:3,4 (Tabl. XXII), 48:10,11 (Tabl. XXXIII/XXXIV), 65a/65b:2 (Tabl. XXXIV), 77/77a:10 (Tabl. XXXVIII), 78:2 (Tabl. XXXIX), 79:3 (Tabl. XL), 90a:5 (Tabl. XLIV), 98:8 (Tabl. XLVII). Naczynia te są zdobione pojedynczym lub czasem podwójnym, poziomym pasem zaszczypywań występującym zazwyczaj na półkulistym załomie brzuśca lub tuż nad nim. Szyjka w większości okazów jest słabiej chropowata. Ze względu na umiejscowienie i rodzaj zdobienia do tej grupy naczyń występujących w Tworzech Skrodzkich można także zaliczyć charakterystyczne fragmenty pochodzące z obiektów 42:20 (Tabl. XXI), 44:6? ³² (Tabl. XXII); 58:5? (Tabl. XXVIII), 78:5 (Tabl. XXXIX), 91:6,11 (Tabl. XLIV), 92:5 (Tabl. XLV) oraz z ziemi ornej wykopów 6:8 (Tabl. LII) i 7:17 (Tabl. LIII). Wygląd i kształt wyróżnionych tu fragmentów odpowiada „bogaczewskiemu” typowi Muntowo, który jest datowany ogólnie na późny okres wpływów rzymskich [por. P. SZYMAŃSKI 2001, 188]. Naczynia typu Muntowo mają liczne analogie na osadach suwalskich i mazurskich. Znalaziono je m.in. w Netcie, st. V [R. ZABŁOCKA 2009, tabl. XXXVIII:f, XXXIV:c], Krzywólce (grupa 1Ab – C. SOBCHAK 2017, tabl. VI:4, X:1, XVI:14, LVI:6,9), Niedrzwicy [I. LEWOC 2019, tabl. IV:1], Osinkach, st. 1a [A. REK 1998, ryc. 10:a, 12:c], Osinkach, st. 2 [grupa I – I. REK 1999, tabl. CLVII]. Wystąpiły licznie w Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 48]. Naczynia typu Muntowo datowane są od fazy B_2/C_1 po schyłek okresu późnorzymskiego [I. REK 1999, 31; P. SZYMAŃSKI 2001, 191; M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI 2002, 114–117].

II.1.D. Naczynia dwustożkowate

W Tworzech Skrodzkich wyróżniono tylko jedno naczynie o charakterystycznym dwustożkowatym ³³ brzuścu odpowiadające temu typowi (obiekt 98 – Ryc. 7, Tabl. XLVII) ³⁴. Ze względu na wyróżniającą się, dość dobrze rozpoznaną formę, zdecydowano się wydzielić grupę dla tego jednego egzemplarza. W omawianym przypadku na naczyniu zachowanym niemal w całości załom brzuśca jest oddzielony od szyjki poziomą linią zaszczypywań. Cała powierzchnia poniżej załomu zdobiona jest poziomymi i pionowymi liniami zaszczypywań. Tego typu formy dwustożkowate zdobione zaszczypywaniem na całej lub znacznej części powierzchni zostały opisane przez Annę Bitner-Wróblewską jako charakterystyczne dla okresu wędrówek ludów [A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1994, 220–221].

³² Niedostateczny stopień zachowania i brak fragmentów brzuśców w niektórych egzemplarzach, pozostawiają pytanie co do faktycznego wyglądu naczynia i jego typologicznego przydziału.

³³ W naczyniach dwustożkowatych załom brzuśca jest ostroprofilowany i umieszczony mniej więcej w $\frac{2}{3}$ lub $\frac{3}{4}$ wysokości naczynia.

³⁴ W Tworzech Skrodzkich w obrębie tego samego obiektu 98 (Tabl. XLVII:12, 12a) znaleziono także dolną część niedużego naczynia o podobnym zdobieniu, brak brzuśca nie pozwala jednak na przydział tego fragmentu do omawianej grupy.

Podobne ostroprofilowane naczynia z pasami zaszczyptywań na całej powierzchni, które według autorów opracowań można łączyć z okresem wędrówek ludów wystąpiły na stanowiskach w Rajgrodzie [D. JASKANIS 2001, tabl. XXII:7,9], w Netcie, st. II i IX [R. ZABŁOCKA 2009, tabl. XV:a,b, L:a,b], Kazimierówce [A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1994, ryc. 4:1,2], Osinkach, st. 1a [J. OKULICZ 1961, tabl. XXI:1, XII:6,9, XXIII:1]. W Niedrzwicy naczynie o „chaotycznym” zaszczyptywaniu całej powierzchni wystąpiło wraz z fragmentem ceramiki określonym przez autorkę opracowania jako prawdopodobnie typ Cierzpięty, ale obiekt został datowany ogólnie na okres wędrówek ludów [por. I. LEWOC 2019, tabl. VIII:3,4]. W Tworkach Skrodzkich naczynie z całymi polami zaszczyptywań wystąpiło w obrębie jednego obiektu wraz z ceramiką pochodzącą z rozwiniętych faz młodszego okresu wpływów rzymskich [por. A. Bucholc, w druku], podobnie jak na pobliskiej osadzie w Śniepiu, datowanej na młodszy okres wpływów rzymskich gdzie również wystąpiło tylko jedno takie naczynie [D. AFFELSKI, K. DANEK 2022, 53].

II.2. Naczynia jednodzielne

Naczynia jednodzielne charakteryzują się workowatym kształtem, najczęściej delikatnie zagiętym do środka wylewem i lekko zaokrąglonym brzuścem. Egzemplarze tego typu są zwykle jednolicie chropowate lub mają nieopracowaną powierzchnię, a swoją formą wyraźnie nawiązują do naczyń typu Cierzpięty wydzielonego dla ceramiki osadowej kultury bogaczewskiej [por. P. SZYMAŃSKI 2001, 189].

II.2.A. Naczynia workowate typu Cierzpięty

Naczynia tego typu wyróżniają się brakiem wydzielonej szyjki, a zazwyczaj wysoko umieszczony brzusiec dochodzi płynnie do krawędzi wylewu. Powierzchnia naczyń jest najczęściej chropowata lub nieopracowana, a zdobienie w postaci poziomej linii zaszczyptywań często występuje tuż pod krawędzią wylewu, choć nie jest to regułą. Naczynia tego typu nawiązują do datowanego na młodszy okres wpływów rzymskich typu Cierzpięty wydzielonego dla osad bogaczewskich [P. SZYMAŃSKI 2001, 189]. W Tworkach Skrodzkich występują zarówno typowe egzemplarze ze zdobieniem pod krawędzią wylewu (obiekty 5:3 – Tabl. V, 90:11 – Tabl. XLIII, 91:9 – Tabl. XLIV, 91a:4,5 – Tabl. XLV), jak i fragmenty naczyń jednodzielnych o charakterystycznie wychylonych wylewach zdobionych na krawędzi, które można z mniejszą pewnością przypisać do tej grupy (obiekty 39:32 – Tabl. XVIII, 40/40a/40b:23,25 – Tabl. XIX, 90:7–9 – Tabl. XLIII, 91:7,8 – Tabl. XLIV, 96:8 – Tabl. XLVI, 97:2 – Tabl. XLVI, 98:9–11 – Tabl. XLVII), a także fragmenty naczyń bez zdobień (obiekty 58:8 – Tabl. XXVIII, 92:2 – Tabl. XLV, 96:7 – Tabl. XLVI oraz fragment z nieokreślonej części wykopu 13:7 – Tabl. LIII). W grupie tych naczyń znajdują się fragmenty większych, jak i mniejszych naczyń jednodzielnych.

Naczynia workowate mają liczne analogie, choć co ciekawe, nie znaleziono ich na pobliskiej osadzie w Bargłowie Dwornym, st. 2. Wystąpiły natomiast na osadzie w Osinkach, st. 1a, w jamie 27 [J. OKULICZ 1963, ryc. 9:a], w jamie 30 datowanej na fazę B₂/C₁–C_{1a} [J. OKULICZ 1963, ryc. 14:a] i obiekcie 48 [A. REK 1998, ryc. 8:c]. Fragmenty naczyń workowatych znaleziono także na st. 2 w Osinkach, m.in. w obiektach 6, 7b, 48 datowanych od fazy B₂/C₁ po schyłek okresu późnorzymskiego (grupa IE – por. I. REK 1999, 30–31, tabl. CLVII). W Osowej zarejestrowano fragmenty dużych naczyń workowatych, które zostały określone jako Grupa II.2.c (obiekty 18/21, 19/23, 73/2, 74/15, 100/1, 117/1, 118/3,8, ary 12/11,

44/45/1, 93/3 – D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 49–50). Z kolei na osadzie w Krzywółce naczynia te określono jako grupa 1B [C. SOBCHAK 2017, 195]. W Paprotkach Kolonii, st. 41, naczynia workowate wystąpiły w obiektach 8, 29, 32 i 34 datowanych ogólnie na okres późnorzymski lub stadium przejściowe B_2/C_1-C_{1a} [M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI 2002, 115–117]. Zarówno w Paprotkach Kolonii, st. 41, jak i Necie I, st. V [R. ZABŁOCKA 2009, 102–103] ta grupa określona jest jako grupa garnków jajowatych. Datowanie naczyń workowatych przypada ogólnie na cały okres późnorzymski od początku fazy B_2/C_1 .

II.2.B. Naczynia misowate

W Tworkach Skrodzkich nielicznie wystąpiły naczynia jednodzielne, w których brzusiec o powierzchni chropowatej lub nieopracowanej ma zwykle kształt w profilu pochylony do wewnątrz. Są to fragmenty pochodzące z obiektów 40/40a/40b:20,24 (Tabl. XIX), 42:11 (Tabl. XXI), 43:7 (Tabl. XXII), 58:9 (Tabl. XXVIII), 77/77a:9 (Tabl. XXXVIII), 79:4,5 (Tabl. XL), 81 faza II:4 (Tabl. XLIII), ziemia orna wykopu 7:12 (Tabl. LIII) i 13:6 (Tabl. LIII). Ze względu na ukształtowanie brzusca można tu również zaliczyć mniej charakterystyczne fragmenty pochodzące z obiektów 39:33,37,41 (Tabl. XVIII), 40/40a/40b:32 (Tabl. XIX), 42:13,16 (Tabl. XXI), 43a:12 (Tabl. XXII), 48:12,14 (Tabl. XXIV), 62:1 (Tabl. XXIX); 78:6 (Tabl. XXXIX); 80:4 (Tabl. XLI). Ciekawym egzemplarzem spośród grupy naczyń misowatych jest okaz z obiektu 79 (Tabl. XL:4), w którym krawędź wylewu zdobiona była jednocześnie narzędziem oraz prawdopodobnie palcami³⁵. W tym samym obiekcie znaleziono niewielkie naczynie cienkościenne 79:5 (Tabl. XL)³⁶, w którym krawędź wylewu zdobiona była zaszczyptywaniami o kształcie falistym³⁷.

Jednodzielne naczynia misowate nawiązują kształtem do naczyń stołowych grupy I.2.B, są jednak w całości chropowate lub nieopracowane. Wystąpiły na późnorzymskiej osadzie w Bargłowie Dwornym, st. 2, w jamie z czarną ziemią [M. KACZYŃSKI 1998, tabl. I:10, II:6, III:4,7], w Osowej, opisane jako grupa II.2.a [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 49] i w Osinkach, st. 2, opisane jako grupa C [I. REK 1999, tabl. CLVI]. Chropowacenie naczyń o formach „stołowych” charakterystycznych dla kultury bogaczewskiej, może świadczyć o stopniowym odchodzeniu od ścisłego rozdziału między „ceramiką stołową”, a „kuchenną” [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 50]. Misy jednodzielne grupy I.2.B są datowane na młodszy okres wpływów rzymskich, podobną chronologię można również przypisać wyżej opisanym naczyniom z Tworek Skrodzkich.

II.3. Naczynia miniaturowe

Do tej grupy włączono trzy niewielkie naczynia o nieopracowanej powierzchni i nieskomplikowanej formie (obiekty 78:4 – Tabl. XXXIX, 98:13 – Tabl. XLVII, nieokreślona część wykopu 13:2 – Tabl. LIII). Wylepiane były prawdopodobnie z jednego kawałka gliny, zwykle w niestaranny sposób. Na okazach z Tworek Skrodzkich widać ślady ugniatania palcami. Naczynia miniaturowe mają analogie na stanowisku w Osinkach, st. 2 [I. REK 1999, tabl. CXXI:6], i Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 50]. Na pobliskiej osadzie

35 Patrz. opis zdobienia ceramiki pradziejowej.

36 W przypadku tego fragmentu nie udało się uchwycić średnicy wylewu.

37 Patrz. opis zdobienia ceramiki starożytnej.

w Bargłowie Dwornym i Necie nie znaleziono kuchennych naczyń miniaturowych, ale w Necie wystąpiły naczynia miniaturowe o powierzchni gładzonej, które autorka opracowania zaliczyła do naczyń „stołowych” [R. ZABŁOCKA 2009, 107]. Miniaturowe naczynia licznie występowały jako przystawki na cmentarzyskach od fazy B₂/C₁ po okres wędrówek ludów. Ich funkcja nie jest znana. Mogły pełnić jakąś specjalną funkcję lub być zabawkami [P. SZYMAŃSKI 2000, 121; C. SOBCHAK 2017, 202]. Na obszarze kultury bogaczewskiej naczynia miniaturowe (opisywane jako grupa V) są kopią swoich większych odpowiedników [P. SZYMAŃSKI 2000, 121]. W Tworkach Skrodzkich znaleziono fragment ceramiki, który może być zaliczony do miniaturowej wersji naczynia typu Muntowo (obiekt 90:12 – Tabl. XLIII). Jeśli przyjąć, że naczynia miniaturowe były kopią dużych form, również ich datowanie może pokrywać się z datowaniem dla tego samego typu naczyń dużych rozmiarów. W przypadku miniaturowych naczyń z Tworek Skrodzkich przypominających jednodelne naczynia misowate będzie to zatem młodszy okres wpływów rzymskich.

II.4. Naczynia z otworem pod wylewem

W Tworkach Skrodzkich znaleziono pozostałości trzech naczyń (obiekty 59:2 – Tabl. XXIX, 77/77a:12 – Tabl. XXXVIII, 81 faza I:1 – Tabl. XLII), w których tuż pod wylewem znajduje się otworek (lub w przypadku jednego egzemplarza trzy otworki umiejscowione na jednym poziomie) o średnicy 3–4 mm. Analiza wykazała, że nie są to naczynia sitowate³⁸. W żadnym przypadku nie można jednoznacznie stwierdzić, czy dziurki zostały wykonane przed czy też po wypaleniu naczyń, jednak wewnątrz brzuśców nie zachowały się ślady zgrubień, które powstałyby w przypadku wykonywania otworków przed wypaleniem. Omawiane fragmenty ceramiki pochodzą z wypełnisk obiektów i znaleziono je w formie niewielkich części wylewów, z wyjątkiem egzemplarza z obiektu 81. Według dokumentacji opisowej górną część naczynia (obiekt 81 faza I:1 – Tabl. XLII) znaleziono w pierwszej (starszej) warstwie użytkowania jamy. Na podstawie zachowanego fragmentu można przypuszczać, że naczynie miało kształt jednodelnej misy z lekko zaokrąglonym brzuścem. Pod wylewem zachował się rząd trzech otworków umieszczonych w tej samej linii. Analogiczne naczynia z tzw. dziurkami podkrawędnymi są znane z wczesnej epoki żelaza. Podobny egzemplarz poza Tworkami Skrodzkimi znaleziono np. na stanowisku osadniczym na „Ptasiej Wyspie” [M. FEDORCZYK 1998, tabl. IV:c].

Naczynie kuchenne z zachowanym otworem pod wylewem zostało znalezione także na osadzie w Wyszemborku, st. I, gdzie zostało zinterpretowane jako otworek, służący zapewne do mocowania pokrywki z materiału organicznego. Obiekt, w którym znalazło się naczynie, jest datowany na VI–VIII wiek n.e. [W. NOWAKOWSKI 1994, ryc. 11:2]. Z pewną dozą prawdopodobieństwa można domniemywać, że w przypadku naczyń z Tworek Skrodzkich, prześwity pod wylewem to tzw. otworki naprawcze. W kulturze przeworskiej fragmenty naczyń z takimi wywierconymi otworkami występują głównie w końcowej fazie okresu rzymskiego [K. GODŁOWSKI 1977, 167]. Pęknięte naczynia naprawiano przez

38 Naczynia sitowate są znane z terenu północno-wschodniej Polski z różnych epok, ale posiadają otworki występujące na całych ściankach, a nie tylko pod wylewem. Ponadto otworki w naczyniach sitowatych wykonywane były poprzez gęste nakłuwanie patyczkiem od strony zewnętrznej, o czym świadczą ślady widoczne po wewnętrznej stronie brzuśców, co nie jest widoczne w naczyniach odnalezionych w Tworkach Skrodzkich [M. MOGIELNICKA-URBAN, J. MOGIELNICKA 2013, 206–207].

związanie lub ściągnięcie żelazną klamrą z dwóch blaszek połączonych nitami, co stosowano np. w grafitowej ceramice celtyckiej [por. K. GODŁOWSKI 1977, 167].

Zdobienia ceramiki starożytnej

Na stanowisku I w Tworzech Skrodzkich wyróżniono zdobienia wykonywane narzędziami w postaci linii rytych bądź nacięć, zdobienia wykonywane bezpośrednio palcami w postaci różnego rodzaju zaszczyptywań oraz zdobienia plastyczne. W pewnym sensie za rodzaj zdobienia uznano także sposób opracowania powierzchni naczyń. Porównanie sposobu opracowania powierzchni i zdobienia jest pierwszym stopniem do podziału ceramiki. Z reguły decyduje o tym, czy naczynia należą do grupy naczyń „stołowych” czy „kuchennych”.

Sposoby opracowania powierzchni

Do opisu charakteru opracowania powierzchni naczyń z Tworzech Skrodzkich użyto już istniejących w literaturze określeń tj.: powierzchnia gładzona, chropowata oraz nieopracowana.

Naczynia po nadaniu im odpowiedniego kształtu były odpowiednio opracowywane. W przypadku naczyń „stołowych” powierzchnię najczęściej gładzono, czyli opracowywano twardym przedmiotem (być może kością, deszczułką lub gładzikiem kamiennym). Na tak opracowanej powierzchni najczęściej nie są widoczne ziarna tłuczni stanowiącego domieszkę schudzającą glinę. Często jest ona bardzo gładka, nieraz wręcz wyświecona. Czasem na powierzchni pozostają ślady po opracowywaniu, najczęściej poziome smugi, z reguły na powierzchniach trudno dostępnych np. załomie brzuśca i szyjki [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 36–38].

Naczynia „stołowe” w dolnych partiach często były chropowate, natomiast naczynia „kuchenne” są zazwyczaj chropowate w całości lub nieopracowane. Chropowacenie to celowe nadanie powierzchni chropowatości. Na gotowe naczynie przed wypałem narzucano warstwę rzadszej gliny, a następnie uderzano po powierzchni palcami lub ją przecierano, tworząc na naczyniu warstwę chropowatą. Powierzchnia opracowana w ten sposób ma liczne analogie na stanowiskach kultury bogaczewskiej i sudowskiej. Chropowacenie miało na celu prawdopodobnie poprawienie funkcjonalności naczyń [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 122, 134]. Na ceramice z Tworzech Skrodzkich można zauważyć kolejność czynności wykonywanych w trakcie produkcji. Na fragmencie misy grupy I.2 (obiekt 61:1 – Tabl. XXXI) zdobienie w postaci dwóch linii rytych znajduje się na schropowatej uprzednio powierzchni. Nad liniami rytymi, podobnie jak w omawianym przypadku, często zachowuje się zgrubienie, a czasem także ślad po lekkim przecieraniu powierzchni, celem usunięcia nadmiaru gliny, który powstaje w trakcie żłobienia linii.

Powierzchnia nieopracowana powstawała podczas wylepienia naczynia. Często jest nierówna, z widocznymi wgłębieniami po formowaniu ścianki palcami. Najczęściej na powierzchni są widoczne ziarna tłuczni stanowiącego domieszkę schudzającą.

Zdobienia wykonane narzędziami

Zdobienia wykonane narzędziem występują w większości na naczyniach grupy I, co zostało omówione wcześniej w rozdziale dotyczącym podziału naczyń na „stołowe” oraz „kuchenne”.

W zdecydowanej większości w Tworzech Skrodzkich występują pojedyncze³⁹ lub podwójne⁴⁰ poziome linie ryte oddzielające szyjkę od brzuśca, w kilku przypadkach linie znajdują się na brzuścach naczyń (obiekty 39:29 – Tabl. XVIII; 43a:9,10 – Tabl. XXII; 46:1 – Tabl. XXIII) lub w części przydennej (obiekty 90a:2 – Tabl. XLIV; 98:4 – Tabl. XLVII). Pojawiają się także linie ryte oddzielające strefę gładzoną od chropowatej, jak np. na naczyniach misowatych pochodzących z obiektów 18:1 – Tabl. VIII, 61:1 – Tabl. XXXI oraz na wazie grupy I.3. z obiektu 77/77a:1 (Tabl. XXXVII). Na części naczyń występują wielokrotne linie ryte (zwykle trzy lub cztery) oddzielające szyjkę od brzuśca⁴¹, rzadziej zdobiące brzusiec naczyń⁴². W Tworzech Skrodzkich linie ryte występują w różnych odmianach, czasem są szersze i głębsze, a rzadziej występują linie delikatne. Znaczna część z nich jest wykonana niestarannie, linie są nierówne, czasem zachodzą na siebie lub nie łączą się ze sobą, jak w przypadku wazy I.3 (obiekt 77/77a:1 – Tabl. XXXVII).

Na kilku fragmentach ceramiki zdobienia wystąpiły w nieco odmiennej formie lub nietypowym umiejscowieniu. W górnej części brzuśca naczynia z obiektu 80a:4 (Tabl. XLI) zachowały się dwie delikatne linie ryte o kształcie nieregularnym. Fragment podobnego zdobienia o zaokrąglonym kształcie, ale przypominający nieco ornament zakreskowanych trójkątów, zachował się na fragmencie dolnej części naczynia z fazy II obiektu 81:5 (Tabl. XLIII). Na innym fragmencie (obiekt 91:4 – Tabl. XLIV) w dolnej części brzuśca zachowały się dwie linie ryte – pozioma i pod nią ukośna układająca się w zygzak, z kolei na chropowatej dolnej części brzuśca z obiektu 77/77a:8 (Tabl. XXXVIII) pod dwiema liniami rytymi zachowały się trzy linie pionowe⁴³. W dwóch kolejnych przypadkach zdobienie pojedynczą lub podwójną linią zostało umieszczone w nietypowym miejscu. Na fragmencie ceramiki z warstwy ziemi ornej wykopu 7:3 (Tabl. LII) zachowały się dwie delikatne linie ryte umieszczone tuż pod wylewem, natomiast na dwóch fragmentach naczynia misowatego grupy I.2.B z obiektu 42:3 (Tabl. XX) poziomą linią rytą umieszczono ok. 1 cm od krawędzi wylewu. Podobnie umieszczone zdobienie zarejestrowano na naczyniu z cementarzyska w Judzikach datowanym na początek okresu późnorzymskiego [J. MARCIŃIAK 1950, tabl. XV:8]. Wszystkie omówione powyżej zdobienia liniami rytymi są typowe dla ceramiki kultury bogaczewskiej [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 124–125].

39 Dotyczy naczyń z obiektów: 21:1 (Tabl. IX), 39:2,3,14,22,28 (Tabl. XVII, XVIII), 40/40a/40b:5, 6,8,14,18 (Tabl. XIX), 43:2,3 (Tabl. XXII), 43a:6 (Tabl. XXII), 46:1 (Tabl. XXIII), 61:4 (Tabl. XXXI), 63:2 (Tabl. XXIX), 66:4 (Tabl. XXXIV), 81 faza II:2 (Tabl. XLIII), 90:2 (Tabl. XLIII), 92:1 (Tabl. XLV), 96:4 (Tabl. XLVI) oraz z warstwy ornej wykopu 7:10 (Tabl. LIII) i wykopu C:2 (Tabl. LIII).

40 Naczynia ze zdobieniem w postaci dwóch linii rytych wystąpiły na naczyniach w obiektach: 4:1 (Tabl. III), 5:2 (Tabl. V), 39:13,17,19,23,24 (Tabl. XVIII), 40/40a/40b:16 (Tabl. XIX), 43a:7 (Tabl. XXII), 66:7 (Tabl. XXXIV), 91:2 (Tabl. XLIV), 91a:2,3 (Tabl. XLV) oraz strefy między obiektami 90 i 91:1 (Tabl. XLIV).

41 Wielokrotne linie ryte oddzielające szyjkę od brzuśca zarejestrowano na naczyniach z obiektów: 40/40a/40b:13,17 (Tabl. XIX); 43:4 (Tabl. XXII); 43a:1 (Tabl. XXII), przestrzeni między obiektami 41 i 49:2 (Tabl. XX), warstwy ziemi ornej wykopu 6:5 (Tabl. LII) i nieokreślonej części wykopu 13:4 (Tabl. LIII).

42 Wielokrotne linie ryte zdobiące brzusce naczyń znaleziono w obiektach: 39:26,27 (Tabl. XVIII), 89 i 89a:1 (Tabl. XLIII).

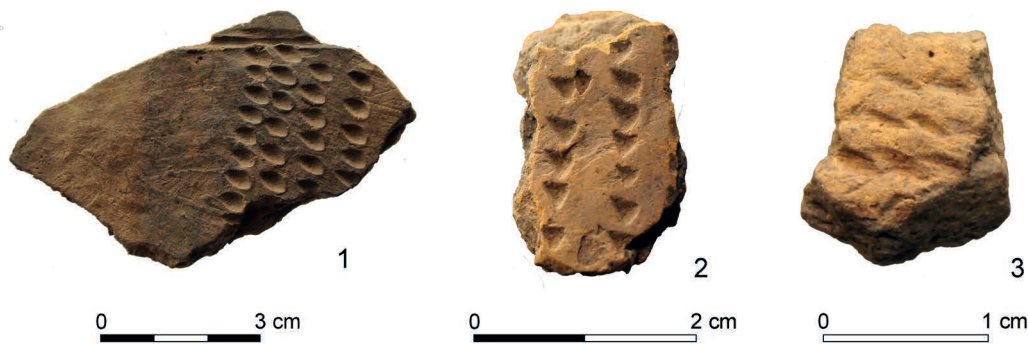
43 Podobne zdobienie znajduje się w przydennej części niewielkiego fragmentu z obiektu 80:3 (Tabl. XLI).

Poza typowymi liniami rytymi na nielicznych fragmentach naczyń z Tworek Skrodzkich znaleziono także bogatsze ornamenty. Na kilku fragmentach naczyń zachował się ornament w postaci zakreskowanych trójkątów, który występował najczęściej tuż pod załomem szyjki, rzadziej na brzuścu lub w części przydennej. W jednym przypadku (obiekt 32:1 – Tabl. XIV) na niewielkim fragmencie widoczny trójkąt był wypełniony skośną kratką. Analogiczne zdobienia, tuż pod szyjką, wystąpiły w obiekcie z Osowej (obiekt 140:3), datowanym na sam początek fazy C [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, tabl. 112:obiekt 140:3], a także w Osinkach, st. 2 [I. REK 1999, tabl. CXXXII:1].

Na jednym fragmencie pochodzącym z Tworek Skrodzkich na wysokości linii rytej wystąpiło zdobienie w postaci krzyżyka (obiekt 22:2 – Tabl. X), jednak fragment jest zbyt mały, aby była możliwość stwierdzenia, czy było to pojedyncze zdobienie czy też pas zdobień. Ornament przecinających się pod skosem linii zarejestrowano także w części przydennej egzemplarza pochodzącego z przestrzeni między obiektami 96 i 97:1 (Tabl. XLVI). Naczynia zdobione krzyżykami znaleziono np. w Bogaczewie, w grobie 274, gdzie cały zespół grobowy został wydatowany na fazę B₂/C₁ [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 125]. Podobnie zdobione i datowane na okres późnorzymski były naczynia z Osinek, st. 1a [A. REK 1998, ryc. 9l:12h] oraz st. 2 [I. REK 1999, tabl. L:4, LI:3]. W nieokreślonej części wykopu 13:8 (Tabl. LIII) w Tworkach Skrodzkich znaleziono fragment górnej części naczynia o powierzchni nieopracowanej zdobionej krzyżykami, którego wylew ozdobiono dodatkowo nakłuciami o łezkowatym kształcie. Fragment ten znacznie różni się formą od pozostałych naczyń znalezionych na terenie osady, zatem prawdopodobnie znalazł się wtórnie w obrębie wykopu 13.

Na kilku egzemplarzach zachował się tzw. ornament krokwiowy (obiekty 40/40a/40b:12 – Tabl. XIX), przy czym w jednym przypadku wystąpił u nasady ucha naczynia (obiekt 40/40a/40b:15 – Tabl. XIX), zaś w dwóch przypadkach naczynia były zdobione w części przydennej. Analogicznie zdobienia są znane z osad, wystąpiły m.in. w Niedrzwicy [P. IWANICKI 2019, tabl. XI:1], Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, tabl. 38, obiekt 33:15], Wyszemborku, stan. V, obiekt 24a [P. SZYMAŃSKI 2003, tabl. XI:d] czy w Osinkach, st. 2 [I. REK 1999, tabl. LXX:1, CXV:2]. Na kilku kolejnych fragmentach widoczny jest tzw. ornament jodełkowy, który składa się z pionowych linii rytých oddalonych od siebie o 2–4 cm, a przestrzeń między nimi jest wypełniona na przemian ukośnymi liniami (obiekty 80:2 – Tabl. XLI, 81 faza I:3 – Tabl. XLII, 96:5 – Tabl. XLVI oraz warstwa ziemi ornej wykopu 4:2 – Tabl. LII). Ornament tego typu występuje zawsze w dolnej partii brzuśca [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 126], być może był stosowany zamiast chropowacenia naczyń. Zdobienie ornamentem jodełkowym jest dość charakterystyczne, wystąpiło m.in. na stanowisku w Osinkach, st. 1a [A. REK 1998, ryc. 8f].

Najbardziej rozbudowane zdobienie jest widoczne na fragmentach dolnej części brzuśca i części przydennej z obiektów 39:18 (Tabl. XVIII) i 48:9 (Tabl. XXIII) – fragmenty prawdopodobnie pochodzą z tego samego naczynia. Pod poziomą linią rytą widoczne są rzędy nakłuć o łezkowatym kształcie (Ryc. 8:1). Obejmują one całe pola powierzchni dolnej części naczyń i prawdopodobnie były wykonywane zamiast chropowacenia [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 127]. Identycznie zdobione są także fragmenty pochodzące z obiektu 66:8 (Tabl. XXXIV) oraz warstwy ziemi ornej 6:3 (Tabl. LII). Ze względu na bardzo charakterystyczne zdobienie również mogą one pochodzić z tego samego naczynia, którego fragmenty znaleziono w obiektach 39:18 (Tabl. XVIII) i 48:9 (Tabl. XXIII). Tylko w jednym przypadku omawiane zdobienie wystąpiło w górnej części naczynia nad linią rytą, ale stopień zachowania nie pozwala

Rycina 8. Nietypowe zdobienia naczyń z Tworzech Skrodzkich

1. Zdobienie o łożkowatym kształcie na fragmencie naczynia z obiektu 48 (por. Tabl. XXIII:9);
2. Nakłucia w kształcie trójkąta na fragmencie naczynia z obiektu 88 (por. Tabl. XLIII:3); 3. Rzędy przerywanych kreseczek na fragmencie naczynia z obiektu 88 (por. Tabl. XLIII:4). Fot. A. Bucholc

stwierdzić, czy było bardziej rozbudowane, ponieważ zachowała się tylko jedna linia nakłuc o łożkowatym kształcie. Podobne zdobienia wystąpiły m.in. na pobliskiej osadzie w Rajgrodzie [D. JASKANIS 2001, tabl. XXI:4]. Do tego samego typu należy włączyć zdobienia wykonane prawdopodobnie czubkiem narzędzia zachowane na dwóch niewielkich fragmentach pochodzących z obiektu 88. W pierwszym przypadku są to dwa rzędy pionowych nakłuc w kształcie trójkąta (obiekt 88:3 – Tabl. XLIII, Ryc. 8:2). W drugim są to poziome rzędy przerywanych krótkich kreseczek (obiekt 88:4 – Tabl. XLIII). Zdobienie takie rzadko występowało na naczyniach bogaczewskich [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 127], a jego datowanie wydaje się dość późne.

Podobne ornamenty występujące w postaci stempli są charakterystyczne dla okresu wędrówek ludów, ale w przypadku Tworzech Skrodzkich wykonano je raczej czubkiem narzędzia, a nie stemplem. Analogiczne formy ornamentacyjne wystąpiły na pobliskiej osadzie w Rajgrodzie, gdzie w jednym przypadku zdobienie o trójkątnym kształcie zachowało się na wylewie naczynia datowanego na późny okres wpływów rzymskich i okres wędrówek ludów [D. JASKANIS 2001, tabl. IX:3], a w drugim na pucharku barwy brunatnoczarnej (datowanym na okres wędrówek ludów) zachowało się zdobienie w postaci pionowych przerywanych linii [D. JASKANIS 2001, tabl. XVIII:6]. Podobny ornament wystąpił także na naczyniu misowatym z cmentarzyska w Paprotkach Kolonii, st. I [M. KARCEWSKA 1998, tabl. 9:b], natomiast na naczyniu w Osinkach, st. 2, wystąpiły zbliżone pionowe pasy niewielkich nakłuc układające się w formie jodełki [I. REK 1999, tabl. CXXIII:4, XXIV:4].

W kilku przypadkach na fragmentach naczyń widać jedynie pokrycie powierzchni różnokierunkowymi kreskami (obiekty 43a:8 – Tabl. XXII, 77/77a:8 – Tabl. XXXVIII, 81 faza I:4 – Tabl. XLII), czasem dość grubymi i wykonanymi niestarannie, np. fragment przydenny z Tworzech Skrodzkich z obiektu 80:3 (Tabl. XLI) i podobnie zdobione naczynie z pobliskiego Rajgrodu [D. JASKANIS 2001, tabl. XXI:8].

Zdobienia ryte występowały także na naczyniach „kuchennych” grupy II. W większości dotyczy to nacięć na krawędziach wylewów. Miejsce to bywało ornamentowane przede wszystkim zaszczyptywaniami, niemniej jednak na innych osiedlach bogaczewskich i sudowskich spotykane są egzemplarze z wylewami zdobionymi narzędziem [por. np. P. SZYMAŃSKI 2001, 188] lub, jak w przypadku Tworzech Skrodzkich, zdobione jednocześnie narzędziem

i palcami (obiekt 79:4 – Tabl. XL). Podobne naczynie z kombinacją wyciskania karbów patykiem oraz odciskania palcami znaleziono w pobliskim Rajgrodzie, gdzie jest datowane w przedziale czasowym określonym jako późny okres wpływów rzymskich i okres wędrówek ludów [D. JASKANIS 2001, tabl. X:6]. W Tworzech Skrodkich zdobienie to wystąpiło na naczyniach misowatych grupy II.2.B (obiekty 42:11 – Tabl. XXI, 79:4 – Tabl. XL), które są datowane na młodszy okres wpływów rzymskich.

Zdobienia plastyczne

Do tej grupy przypisano poziome listwy plastyczne i ucha wielootworowe (kastetowe), które w tym przypadku w formie zdegenerowanej stanowią rodzaj zdobień. W Tworzech Skrodkich znaleziono tylko dwa fragmenty naczyń zdobionych doklejoną poziomą listwą plastyczną. Oba naczynia charakteryzują się gładzoną powierzchnią zewnętrzną oraz barwą ciemnobrunatną prawie czarną (obiekty 80a:5 – Tabl. XLI, 98:2 – Tabl. XLVII). W przypadku fragmentu naczynia z obiektu 98:2 (Tabl. XLVII) na powierzchni listwy widoczne są ukośne nacięcia wykonane narzędziem. Podobnie zdobione są naczynia z osady w Necie I [R. ZABŁOCKA 2009, tabl. XXIV:b, XXXVIII:f] oraz fragment ceramiki ze st. 41 w Paprotkach Kolonii datowany na fazę E⁴⁴ [M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI 2002, tabl. 30:2]. Fragment naczynia z Paprotek Kolonii wystąpił w obrębie jednej warstwy wraz z późnorzymskim naczyniem typu Cierzpięty, być może jego chronologia jest zatem nieco wcześniejsza. Poziome listwy plastyczne występowały z reguły na naczyniach grupy ID wyodrębnionej dla ceramiki sepulkralnej kultury bogaczewskiej, a ich datowanie może być bardzo szerokie [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 117–118].

Jednym z najbardziej charakterystycznych elementów naczyń bałtyjskich są różnego rodzaju pionowe zdobienia plastyczne, w tym ucha wielootworowe (kastetowe), które pojawiały się na terenach bałtyjskich już od wczesnej epoki żelaza. W kulturze bogaczewskiej są szczególnie popularne, ale wraz z upływem czasu tracą swoją pierwotną funkcjonalność. Średnica otworów uch staje się coraz mniejsza, zatem ich zdegenerowane formy od późnego okresu wpływów rzymskich stanowią już tylko rodzaj zdobienia [por. J. BRZOZOWSKI, P. SZYMAŃSKI 1999, 28–29]. W Tworzech Skrodkich znaleziono dwa fragmenty uch wielootworowych (obiekty 90a:4 – Tabl. XLIV i 97:1 – Tabl. XLVI), które stanowią odpowiednik uch ze zgrubieniami (karbowaniami) wydzielonymi dla naczyń sepulkralnych kultury bogaczewskiej i są datowane na fazy B₂–B₂/C₁ (C₂?) [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 123]. Naczynie o analogicznym zdobieniu znaleziono na cmentarzysku w Judzikach, grób 11 [J. MARCINIAK 1950, ryc. 1:6].

Zdobienia wykonane bezpośrednio palcami

W Tworzech Skrodkich najczęstszym rodzajem zdobienia jest tzw. zaszczypywanie występujące na naczyniach „kuchennych”, głównie w postaci poziomych pasów zaszczypywań⁴⁵, a także zaszczypywań i dołków z odciskiem paznokcia na krawędzi lub tuż pod krawędzią wylewu. Zdobienia wykonywane palcami są charakterystyczne dla ziem bałtyjskich w szerokich ramach czasowych i przestrzennych. W literaturze stosowane są różne określenia opisujące ornament wykonany bezpośrednio palcami: dołek palcowy, załuskiwanie

44 Por. z opisem naczyń dwustozkowatych grupy II.1.D.

45 Zaszczypywania na brzuścach naczyń z Tworzech Skrodkich występują najczęściej na naczyniach typu Muntowo (grupy II.1.C).

paznokciowe oraz różnego rodzaju zaszczypywania [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 50]. Wyróżnienie tych określeń odzwierciedla efekt końcowy wyglądu zdobienia. W przypadku odcisnięcia dołków palcowych na mokrej ceramice nie zachowują się odciski paznokci, natomiast przez zaszczypywanie należy rozumieć ściśnięcie (zaszczypanie) mokrej gliny przy pomocy dwóch palców często z zaznaczonym przy tym odciskiem paznokcia.

Zaszczypywanie brzuśców naczyń, najczęściej na załomie lub tuż pod nim, jest typowe dla ceramiki kuchennej kultury bogaczewskiej i datowane przede wszystkim na młodszy okres wpływów rzymskich [P. SZYMAŃSKI 2001, 191], podobnie jak zaszczypywanie występujące tuż pod krawędzią wylewów, które jest charakterystyczne dla naczyń workowatych typu Cierzpięty. Taka forma zdobienia krawędzi wylewu występuje głównie na naczyniach z okresu wpływów rzymskich – w okresie wędrówek ludów spotyka się je o wiele rzadziej [C. SOBCHAK 2017, 214]. Na fragmentach ceramiki z Tworzech Skrodzkich występują także bardzo charakterystyczne zaszczypywania całych pól powierzchni, układające się w pionowe, poziome bądź ukośne pasy. Dotyczy to omawianego w niniejszej pracy naczynia dwustozkowatego grupy II.1.D (obiekt 98:5– Tabl. XLVII) oraz dolnej części mniejszego okazu pochodzącego z tego samego obiektu (obiekt 98:12/12a – Tabl. XLVII)⁴⁶. Oba egzemplarze z Tworzech Skrodzkich charakteryzują się pasmowym układem zaszczypywań – pionowe lub skośne pasy są ułożone gęsto obok siebie [por. A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1994, 220].

W Tworzech Skrodzkich wystąpiły także zaszczypywania o kształcie falistym. Jest to typowe zdobienie krawędzi wylewu występujące na naczyniach kultury bogaczewskiej. Takie zaszczypywanie znane jest m.in. z wczesnobogaczewskich osad w Wyszemborku, st. V [P. SZYMAŃSKI 2003, tabl. X:a-c] czy też w Kośmidrach [P. SZYMAŃSKI 2013, ryc. 43:2].

Polepa

W materiale starożytnym zarejestrowano 948 różnej wielkości bryłek polepy o łącznej wadze 8908 g, z czego wyróżniono 18 bryłek noszących ślady przepalenia, 4 bryłki z odciskiem roślinnym oraz 1 bryłkę z zachowanym odciskiem muszli (obiekt 43a:14). W większości materiał był mocno rozdrobniony, o średnicy bryłek ok. 1–2 cm, z wyjątkiem polepy znalezionej w pięciu obiektach w zachodniej części stanowiska. Polepa z obiektów 106, 113, 119, 125 i 128 miała regularne wymiary ok. 15x10 cm (nie zachowała się w materiale). Według dokumentacji opisowej fragmenty polepy, były *dość duże, płaskie i równe z jednej strony, z drugiej strony nieobrobione i nie nosiły śladów przepalenia* [A. OLSIENKIEWICZ 1988, 1–2]. W obiekcie 127 znaleziono *dużą ilość mocno rozwarstwionej polepy występującej w skupiskach* [A. OLSIENKIEWICZ 1988, 1–2]. Prawdopodobnie są to pozostałości uszczelnionej gliną konstrukcji drewnianej, tym bardziej, że w dokumentacji opisowej dotyczącej obiektu 125 zachowała się informacja, że polepa z tego obiektu stanowiła element wyłożenia jamy.

Polepa pełniła różne funkcje – była używana jako spoiwo, uszczelniacz czy izolacja termiczna. Wylepiano nią ścianki i podłogi jam zasobowych [I. JADACZYKOWA 1981, 230]. Prawdopodobnie, podobnie jak dziś w wielu rejonach świata, masy glinianej używano nie tylko do wypełnienia otworów, ale także do wylepiania większej powierzchni ścian budynków. Do budowy używano gliny pomieszanej między innymi z trawą, ciętą słomą, niekiedy

46 Por. podsumowanie analizy materiału starożytnego w niniejszej pracy.

drobnym żwirem, piaskiem, a także wapnem dla nadania masie odpowiedniej zwięzłości i plastyczności oraz zwiększenia jej odporności na przemarzanie [I. JADACZYKOWA 1981, 230]. Stąd na niektórych fragmentach widoczne są odciski roślinne oraz „białe” bryłki zaobserwowane w materiale z Tworek Skrodzkich.

Pozostałe starożytne materiały zabytkowe

Spośród 132 obiektów przebadanych w Tworkach Skrodzkich tylko w jednym znaleziono zabytek metalowy, który niestety nie zachował się w materiale. W dokumentacji opisowej znaleziono zapis, który świadczy o tym, że w obiekcie 113:2 *na głębokości 40 cm od powierzchni gruntu znaleziono grot-oścień (?) żelazny, z jednej strony zakończony ostro, z drugiej rozklepany na płasko, długości około 10 cm* [A. OLSIENKIEWICZ 1988, 1–2]. Brak innych informacji na temat tego znaleziska nie pozwala na interpretację.

W Tworkach Skrodzkich znaleziono dwa zabytki kamienne. Według informacji zachowanej na terebce z materiałem w obiekcie 98:15 na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu wyróżniono warstwę spalenizny – palenisko, a w jej wypełnisku znaleziono toporek kamienny bez cech dystynktywnych (Tabl. XLVII). Jest to część sieczna topora kamiennego (typ III ?) ułamana w osi otworu do mocowania styliska [por. J. LIBERA, J. SOBIERAJ 2016, 416], prawdopodobnie pochodzącego z okresu neolitu⁴⁷. Między obiektami w wykopie 6 znaleziono fragment siekierki czworosciennej (prawdopodobnie neolitycznej) z uszkodzonym obuchem, wykonanej z drobnokrystalicznego kamienia (Tabl. LII). Na siekierce widoczne są ślady po oprawie, ostrze uszkodzone proste⁴⁸. Zabytków kamiennych nie należy łączyć z czasem zasiedlenia osady.

W dwóch obiektach znaleziono fragmenty kamieni żarnowych, które nie zachowały się w materiale (obiekt 49 oraz obiekt 121:1).

Według dokumentacji opisowej podczas badań powierzchniowych w 1978 roku na terenie osady znaleziono fragment paciorka melonowatego (nie zachował się w materiale). Brak danych na temat znaleziska uniemożliwia interpretację. Niemniej jednak należy w tym miejscu wspomnieć, że paciorki melonowate mają liczne analogie na cmentarzyskach kultury bogaczewskiej. Podobny okaz znaleziono m.in. na pobliskim cmentarzysku w Judzikach [J. MARCINIAK 1950, tabl. XVIII:8]. Większość egzemplarzy znalezionych na terenie cmentarzyska kultury bogaczewskiej była barwy niebieskiej, jednak brak jednoznacznych informacji na temat materiału, z którego były wykonywane [W. NOWAKOWSKI 2007, 54–55].

Podczas badań w Tworkach Skrodzkich znaleziono także kilka przedmiotów wykonanych z gliny, które świadczą o codziennej działalności mieszkańców osady. W warstwie ornej wykopu 7, na głębokości 20 cm od poziomu gruntu, znaleziono fragment niecharakterystycznego przęślika wykonanego z gliny [Tabl. LII], a w jamie zasobowej (obiekt 7:1) wystąpił fragment prawdopodobnie ciężarka tkackiego o wysokości 8 cm. Według dokumentacji opisowej w obiekcie 128:2 znaleziono *duży fragment ciężarka do sieci* (nie zachował się w materiale).

Jednym z najbardziej interesujących znalezisk o niewiadomym przeznaczeniu jest zabytek pochodzący z obiektu 63:3. Na dnie wypełniska o miąższości 74 cm znaleziono bowiem

47 Pragnę złożyć podziękowania dr. Jarosławowi Sobierajowi za konsultację.

48 Opis zaczerpnięty z karty ewidencyjnej Muzeum Północno-Mazowieckiego w Łomży założonej dnia 22.06.2011, nr MPM/A-686.

Rycina 9. Tworki Skrodzkie, st. I. Przedmiot gliniany z obiektu 63 – funkcja nieznana. Fot. A. Bucholc

Rycina 10. Tworki Skrodzkie, st. I. Fragment dna naczynia z obiektu 39 z zachowanym odciskiem tkaniny).
Fot. A. Bucholc

niewielki przedmiot gliniany o kształcie owalnym ze stożkowym dnem (Ryc. 9). Na powierzchni zewnętrznej (ze śladami lekkiego przepalenia) zachowało się osiem zagłębień w układzie owalnym. Istnieje prawdopodobieństwo, że może to być fragment części przydennej formy odlewniczej do odlewów na воск tracony, stopień jej zachowania nie daje jednak podstaw do interpretacji⁴⁹.

W dwóch obiektach (39:45 i 42:9) znaleziono fragmenty dna, pochodzące prawdopodobnie z tego samego naczynia, z zachowanym odciskiem tkaniny widocznym na powierzchni zewnętrznej (Ryc. 10). Ślady tego typu mogą świadczyć o wykorzystywaniu

49 Składam podziękowania za konsultację mgr. Karolowi Żołędziowskiemu.

tekstyliów w procesie produkcji garncarskiej, np. do przenoszenia świeżo ulepionych naczyń [R. HERMAN 2009, 36].

Podsumowanie analizy materiału starożytnego

Większość materiału pozyskanego podczas badań w Tworzech Skrodzkich stanowi ceramika. Spośród niemal 10 000 fragmentów naczyń wyróżniono i narysowano zaledwie 429 fragmentów. Tylko nieliczne egzemplarze zrekonstruowano lub zachowały się w stopniu pozwalającym na określenie form i ustalenie ogólnej chronologii stanowiska.

Za najstarszy obiekt w Tworzech Skrodzkich możnaby uznać obiekt 59, z którego pochodzi niewielki fragment talerzyka o krawędzi zdobionej odciskami paznokcia (59:3 – Tabl. XXIX), dwa fragmenty z zachowanym otworkiem pod krawędzią wylewu (59:2 – Tabl. XXIX) oraz cienkościenne naczynie jednodzielne o powierzchni gładzonej (59:1 – Tabl. XXIX). Talerzyki ze zdobieniami krawędzi są charakterystyczne dla kultury kurhanów zachodniobałtyjskich, są datowane na wczesną epokę żelaza [T. PUROWSKI 2009, 18]. Naczynia o podobnej formie wystąpiły na stanowisku III w Żubronajciach, gdzie zostały określone jako placki gliniane i również datowane na wczesną epokę żelaza [P. SZYMAŃSKI 1998, 123, tab. 11:11]. Podobną chronologię mogą mieć naczynia z otworkami tuż pod krawędzią wylewu⁵⁰. Obiekt 59 może być najstarszym obiektem z Tworzech Skrodzkich i świadczyć o wcześniejszej (przedrzymskiej) niezbyt dobrze uchwytej fazie zasiedlenia osady. Jednak taka teza oparta na zaledwie kilku fragmentach naczyń wydaje się być niepewna, tym bardziej, że wspomniane naczynia z otworkami pod krawędzią wylewu datuje się nawet na schyłek okresu wpływów rzymskich⁵¹, podobnie jak jednodzielne naczynia misowate grupy II.2.B.

Na stanowisku I w Tworzech Skrodzkich nielicznie reprezentowane są naczynia o nawiązaniach wczesnorzymskich. W obiekcie 81 w pierwszej – starszej fazie użytkowania znaleziono fragment prawdopodobnie misy z zachowanym rzędem otworków pod wylewem, który wystąpił wraz z fragmentem górnej części naczynia o wylewie zdobionym zaszczypywaniem o kształcie falistym oraz dwoma fragmentami zdobionymi ornamentem krokwiowym. Taki zestaw naczyń może datować obiekt na wczesny okres wpływów rzymskich. Do najwcześniej datowanych naczyń należałoby także przypisać naczynia grupy II.I.A. typu Wyszembork, które jednak są nielicznie reprezentowane i w większości obiektów wystąpiły razem z naczyniami grup II.I.B (typ Niedrzwica) oraz II.I.C (typ Muntowo).

Na podstawie analizy można stwierdzić, że najwięcej naczyń, które wystąpiły w Tworzech Skrodzkich pochodzi z fazy B₂/C₁ i początku młodszego okresu wpływów rzymskich. Młodszy okres rzymski jest reprezentowany przez misy jednodzielne grupy I.2.B i najmniej licznie zachowane wazy grupy I.3 (zaledwie dwa egzemplarze). Spośród naczyń „stołowych” najliczniej występują naczynia misowate grupy I.2, które są ogólnie datowane na cały okres wpływów rzymskich. W większości przypadków misy tej grupy znaleziono w obrębie obiektów wraz z ceramiką o cechach późnorzymskich, dlatego można przesunąć datowanie tych naczyń od fazy B₂/C₁ po schyłek okresu rzymskiego. Wśród naczyń

50 Por. opis naczyń z otworkiem pod wylewem.

51 Por. podrozdział o zdobieniach ceramiki.

„kuchennych” najliczniej występują fragmenty grupy II.1.C nawiązujące do bogaczewskiego typu Muntowo oraz w drugiej kolejności naczynia workowate nawiązujące do typu Cierzpięty (grupa II.2.A). Większość fragmentów ceramiki „kuchennej” pozyskanych podczas badań w Tworach Skrodzkich pochodzi z późnego okresu wpływów rzymskich.

Jedynym okazem, który możnaby datować na okres wędrówek ludów jest niemal w całości zachowane naczynie dwustożkowate grupy II.1.D z obiektu 98:5 (Ryc. 7, Tabl. XLVII). Cechy charakterystyczne dla tego okresu mają także dwa inne fragmenty pochodzące z tego samego obiektu. Jest to naczynie z doklejoną poziomą listwą zdobioną głębokimi skośnymi nacięciami (98:2 – Tabl. XLVII) oraz niewielki fragment stopki (98:3 – Tabl. XLVII). Jednak jak wspomniano w opisie zdobień plastycznych, poziome listwy plastyczne występowały na naczyniach grupy ID wyodrębnionej dla ceramiki sepulkralnej kultury bogaczewskiej, a ich datowanie może być bardzo szerokie [por. P. Szymański 2000, 117–118], natomiast naczynia posiadające małą stopkę występowały również wcześniej – w okresie późnorzymskim, np. Woźna Wieś, grób 1 [P. IWANICKI 2001, ryc. 3], grób 26 [M. KACZYŃSKI 1966, ryc. 10]. Od fazy B₂ z cmentarzysk kultury bogaczewskiej znane są także podobne naczynia tzw. misy na nóżkach [por. P. SZYMAŃSKI 2009, 60]. Wszystkie trzy omawiane fragmenty (98:2,3,5 – Tabl. XLVII) wystąpiły w obrębie jednego obiektu wraz z ceramiką o cechach późnorzymskich.

Analiza materiału średniowiecznego

Materiał nowożytny w nieznaczej ilości wystąpił w większości obiektów, gdzie mógł stanowić wtórną domieszkę. Wyjątkiem jest obiekt 57. W obiekcie oraz w obrębie całego wykopu 8, w którym obiekt był położony, wystąpiła niemal wyłącznie ceramika średniowieczna, która wykazuje cechy podobne do materiału pozyskanego podczas badań w niedaleko położonym Rajgrodzie. Badane w 1969 roku grodzisko znane w literaturze od XIX wieku pod nazwami *Zamczysko*, *Góra Zamkowa* identyfikowane jest ze znanym ze źródeł pisanych grodem Raj. Wzmianki o Rajgrodzie znajdujemy w źródłach krzyżackich, polskich i ruskich w X i XIII wieku [D. JASKANIS 2001, 75–76]. W obiekcie 57 z Tworów Skrodzkich zarejestrowano także fragmenty kafli oraz materiał osteologiczny.

Ceramika z okresu średniowiecza

Na ogólną liczbę 1253 fragmentów z wykopu 8 wyróżniono 132 fragmenty przykrawędne i przydenne⁵², a jedynie 2 z nich to niemal w całości zrekonstruowane naczynia, co stanowi tylko 0,015% procent ogółu. Materiał starożytny, na który składały się 26 fragmenty, stanowił 0,02%⁵³.

52 W analizie za M. Starskim uwzględniono tylko wyklejające się fragmenty przykrawędne i przydenne naczyń [M. STARSKI 2016, 37–39].

53 Starożytny materiał ceramiczny z wykopu 8 obejmował 26 fragmentów (w tym jedenaście fragmentów gładzonych, dziewięć fragmentów chropowaconych, sześć fragmentów nieopracowanych oraz jeden fragment przepalony), spośród których wyodrębniono jeden wylew naczynia stołowego, który został opisany w analizie ceramiki starożytnej.

Technika wykonania	Liczba fragmentów	Procent	Liczba naczyń	Procent
Wykonane w technice schyłkowo wczesnośredniowiecznej	30	2,44%	2	1,52%
Tradycyjne	334	27,22%	21	15,91%
Siwe	196	15,97%	24	18,18%
Ceglaste	655	53,38%	83	62,88%
Ceglaste szklwione	12	0,98%	2	1,52%
Ceramika średniowieczna:	1227	100,00%	132	100,00%
Ceramika starożytna:	26			
Łączna ilość fragmentów:	1253			

Tabela I: Zestawienie liczby fragmentów ceramiki średniowiecznej i starożytnej z wykopu 8 na osadzie w Tworkach Skrodzkich, st. 1

Do opisu ceramiki średniowiecznej zastosowano za Michałem Starskim [2016, 37–39] typologiczną metodę podziału wyrobów garncarskich według ich funkcji. Zakładając, że naczynia o zbliżonym kształcie miały podobne przeznaczenie, w zbiorze z Tworek Skrodzkich wyróżniono garnki (używane najczęściej w kuchni), a także dzbany oraz misy. Zastosowana terminologia dotycząca gatunków naczyń oznacza wyroby, *do których wykonania zastosowano w procesie produkcji różne rozwiązania technologiczne, przede wszystkim w zakresie atmosfery wypalania, polewania, a także w wyborze surowca* [M. STARSKI 2016, 40]. W zbiorze z Tworek Skrodzkich wyróżniono naczynia wykonane w technice schyłkowo wczesnośredniowiecznej, tradycyjne, siwe, ceglaste i ceglaste polewane. [...] *Wyroby o wczesnośredniowiecznych cechach technologicznych, a jednocześnie o kształtach i sposobach ukształtowania wylewów powszechnie stosowanych w garncarstwie późno średniowiecznym określono jako naczynia tradycyjne* [M. STARSKI 2016, 40]⁵⁴.

I. Garnki

Garnki są zdecydowanie najliczniejszym i najbardziej zróżnicowanym rodzajem naczyń średniowiecznych występujących w Tworkach Skrodzkich. Wyróżniono 38 fragmentów, z których wyodrębniono według podobieństwa cech garnki baniaste oraz garnki z wrębem i bez wrębu na pokrywkę [por. M. STARSKI 2016, 41]. Naczynia te były zapewne przeznaczone do użytku kuchennego do gotowania lub przechowywania żywności, na wielu z nich na wewnętrznych ściankach zachowały się ślady czarnego nalotu.

I.A. Garnki baniaste

W tej grupie w łącznej liczbie 11 sztuk znalazły się górne fragmenty naczyń o charakterystycznym baniastym kształcie oraz średnicach wylewów zawsze mniejszych niż wydętość

⁵⁴ Za udzieloną mi konsultację przy opracowaniu ceramiki średniowiecznej dziękuję dr. Michałowi Starskiemu.

brzuśca. Jedno z naczyń (obiekt 57:18 – Tabl. XXVI) zrekonstruowane w ok. 20% wykazuje cechy podobne do naczynia znalezione w Rajgrodzie [D. JASKANIS 2001, tabl. XI:1]. Jest to garnek ceglasty o płaskim dnie, wykonany techniką ślizgowo-taśmową, wypalany w atmosferze utleniającej. Wylew z okapem jest wychylony na zewnątrz i delikatnie profilowany. Maksymalna wydutość brzuśca znajduje się powyżej połowy wysokości naczynia, szyjka jest wyraźnie wyodrębniona. Na powierzchni zewnętrznej są widoczne szerokie pasma wgłębień. Według Danuty Jaskanis [2001, 121] niektóre naczynia tego typu należałoby datować na XIV-XV wiek.

Do zbioru garnków baniastych zaliczono również fragmenty o podobnych cechach znalezione w obiekcie 57, w tym dwa fragmenty z prostymi wylewami i krótką, wyraźnie wyodrębnioną szyjką (fragment wykonany techniką tradycyjną 57:4 – Tabl. XXV oraz fragmenty ceglaste 57:34,37,38 – Tabl. XXVII), a także fragment górnej części naczynia wykonanego w technice schyłkowo wczesnośredniowiecznej (57:6 – Tabl. XXV) z charakterystycznym zdobieniem brzuśca w postaci wielokrotnych linii rytych.

Wśród garnków z Tworek Skrodzkich wyróżniono także naczynia z wylewami skierowanymi do wewnątrz, bez wyodrębnionej szyjki, charakteryzujące się z reguły ostrymi krawędziami. Reprezentują je wyroby ceglaste (obiekt 57:21,33,40 – Tabl. XXVI, Tabl. XXVII) oraz wykonane techniką tradycyjną (obiekt 57:7 – Tabl. XXV). Podobne naczynia również wystąpiły w pobliskim Rajgrodzie [D. JASKANIS 2001, 134, tabl. II:5].

I.B. Garnki z wrębem na pokrywkę

Do tej grupy zakwalifikowano 19 górnych części naczyń z wyraźnie wyodrębnioną szyjką oraz wylewem wywiniętym na zewnątrz, od wewnątrz z wrębem na pokrywkę⁵⁵. Wszystkie garnki tego typu znalezione w Tworkach Skrodzkich były wypalone w atmosferze utleniającej. Tylko jeden z nich był wykonany w technice tradycyjnej, pozostałe to naczynia ceglaste. Wylewy z wrębem na pokrywkę są spotykane w naczyniach wszystkich gatunków średniowiecznych. Skrócona szyjka, wręby usytuowane wysoko oraz profile skośne wobec osi naczyń, występujące w większości garnków z Tworek Skrodzkich mogą wskazywać na koniec XV i pierwszą połowę XVI wieku [M. STARSKI 2016, 145–146].

I.C. Garnki bez wrębu na pokrywkę

Do garnków bez wrębu na pokrywkę zaliczono naczynia ceglaste o wylewach wychylonych na zewnątrz, lekko pogrubionych bez okapu⁵⁶ oraz naczynia ceglaste (w tym dwa szkliwione) o wylewach prostych rozszerzających się ku górze, z nieznacznie zaznaczonym okapem⁵⁷. Jedynym wyróżnikiem dla tego zbioru naczyń są dwa fragmenty wylewów szkliwionych z zachowaną polewą koloru zielonego. W jednym przypadku polewa została zastosowana obustronnie (obiekt 57:51 – Tabl. XXVII), w drugim jedynie wewnątrz naczynia (obiekt 57:52 – Tabl. XXVII), co ma znaczenie funkcjonalne. Szkliwienie wewnątrz naczynia pełniło funkcję użytkową, natomiast stosowane na zewnątrz należy wiązać ze zwiększeniem walorów użytkowych i dodatkowym elementem zdobienia [M. STARSKI 2016, 138].

55 Wylewy tego typu wystąpiły w obiekcie 57:8,22–26,28–32,35,39,41,43,46,47 i 49 (Tabl. XXV–XXVII oraz w materiale z badań powierzchniowych (zabytki luźne, stanowisko 5 KW.25–81:4 – Tabl. LII).

56 Wylewy tego typu wystąpiły w obiekcie 57:27,36,44,45 (Tabl. XXVI, XXVII).

57 Wylewy tego typu wystąpiły w obiekcie 57:48,50–52 (Tabl. XXVII).

Polewa zielona upowszechniła się w drugiej połowie XVI wieku, intensywność wybarwienia była zależna od ilości tlenku żelaza lub miedzi, który były łatwiej dostępne. Tlenek miedzi uzyskiwano z wierzchniej warstwy przedmiotu miedzianego włożonego wcześniej do ognia. Pozyskany proszek rozrobiony z wodą był gotowym barwnikiem [M. DĄBROWSKA 1987, 202–203]. W przypadku naczyń z Tworek Skrodzkich ze względu na stan zachowania polewy oraz jej jasną barwę można stwierdzić niewielką ilość zastosowanych tlenków.

II. Dzbany

Wśród 11 różnej wielkości dzbanów wyróżniono osiem egzemplarzy siwionych, w tym jeden zrekonstruowany w ok. 80% (obiekt 57:14 – Tabl. XXV) oraz trzy dzbany ceglaste⁵⁸. Większość zbioru stanowią niewielkie naczynia cienkościenne, starannie wykonane i dobrze wypalone. Zrekonstruowany siwiony dzban cienkościenny znaleziono w obiekcie 57:14 – Tabl. XXV. Jest to naczynie z zachowanym uchem i rozszerzonym wylewem o średnicy wylewu 8 cm oraz średnicy dna 5 cm. Wylew i załom brzuśca są zdobione rowkami dookołnymi, brzusec dodatkowo zdobiony wyświecanymi liniami ukośnymi, z których część się krzyżuje. Niemal identyczne cztery fragmenty naczyń (w tym jeden wylew i trzy części den) znaleziono w obrębie tego samego obiektu⁵⁹. Pozostałe dzbany siwione pochodzą z tego samego obiektu, jednak są to naczynia większe o prostych wylewach (obiekt 57:9,11 – Tabl. XXV). Jeden z nich to charakterystyczny dzban z dziobkiem i szyjką zdobioną wyświecanymi rowkami dookołnymi, pod załomem szyjki zachowana jest wyświecana linia falista (obiekt 57:12 – Tabl. XXV). Naczynia te ze względu na sposób wykonania oraz niewielką ilość znalezionych egzemplarzy prawdopodobnie pochodzą z pobliskiego grodziska w Rajgrodzie, w którym wystąpiła ceramika siwiona o podobnych cechach zarówno pod względem techniki wykonania, wielkości naczyń, funkcji, jak i sposobu zdobienia. Egzemplarze znalezione w Rajgrodzie to dzbany z reguły cienkościenne, które były reprezentowane przez fragmenty przykrawędne z uchami taśmowymi i wylewami rozchylonymi o krawędziach zaokrąglonych [D. JASKANIS 2001, tabl. IV:1]. *Upowszechniający się już od XVI wieku nowy sposób wypalania w atmosferze redukcyjnej, czyli w ograniczonej ilości tlenu, stosowano i tutaj, uzyskując efekt zaczernienia powierzchni. Tą techniką wypalano garnki, dzbany, talerze miseczki i dzbanuszki z uchem. Datowane generalnie od drugiej połowy XV w. wyświecanie powierzchni naczyń było także stosowane na naczyniach siwionych w Rajgrodzie* [D. JASKANIS 2001, 121]. Powyższe zestawienie wskazuje, że zbiór naczyń siwionych z Tworek Skrodzkich może być datowany najwcześniej od połowy XV wieku, aż do czasów nowożytnych.

III. Misy

Misy z Tworek Skrodzkich są reprezentowane zaledwie przez dwa egzemplarze siwione. Jeden z nich to niewielki fragment wylewu (obiekt 57:10 – Tabl. XXV), natomiast drugi to fragment wylewu o średnicy 22 cm znaleziony podczas badań powierzchniowych

58 Fragmenty ceglanych dzbanów cienkościennych wystąpiły w obiekcie 57:19,20,42 (Tabl. XXVI, XXVI).

59 Fragmenty opisanych naczyń zostały znalezione w obiekcie 57:13–17 – Tabl. XXV.

w 1978 roku⁶⁰. Brak istotnych cech charakterystycznych nie pozwala na bliższe określenie okresu użytkowania tego typu naczyń.

Kafle miskowe i płytowe

Podczas badań w Tworkach Skrodzkich znaleziono dwadzieścia fragmentów kaflí miskowych i płytowych, które ze względu na znaczne rozdrobnienie były trudne do wydzielenia spośród materiału ceramicznego. W obiekcie 30 (współczesny wkop) znaleziono jeden fragment kafla płytowego (Tabl. XIII:1). W obiekcie 57 wyróżniono szesnaście fragmentów kaflí, w tym sześć kaflí miskowych oraz dziesięć kaflí płytowych. W warstwie ziemi ornej wykopu 8 znaleziono dwa fragmenty kaflí płytowych. Wszystkie kafle były wypalane w atmosferze utleniającej. W przypadku fragmentów kaflí miskowych brak ornamentacji można uznać za pewien wyznacznik chronologiczny wskazujący na drugą połowę XVI i początki XVII wieku, kiedy ten typ kaflí został wyparty przez zdobione kafle płytowe [M. DĄBROWSKA 1987, 88]. Ze względu na stopień zachowania nie wyróżniono innych cech, które dawałyby podstawy do dalszej klasyfikacji.

Średniowieczne kafle płytowe są znane od drugiej połowy XV wieku. Podobnie jak te znalezione w Tworkach Skrodzkich miały one z reguły zdobione lica. Osobno, techniką toczenia, wykonywano komory cieplne i osobno w matrycach formowano płytki, które z reguły były kwadratowe [M. ŻEMIGAŁA 1987, 37]. Wątki zdobnicze kaflí z Tworek Skrodzkich zachowane są fragmentarycznie i obejmują w większości przypadków motyw floralny (np. obiekt 57:54 – Tabl. XXVII), w przypadku dwóch niewielkich, sklejoných fragmentów był to motyw geometryczny (bez możliwości rekonstrukcji rysunkowej) oraz w jednym przypadku motyw zbliżony do „tapetowego” (obiekt 57:53 – Tabl. XXVII). Kafle płytowe zdobione motywem tapetowym, charakteryzuje zgeometryzowana kratownica o romboidalnym kształcie z oczkami wypełnionymi niewielkimi guzkami. Taki typ kaflí pokrytych kratownicą ma liczne analogie z pierwszej połowy XVII wieku. Podobne wyroby znane są z Tykocina na Podlasiu, Lidy na Białorusi, Poznania, Bieżunia oraz Nowego Wiśnicza [M. DĄBROWSKA 1987, tabl. II:37, ryc. 2), a także z Rajgrodu [D. JASKANIS 2001, tabl. XIII:2,3].

Pojedynczy, duży fragment kafla z motywem floralnym znaleziono także w obiekcie 30:1 – Tabl. XIII⁶¹ w Tworkach Skrodzkich, gdzie wystąpił z jednym niecharakterystycznym fragmentem brzuśca naczynia. Podobne pojedyncze egzemplarze o różnorodnie opracowanym układzie zdobień biegnących po obu przekątnych kafla znaleziono w pobliskim Rajgrodzie [D. JASKANIS 2001, 126, tabl. XV:1, XIV:2]. Podczas badań nie znaleziono żadnych śladów wskazujących na istnienie w obrębie osady stanowisk piecowych. Ze względu na niewielką ilość znalezionych fragmentów oraz podobieństwo cech można przypuszczać, że kafle znalezione w Tworkach Skrodzkich pochodzą z pobliskiego grodziska w Rajgrodzie, gdzie technologia wszystkich płytowych kaflí jest jednakowa. Według Danuty Jaskanis produkcja kaflí była miejscowa i nosiła znamiona wiejskiego warsztatu o niewielkich możliwościach technologicznych i artystycznych [D. JASKANIS 2001, 124].

60 Wspomniany fragment został opisany w katalogu jako zabytki luźne, stanowisko 5 KW.25-81.

61 Obiekt 30 to nowożytny wkop – por. opis obiektów.

Pozostałe średniowieczne materiały zabytkowe

Jedyny średniowieczny zabytek metalowy pochodzi według dokumentacji opisowej ze stropu obiektu 105, gdzie znaleziono *monetę srebrną Króla Aleksandra bitą w latach 1601–1605* (obiekt 105:1 – zabytek zaginął), oraz *fragmenty przemieszanej ceramiki starożytnej z nowożytnej* [A. OLSIENKIEWICZ 1988, 2]. Zatem, według interpretacji badaczy, obiekt ten był zniszczony przez późniejszy wkop, w którym obok monety znaleziono współczesną jej ceramikę.

W obiekcie 57 znaleziono około 11 różnych rozmiarów bryłek polepy o łącznej wadze 172 g. Dwie bryłki polepy o wadze 2 g znaleziono w palenisku, które prawdopodobnie znajdowało się w obrębie obiektu 57, ale w dokumentacji brak dokładnej lokalizacji paleniska.

W obrębie obiektu 57, w czarnej przepalanej ziemi, na głębokości 42–80 cm znaleziono fragment żuźla o wadze 15 g, pozostałe cztery fragmenty żuźli, o łącznej wadze 29 g, znaleziono w bliżej nieokreślonych miejscach wykopu 8. Zarówno polepa, jak i fragmenty żuźli były przemieszane ze znalezioną w obiekcie ceramiką i fragmentami kafli, dlatego należy je wiązać z tym samym okresem użytkowania – od XIV wieku, aż po czasy nowożytne. Ze względu na niewielką ilość zachowanego materiału brak podstaw do szerszej interpretacji.

Podsumowanie analizy materiału średniowiecznego

Pośród wszystkich fragmentów ceramiki najliczniej reprezentowana jest ceramika ceglasta pochodząca z różnego typu naczyń wypalanych w atmosferze utleniającej, w tym w przeważającej ilości garnków. W obrębie obiektu 57 wyróżniono w jednym przypadku naczynie baniaste o płaskim dnie wykonane techniką ślizgowo-taśmową, w pozostałych fragmenty toczone lub obtaczane o krawędziach wylewów górą spłaszczonych, profilowanych, z wrębem lub bez wrębu na pokrywkę. Niektóre z fragmentów miały ślady przepalenia. Na dwóch fragmentach zachowały się ślady polewy barwy zielonej, która upowszechniła się w drugiej połowie XVI wieku. Udział fragmentów naczyń wypalanych w atmosferze redukcyjnej jest dużo mniejszy. Ogranicza się do ośmiu fragmentów dzbanów oraz dwóch fragmentów mis⁶². Poza ceramiką zarejestrowano znikomą ilość zabytków, wybór ogranicza się właściwie do kafli o metryce późnośredniowiecznej.

Najbliższych analogii do ceramiki naczyniowej oraz zachowanych fragmentów kafli z Tworek Skrodzkich można się doszukać w oddalonym o niecałe 5 km w linii prostej Rajgrodzie, w którym charakterystyczne garnki baniaste występowały w XIV–XV wieku. Naczynia siwe, podobnie jak kafle miskowe i płytowe, występują w niewielkiej ilości. Prawdopodobnie nie były wykonywane na miejscu, a znaczne podobieństwo ich cech wskazuje, że pochodzą z grodziska w Rajgrodzie.

Ze względu na duże zróżnicowanie materiału i jedynie dwa zrekonstruowane naczynia można przyjąć, że materiał średniowieczny określa najmłodszą fazę zasiedlenia tego terenu od XIV aż po XVII wiek, a więc do czasów nowożytnych. Należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że ceramika średniowieczna w większości pochodzi z obrębu wykopu 8. Niewielki udział znalezionych tu fragmentów starożytnych może świadczyć o powstaniu w tym

62 W liczbie tej nie uwzględniono fragmentów nieposiadających cech charakterystycznych.

miejsu wsi średniowiecznej, której zarejestrowano niewielki fragment, a nie o kontynuacji zasiedlenia związanego ze stanowiskiem z okresu wpływów rzymskich.

W obiekcie 30:1 (Tabl. XIII) znaleziono pojedynczy, duży fragment kafla z motywem floralnym oraz kilkanaście niecharakterystycznych fragmentów ceramiki, w tym jeden siwak oraz jeden fragment szklwiony. Obiekt ten to prawdopodobnie wkop nowożytny, a jego chronologię można synchronizować z datowaniem obiektu 57.

Analiza kości

Stan opracowań badań z osad jest niedostateczny, o czym już wcześniej wielokrotnie wspomniano, natomiast publikacji z badań szczątków pokonsumpcyjnych z omawianego terenu znanych jest tylko kilka, a opublikowanych jeszcze mniej [A. GRĘZAK, J. PIĄTKOWSKA-MAŁECKA 2009, 156]⁶³. Ze względu na to zdecydowano się poszerzyć bazę źródłową o opis szczątków zwierzęcych z osady w Tworkach Skrodzkich⁶⁴. Z warstw i obiektów odkrytych na stanowisku w Tworkach Skrodzkich pozyskano łącznie 320 fragmentów szczątków kostnych (por. Tab. II) z czego zidentyfikowano 236 fragmentów, co daje aż 73,74%. Większość materiału pochodzi z obiektów datowanych ogólnie na okres wpływów rzymskich, natomiast szczątki kostne w liczbie 12 fragmentów pochodzące z wykopu 8 są prawdopodobnie pozostałościami po użytkowaniu obiektu 57 w czasach późnego średniowiecza. Są to głównie kości małych przeżuwaczy (kozy/owcy – 2 fragmenty kości) oraz w pozostałych przypadkach kości świni (10 fragmentów kości). Z przyczyn znacznej odrębności chronologicznej nie ujęto ich w poniższym zestawieniu.

W opracowaniu materiału osteologicznego uwzględniono procentowe udziały kości ssaków, ryb oraz ptaków, a wśród kości ssaków oceniono udział poszczególnych gatunków zwierząt domowych. Opisano także uchwytne dane dotyczące wieku zwierząt i ich morfologii. Na niektórych fragmentach zachowały się ślady ogryzania, rąbania, cięcia, a w jednym przypadku nawet cięcia oraz prawdopodobnie skórowania.

	Ilość sztuk	udział %
Bydło	124	38,75%
Świnia	57	17,81%
Koza /owca	48	15,01%
Koń	5	1,56%
Ptak	2	0,62%
nieoznaczone	84	26,25%
Razem:	320	100,00%

Tabela II. Zestawienie liczbowe kości zwierzęcych w materiale z Tworek Skrodzkich

63 Poza wymienianymi przez autorki opublikowanymi analizami szczątków kostnych ze stanowisk osadniczych z okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów z Osinek, st. 1 i 2, opublikowano także opracowanie archeozoologiczne kości z Krzywólki [A. LASOTA-MOSKALEWSKA 2017, 298–308].

64 Składam ogromne podziękowania dr Annie Gręzak i jej studentom za identyfikację szczątków kostnych oraz konsultację w zakresie ich opracowania.

W wyniku analizy zauważono, że podobnie jak na innych osadach, w zachowanym materiale właściwie brak szczątków ryb i ptaków. W Tworkach Skrodzkich zachowały się jedynie pojedyncza łuska rybia, łuska raka oraz dwa fragmenty kości ptaków. Może to oznaczać, że ryby i ptaki nie miały istotnego znaczenia w konsumpcji, ale jest to zaskakujące ze względu na położenie większości osad (w tym Tworek Skrodzkich) nad zbiornikami wodnymi. Istnieje prawdopodobieństwo, że w przeciwieństwie do kości ptasich, elementy szkieletu ryb uległy z czasem całkowitemu rozpadowi i stąd ich brak w materiale, bądź, co bardziej prawdopodobne, ości i drobnych kości nie znaleziono podczas prac wykopaliskowych. W dokumentacji nie zachowała się żadna informacja o pobieraniu materiału do przesiewania, zatem niewielkie pozostałości pokonsumpcyjne mogły pozostać niezauważone.

W Tworkach Skrodzkich spośród zachowanego materiału najliczniejsze były kości ssaków z przewagą gatunków udomowionych. Zatem podstawą gospodarki zwierzętami mieszkańców osady mogła być hodowla, a jej uzupełnieniem łowiectwo i rybołówstwo [por. A. GRĘZAK, J. PIĄTKOWSKA-MAŁECKA 2009, 162; A. LASOTA-MOSKALEWSKA, J. PIĄTKOWSKA-MAŁECKA 2000, 151]. W materiale z Tworek Skrodzkich nie znaleziono szczątków dzikich zwierząt. Wśród ssaków domowych dominowało bydło (38,75 %), uzupełnieniem hodowli były dwa gatunki małych przeżuwaczy: koza i owca, których udział wynosił 15,01 %. Ponad połowa szczątków kostnych to kości przeżuwaczy, natomiast kości świń stanowiły 17,81 %. Kości konia wystąpiły w niewielkiej liczbie (1,56 %). Analiza udziału kości młodych zwierząt wykazuje niewielki odsetek zarówno wśród przeżuwaczy, jak i zachowanych fragmentów kości świń. Niewielka ilość i stopień zachowania materiału osteologicznego nie pozwala na ścisłe wnioskowanie o strategii hodowlanej. Być może mieszkańcy osady prowadzili hodowlę ustabilizowaną, w której zwierzęta o wielostronnej użyteczności takie jak przeżuwacze, hodowano długo, oszczędzając młode osobniki przed ubojem na mięso [A. LASOTA-MOSKALEWSKA 2017, 299]. Taką tezę potwierdza skład gatunkowy, który jest uchwytny w Tworkach Skrodzkich – jest dość typowy oraz powszechnie spotykany na osadach z okresu wpływów rzymskich na terenie Polski północno-wschodniej i nie tylko [J. PIĄTKOWSKA-MAŁECKA 2003, 127–138; J. PIĄTKOWSKA-MAŁECKA, A. LASOTA-MOSKALEWSKA, S. SERWATKA 2020, 199–216]. Gospodarka pasterska z dużym udziałem małych przeżuwaczy była bardziej ekonomiczna i nie wymagała dużych i dobrych terenów do wypasu [A. GRĘZAK, J. PIĄTKOWSKA-MAŁECKA 2009, 163].

Analiza obiektów oraz rozplanowanie osady. Typy obiektów

W trakcie sześciu sezonów badań wykopaliskowych na stanowisku I w Tworkach Skrodzkich odkryto 132 obiekty, w trakcie badań ratunkowych w 2007 roku odkryto jeden obiekt. W większości obiekty z Tworek Skrodzkich można wiązać z osadnictwem pradziejowym⁶⁵. 48 obiektów przebadano jedynie w części, gdyż ich pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu.

Trudność w dokładnym określeniu chronologii sprawił brak jakichkolwiek zabytków metalowych w obiektach eksplorowanych w Tworkach Skrodzkich. Biorąc pod uwagę rodzaj i ilość znalezionego w obiektach materiału archeologicznego oraz kształt i charakter

65 Wyjątek stanowi materiał zabytkowy z wykopu 8 (obiekt 57), patrz analiza ceramiki średniowiecznej.

wypełnisk, obiekty z Tworów Skrodzkich podzielono na kilka grup dokonując próby określenia ich pierwotnej funkcji. Jednak w przypadku 49 obiektów ze względu na brak dokumentacji rysunkowej oraz niepełne informacje opisowe określenie ich funkcji nie było możliwe i nie zostały one przypisane do żadnej z grup (dotyczy obiektów 1, 2, 17, 25, 27, 31, 37, 41, 44–46, 51, 53–56, 66, 67, 84–89, 90a, 91a, 92–95, 97, 99, 100–104, 107, 120, 121, 124, 130–133).

Obiekt o charakterze mieszkalnym (?)

Według dokumentacji polowej po oczyszczeniu wykopu 11 zarejestrowano *zarys chałupy* (?) oraz palenisko w jej centralnym punkcie (obiekt 79), w którym znaleziono bryłę żuźla o wadze 1628 g, ale nie zachowały się inne informacje o dokładnej lokalizacji tego zarysu. Nie został on też naniesiony na zachowany w dokumentacji kolorowy rysunek planu wykopu (por. Tabl. II)⁶⁶. Ze względu na ślady palenisk w obrębie wspomnianego zarysu (obiekty 78 i 79), znaczną ilość materiału zabytkowego oraz kształt w planie zbliżony do prostokątnego, można przyjąć, że mógł to być obiekt o charakterze mieszkalnym. Podobne obiekty wystąpiły na stanowisku 2 w Osinkach, obiekty 7, 14b [I. REK 1999, 55, tabl. XI, XV] oraz Wyszemborku, st. 1, obiekty 30 i 39 [W. NOWAKOWSKI 1994, 96–99, ryc. 16, 18]. Wewnątrz budowli, podobnie jak w Tworach Skrodzkich, nie znaleziono śladów ścianek działowych ani obiektów o specjalnym przeznaczeniu. Stąd przypuszczenie, że obiekty te były prawdopodobnie niewielkimi, jednoizbowymi domami mieszkalnymi, zaopatrzonymi w paleniska [W. NOWAKOWSKI 1994, 107].

Jamy zasobowe

Wyróżniającą się grupę wśród obiektów zarejestrowanych w Tworach Skrodzkich stanowią te o dość regularnych kształtach oraz płaskich dnach. Obiekty te były w planie w większości koliste lub owalne o średnicy od 60 do 150 cm⁶⁷, natomiast w profilu najczęściej o kształcie zbliżonym do prostokątnego, o ściankach prostych lub lekko zwężających się w spągu (np. obiekty 5 – Tabl. IV, 6, 7 – Tabl. V, 58 – Tabl. XXVIII, 81, 82 – Tabl. XLII). Miąższość tych obiektów wahała się od 50 do 130 cm⁶⁸. W wypełniskach znajdowała się przeważnie znaczna ilość materiału zabytkowego, w tym głównie fragmenty ceramiki. W obiektach 42, 43 i 43a, 77 i 77a, 81 oraz 90 wyróżniono dwie fazy użytkowania. Do grupy jam zasobowych łącznie zaliczono 42 obiekty, wyróżniając spośród nich dwie podgrupy: obiekty, w których widoczne były różnobarwne warstwy zasypiskowe (obiekty: 5, 13, 34, 40, 42, 43/43a, 48, 49, 58, 61–63, 65b⁶⁹, 77, 81, 82, 90, 91, 96, 98, 105, 109, 112, 125, 127–129) oraz obiekty, w których poza przemieszczanymi warstwami, w spągu lub w spągu

66 W dzienniku polowym z 1985 roku zachował się pogładowy, odręczny rysunek wykopu 11 z naniesionym zarysem „chałupy”, (przerys patrz Tabl. II).

67 Z wyjątkiem obiektu 5, którego szerokość w części odsłoniętej wynosiła ok. 235 cm (pozostała część znalazła się poza zasięgiem wykopu).

68 Z wyjątkiem obiektu 15 o miąższości 40 cm oraz obiektu 106 o miąższości 45 cm.

69 Strop obiektu 65b został zniszczony przez późniejszy obiekt 65a (jama użytkowa), w obiekcie znaleziono skupisko trzech dużych kamieni.

i wzdłuż ścianek zarejestrowano cienką (przeważnie ok. 10 cm) warstwę czarnej ziemi (obiekty: 6, 7, 15, 22, 50, 106, 113, 114, 116, 119, 122, 123).

Obiekty o podobnej formie są dość charakterystyczne i mają wiele analogii na innych stanowiskach osadowych północno-wschodniej Polski. Odkryto je m.in. w Wyszemborku, st. I i IV [W. NOWAKOWSKI 1991, 41–42, ryc. 11; 1994, ryc. 8], Osinkach [J. OKULICZ 1961, 87; A. REK 1998, ryc. 4–5], Osowej [D. JASKANIS, J. JASKANIS 1961, ryc. 6], Kazimierówce [A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1991, 367] i Krzywólce [C. SOBCZAK 2017, 226–227]. Obiekty te były wykorzystywane do magazynowania zboża i określane są mianem jam zasobowych [W. NOWAKOWSKI 1991, 41; P. SZYMAŃSKI 2003, 75]. W niektórych obiektach tego typu znajdowano resztki ziaren zbóż, co zdaje się potwierdzać ich funkcję, niestety w Tworkach Skrodzkich nie znaleziono ziaren zbóż w żadnym z obiektów⁷⁰. Znaczne różnice w wielkości i miąższości jam zasobowych mogą wynikać z różnego przeznaczenia przechowywanego w nich zboża. Mniejsze i płytsze jamy mogły służyć do przechowywania zboża na bieżące potrzeby, a duże i głębokie do magazynowania w celach rolniczych lub do konsumpcji po dłuższym magazynowaniu [I. REK 1999, 52].

Widoczna w wypełniskach i spągach części obiektów z Tworek Skrodzkich cienka warstwa czarnej ziemi jest prawdopodobnie pozostałością po substancji organicznej. Z porównań etnograficznych wynika, że jamy ziemne do przechowywania płodów rolnych były kopane dość licznie w i przy zagrodach. Wykładano je drewnem lub słomą, a po całkowitym wypełnieniu zasypywano piaskiem i korą. Takie spichlerze odnawiano co roku oraz cyklicznie tworzone w nowych miejscach [K. MOSZYŃSKI 1967, 241–242; S. LEW 2003, 124]. Jamy zasobowe po zaprzestaniu ich użytkowania w charakterze spichlerzy mogły być zasypywane, ale częściej miały wtórną funkcję śmietniskowo-zasypiskową [C. SOBCZAK 2017, 227], stąd widoczne w większości wypełnisk obiektów warstwy. Należy jednak wziąć pod uwagę, że warstwy widoczne w wypełniskach mogą być także śladami po kilkakrotnym opróżnianiu i użytkowaniu obiektów stopniowo na coraz wyższym poziomie [J. OKULICZ 1961, 87; J. JASKANIS 1977, 423; P. SZYMAŃSKI 2003, 75].

W przypadku części obiektów nie zachowały się pełne informacje na temat ich kształtów w planie czy profilu. Niemniej jednak ze względu na znaczną ilość znalezisk w tych obiektach przydzielono je do grupy jam zasobowych wnioskując na podstawie rysunków polowych, rodzaju materiału zabytkowego i opisu barw wypełnisk.

Obiekty 40, 40a, 40b, 48 i 49 umiejscowione były w centralnej części wykopu 6. Obiekt 40 na niższym, nieokreślonym w dokumentacji, poziomie dzielił się na obiekty 40a, 40b i 49. Na podstawie dokumentacji opisowej można przypuszczać, że pierwotnie to obiekt 40b pełnił funkcję jamy zasobowej, używanej wtórnie jako jama śmietniskowa (prawdopodobnie jej pozostałości to wyróżnione podczas badań obiekty 40a i 49, o czym może świadczyć znaczna ilość znalezionej w tych obiektach przemieszanego materiału zabytkowego, którego fragmenty znaleziono również w pobliskiej jamie użytkowej – obiekt 39). Obiekt 48 sąsiedował bezpośrednio z obiektem 40, jednak brak możliwości określenia zależności stratygraficznej. Według dokumentacji opisowej w obiekcie 48 wystąpiło *zmasowane skupisko ceramiki*. Zachowane w dokumentacji pogładowe rysunki wykopu z nanieśnionymi obiektami, po nałożeniu na siebie wyraźnie uwidaczniają rozległość obiektów 40,

70 Prawdopodobnie nie przeprowadzono badań w tym kierunku.

40a, 40b, 48 i 49. Kształt obiektów i występujący w nich materiał może wskazywać na ich funkcję gospodarczą (być może niewielka półziemianka?), jednak brak bardziej szczegółowych danych na temat obiektów oraz ich zależności stratygraficznej, nie pozwala na potwierdzenie takich wniosków.

W obiekcie 42 znaleziono bardzo dużą ilość materiału zabytkowego – według dokumentacji opisowej ceramika występowała nierównomiernie w całym wypełniku obiektu, natomiast w spągu zarejestrowano większe fragmenty. Brak danych na temat obiektu uniemożliwia określenie pierwotnej funkcji, wtórnie obiekt mógł być użytkowany jako jama śmietnikowa, szczególnie że podczas analizy materiału wykazano, że część fragmentów ceramiki pochodzi z naczyń, których fragmenty znaleziono również w obiektach 39 i 43. Ze względu na brak informacji na temat umiejscowienia materiału w wypełnikach obiektów należy założyć, że część materiału mogła zostać przemieszczona pomiędzy obiektami w wyniku późniejszej działalności rolniczej prowadzonej na terenie stanowiska.

W pięciu obiektach w zachodniej części stanowiska (obiekty 106 – Tabl. XLVIII, 113 – Tabl. XLIX, 119 – Tabl. L, 125⁷¹, 128 – Tabl. LI) znaleziono duże skupiska częściowo wypalanej polepy. Wypełniska tych obiektów stanowiła szara i czarna przemieszana ziemia, w górnej części obiektu 128 znaleziono węgle drzewne, natomiast w górnej, centralnej części obiektu 113 wyróżniono warstwę *przepałową* z węglami drzewnymi, prawdopodobnie ślad po palenisku. Nie zachowały się informacje na temat kształtów obiektów w planie, natomiast ich długość w stropie waha się od 95 do 150 cm, miąższość od 45 do 85 cm. Według dokumentacji opisowej fragmenty polepy z tych obiektów miały regularne wymiary ok. 15x10 cm, były dość duże, płaskie i równe z jednej strony, z drugiej strony nieobrobione i nie nosiły śladów przepalenia (nie zachowały się w materiale). W obiekcie 127 z kolei, według dokumentacji opisowej znaleziono dużą ilość mocno rozwarstwionej polepy występującej w skupiskach. Istnieje prawdopodobieństwo, że są to pozostałości uszczelnionej gliną konstrukcji drewnianej tym bardziej, że w dokumentacji opisowej dotyczącej obiektu 125 zachowała się informacja o znalezieniu w obrębie obiektu grubego fragmentu glinianego, który według informacji był wyłożeniem jamy (niestety fragment nie zachował się w materiale).

Na osadach m.in. w Osinkach [J. OKULICZ 1961, 88; 1963, 207] i Wyszemborku, st. I [W. NOWAKOWSKI 1994, 108] zarejestrowano ślady wylepiania gliną lub opalania ścianek jam zasobowych, co miało na celu wzmocnienie, oczyszczenie i uszczelnienie konstrukcji [W. NOWAKOWSKI 1991, 41]. Jamy magazynowe wykładane ceramiką naczyniową lub polepą nadawały się do przechowywania zboża bezpośrednio, bez dodatkowego pojemnika [J. OKULICZ 1961, 88]. Również dna jam starano się zabezpieczyć przed wilgocią poprzez wylepianie polepą, układanie wkładki ceramicznej lub warstwy kamieni. Tego typu uszczelnianie zostało uchwycone w obiektach z osad w Osinkach, st. 1a, Wyszemborku, st. I i IV, oraz Osinkach, st. 2 [I. REK 1999, 52]. W Tworkach Skrodzkich, w obiekcie 50, w spągu zarejestrowano ciemną przepaloną ziemię, a na dnie jamy kamień o średnicy 15 cm. Polepa z obiektów 106, 113, 119, 125, 127 i 128 nie nosi śladów przepalenia, nie zachowała się także informacja, w której części wypełnik obiektów była znaleziona⁷² oraz czy stanowiła

71 Brak dokumentacji rysunkowej.

72 W przypadku obiektu 125 wiadomo, że odnaleziono duży fragment, który był wyłożeniem jamy, natomiast pozostałe fragmenty pochodzą z nieznannej części wypełniska.

jednolitą warstwę czy też była przemieszana z pozostałym materiałem. Można zatem przypuszczać, co jest mniej prawdopodobne, że nie jest pozostałością wylepiania ścianek i dostała się do wypełnisk obiektów później, w trakcie zasypywania jam użytych wtórnie jako śmietniskowe. Polepa ta mogła stanowić pozostałość konstrukcji istniejącej pierwotnie nad obiektem, stanowiącej rodzaj zadaszzenia [P. SZYMAŃSKI 2003, 75].

Jednym z najbardziej interesujących obiektów w grupie jam zasobowych jest obiekt 116, w obrębie którego według dokumentacji opisowej zarejestrowano wkop ze śladem po słupie. W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że wzmiankowany ślad po wkopie jest pozostałością wykopu 2, a obiekt 116 to kontynuacja obiektu 13 (rozpoznanego również jako jama zasobowa) eksplorowanego w 1982 roku tj. pierwszym sezonie badań.

Jamy użytkowe

Mniej liczną grupę stanowią obiekty w planie w większości owalne lub koliste, w profilu półkoliste (obiekty 3, 4, 8, 16, 18–21, 23, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 52, 59, 60, 65a⁷³, 80/80a, 82, 108, 110, 111, 117, 118). Wypełniska tych obiektów były zróżnicowane, stanowiły najczęściej przemieszane warstwy niekiedy z różnej wielkości kamieniami, w których nielicznie wystąpił materiał zabytkowy, w tym fragmenty ceramiki, kości, krzemieni oraz drobne bryłki polepy (np. obiekty 16, 18, 19 – Tabl.VIII, 82 – Tabl.XLII). Miąższość obiektów w większości wahała się od 15 do 50 cm, z wyjątkiem obiektu 39 o miąższości ok. 70 cm, w którym według dokumentacji opisowej znaleziono skupisko kamieni określone jako umocnienie po słupie (kamienie tworzyły okrąg i sięgały 40 cm głębokości). Ślady po słupach zarejestrowano także w obrębie obiektów 108a i 116⁷⁴. W północnej części obiektu 117 według dokumentacji opisowej na głębokości do 35 cm od powierzchni wykopu wystąpiła koncentracja kamieni, między którymi znaleziono fragmenty ceramiki starożytnej i zęb zwierzęcy, natomiast w stropie zarejestrowano dwie koncentracje spalenizny – prawdopodobnie ślady po paleniskach.

Ze względu na znaczne zróżnicowanie trudno jest określić pierwotną funkcję tych obiektów. Przyjęto za Cezarym Sobczakiem, że prawdopodobnie były to jamy użytkowe o przeznaczeniu gospodarczym, kopane i użytkowane doraźnie, a po zaprzestaniu użytkowania wypełniane się warstwą kulturową [C. SOBCHAK 2017, 228]. Podobne obiekty zostały wyróżnione na osadzie w Wyszemborku, st. V, gdzie zostały określone jako grupa trzecia [P. SZYMAŃSKI 2003, 76].

Jamy posłupowe

Jamy posłupowe to trzecia pod względem liczebności grupa wyróżniona spośród obiektów odkrytych na osadzie w Tworach Skrodzkich. Zaliczono tu m.in. obiekty 10, 11 oraz 12 (Tabl. VI) zarejestrowane w północnej części stanowiska, w pobliżu linii brzegowej jeziora. Obiekty te układają się w linię wzdłuż kierunku NE-SW. Obiekty te wystąpiły w sąsiedztwie

73 Obiekt 65a prawdopodobnie pełnił funkcję jamy użytkowej, która została wkopana we wcześniej użytkowaną w tym miejscu jamę zasobową (65b – Tabl. XXXIII).

74 Por. uwagi o obiektach 2, 27, 34 i 39 z Krzywólki zamieszczone przy analizie jam posłupowych [por. C. Sobczak 2017]..

rozległego, nieregularnego przebarwienia długości około 260 cm (obiekty 3 i 4 – Tabl. III). Niestety przebarwienie to zostało odsłonięte tylko częściowo, pozostała część znajdowała się na obszarze nieprzebadanym. Nieregularny zarys obiektów 3 i 4 nie pozwala na dokładne określenie ich funkcji i powiązania z obiektami 10, 11, 12. Ze względu na niewielką ilość znalezisk oraz nieznaczną miąższość (ok. 40 cm) obiekty 3 i 4 zostały określone jako jamy użytkowe.

Na stanowisku wyróżniono także trzy obiekty, w obrębie których zarejestrowano ślady po słupach. W obiekcie 39 w stropie zarejestrowano skupisko kamieni, które tworzyły okrag i sięgały 40 cm głębokości. W dokumentacji opisowej określono je jako umocnienie po słupie. Podobne ślady zauważono także w jamie użytkowej 108a oraz w jamie zasobowej 116, której kontynuacją jest obiekt 13 (eksplorowany w pierwszym sezonie badań)⁷⁵. Obecność jam posłupowych w obiektach może świadczyć o istnieniu niewielkich budowli naziemnych o konstrukcji słupowej [C. SOB CZAK 2017, 226]. Obiekt 39 znajdował się w sąsiedztwie rozległego przebarwienia, które mogło stanowić pozostałość po niewielkiej budowli⁷⁶. Tak małe obiekty nie mogły pełnić funkcji mieszkalnej, ale być może miały przeznaczenie gospodarcze, mogą to być ślady po niewielkich półziemiankach lub szałasach [P. SZYMAŃSKI 2003, 76]. Podobne obiekty wystąpiły również na innych stanowiskach np. w Wyszemborku, st. I – obiekty 26 i 27 [W. NOWAKOWSKI 1994, 107], Wyszemborku, st. V, obiekt 8 [P. SZYMAŃSKI 2003, tabl. 5], oraz w Krzywółce, obiekty 2, 27, 34, 39 i 40 [C. SOB CZAK 2017, 224–225], jednak obiekty zarejestrowane w Tworkach Skrodzkich są mniejsze w zarysach. Być może są to ślady po prostych zadaszeniach nad jamami służącymi do przechowywania zapasów [por. C. SOB CZAK 2017, 225].

W części wschodniej stanowiska, w wykopie 10, zarejestrowano szereg sąsiadujących ze sobą obiektów (68–75⁷⁷) położonych w układzie liniowym układającym się w kształt litery T⁷⁸. Obiekty są owalne lub koliste w planie, w profilu w przybliżeniu półkoliste. Ich wymiary wahają się od 20 do 50 cm, miąższość około 15–20 cm⁷⁹. Wypełniska stanowiła szara przemieszana ziemia. Materiał zabytkowy nie występował lub ograniczał się do niewielkiej ilości ceramiki czy małych bryłek polepy. Podobną charakterystykę miał również obiekt 76, który znajdował się w nieznannej części wykopu⁸⁰. W dzienniku polowym zachowała się informacja, że mogą to być ślady po słupach. Niestety ich przeznaczenie jest niejasne. Na podstawie dostępnych danych nie ma możliwości określenia funkcji tych obiektów, można założyć, że są to naturalne przebarwienia, choć zważywszy na ich ilość oraz układ, jest to mało prawdopodobne.

75 Patrz uwagi na temat obiektów 13 i 116 w opisie jam zasobowych.

76 Patrz uwagi na temat obiektów 40, 40a, 40b, 48 i 49 w opisie jam zasobowych.

77 Do obiektów opisanych w tej grupie prawdopodobnie należy również obiekt 76, Niestety nie zachowała się informacja o miejscu położenia tego obiektu w wykopie 10 (przybliżone położenie obiektu przerysowane z dokumentacji polowej patrz Tabl. II).

78 Z wyjątkiem obiektu 74, którego wypełnisko stanowił jasnoszary piasek zbliżony do calca.

79 Z wyjątkiem obiektu 74, którego miąższość wynosiła 5 cm, oraz obiektu 75, którego miąższość wynosiła 30 cm.

80 Przybliżona lokalizacja obiektu 76 zachowała się na odręcznym rysunku i została umieszczona w zarysie na planie wykopu – Tabl. II.

Do omawianej grupy należy także zaliczyć obiekty, którym nie nadano numerów, ale określono je w dokumentacji opisowej jako ślady po słupach. W NE części wykopu 8 zarejestrowano cztery zaciemnienia w układzie liniowym (Tabl. I), w dwóch znaleziono ślady drewna. Przy N krawędzi wykopu 8 zarejestrowano obiekt, który prawdopodobnie również był jamą posłupową. Zważywszy jednak na fakt, że w całym wykopie 8 znajdowała się niemal wyłącznie ceramika średniowieczna można przypuszczać, że obiekty te były równoczesowe z nią.

Paleniska

Na stanowisku odkryto 9 obiektów, które prawdopodobnie są śladami po paleniskach (9, 14, 26(?), 47, 64, 78, 79, 83, 98, 126). Paleniska wyróżnione w Tworach Skrodzkich różnią się znacznie rozmiarami (od 40–45 cm do 110–130 cm, miąższość od 8 do 50 cm). Ich wspólną cechą jest natomiast owalny lub kolisty kształt w planie, półkolisty w profilu (np. obiekty 14 – Tabl.VII, 126 – Tabl.LI). Wypełniska stanowiła ciemna, przepalona ziemia, często ze śladami węgla drzewnych, czasem opisywana w dokumentacji jako *warstwa przepałowa*. W obiekcie 64 w wypełnisku znaleziono fragment naczynia kuchennego. W środkowej i górnej części obiektu 78 znaleziono kilka dość dużych kamieni oraz fragmenty naczyń typu Muntowo (grupa II.1.C), z kolei na powierzchni obiektu 79 znajdowało się kilka dość dużych kamieni. W warstwie czarnej przepalanej ziemi znaleziono dużą bryłę żużla o wadze 1628 g. Materiał zabytkowy z palenisk nie nosił śladów przepalenia. Według dokumentacji opisowej paleniska wyróżniono także w stropach obiektów 77, 109, 113, 117, 133 oraz w obiekcie 98 na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu. Według informacji z torebki z materiałem w wykopie 8 odkryto bliżej nieokreślone palenisko, w którym na głębokości 51–70 cm zalegał materiał zabytkowy⁸¹.

Pozostałe obiekty

Według informacji zawartych w dokumentacji polowej, niektóre obiekty w Tworach Skrodzkich uznano podczas badań za jamy lub wkopy współczesne, na co wskazywał przede wszystkim charakter wypełniska. Są to obiekty 57 i 105, przy czym w obiekcie 57 wystąpiła niemal wyłącznie ceramika nowożytna⁸², natomiast według dokumentacji opisowej w górnej części obiektu 105 znaleziono *monetę srebrną Króla Aleksandra bitą w latach 1601–1605 oraz fragmenty przemieszanej ceramiki starożytnej z nowożytną* (zabytki nie zachowały się). Nowożytnym wkopem jest także obiekt 30, w wypełnisku którego znaleziono fragment kafla średniowiecznego oraz niecharakterystyczne fragmenty ceramiki.

Rozplanowanie i funkcja osady

Badania w Tworach Skrodzkich przeprowadzono metodą sondażową. Na dużej powierzchni stanowiska założono 15 niewielkich wykopów, rozrzuconych w znacznym oddaleniu od siebie na obszarze ok. 617,5 m². Co ciekawe, większość zachowanych fragmentów

81 Materiał zabytkowy nie zachował się. Brak innych danych na temat obiektu.

82 Patrz rozdział dot. analizy materiału średniowiecznego.

naczyń pozyskano z wykopów założonych w zachodniej części stanowiska. Analiza obiektów jest utrudniona ze względu na brak możliwości precyzyjnego datowania zawartych w nich materiałów. Duże rozmiary osiedla oraz liczne obiekty wskazują na stosunkowo długie funkcjonowanie osady, jednak na stanowisku I w Tworach Skrodzkich nie zarejestrowano materiału zabytkowego, który mógłby nieco więcej powiedzieć o gospodarce prowadzonej przez mieszkańców. Analiza materiału osteologicznego dostarczyła ciekawych informacji na temat upodobań konsumpcyjnych mieszkańców. Pomimo położenia stanowiska tuż nad brzegiem jeziora w Tworach Skrodzkich zachowały się jedynie pojedyncza łuska rybia, łuska z ogona raka oraz dwa fragmenty kości ptaków. Skład gatunkowy z przewagą ssaków domowych, który jest uchwytny w Tworach Skrodzkich może być potwierdzeniem prowadzenia gospodarki pasterskiej z dużym udziałem przeżuwaczy.

Według opisu badaczy wykop 6 założono w centralnym punkcie osady. Analiza obiektów wykazała rozległe przebarwienie w wykopie 6 obejmujące obiekty 40/40a/40b, 48 oraz 49. W ich obrębie wystąpiły duże skupiska ceramiki, w tym również kamień żarnowy, który nie zachował się. Obiekty zostały zaklasyfikowane jako jamy zasobowe z wtórną funkcją śmietniskową. Stropy obiektów prawdopodobnie zostały zniszczone przez działalność rolniczą prowadzoną na stanowisku, ponieważ w obiektach wystąpiły fragmenty naczyń, których części znaleziono również w obiektach 39 i 42. W wyniku analizy przeprowadzonej na podstawie dostępnych materiałów nie ma podstaw, które pozwalałyby z całą pewnością wskazać istnienie centralnego punktu osady.

W zrekonstruowanym podczas analizy planie stanowiska nieuchwytnie są pozostałości budowli. Jednak według dokumentacji polowej po oczyszczeniu wykopu 11 zarejestrowano zarys chałupy oraz palenisko w jej centralnym punkcie (obiekt 79). Nie zachowały się inne informacje o dokładnej lokalizacji obiektu, nie został on też naniesiony na zachowany w dokumentacji kolorowy rysunek planu wykopu⁸³. Przyjęto, że mógł to być obiekt o charakterze mieszkalnym, szczególnie ze względu na ślady palenisk w obrębie wspomnianego zarysu (obiekty 79 i 77)⁸⁴. W obrębie zarysu „chałupy” z Tworach Skrodzkich nie znaleziono śladów jam postupowych, bądź (co mniej prawdopodobne) informacja o ich znalezieniu nie zachowała się w dokumentacji. Brak śladów po słupach może świadczyć o istnieniu w tym miejscu budowli o konstrukcji zrębowej, analogicznie jak w przypadku obiektu 14b ze stanowiska 2 w Osinkach [I. REK 1999, 55]. Jeśli przyjąć, że zarys zarejestrowany w wykopie 11 faktycznie jest reliktem budynku mieszkalnego, to mogłoby potwierdzać tezę, że budynki o charakterze mieszkalnym mogły znajdować się w zachodniej, nieprzebadanej do tej pory części stanowiska. Zarówno w Wyszemborku, st. I, jak i Osinkach, st. 1 i 2, największe jamy do przechowywania zboża zlokalizowane były w pewnej odległości od budowli mieszkalnych, co miało znaczenie dla bezpieczeństwa zbioru [W. NOWAKOWSKI 1994, 108; A. REK 1998, 203; I. REK 1999, 56]. Na osadzie w Wyszemborku, st. I, te największe i najlepiej zachowane jamy miały starannie wykonane ściany wylepione gliną lub były obłożone kamieniami [por. W. NOWAKOWSKI 1994, 108]. W przypadku Tworach Skrodzkich jamy takie zarejestrowano w wykopach 14 i 15 zlokalizowanych w pobliżu zarysu chałupy z wykopu 11 (Tabl. II).

83 W dzienniku polowym z 1985 roku zachował się poglądowy, odręczny rysunek wykopu 11 z naniesionym zarysem „chałupy”, por. Tabl. II.

84 Por. opis obiektów.

Według sprawozdania konserwatorskiego *badania w wykopach 14 i 15 miały na celu uchwycenie części produkcyjnej osady*, co zakończyło się weryfikacją negatywną. Warto w tym miejscu wspomnieć, że w obu wykopach, w jamach zasobowych znaleziono dużą ilość polepy o regularnych wymiarach 15x10 cm. Według dokumentacji opisowej fragmenty były płaskie i równe z jednej strony, z drugiej strony nieobrobione, bez śladów przepalenia⁸⁵.

Jakkolwiek rozplanowanie i funkcja osady wciąż pozostają nieuchwytnie, można przyjąć, że przebadana część osady wiąże się z codzienną działalnością jej mieszkańców. W wielu obiektach oraz w warstwie ornej znaleziono szczątki zwierzęce, w niektórych przypadkach ze śladami ogryzania, rąbania, cięcia, a w jednym przypadku nawet cięcia i prawdopodobnie skórowania. Na stanowisku znaleziono fragmenty kamieni żarnowych (nie zachowały się), fragment ciężarka tkackiego, duży fragment ciężarka do sieci (nie zachował się) oraz fragment przęślika. Wśród kości pokonsumpcyjnych w obrębie osady znaleziono także żuchwy dwóch dorosłych psów. Nie nosiły śladów obróbki można zatem założyć, że podobnie jak dziś, pies był towarzyszem mieszkańców osady. Potwierdzeniem mogą być fragmenty kości z obiektów 77/77a i 79, które noszą ślady ogryzania przez psa (obiekty te znajdowały się w wykopie 11 – wewnątrz zarysu „chałupy”⁸⁶).

Chronologia i przynależność kulturowa osady

Na podstawie analizy materiału wydzielono dwie fazy zasiedlenia osady w Tworkach Skrodzkich. Pierwsza datowana jest na okres wpływów rzymskich, druga wiąże się z okresem późnego średniowiecza i sięga po czasy nowożytnie. Brak materiału, który potwierdzałby ciągłość osadniczą może oznaczać, że w okresie średniowiecza mamy do czynienia z wtórnym zasiedleniem tego miejsca⁸⁷.

W obiekcie 59 znaleziono cztery fragmenty ceramiki, które można wiązać z wczesną epoką żelaza (obiekt 59:1–4), jednak ich datowanie jest niepewne i naczynia te mogą pochodzić również z okresu wpływów rzymskich⁸⁸. Zatem uznano, że nie ma przesłanek do wydzielenia na tej podstawie fazy zasiedlenia osady we wczesnej epoce żelaza.

Pierwsza faza zasiedlenia – okres wpływów rzymskich

Zasiedlenie osady w Tworkach Skrodzkich w okresie wpływów rzymskich nie ulega wątpliwości. Na Pojezierzu Ełckim w okresie wczesnorzymskim osadnictwo było ściśle związane z kulturą bogaczewską [P. IWANICKI 2007, 159]. W tym czasie nastąpiło zwiększenie liczby stanowisk i ekspansja tej kultury na tereny wschodnie, w tym Pojezierze Ełckie [P. SZYMAŃSKI 2000, 110], wtedy też powstały cmentarzyska w Podliszewie, Necie, Judzikach i Bargłowie Dwornym, a zatem prawdopodobnie także osady leżące w ich pobliżu, np. Bargłów Dworny, st. 2 [M. KACZYŃSKI 1998, 176], Netta, st. V [M. KACZYŃSKI 1976b, 481–482].

85 Patrz uwagi na temat obiektów 106, 113, 119, 125, 128 w opisie jam zasobowych.

86 Por. uwagi na temat zarysu obiektu mieszkalnego w rozdziale poświęconym analizie obiektów.

87 Należy jednak wziąć pod uwagę fakt niewielkiego stopnia przebadania terenu, jedynie dalsze badania mogą potwierdzić lub zaprzeczyć ciągłości osadnictwa.

88 Por. rozdział dotyczący analizy materiału starożytnego w niniejszej pracy.

W fazie B_2/C_1 nastąpiły istotne zmiany w strukturach osadniczych północno-wschodniej części kultury bogaczewskiej [M. ENGEL, P. IWANICKI, A. RZESZOTARSKA-NOWAKIEWICZ 2006, 4–25]. Powstały wówczas nowe skupiska osadnicze, które następnie dały początek kulturze sudowskiej i wydzielonym w jej obrębie grupom gołdapskiej, suwalskiej i augustowskiej [M. KACZYŃSKI 1981, 263–266; P. IWANICKI 2004a, 8–9]. W Tworzech Skrodzkich najbardziej czytelna jest faza B_2/C_1 , z której pochodzi większość materiału zabytkowego, dlatego to właśnie z tym okresem można wiązać powstanie osady.

Najwcześniejszy etap rozwoju ceramiki z Tworzech Skrodzkich jest reprezentowany przez naczynia o cechach wczesnorzymskich, związane z tradycją garncarską kultury bogaczewskiej. Dotyczy to form garnkowatych z wyodrębnioną krótką szyjką (grupa I.1), egzemplarze nawiązujących do typu Wyszembork (grupa II.1.A) oraz dwóch fragmentów ceramiki z zachowanymi uchami wielootworowymi. Ze względu na to, że omawiane formy występują z naczyniami typowymi dla okresu późnorzymskiego (m.in. typu Muntowo – grupy II.1.C, typu Cierzpięty – grupy II.2.A czy misowatymi grup I.2.B i II.2.B), można przyjąć, że na osadzie w Tworzech Skrodzkich pojawiają się nie wcześniej niż w fazie B_2/C_1 . Tylko w jednym przypadku naczynie typu Wyszembork znaleziono bez kontekstu, *na N od obiektu* (obiekt 92:1 – Tabl. XLV).

Od fazy B_2/C_1 po schyłek okresu późnorzymskiego w Tworzech Skrodzkich występują cienkościenne naczynia misowate grupy I.2.A oraz kubki grupy I.4. W tym czasie prawdopodobnie pojawiają się także formy nawiązujące do typu Niedrzwica (grupa II.1.B), które zostały wydzielone przez Piotra Iwanickiego [2019, 193–195] i uznane za pośrednie pomiędzy typami Wyszembork i Muntowo, wstępnie wydatowane od fazy B_2 [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 48]. W Tworzech Skrodzkich wyróżniono jedynie cztery fragmenty naczyń nawiązujących do typu Niedrzwica, a ze względu na to, że wystąpiły wraz z późnorzymskimi naczyniami typu Muntowo (grupy II.1.C) oraz Cierzpięty (grupy II.2.A), podobnie jak na pobliskiej osadzie w Bargłowie Dwornym wydatowano je od fazy B_2/C_1 .

Na początku młodszego okresu rzymskiego na terenie osady w Tworzech Skrodzkich nastąpiła pewna zmiana stylu naczyń grupy I.1, przejawiająca się inną wysokością szyjek⁸⁹, co jednak jest typowe dla kultury bogaczewskiej [por. P. SZYMAŃSKI 2000, 129]. W tym czasie pojawiły się także inne naczynia silnie związane z kulturą bogaczewską, posiadające cechy typowe dla fazy C [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 55]. Są to przede wszystkim występujące licznie formy z zaszczypywanym załomem brzuśca, nawiązujące do typu Muntowo (grupa II.1.C) i jednodzielnne naczynia misowate grupy I.2.B, a także mniej liczne wazy typu III (grupa I.3), jednodzielnne formy workowate typu Cierzpięty (grupa II.2.A) oraz naczynia misowate grupy II.2.B.

W fazie C_1 w południowej części Pojezierza Ełckiego nastąpiło osłabienie kontaktów z zachodnią częścią kultury bogaczewskiej [M. ENGEL, P. IWANICKI, A. RZESZOTARSKA-NOWAKIEWICZ 2006, 25]. W tym czasie na terenie Suwalszczyzny rozwija się kultura sudowska. W ciągu młodszych faz późnego okresu rzymskiego w przypadku naczyń z osad Suwalszczyzny zauważalna jest tendencja do ostrzejszego profilowania brzuśców, pojawiają się ostroprofilowane misy czy czarki zdobione całymi polami zaszczypywanej

89 Szyjki naczyń są zdecydowanie wyższe niż w okresie wczesnorzymskim por. rozdział dotyczący analizy materiału starożytnego w niniejszej pracy.

powierzchni. Tego typu tendencje zauważone zostały na osadach w Osowej [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 56] i Krzywólce [C. SOBCHAK 2017, 230]. Co ciekawe jest to w zasadzie nieuchwytnie w materiale z Tworek Skrodzkich. W ciągu całego okresu pierwszej fazy użytkowania wystąpiło zaledwie jedno naczynie, które mogłyby świadczyć o powiązaniach mieszkańców osady z przedstawicielami kultury sudowskiej. Jest to naczynie o wyraźnie profilowanym dwustożkowatym brzuścu (obiekt 98:5 – Tabl. XLVII) z bogatym zdobieniem palcami całych pól powierzchni. Nawiązuje ono do form suwalskich z okresu wędrówek ludów, co mogłoby wskazywać na przynależność do kultury sudowskiej. Zastanawiający jest jednak fakt, że omawiane naczynie znaleziono niemal w całości, podczas gdy cały pozostały materiał pochodzący z Tworek Skrodzkich zachował się we fragmentach. Brak jakichkolwiek danych na temat lokalizacji obiektu, z którego pochodzi oraz brak dokumentacji opisowej i rysunkowej dodatkowo utrudnia interpretację⁹⁰. Istnieje prawdopodobieństwo, że naczynie znalazło się w obrębie obiektu wtórnie np. w wyniku późniejszego wkopu. Mogło także dostać się do obiektu przypadkowo. Według informacji na torebce z materiałem, w tym samym obiekcie na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu wyróżniono warstwę spalenizny – palenisko, w której między innymi znalazł się toporek kamienny (prawdopodobnie neolityczny, obiekt 98:15). Zatem naczynie mogło również znajdować się we wspomnianym palenisku. W obrębie tego samego obiektu (98 – Tabl. XLVII) wystąpiły dwa fragmenty ceramiki, które mogłyby być datowane zarówno na okres późnorzymski, jak i wędrówek ludów (obiekt 98 – Tabl. XLVII:2,3). Tak znaczne przemieszanie materiałów pochodzących z różnych okresów oraz wystąpienie tylko jednego, zachowanego niemal w całości naczynia o cechach charakterystycznych dla okresu wędrówek ludów nie daje podstaw do stwierdzenia, że osada była zasiedlona w tym czasie. Oczywiście nie można wykluczyć, że osadnictwo było skupione w innej, nieprzebadanej części stanowiska. Mogło ono też być w okresie wędrówek ludów użytkowane jedynie czasowo, np. w trakcie polowań, połowów czy też wypasu zwierząt hodowlanych.

Podsumowując należy uznać, że ceramika z Tworek Skrodzkich, która stanowiła podstawę analizy, jest dość jednolita pod względem morfologicznym oraz stylistycznym i w zasadzie nie odbiega od klasycznych form wydzielonych dla kultury bogaczewskiej. Wśród naczyń ceramiki „stołowej” oraz „kuchennej” wszystkich wyróżnionych grup występują naczynia charakterystyczne dla okresu rzymskiego, datowane w większości od fazy B₂/C₁ po schyłek późnego okresu wpływów rzymskich. Charakterystyka zdobień zarejestrowanych na fragmentach naczyń z Tworek Skrodzkich stanowi pełen zakres dobrze rozpoznanych ornamentów typowych dla naczyń kultury bogaczewskiej występujących także na pobliskich osadach w Rajgrodzie i Bargłowie Dwornym. W 2022 roku w odległości ok. 27 km od stanowiska w Tworkach Skrodzkich odkryto osadę w Śniepiu datowaną na młodszy okres wpływów rzymskich [D. AFFELSKI, K. DANEK 2022, 53], gdzie pośród naczyń charakterystycznych dla kultury bogaczewskiej również wystąpiło tylko jedno naczynie zdobione całymi polami zaszczypywań (z grupy II.1.D). Wydaje się zatem, że osada w Tworkach Skrodzkich została założona przez ludność kultury bogaczewskiej i funkcjonowała przez cały późny okres wpływów rzymskich.

90 Informacje na temat obiektu pozyskano z zapisów zachowanych na torebce z materiałem.

Druga faza zasiedlenia – okres późnego średniowiecza

Druga faza zasiedlenia osady została wydzielona na podstawie materiału nowożytnego pochodzącego głównie z obrębu wykopu 8, w którym poza kilkoma fragmentami ceramiki starożytnej wystąpił późnośredniowieczny materiał zabytkowy, w tym fragmenty ceramiki oraz kafli miskowych i płytowych (np. obiekt 57). Z drugą fazą zasiedlenia należy także wiązać obiekt 30 (Tabl. XIII), który prawdopodobnie jest śladem po wkopie z okresu późnego średniowiecza. Najmłodszą fazę zasiedlenia na omawianym terenie można zamknąć w ramach od XIV aż po XVII wiek, a więc do czasów nowożytnych. Osada w Tworkach Skrodzkich była prawdopodobnie związana z istniejącym nieopodal grodziskiem w Rajgrodzie.

Podsumowanie

Problem przynależności kulturowej południowej części ziem bałtyjskich od wielu lat budzi kontrowersje [por. m.in. M. KACZYŃSKI 1976a; A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1994; P. IWANICKI 2004a; M. ENGEL, P. IWANICKI, A. RZESZOTARSKA-NOWAKIEWICZ 2006]. Położenie osady w Tworkach Skrodzkich na pograniczu z terenem Mazur łączonych z kulturą bogaczewską oraz Suwalszczyzny łączonej z kulturą sudowską powoduje, że obszar zaliczany czasami do skupienia augustowskiego jest niejednoznaczny.

Większość materiału pozyskanego podczas badań wykazuje cechy typowe dla naczyń kultury bogaczewskiej, co potwierdza, że osada była stanowiskiem jej wschodniej strefy. Ceramika z Tworek Skrodzkich wykazuje cechy bogaczewskie również w późnym okresie wpływów rzymskich, w momencie krystalizowania się kultury sudowskiej. Jednak geneza tych zmian przy coraz silniejszych wpływach kultury sudowskiej nie jest uchwytana w podanym analizie materiale. Wszystkie formy występujące w Tworkach Skrodzkich należą do charakterystycznych klasycznych form kultury bogaczewskiej, poza jednym naczyniem (obekt 98:5 – Tabl. XLVII), które mogłoby być związane z okresem wędrówek ludów. Niewykluczone jednak, że jest to naczynie pochodzące z młodszego okresu wpływów rzymskich [por. A. BUCHOLC, w druku], co potwierdza analogiczna sytuacja zarejestrowana na osadzie w Śniepiu, gdzie pośród naczyń charakterystycznych dla kultury bogaczewskiej również wystąpiło tylko jedno naczynie zdobione całymi polami zaszczypywań [D. AFFELSKI, K. DANEK 2022, 53].

W przypadku osady w Tworkach Skrodzkich analiza porównawcza jest utrudniona ze względu na brak dokumentacji opisowej i rysunkowej, a także dokładnej lokalizacji obiektu, z którego pochodzi omawiane naczynie, dlatego w tym przypadku, każda hipoteza jest możliwa [por. A. BUCHOLC, w druku]. Przy niewielkiej ilości opracowań z poszczególnych regionów, w tym osad z mało poznanego skupiska augustowskiego, na podstawie dwóch stanowisk nie sposób wskazać kierunków wzajemnych oddziaływań różnych grup kulturowych.

Stanowisko w Tworkach Skrodzkich zostało przebadane w niewielkim stopniu, zatem bez dalszych badań nie można wykluczyć ciągłości osadnictwa od czasów rzymskich do średniowiecza. Wydzielenie jednego naczynia, które może być datowane na okres wędrówek ludów nie daje podstaw do określenia, czy osada była wówczas zasiedlona.

W dotychczasowej literaturze uważano, że Pojezierze Ełckie we wczesnym okresie wpływów rzymskich terytorialnie przynależało do kultury bogaczewskiej, natomiast od późnego okresu wpływów rzymskich łączone jest czasami z grupą augustowską kultury

sudowskiej [por. M. KACZYŃSKI 1976a; A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1998]. Stanowisko w Tworkach Skrodzkich znajduje się na pograniczu obu kultur. Na podstawie analizy dostępnego materiału można stwierdzić, że późnorzymska osada w Tworkach Skrodzkich była związana z kulturą bogaczewską, bez możliwości wykazania wpływów kultury sudowskiej.

Natomiast co do stosunkowo nielicznego materiału średniowiecznego można przyjąć, że materiał ten określa najmłodszą fazę zasiedlenia terenu od XIV aż po XVII wiek, a więc do czasów nowożytnych. Sprawozdanie z badań ratowniczych przeprowadzonych w 2007 roku zakłada ciągłość osadniczą ze względu na pozyskanie ceramiki pochodzącej z okresu od wpływów rzymskich do późnego średniowiecza [R. MASKOWICZ-SIKOROWSKA 2010]. Nie bez znaczenia jest jednak fakt, że ceramika średniowieczna w większości pochodzi z obrębu tylko jednego wykopu, a niewielki udział znalezionych w nim fragmentów starożytnych może świadczyć o powstaniu w tym miejscu wsi średniowiecznej, a nie o kontynuacji zasiedlenia.

W Tworkach Skrodzkich nie znaleziono dobrze datowanych zabytków metalowych, a obserwacje dotyczące ceramiki są poczynione na stosunkowo nielicznym, fragmentarycznie zachowanym materiale w zasadzie niedającym próbki statystycznej, która pozwoliłaby rozwiązać problem przynależności kulturowej stanowisk z Pojezierza Ełckiego. Wymaga to zdecydowanie większej bazy źródłowej, publikacji materiałów z już przebadanych osad i wielu dalszych badań. Niemniej jednak rekonstrukcja, opracowanie i publikacja materiału z osady w Tworkach Skrodzkich, po trzech dekadach od zakończenia badań, z pewnością przyczyni się do postępu w tej dziedzinie, stanowi bowiem ważny punkt na mapie stanowisk osadniczych.

Bibliografia

Akty prawne:

- 2012 *Rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie wykazu urzędowych nazw miejscowości i ich części*, Dz.U. z 2013 r., poz. 200.

Literatura:

AFFELSKI J., DANEK K.

- 2022 *Pozostałości osady z młodszego okresu wpływów rzymskich w miejscowości Śniepie, gm. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie*, „Raport Archeologiczny” 17, 29–71.

ANTONIEWICZ J.

- 1977 *Wyniki badań na osadzie (stanowisko 1) z okresu wpływów rzymskich w Wyszemborku, woj. olsztyńskie*, WA XLII/2, 213–225.

BITNER-WRÓBLEWSKA A.

- 1991 *Zachodniobałtyjska osada w Kazimierówce gm. Jeleniewo, woj. Suwalskie*, RB XVII, 365–372.
1994 *Z badań nad ceramiką zachodniobałtyjską w okresie wędrówek ludów. Problem tzw. kultury sudowskiej*, Barbaricum 3, Warszawa, 219–241.
1998 *Suwalszczyzna w okresie wędrówek ludów*, [w:] *Ceramika zachodniobałtyjska I...*, 305–311.
2007 *Netta. A Balt Cemetery in Northeastern Poland*, MAB XII, Warszawa.

BITNER-WRÓBLEWSKA A., IWANICKI P.

- 2002 *Cmentarzysko w Podliszewie, woj. podlaskie. Między kulturą bogaczewską, a sudowską*, [w:] J. ANDRZEJOWSKI, R. PROCHOWICZ, A. ŻÓRAWSKA (red.), *Varia Barbarica. Zenoni Woźniak ab amicis dicata*, MAB, Series Gemina I, Warszawa-Lublin, 105–183.

BRZozowski J., SIEMASZKO J.

- 1990 *Karta Ewidencji Stanowiska Archeologicznego dla obszaru 25–81 z dnia 27.03.1990, Tworki Skrodzkie, stanowisko 1, Archiwum NID w Warszawie.*

BRZozowski J., SZYMAŃSKI P.

- 1999 *Nowe zabytki z cmentarzyska z okresu wpływów rzymskich w miejscowości Dręstwo, st. I, gm. Bargłów Kościelny, pow. Augustów, „Światowit” I (XLII)/B, 26–32.*

BUCHOLC A.

- 2021 *Interesujące materiały z osady bałtyjskiej w Tworkach Skrodzkich oraz z Wyspy Sacin, SAS III, 279–300.*

w druku *Tworki Skrodzkie. Określenie przynależności kulturowej osady na podstawie analizy ceramiki, Materiały z Konferencji 50 lat minęło. Co dalej z kulturą sudowską, Sem Bałt VI, Warszawa.*

DĄBROWSKA M.

- 1987 *Kafle i piece do końca XVIII wieku, Studia i materiały z historii kultury materialnej LVIII, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź, 88–203.*

ENGEL M., IWANICKI P., RZESZOTARSKA-NOWAKIEWICZ A.

- 2006 *Sudovia in qua Sudovitae. Nowa hipoteza na temat genezy kultury sudowskiej, „Światowit” VI (XLVII)/B, 23–33.*

FEDORCZYK M.

- 1998 *Materiał ceramiczny z osady na „Ptasiej Wyspie”, st. II, gm. Mrągowo, woj. olsztyńskie, [w:] Ceramika zachodniobałtyjska I..., 139–148.*

GODŁOWSKI K.

- 1977 *Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku, MSIW IV, 7–237.*

GRĘZAK A., PIĄTKOWSKA-MAŁECKA J.

- 2009 *Stan badań nad zwierzęcymi szczątkami kośćnymi ze stanowisk badanych przez Kompleksową Ekspedycję Jaćwieską, [w:] Bałtowie i ich sąsiedzi..., 155–168.*

HERMAN R.

- 2009 *Ślady wyrobów tekstylnych z Tarławek, pow. Węgorzewo. [w:] Ceramika bałtyjska..., 13–34.*

IWANICKI P.

- 2001 *Materiały z okresu rzymskiego ze stanowiska I w Woźnej Wsi, gmina Rajgród, województwo podlaskie, [w:] Officina Archaeologica Optima..., 89–93.*
2004a *The lake Rajgród micro-region – an outlying area of Bogaczewo culture settlement, AL V, 5–15.*
2004b *„Bogaczewskie” czy „sudowskie”. Uwagi o genezie kubków typu Szwajcaria, [w:] Ceramika zachodniobałtyjska II..., 19–35.*
2007 *Wschodnia strefa kultury bogaczewskiej w świetle materiałów archeologicznych. Zarys problematyki, [w:] Kultura bogaczewska..., 139–166.*
2019 *Wielofazowe stanowisko w Niedrzwicy, pow. Gołdap. Wybrane aspekty kulturowe, SAS II, 191–211.*

JADACZYKOWA I.

- 1981 *Budownictwo mieszkalne ludności kultury przeworskiej na obszarze Polski, Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Seria Archeologiczna 28, Łódź, 109–249.*

JASKANIS D.

- 2001 *Grodzisko w Rajgrodzie w świetle źródeł archeologicznych. Wyniki konserwatorskich badań zabezpieczających z 1996 r., „Biuletyn konserwatorski województwa podlaskiego” 7, 75–157.*

JASKANIS D., JASKANIS J.

- 1961 *Sprawozdanie z badań w 1957 r. na stanowisku kurhanowym w miejscowości Osowa pow. Suwałki, WA XXVII/1, 27–47.*

JASKANIS D., SZYMAŃSKI P.

- 2020 *Osowa. Osada z okresu wpływów rzymskich nad Czarną Hańczę, Białystok – Warszawa.*

JASKANIS J.

- 1977 *Cmentarzyska kultury zachodniobałtyjskiej z okresu rzymskiego. Materiały do badań nad obrzędkiem pogrzebowym, MSiW IV, 239–350.*
2013 *Szwajcaria. Cmentarzysko bałtyjskie kultury sudowskiej w północno-wschodniej Polsce, Warszawa.*

JEDLIŃSKI W.

- 1983 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w miejscowości Tworki Skrodzkie w roku 1983, Archiwum WUOZ w Białymstoku- Delegatura w Łomży.*
1984 *Dziennik badań Tworki Skrodzkie, gm. Rajgród, woj. łomżyńskie, stanowisko I, wrzesień 1984, Archiwum WUOZ w Białymstoku- Delegatura w Łomży.*

KACZYŃSKI M.

- 1961 *Cmentarzysko kurhanowe z V-VI wieku w miejscowości Bilwinowo, pow. Suwałki, RB II, 199–276.*
1966 *Cmentarzysko z V-VI w. we wsi Wołownia, pow. Suwałki, RB VI, 167–205.*
1976a *Problem zróżnicowania wewnętrznego ‘kultury sudowskiej’ w późnym podokresie wpływów rzymskich i okresie wędrówek ludów, [w:] Kultury archeologiczne..., 253–289.*
1976b *Badania stanowisk z okresu rzymskiego na Równinie Augustowskiej, RB XIII, 475–484.*
1981 *Południowa strefa osadnictwa bałtyjskiego na obszarze Jaćwieży w I tys. n.e., RB XIV, 169–201.*
1998 *Ceramika z osady późnorzymskiej (stanowisko II) w Bargłowie Dwornym, gm. Bargłów Kościelny, woj. suwalskie, [w:] Ceramika zachodniobałtyjska I..., 167–194.*
2004 *Dyskusja dotycząca referatów Piotra Iwanickiego, Małgorzaty Karczewskiej oraz Anny Juga i Pawła Szymańskiego, [w:] Ceramika zachodniobałtyjska II, 105–113.*

KARCZEWSKA M.

- 1998 *Klasyfikacja ceramiki z cmentarzyska kultury bogaczewskiej w Paprotkach Kolonii, stan. 1, woj. suwalskie, na przykładzie wybranych zespołów grobowych, [w:] Ceramika zachodniobałtyjska I..., 167–194.*

KARCZEWSKA M., KARCZEWSKI M.

- 1998 *Uwagi o chronologii i funkcji naczyń kultury bogaczewskiej i grupy olsztyńskiej(?) odkrytych na osadzie w Paprotkach Kolonii, stan. 41 w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich, [w:] Ceramika zachodniobałtyjska I..., 245–276.*
2002 *Osada z okresu wpływów rzymskich i okresu wędrówek ludów w Paprotkach Kolonii stanowisko 41, tom 1. Badania archeologiczne, Białystok.*

KONDRACKI J.

- 2002 *Geografia regionalna Polski, Warszawa.*

LASOTA-MOSKALEWSKA A.

- 2017 *Opracowanie archeozoologiczne szczątków zwierzęcych z osady w Krzywólce, stan. 3, pow. suwalski, SAS I, 298–308.*

LASOTA-MOSKALEWSKA A., PIĄTKOWSKA-MAŁECKA J.

- 2000 *Szczątki zwierzęce ze stanowiska w Osinkach, woj. suwalskie, „Światowit” II (XLIII)/B, 147–152.*

LEW S.

- 2003 *Budownictwo ludowe dorzecza Sanu w XIX i XX wieku, Rzeszów.*

LEWOC I.

- 2019 *Analiza ceramiki z wybranych obiektów z okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów pochodzących z osady w Niedrzewicy, koło Gołdapi, SAS II, 213–233.*

LIBERA J., SOBIERAJ J.

- 2016 *Topory kamienne jako identyfikatory kultury ceramiki sznurowej w środkowej i północnej części lubelszczyzny, [w:] P. JAROSZA, J. LIBERA, P. WŁODARCZAK (red.), Schyłek neolitu na Wyżynie Lubelskiej, Kraków, 411–448.*

ŁAPO J. M.

- 2007 *Materiały ceramiczne z połowy I tysiąclecia n.e. z osady w Rybczyźnie, stan 6 „Dworczyśko”, gm. Rajgród, woj. podlaskie, [w:] Kultura bogaczewska..., 421–436.*

MARCINIAK J.

- 1950 *Dwa cmentarzyska ciałopalne z okresu rzymskiego w Judzikach i Bargłowie Dwornym, w pow. augustowskim, WA XVII/1, 47–75.*

MASKOWICZ-SIKROWSKA R.

- 2010 *Tworki Skrodzkie, gm. Rajgród. Archeologiczne badania ratownicze. Nr działki geodezyjnej 283, Archiwum WUOZ w Białymstoku – Delegatura w Suwałkach.*

MELLIN-WYCZÓŁKOWSKA I.

- 2007 *Osada kultury bogaczewskiej w Starych Kiełbonkach (Ławnym Lasku), st. III, gm. Piecki, [w:] Kultura bogaczewska..., 437–446.*

MOGIELNICKA-URBAN M., MOGIELNICKA J.

- 2013 *„Naczynia sitowate” w kulturze łużyckiej – jednorodność nazewnictwa, a zróżnicowanie formy, [w:] J. M. KOLENDA, A. MIERZWIŃSKI, S.J. MOŹDZIOCH, L. ŻYGADŁO (red.), Z badań nad kulturą społeczeństw pradziejowych i wczesnośredniowiecznych: księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Bogusławowi Gedidze w osiemdziesiątą rocznicę urodzin przez przyjaciół, kolegów i uczniów, Warszawa, 501–525.*

MOSZYŃSKI K.

- 1967 *Kultura ludowa Słowian. Część 1. Kultura materialna, Warszawa.*

NOWAKOWSKI W.

- 1991 *Osiedla kultury bogaczewskiej – próba podsumowania stanu badań, WA LI/1, (1986–1990), 31–45.*
1994 *Osada z okresu wpływów rzymskich i V–VII wieku w Wyszemborku, stanowisko I, gm. Mrągowo, woj. olsztyńskie, „Światowit” XXXVII, 77–112.*
2007 *Kultura bogaczewska na Pojezierzu Mazurskim od schyłku późnego okresu przedrzymskiego do starszej fazy późnego okresu wpływów rzymskich. Próba analizy chronologiczno-kulturowej, [w:] Kultura bogaczewska... [załącznik na CD].*

OKULICZ J.

- 1961 *Sprawozdanie z badań prowadzonych w 1958 r. na osadzie pod „Zamczyskiem” w miejscowości Osinki, pow. Suwałki, WA XXVII/1, 82–89.*
1963 *Sprawozdanie z badań prowadzonych w 1959 r. na osadzie i grodzisku w Osinkach, pow. Suwałki, WA XXIX/2, 193–209.*

OLSIENKIEWICZ A.

- 1985 *Tworki Skrodzkie gm. Rajgród, rękopis dziennika badań, wrzesień 1985, WUOZ w Białymstoku – Delegatura w Łomży.*
1988 *Sprawozdanie z archeologicznych badań wykopaliskowych we wrześniu 1988 r. na stanowisku w Tworkach Skrodzkich, gm. Rajgród, woj. łomżyńskie, Archiwum WUOZ w Białymstoku- Delegatura w Łomży.*

PIĄTKOWSKA-MAŁECKA J.

- 2003 *Zwierzęce szczątki kostne z osady w Wyszemborku, stan. V, pow. Mrągowo, „Studia Galindzkie” I*, 127–138.

PIĄTKOWSKA-MAŁECKA J., LASOTA-MOSKALEWSKA A., SERWATKA S.

- 2020 *Gospodarowanie zwierzętami na osadzie w Osowej, gm. Suwałki, woj. podlaskie*, [w:] D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI, Osowa. Osada z okresu wpływów rzymskich nad Czarną Hańczę, Białystok-Warszawa, 199–216.

PUROWSKI T.

- 2009 *Ceramika z osady obronnej ludności kultury kurhanów zachodniobałtyjskich w Tartawkach, pow. Węgorzewo*, [w:] *Ceramika bałtyjska...*, 13–34.

REK A.

- 1998 *Uwagi o morfologii ceramiki kultury sudowskiej na przykładzie materiałów z obiektów 39, 48 oraz wybranego materiału ze skupiska 70 ze stanowiska 1a w Osinkach, woj. suwalskie*, [w:] *Ceramika zachodniobałtyjska I...*, 195–212.

REK I.

- 1998 *Ceramika z chaty (obiekt 14) na stanowisku 2 w Osinkach w woj. suwalskim*, [w:] *Ceramika zachodniobałtyjska I...*, 319–337.
- 1999 *Osada z okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów w Osinkach, st. 2, powiat Suwałki, woj. podlaskie, tom I i II, maszynopis niepublikowanej pracy magisterskiej w archiwum WA UW.*

SIEMASZKO J.

- 1999 *Sprawozdanie z badań na obszarze 25-81, Archiwum NID w Warszawie.*

SOBCZAK C.

- 2017 *Osada w Krzywólce, pow. suwalski. Nowe materiały do badań nad osadnictwem Suwalszczyzny, SAS I*, 151–310.

STARSKI M.

- 2016 *Późnośredniowieczne wyroby garncarskie z Pucka. Studium małomiasteczkowej wytwórczości garncarskiej na Pomorzu Gdańskim, Warszawa.*

SZYMAŃSKI P.

- 1998 *Żubronajcie – przyczynek do badań nad wczesnożelazną ceramiką Suwalszczyzny*, [w:] *Ceramika zachodniobałtyjska I*, 119–137.
- 2000 *Ceramika z cmentarzysk kultury bogaczewskiej. Próba analizy na podstawie wybranych materiałów, Barbaricum 6, Warszawa*, 109–201.
- 2001 *Nietypowy grób (?) z cmentarzyska w Wyszemborku. Wstępne uwagi na temat ceramiki stołowej i kuchennej kultury bogaczewskiej*, [w:] *Officina Archaeologica Optima*, 185–194.
- 2003 *Wielokulturowa osada w Wyszemborku, stan. V, pow. Mrągowo, „Studia Galindzkie” I*, 63–125.
- 2005 *Mikroregion osadniczy z okresu wpływów rzymskich w rejonie jeziora Salęt na Pojezierzu Mazurskim, Światowit P X, Warszawa.*
- 2013 *Z badań nad chronologią i zróżnicowaniem kulturowym społeczności Mazur w późnej starożytności i u progu wczesnego średniowiecza, Światowit B: Barbaricum 9, Warszawa.*

SZYM CZAK K.

- 1995 *Epoka kamienia Polski północno-wschodniej na tle środkowoeuropejskim, Warszawa.*

WIŚNIEWSKI J.

- 1975 *Dzieje osadnictwa w powiecie grajewskim do połowy XVI wieku*, [w:] M. GNATOWSKI, H. MAJECKI (red.), *Studia i Materiały do dziejów powiatu grajewskiego I*, Warszawa, 9–252.

ZABŁOCKA R.

2009 *Zespół stanowisk osadniczych z okresu wpływów rzymskich i wędrówek ludów w Nettcie, pow. Augustów, woj. podlaskie – maszynopis niepublikowanej pracy magisterskiej w bibliotece WA UW.*

ZIELONKA M.

2019 *Ceramika z obiektów 449 i 449a ze stanowiska XVII w Niedrzwicy, gm. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie, SAS II, 243–262.*

ŻEMIGAŁA M.

1987 *Ogrzewanie piecowe na zamku w Bolesławcu nad Prosną w XIV-XVII w., Acta Archaeologica Lodziensia 33, Łódź.*

A settlement from the Roman Period and the Middle Ages in Tworki Skrodzkie on Lake Rajgrodzkie

For many years, research on Baltic pottery focused mainly on materials from cemeteries, neglecting settlements which were explored rarely and only by surface survey. With distinct terrain form and the presence of metal artefacts, burial grounds were an easier subject matter for analysis and the determination of a chronological framework, in contrast to the settlements, where pottery predominated. They were more difficult to interpret due to the lack of comparisons and smaller chronological precision. This article is a monograph on the settlement site, with pottery being the predominant type of discovered artefacts.

Site I in Tworki Skrodzkie is located on the southwestern shore of Lake Rajgrodzkie in the territory of the Ełk District Lake, Podlaskie Province (Fig. 1). The area was conducive to settlement due to its natural conditions and proximity to lakes.

The settlement was discovered in 1978 during a surface survey carried out within the project called Polish Archeological Record. Archeologists discovered a large number of pottery sherds from the Roman Period as well as flint tools. In the years 1982–1988, Witold Jedliński and Andrzej Olsienkiewicz carried out excavation works, with a break in 1986. During six seasons, archeologists explored the area of about 617.5 m², opening 15 trenches and identifying 132 archeological features.

More than three decades have passed since the completion of the excavations in Tworki Skrodzkie. Part of archaeological documentation has been lost, which made it significantly more difficult to conduct the analysis. In the archives of the Provincial Office for the Protection of Monuments and Heritage in Białystok – Branch Office in Łomża, there are preserved typed reports from the years 1982–1983 and 1988, as well as an excavation journal from the year 1984. In the archives of the Institute of Archaeology at the University of Warsaw, a field journal from 1985 and a contour plan from 1988 were found, as well as color drawings of feature plans and sections. Documentation from the year 1987 has been lost, and the available information comes solely from the labels on the bags containing the archaeological materials. The most valuable source of information is the journal from 1985 (Fig. 5) and the contour plan from 1988, that made it possible to determine the present position of the site and majority of trenches in the field today (Fig. 6). In 1988 trenches nos. 14 and 15 were opened, as a result of which 31 archeological features were identified. Unfortunately, the material discovered by archeologists disappeared. The remaining artefacts are now in the collection of the North Mazovian Museum in Łomża.

The study of archaeological material in the period between 2016 and 2019 involved the analysis of nearly 10,000 fragments of pottery, which resulted in the reconstruction of three vessels. After cleaning, the material was repackaged and described. The plans and profiles of the features were redrawn with a new uniform legend describing the colors of the different parts of features, including drawings of 429 fragments of vessels. The difficulties in comparing the results from particular seasons were mainly due to missing documentation. A comprehensive site plan was not found, and the sketch from the 1985 field journal (Fig. 5) did not include all the distances between the various trenches or the exact location of the benchmark, which most likely caused problems with setting the position of subsequent trenches.

Probably for this reason in the last excavation season, trench no. 2 explored in 1982 was encountered in the northeastern part of trench no. 14 (Pl. II). Finally, the plan of the settlement was based on a visual drawing from 1985, the contour plan from 1988 with the location of the three trenches plotted and scarce descriptive information in surviving reports. Incomplete information did not allow the exact location of only four trenches (nos. 3, 4, 5 and 8). The situation of the site in the field was established based on the information about the 1983 bench mark, which was located in the SE corner of a now-defunct pond. After analyzing LIDAR maps and speaking to the current owner of the land, the potential position of the bench mark was located and the site plan was reconstructed (Fig. 6).

The catalog includes information on 132 features and material without archeological context collected during surface survey, in arable land, amid archeological features or from heaps. For practical reasons, features have been renumbered. Quotes from field documentation are given in italics. Dating has been taken into consideration only in the case of features with archeological material that allows a relative determination of the chronological framework. Inventory numbers in parentheses refer to field inventory numbers from 1980s and numbers of bags with materials from 1992. MPM catalogue numbers correspond to the inventory numbers at the North Mazovian Museum in Łomża. The description of finds is presented in the following order: pottery, pugging, few iron artefacts, flint, bones and lumps of slag. The numbers of artefacts in the catalog correspond to the numbers in the tables.

In the course of the analysis of the prehistoric ceramic material from Tworki Skrodzkie, analogies were sought primarily in the studies of vessels from nearby settlements. Pottery was classified based on shape, form, surface finishing as well as type and location of decoration. Pots were hand-built and fired in unstable atmosphere, resulting in a variety of surface colors. Two main groups of vessels were identified: “tableware” (group I) and “kitchenware” (group II), referring to the division of pottery of the Bogaczewo culture [cf. P. SZYMAŃSKI 2001, 186–192], as the majority of fragments from Tworki Skrodzkie shows features peculiar to this culture.

Among the tableware the following vessels were identified: pots with a distinct neck (group I.1), bowl-shaped vessels with a distinct neck (group I.2.A), one-piece bowl-shaped vessels (group I.1.B), vases (group I.3) and cups (group I.4). Similar vessels are found in other settlements and cemeteries affiliated with the Bogaczewo culture.

The “kitchenware” from Tworki Skrodzkie is the largest group of utensils, including two out of three vessel reconstructed well enough to determine their full dimensions as well as height. However, the analysis of these vessels and their chronological affiliation was the most difficult. The fragments classified into this group are analogous to the “kitchenware” of the Bogaczewo culture according to the typology of Paweł Szymański [2001, 187–188]. “Kitchenware” was found only in settlements. Due to the insufficient studies of settlements, there are few well-dated analogies in the literature. This group includes vessels that are usually light brown or brown in color and have a fully roughened or unfinished surface. They were often decorated with fingers, using pinching or incisions on spouts and bellies (often on the shoulder). Sometimes the majority or the entire surface of a vessel has pinched ornaments. Referring to the existing typology, the “kitchenware” from Tworki Skrodzkie was divided into larger vessels, i.e. pots with a distinct neck (group II.1) and one-piece vessels (group II.2). Due to their unique form, a group of miniature vessels was distinguished for three specimens, as well as a group of vessels with a hole under the spout for one specimen. Based on morphological features as well as the type and location of ornamentation, all groups of vessels were further divided into subgroups.

Conventional nomenclature, taken from literature, is used to describe particular types of vessels. Vessels with a distinct neck include Wyszembork- and Muntowo type pottery [cf. P. SZYMAŃSKI 2001, 188–189] as well as Niedrzewica-type specimens [cf. P. IWANICKI 2019, 193–195], whereas one-piece vessels include Cierzpięty-type baggy pottery [cf. P. SZYMAŃSKI 2001, 189]. In Tworki Skrodzkie archeologists discovered also one distinctive sharp-profiled biconical vessel decorated with “pinching” technique (feature 98 – Fig. 7), typical of the Migration Period [cf. A. BITNER-WRÓBLEWSKA 1994, 220–221]. This vessel was found within one feature along with pottery from the developed phases of the Later Roman Period.

A variety of pottery decoration techniques were identified at Site I in Tworki Skrodzkie. They were divided into three main categories: ornaments made with tools (e.g. incised lines, incisions), ornaments made directly with fingers (fingertip or fingernail pinching) as well as moulded elements (straps, multi-looped handles). Decorations included single or double incised lines, triangular ornaments (Fig. 8:2), crosses, teardrop-shaped incisions (Fig. 8:1). Finger ornaments were made by pinching, i.e. squeezing wet clay with two fingers, mainly on “kitchenware”. Moulded elements on the other hand, e.g. multi-looped handles or straps, were mostly decorative and less frequent. “Tableware” was often smoothened with a hard object to obtain an even, or sometimes polished surface, while the bottom part was rough or unfinished. Ornaments were usually applied on the lower part of vessels, and are absent on rims and necks. Unlike “kitchenware”, “tableware” was found in cemeteries and has numerous analogies in well-dated graves [P. SZYMAŃSKI 2000, 112–113]. “Kitchenware” was roughened, that is, a layer of thinner clay was applied to the finished vessel before firing, and then tapped on the surface with fingers, which may have improved their functionality. In Tworki Skrodzkie, moulded or fingertip elements were made on “kitchenware”, which proves that they were used for practical purposes. “Tableware” usually has a smoothened surface on the upper part and a rough or unfinished surface on the lower part.

Modern material occurred in insignificant amounts in most features, where it may have been found in the secondary context. The exceptions are features 30 and 57 and the entire trench no. 8 with predominant medieval pottery, which demonstrated similarities to the material found in the nearby fortified settlement in Rajgród. Out of 1253 sherds collected in trench no. 8, 132 pieces were found to be fragments from the region of the rim or the bottom, but archeologists managed to almost entirely reconstruct only two vessels. A typological method of classification of pottery based on its function according to Michał Starski was used to describe the vessels [M. STARSKI 2016, 37–39], e.g. pots (used most often in the kitchen), jugs and bowls. Among 38 fragments of pots, squat vessels and pots with and without a groove for a lid were identified according to similarity of features. The collection from Tworki Skrodzkie contains vessels made with the use of a late medieval technique, traditional (combining early and post-medieval features), grey ware, red ware and glazed red ware [M. STARSKI 2016, 40]. The majority of medieval sherds, mainly fragments of pots, were red ware fired in oxidizing conditions. Some pieces had the traces of burning, and two sherds were green-glazed a technique that became common in the 16th century. The proportion of fragments fired in a reducing atmosphere is much smaller and is limited to eight fragments of jugs and two fragments of bowls. A small number of late medieval tiles were also found at the site. The closest analogies to pottery and preserved fragments of tiles from Tworki Skrodzkie can be found in Rajgród, less than 5 kilometers away in a straight line, where characteristic bulbous pots were used in the 14th and 15th centuries. Grey ware, as well as bowl and slab tiles were found in small numbers. Most likely they were not made on site, and the considerable similarity of their features indicates that they came from the fortified settlement in Rajgród. According to documentation, the only metal artefact dating back to the Middle Ages comes from the top part of feature 105. This is *King Alexander silver coin minted in 1601-1605* (the artefact is lost), and *fragments of mixed prehistoric and modern pottery* [A. OLSIENKIEWICZ 1988, 2]. Hence, the interpretation of archeologists is that the feature was destroyed by a later cut, that contained a coin and pottery dating back to the same time.

The study of osteological material is included in the chapter on bone analysis, which presents the percentages of mammal, fish and bird bones, along with details of individual domestic animal species. Moreover, the chapter provides data on the age and morphology of the animals, as well as describes traces of bone processing. Some of the fragments bear traces of biting, chopping, cutting, and probably skinning. In Tworki Skrodzkie, mammal bones were the most frequent, with a predominance of domesticated species. Thus, the economic system of the settlement residents might have been farming, supplemented by hunting and fishing.

For the analysis of features, archeologists considered the type and quantity of archeological material, as well as the shape and nature of the filling. The features from Tworki Skrodzkie were divided into several groups in an attempt to determine their original function. However, due to the lack of drawings and incomplete descriptive information, it was not possible to determine the function of 49 features. Distinctions were made between residential structures, storage pits, utility pits, postholes and hearths. The remains

of a building are not visible in the reconstructed site plan (Fig. 6). Still, field documentation recorded the outline of a "dwelling" with a hearth in the middle (feature 79) after clearing trench 11. The walls of the largest and best-preserved pits were coated with clay or covered with stones. These were recorded in Trenches 14 and 15 located near the outline of the "dwelling" from Trench 11 (Pl. II). According to the report of conservation services *the exploration of Trench 14 and 15 aimed at identification of the production area within the settlement*, which was unsuccessful. The storage pits in both trenches contained a large amount of pugging with regular dimensions of 15x10 cm. According to the descriptive documentation *the fragments were flat and even on one side, and unfinished on the other side, with no signs of burning*. Fragments of quern-stones (not preserved), a fragment of a loom weight, a large fragment of a fishing net weight (not preserved) and a fragment of a spindle whorl were also found at the site.

On the basis of the analysis of the material, two settlement phases were distinguished in Tworki Skrodzkie. The first phase is dated to the Roman Period, while the second is associated with the late medieval period and extends to modern times. The absence of material confirming continuous settlement during the Migration Period suggests that the site was resettled in the Middle Ages. A small quantity of flint material from Trench 6 (approximately 100 specimens, including 36 cores and tools), which was previously compiled by Karol Szymczak and identified as typical of the Kunda culture [K. SZYMCAK 1995, 95–96, pl. XXXVII:1–10], does not provide evidence for long-term settlement at the site.

Feature 59 contained four fragments of pottery that can be associated with the Early Iron Age (Feature 59:1–4), but their dating is uncertain and these vessels might also have been produced during Roman Period. As the majority of the archeological material comes from phase B₂/C₁, which is the most legible phase in Tworki Skrodzkie, it can be assumed that the settlement was established around that time.

The earliest stage of the pottery development in Tworki Skrodzkie is represented by vessels with the Early Roman features affiliated with the pottery traditions of the Bogaczewo culture. This applies to pot-shaped forms with a distinct short neck (group I.1), specimens referring to the Wyszembork-type (group II.1.A) and two fragments with preserved multi-looped handles. Since these forms are found together with vessels typical of the Late Roman Period (e.g. Muntowo-type – group II.1.C, Cierzpięty-type – group II.2.A or bowl-shaped vessels of groups I.2.B and II.2.B), it is likely that they appeared in the settlement of Tworki Skrodzkie no earlier than phase B₂/C₁. From the B₂/C₁ phase to the end of the Late Roman Period, thin-walled bowl-shaped vessels of group I.2.A and cups of group I.4 occur in Tworki Skrodzkie. It's most likely that the forms referring to the Niedrzwica-type (group II.1.B) started to occur at that time as well. They were distinguished by Piotr Iwanicki [2019, 193–195] and considered to be intermediate forms between the Wyszembork- and Muntowo-types with the initial dating from phase B₂ [D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 48]. Only four fragments of vessels referring to the Niedrzwica-type were identified in Tworki Skrodzkie, and because they occurred together with the Late Roman vessels of the Muntowo- (group II.1.C) and Cierzpięty- (group II.2.A) types, they were dated from the B₂/C₁ phase, as in the nearby settlement in Bargłów Dworny.

Group I.1 vessels from the settlement in Tworki Skrodzkie demonstrate a certain stylistic transformation at the beginning of the Later Roman Period, manifested by a different height of necks, which is typical of the Bogaczewo culture [cf. P. SZYMAŃSKI 2000, 129]. Other vessels, with features typical of the C phase, strongly associated with the Bogaczewo culture also started to appear at this time [cf. D. JASKANIS, P. SZYMAŃSKI 2020, 55]. First of all these are various forms with a shoulder decorated by pinching, referring to Muntowo-type (group II.1.C) as well as one-piece bowl-shaped vessels of group I.2.B, and less frequent type III vases (group I.3), one-piece bag-shaped forms of Cierzpięty- type (group II.2.A) and bowl-shaped vessels of group II.2.B. In the southern part of the Ełk Lake District, contacts with western groups of the Bogaczewo culture weakened during the C₁ phase [M. ENGEL, P. IWANICKI, A. RZESZOTARSKA-NOWAKIEWICZ 2006, 25]. At that time, the Sudovian culture started to emerge in the Suwałki region. In the settlements of the Suwałki region during younger phases of the Late Roman Period there was a trend of sharply profiled bodies of vessels, sharply profiled bowls or goblets decorated by pinching on the entire surface, which is absent in the material from Tworki Skrodzkie. Throughout the entire

first settlement phase, only one vessel could potentially confirm connections between the inhabitants and representatives of the Sudovian culture. It is a vessel with a distinctively profiled biconical body (feature 98 – Pl. XLVII:5) with rich fingertip decoration on the entire surface. It demonstrates references to the forms typical of Suwałki region in the Migration Period. Curiously, this vessel was found almost intact, while all other material from Tworki Skrodzkie was fragmentary. The lack of any data on the location of the feature where it was found and the absence of descriptive documentation or drawings further complicates interpretation. It is likely that the vessel was discovered in a secondary context, e.g. in a cut from a later period or it ended up in the feature by accident. According to the information on the bag with material, at a depth of 60 cm from the ground surface, the same feature had a layer of burnt remains, i.e. a hearth, where archeologists found, among other things, a stone axe (probably Neolithic). Thus, the vessel may also have been in the aforementioned hearth. Within the same feature (98), there were two fragments of pottery that could be dated to both the Late Roman or Migration Periods (Pl. XLVII:2,3). As materials from different periods were mixed to a considerable extent and only one vessel was preserved almost in its entirety, with features typical of the Migration Period, there is insufficient evidence to conclude that the settlement was inhabited during this time. Of course, it cannot be ruled out that the center of the settlement was located elsewhere, in an unexplored part of the site. It may also have been used only as a temporarily base during the Migration Period, for activities such as for hunting, fishing or grazing livestock [cf. A. BUCHOLC, in print].

In 2022, at a distance of about 27 km from the site in Tworki Skrodzkie, archeologists discovered a settlement in Śniepie, dated to the Late Roman Period [D. AFFELSKI, K. DANEK 2022, 53] with vessels typical of the Bogaczewo culture and a single pot decorated by pinching (group II.1.D). It appears that the settlement in Tworki Skrodzkie was founded by the population of the Bogaczewo culture and functioned throughout the late Roman Period.

The pottery from Tworki Skrodzkie, which formed the basis for the analysis, is quite homogenous in morphology and style, and in principle does not differ from the classical forms affiliated with the Bogaczewo culture. Among the tableware and kitchenware of all the distinguished groups, there are vessels characteristic of the Roman Period, most of which are dated from phase B₂/C₁ to the end of the Late Roman Period. The decoration on fragments of vessels from Tworki Skrodzkie represents the full range of well-recognized ornaments typical of the Bogaczewo culture.

The second phase of settlement was determined on the basis of modern material, mainly from trench no. 8, which in addition to a few ancient sherds, contained late medieval artefacts, including fragments of pottery as well as bowl and slab tiles (cf. feature 57). Feature 30 (Pl. XIII), most likely bearing a late medieval cut, is also affiliated with the second settlement phase. It can be assumed that the medieval material defines the youngest phase of settlement of the area from the 14th to the 17th century, that is, until modern period. However, it should be taken into account that the medieval pottery mostly comes from Trench no. 8. The small number of ancient fragments may indicate that a medieval village functioned at the site in Tworki Skrodzkie, though only a small part of it has been recorded, rather than the continuation of settlement on the Roman site.

The majority of the prehistoric material subject to analysis shows features typical of vessels affiliated with the Bogaczewo culture, which proves that the site was a settlement located in the eastern zone of the territory occupied by this population. The pottery from Tworki Skrodzkie demonstrates the features of the Bogaczewo culture also in the Late Roman Period, when the Sudovian culture started to emerge in the region. Still, the origin of this transformation is not observable in the materials from Tworki Skrodzkie. Except for one vessel (feature 98 – Pl. XLVII:5), that could be dated to the Migration Period [cf. A. BUCHOLC, in print], all other pots are classic forms of the Bogaczewo culture. With few studies concerning specific regions, including settlements from the Augustów area, it is difficult to identify the directions of interaction between different cultural groups on the basis of two sites. The site in Tworki Skrodzkie is located at the border between the two cultures. Based on the analysis of the available material, it can be concluded that the Late Roman settlement in Tworki Skrodzkie in terms of cultural affiliation was related to the Bogaczewo culture. The impact of the Sudovian culture was impossible to demonstrate.

The site in Tworki Skrodzkie has been explored to a small extent. Without further excavations, the continuity of settlement from the Roman Period to the Middle Ages cannot be excluded. However, the presence of only one vessel that could be dated to the Migration Period does not prove that the settlement was occupied at that time. The present work expands the existing source base and enhances our knowledge of Baltic pottery. The analysis and publication of materials these contribute to a better understanding of the settlement in the region in question and its cultural evolution over the centuries.

Uwagi dotyczące tablic

Rysunki zabytków oraz przerysy planów i profili obiektów wykonano na podstawie zachowanej dokumentacji polowej, dokumentacji rysunkowej z lat 1982 i 1983 nieznanego autora, rysunków z 1985 roku autorstwa J. Kamińskiej oraz zarysów planów i profili obiektów zachowanych w sprawozdaniu z 1988 roku autorstwa W. Jedlińskiego⁹¹. Plan stanowiska został sporządzony na podstawie odrębnego rysunku z naniesionymi odległościami dotyczącymi położenia większości wykopów względem siebie, zachowanego w dzienniku polowym z 1985 roku oraz planu warstwicowego z 1998 roku⁹².

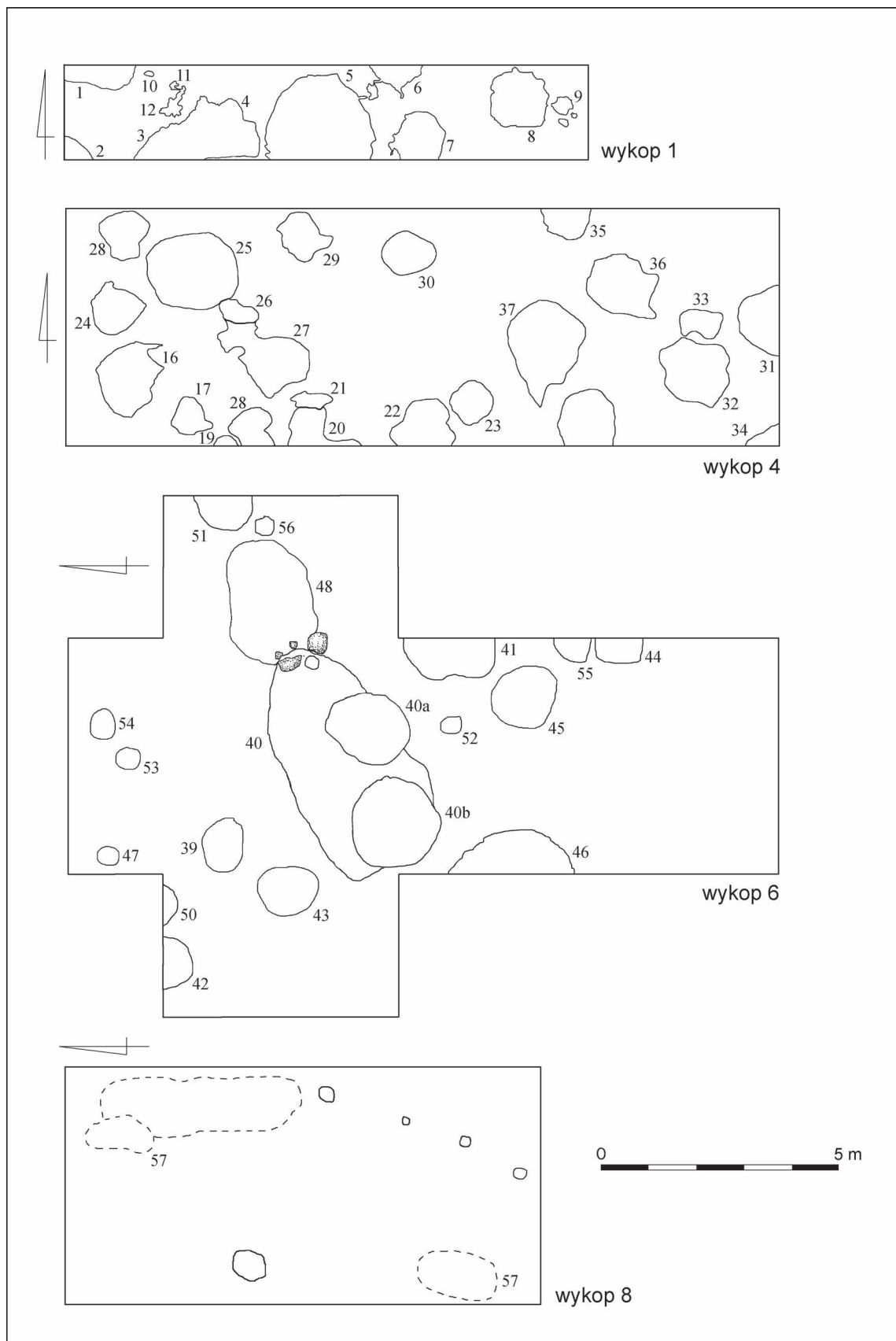
Dokumentacja rysunkowa z lat 1982–1984 zawiera pomiary niwelacyjne, nie mniej jednak ze względu na brak podania wysokości repera, nie było możliwości zamieszczenia w tablicach informacji o wysokości bezwzględnej, na jakiej sporządzono rysunki eksplorowanych obiektów.

Numeracja na tablicach odpowiada numeracji zabytków w katalogu. Po przeanalizowaniu zachowanej dokumentacji rysunkowej i opisowej zastosowano także jednolitą legendę dotyczącą barw ziemi znajdującej się w wypełniskach obiektów.

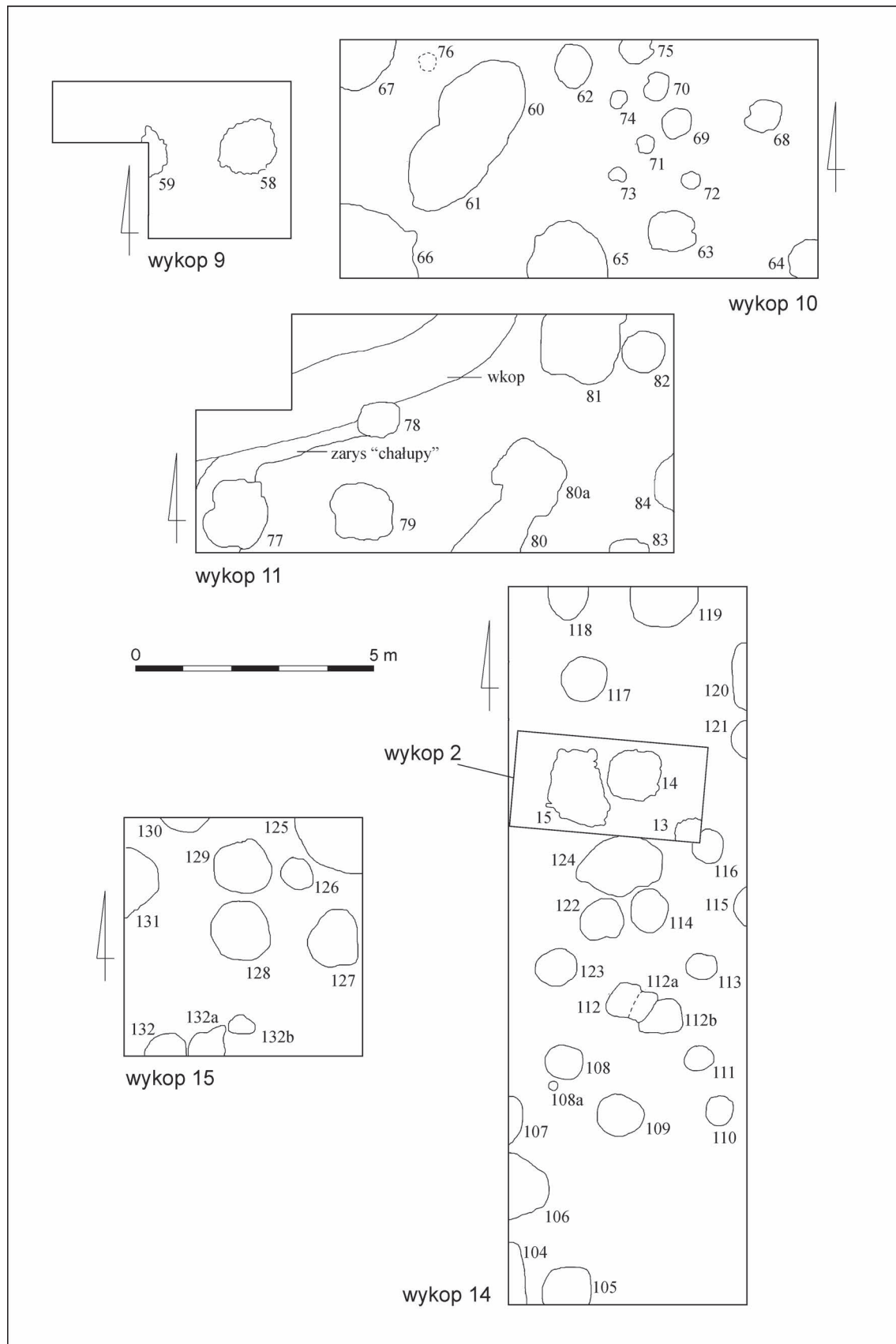
Legenda (patrz Tabl. III) dotycząca wszystkich obiektów: A. calec; B–H. wypełnisko obiektów – ziemia barwy: jasno- i ciemnoszarej (B), ziemia barwy jasno- i ciemnobrunatnej (C), przepalona ziemia barwy czarnej (D), przepalona ziemia z węglami drzewnymi (E), orsztyny (F), kamienie (G), ceramika (H).

91 Przerysy zostały wykonane ściśle według istniejącej dokumentacji. Brak informacji na temat poziomu wyróżnienia, na jakim wykonywano rysunki planów i profili, w związku z tym w wielu przypadkach pojawiają się nieścisłości w dokumentacji rysunkowej.

92 Więcej informacji na temat rekonstrukcji planu stanowiska znajduje się w rozdziale poświęconym rozplanowaniu osady.

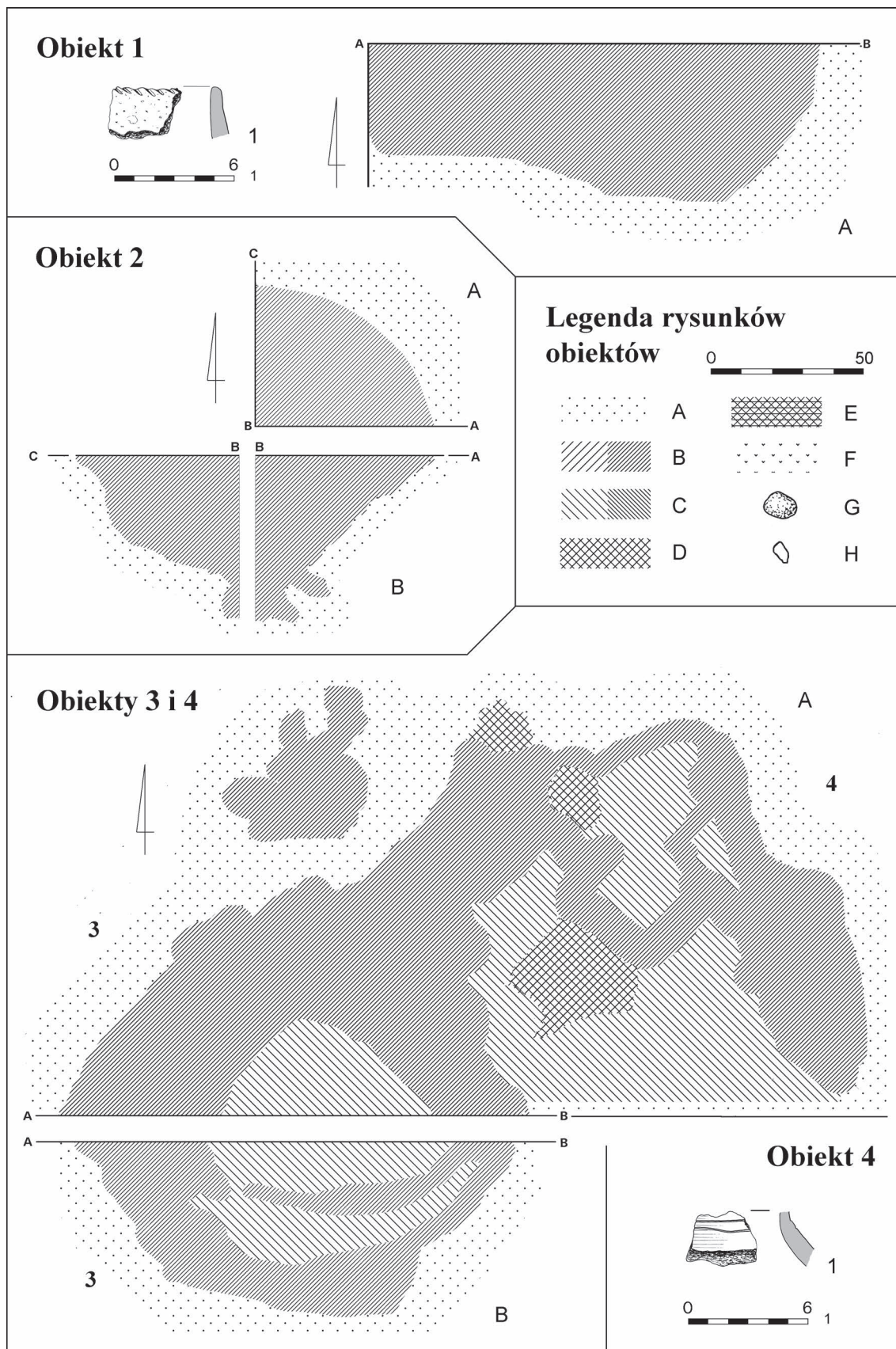

Tablica I. Tworki Skrodzkie, st. I. Zarysy wykopów 1, 2, 4, 6, 8 oraz odkrytych w nich obiektów.
Opr. A. Bucholc

Tablica II. Tworki Skrodzkie, st. I. Zarysy wykopów 9, 10, 11, 14, 15 oraz odkrytych w nich obiektów (linią przerywaną zaznaczono przybliżoną lokalizację obiektu 76). W obrębie wykopu 14 założonego w 1988 roku – ostatnim sezonie badań – znalazł się wykop 2 z roku 1983, który był eksplorowany w sezonie pierwszym.

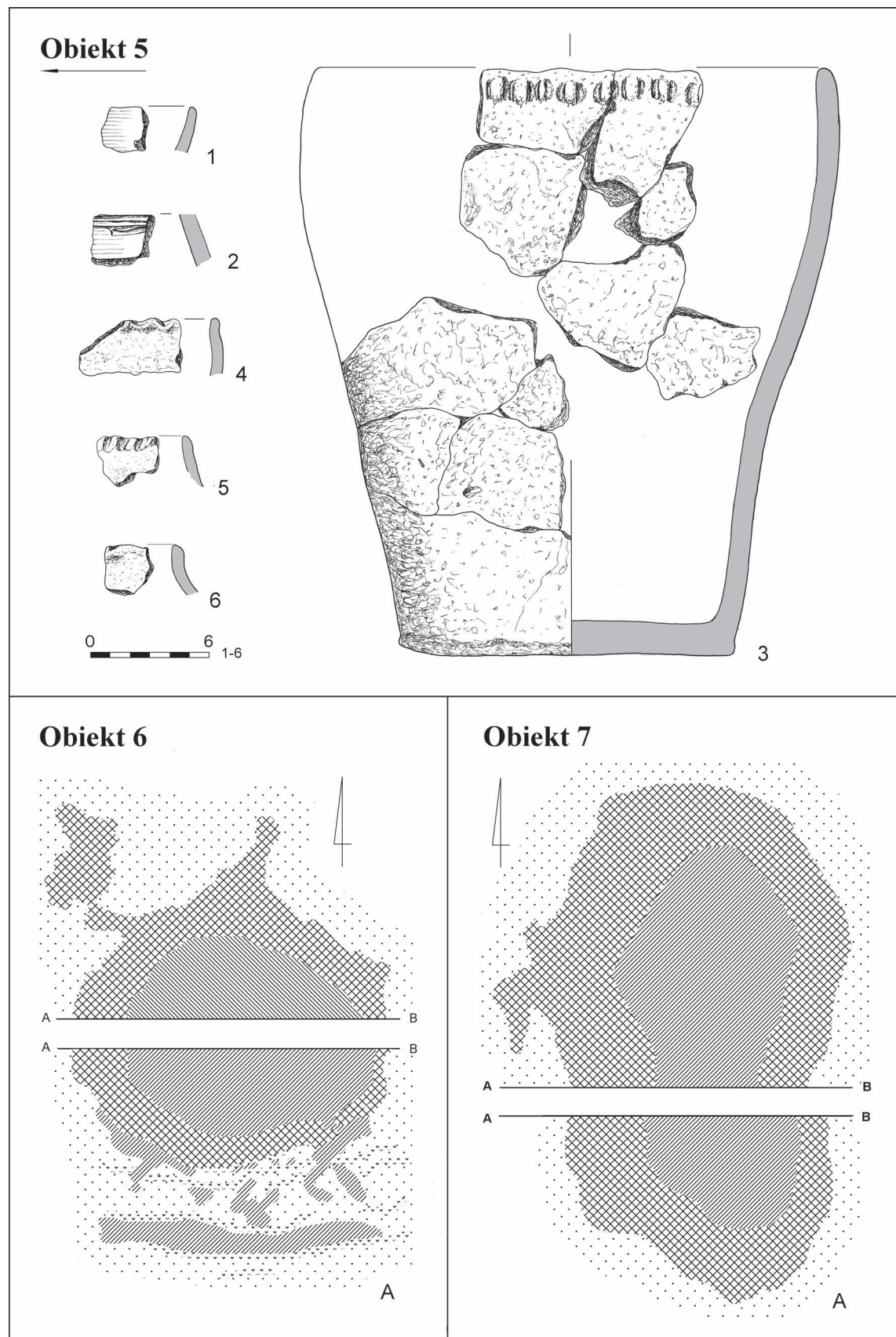
Opr. A. Bucholc

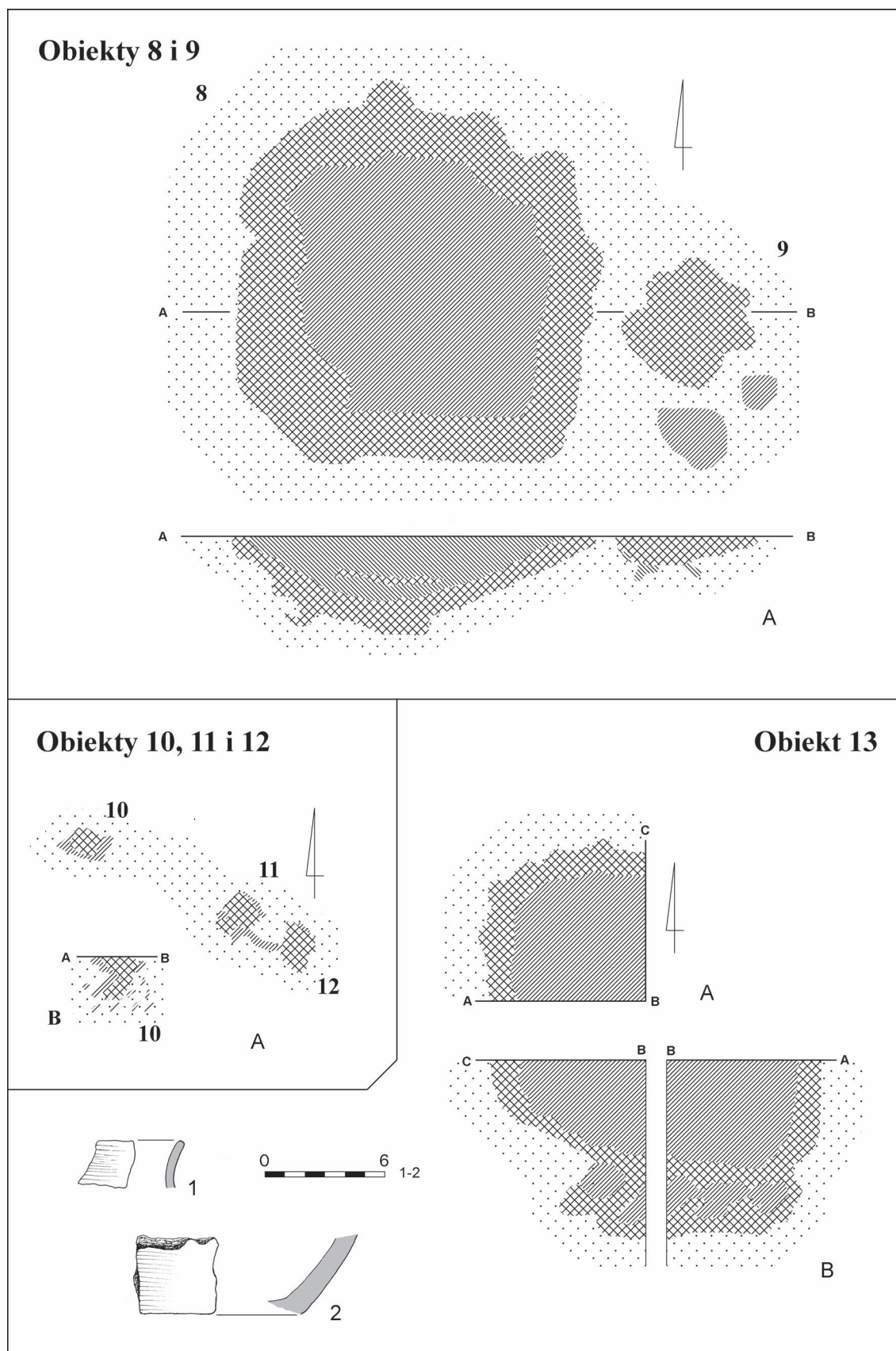
Tablica III. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 1–4. Obiekt 1: 1 – ceramika. Obiekt 4: 1 – ceramika.
Opr. i rys. A. Bucholc

Tablica IV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 5. Opr. A. Bucholc

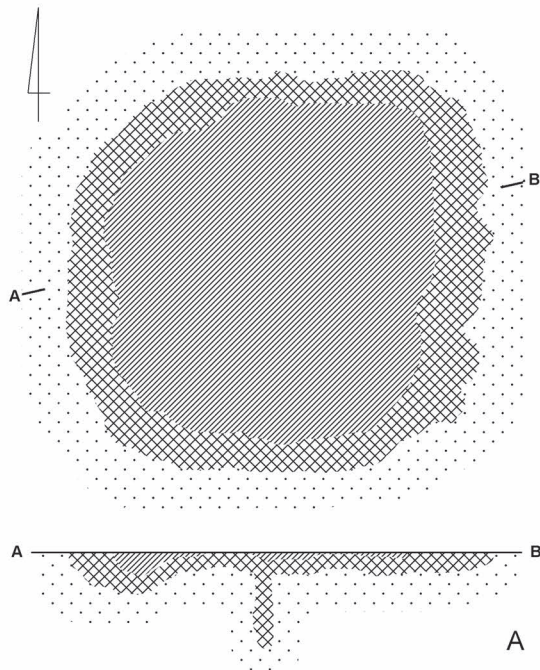

Tablica V. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 5–7. Obiekt 5: 1–6 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

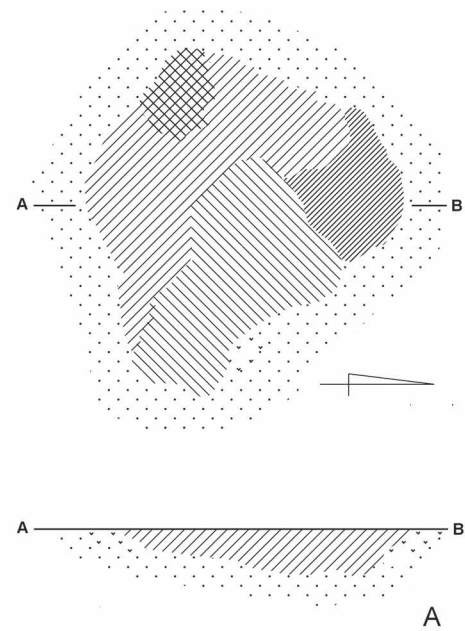

Tablica VI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 8–13. Obiekt 13: 1–2 ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

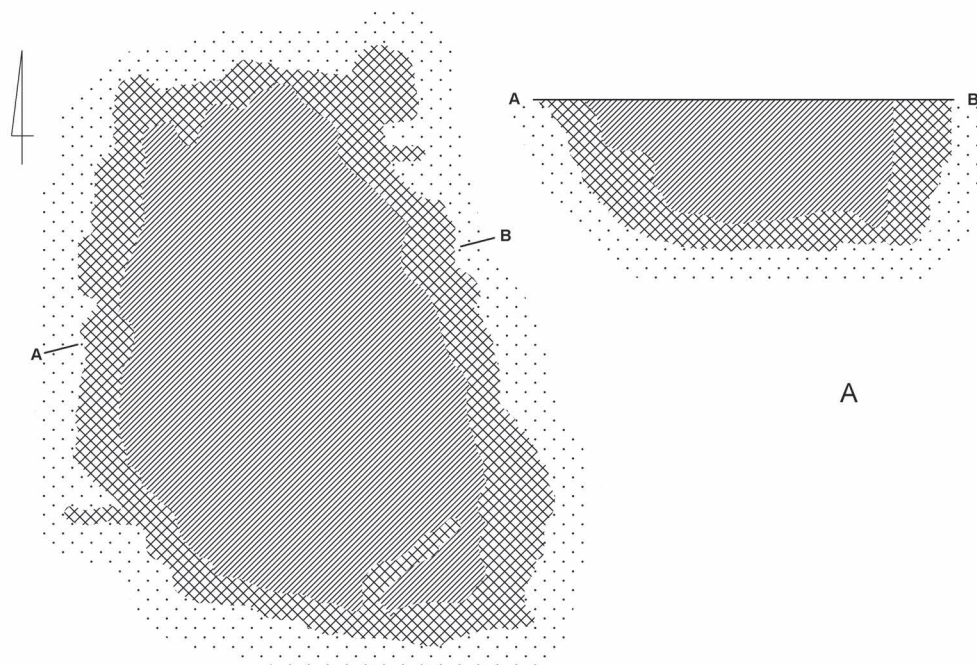
Obiekt 14

Obiekt 17

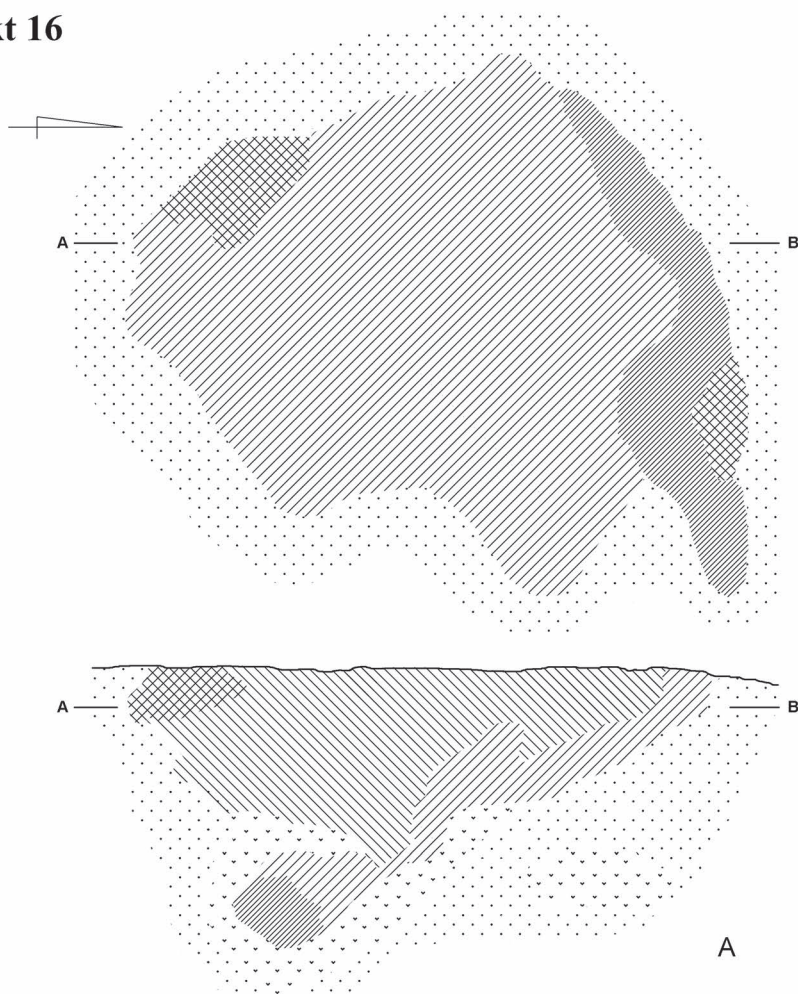

Obiekt 15

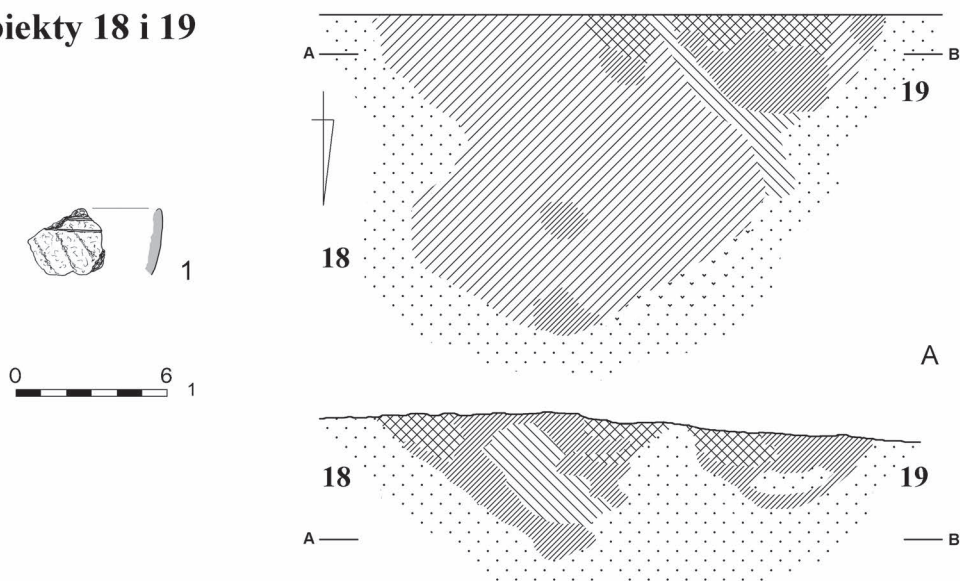

Tablica VII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 14, 15, 17. Opr. A. Bucholc

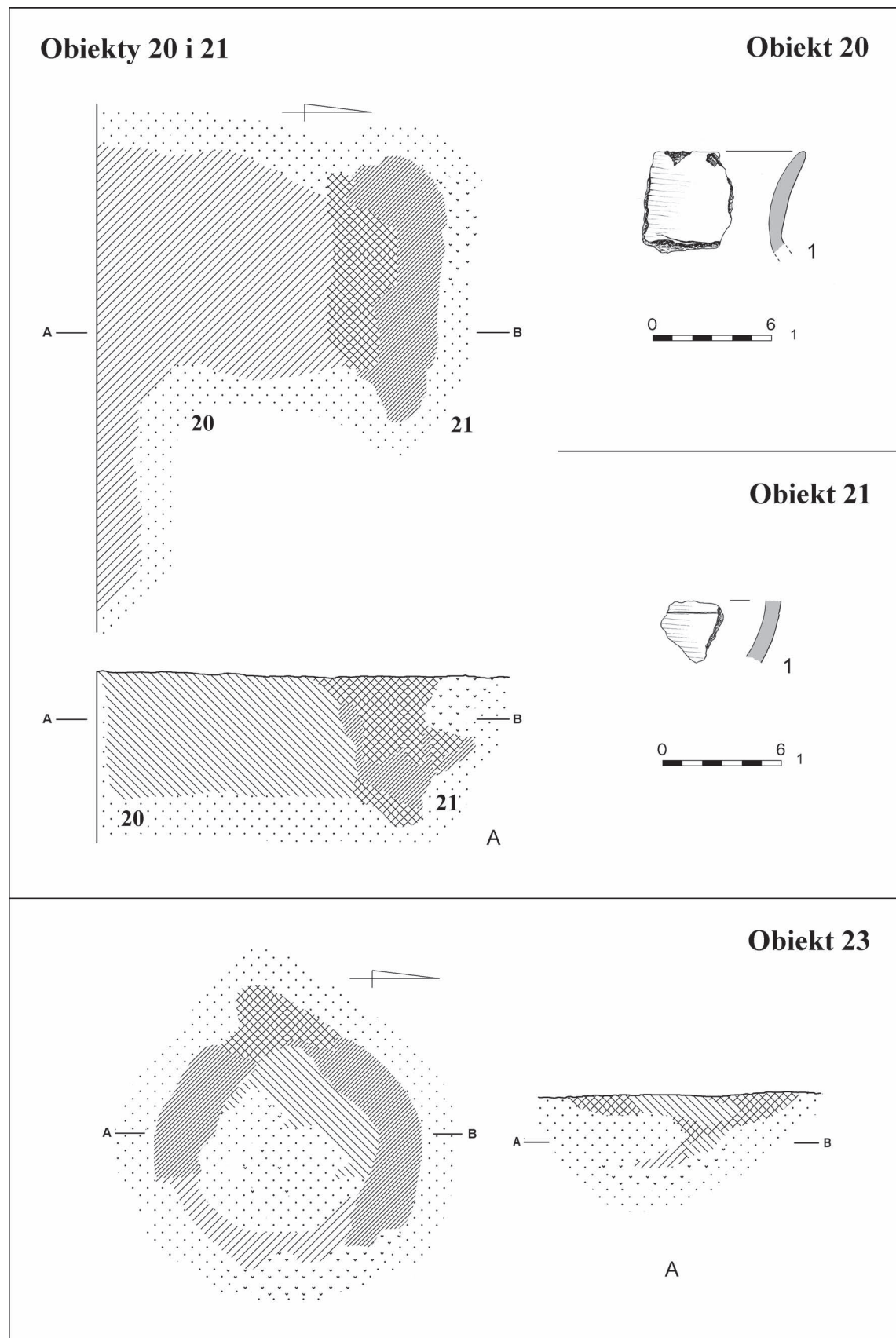
Obiekt 16

Obiekty 18 i 19

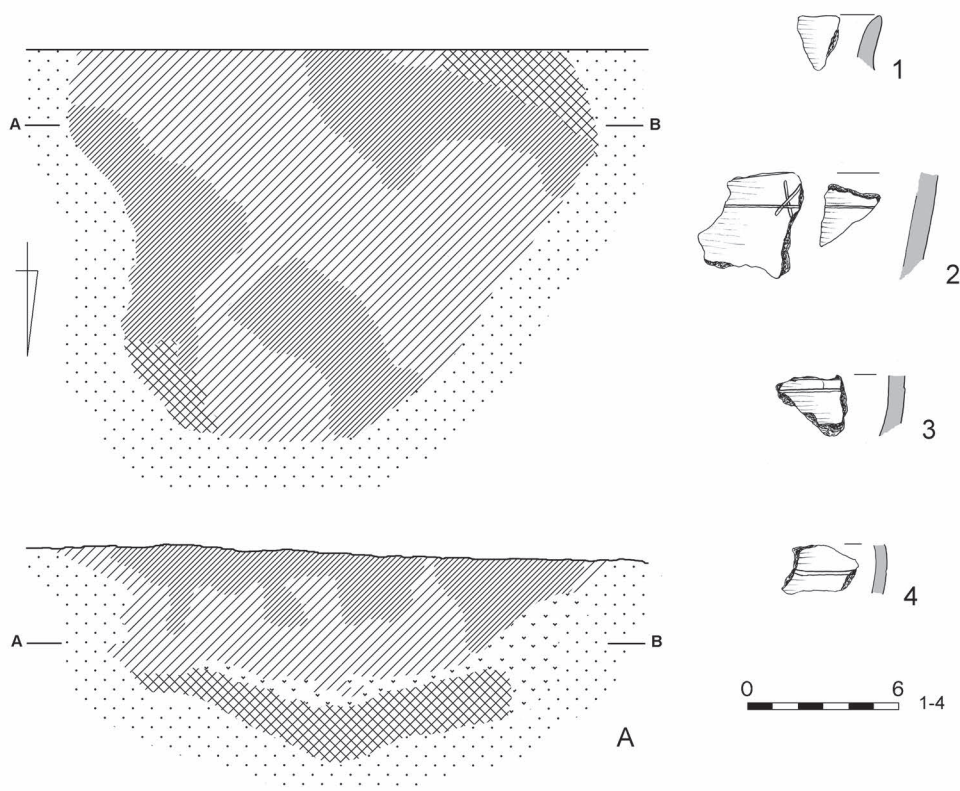

Tablica VIII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 16, 18, 19. Obiekt 18: 1 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

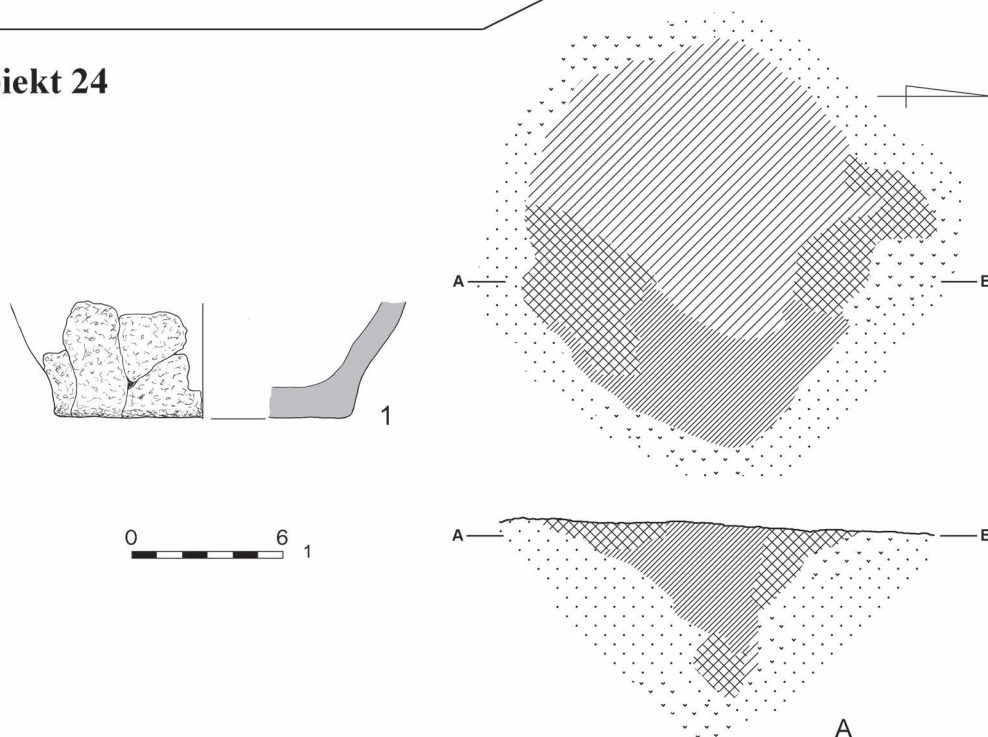

Tablica IX. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 20, 21, 23. Obiekt 20: 1 – ceramika. Obiekt 21: 1 – ceramika.
Opr. i rys. A. Bucholc

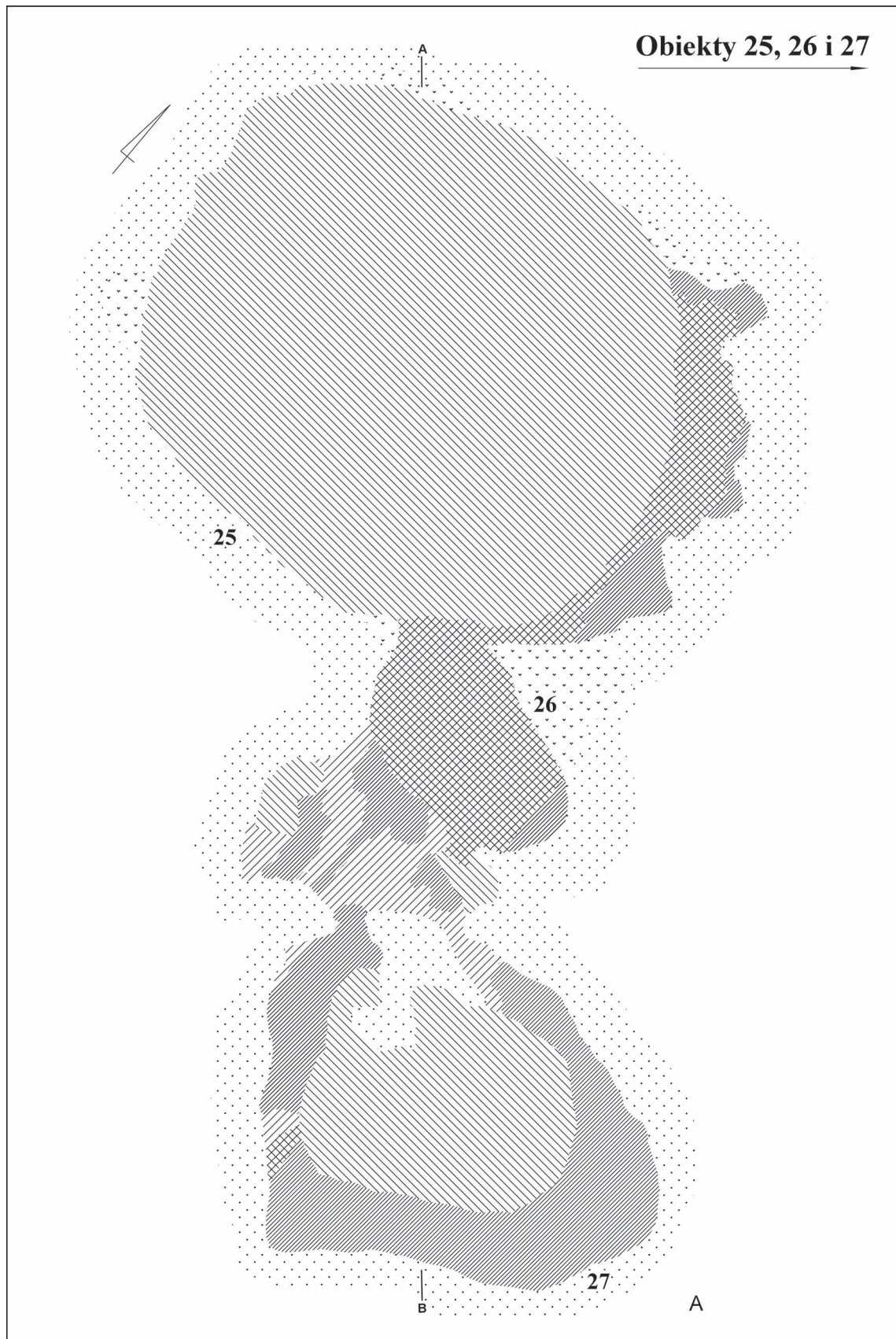
Obiekt 22

Obiekt 24

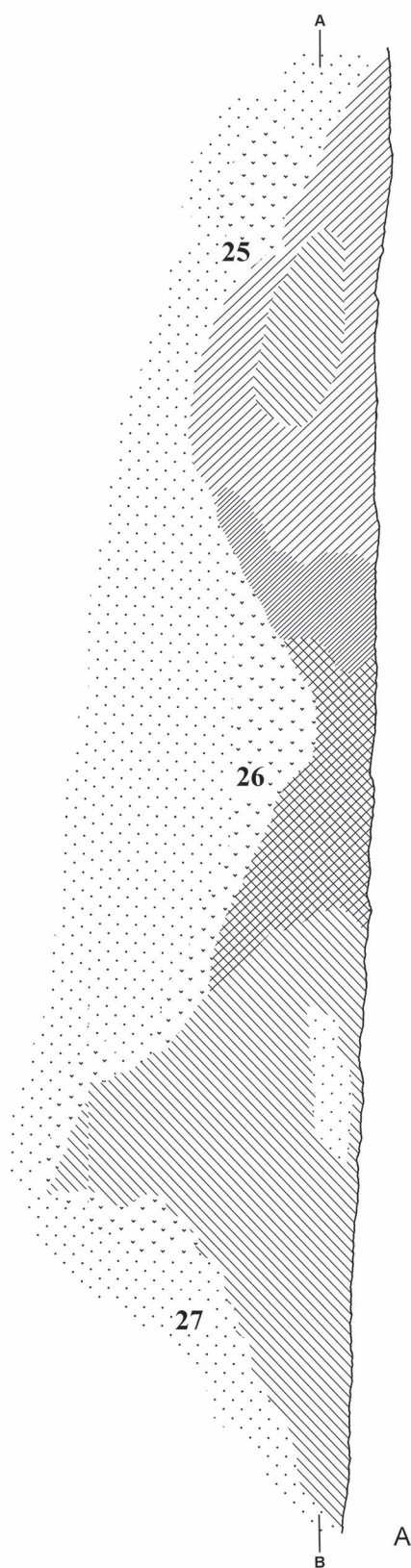

Tablica X. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 22, 24. Obiekt 22: 1-4. ceramika. Obiekt 24: 1 – ceramika.
Opr. i rys. A. Bucholc

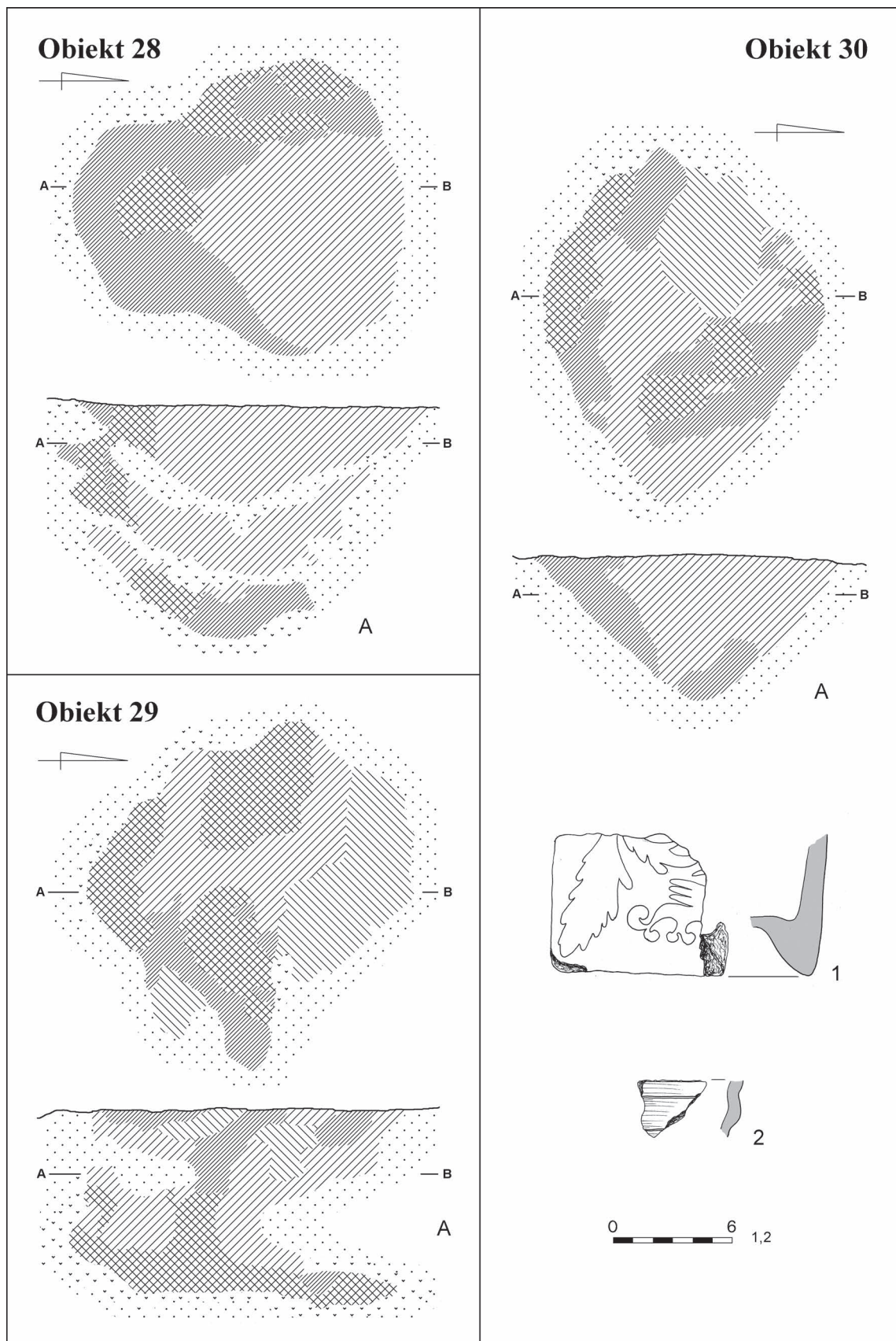

Tablica XI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 25, 26 i 27: plany obiektów. Opr. A. Bucholc

Obiekty 25, 26 i 27

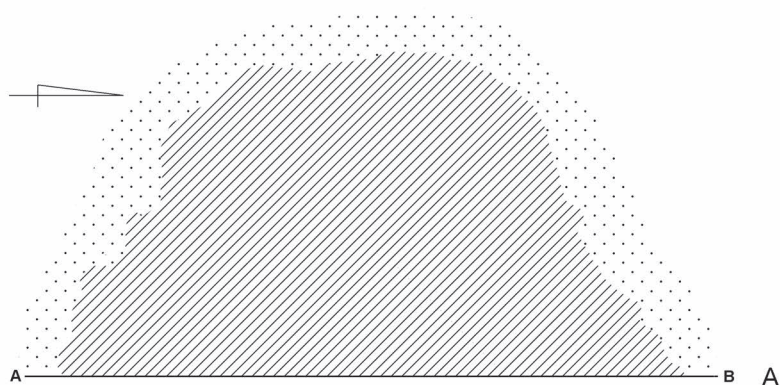

Tablica XII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 25, 26 i 27: profile obiektów. Opr. A. Bucholc

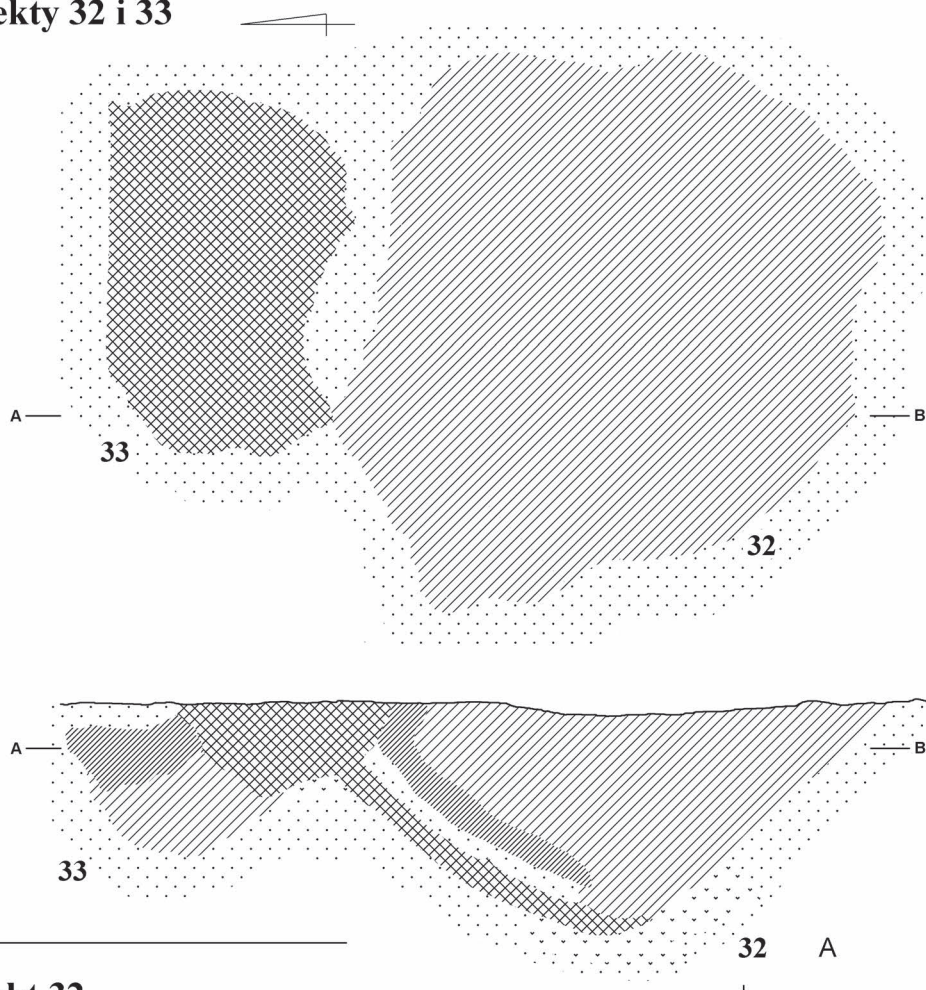

Tablica XIII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 28–30. Obiekt 30: 1–2 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

Obiekt 31

Obiekty 32 i 33

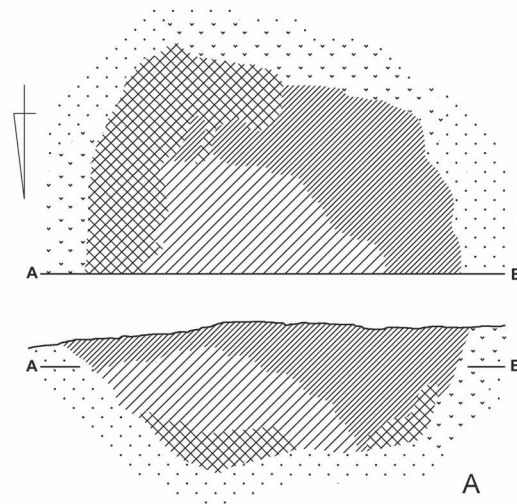

Obiekt 32

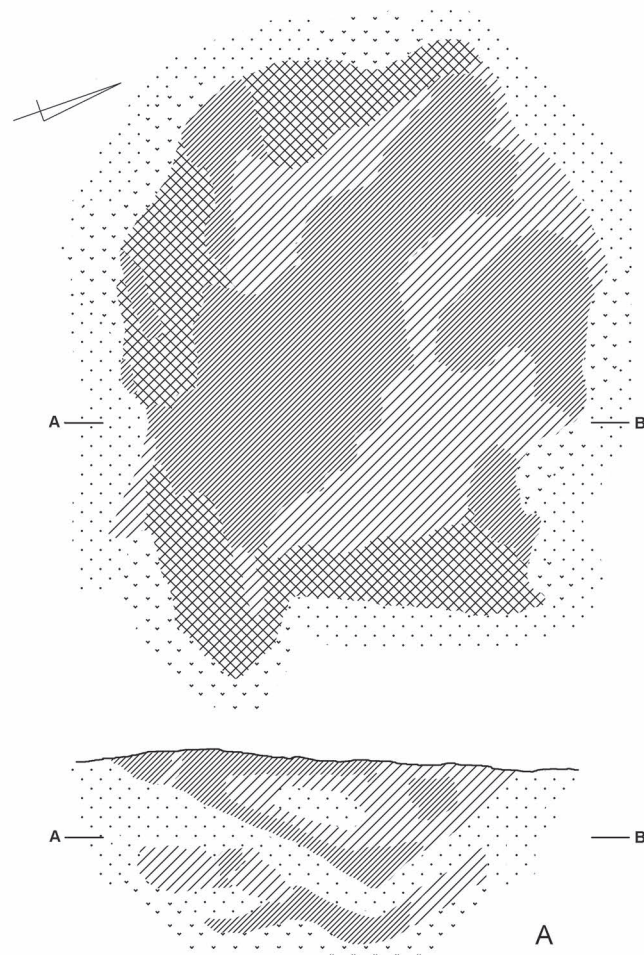

Tablica XIV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 31–33. Obiekt 32: 1 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

Obiekt 35

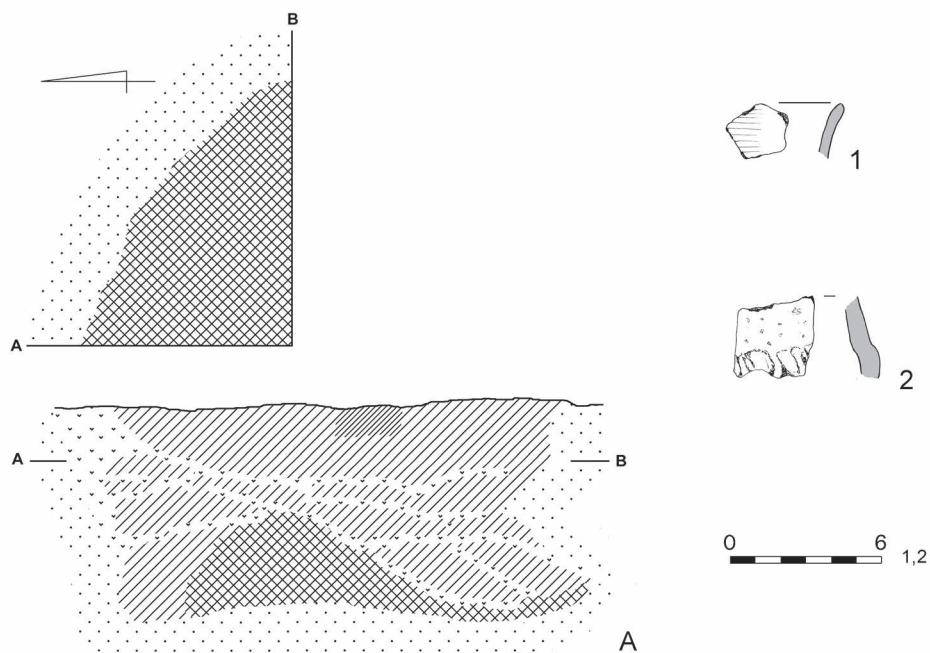

Obiekt 36

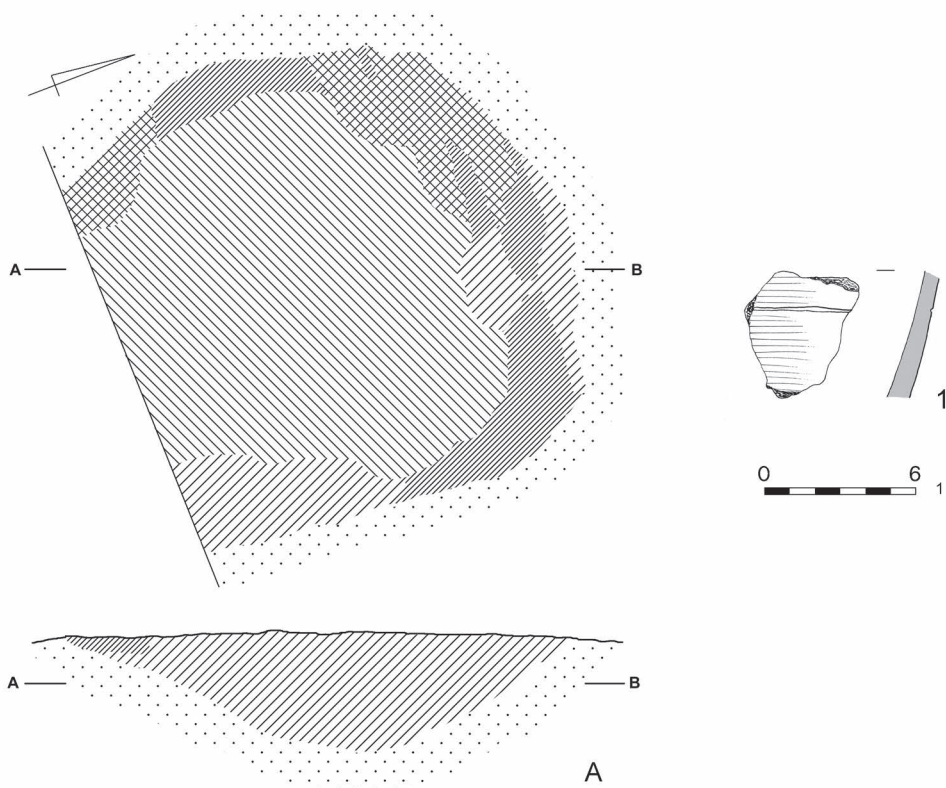

Tablica XV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 35, 36. Opr. A. Bucholc

Obiekt 34

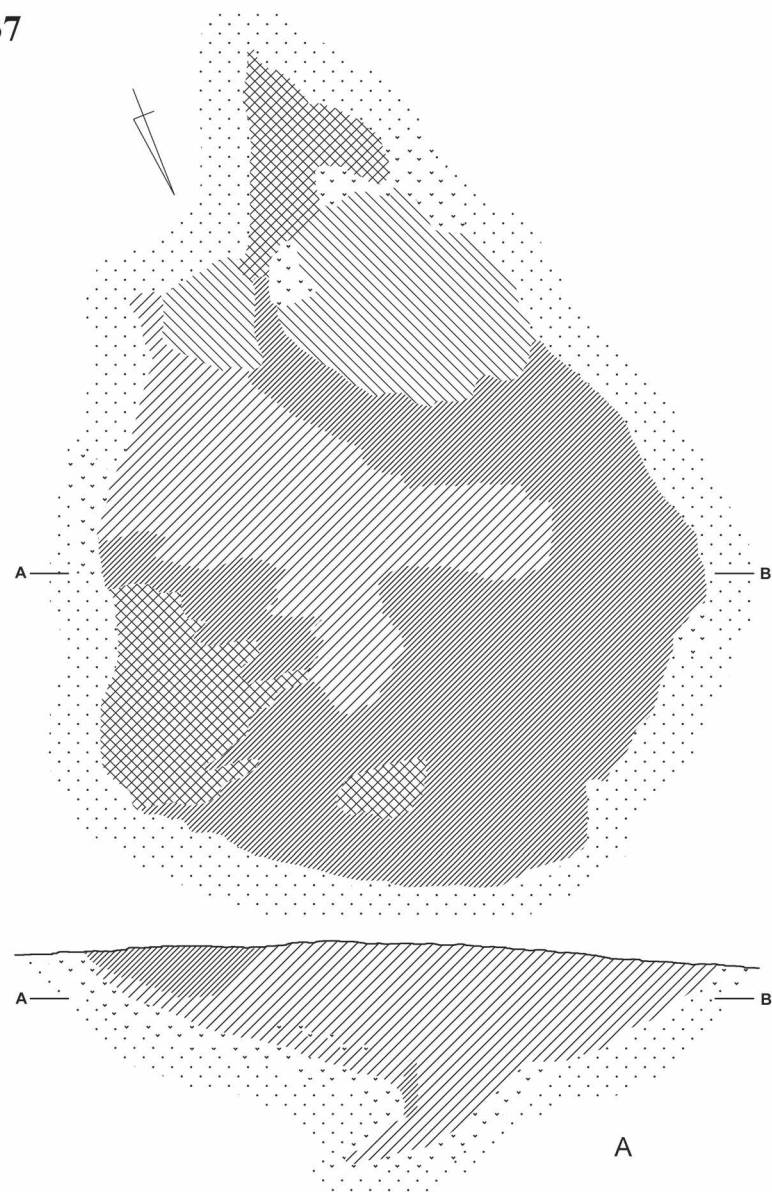

Obiekt 38

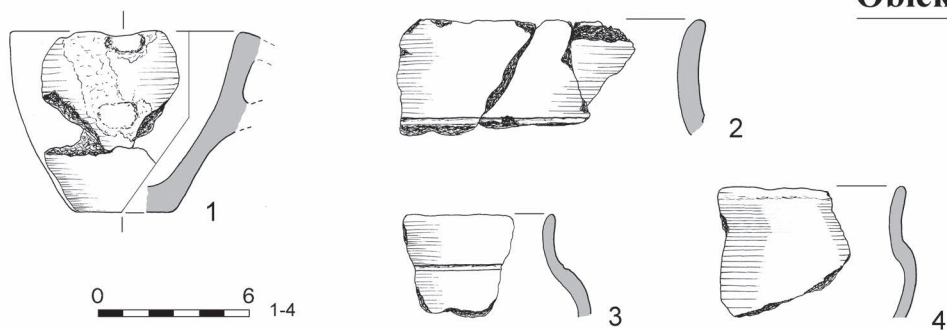

Tablica XVI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 34, 38. Obiekt 34: 1–2 ceramika. Obiekt 38: 1 – ceramika.
Opr. i rys. A. Bucholc

Obiekt 37

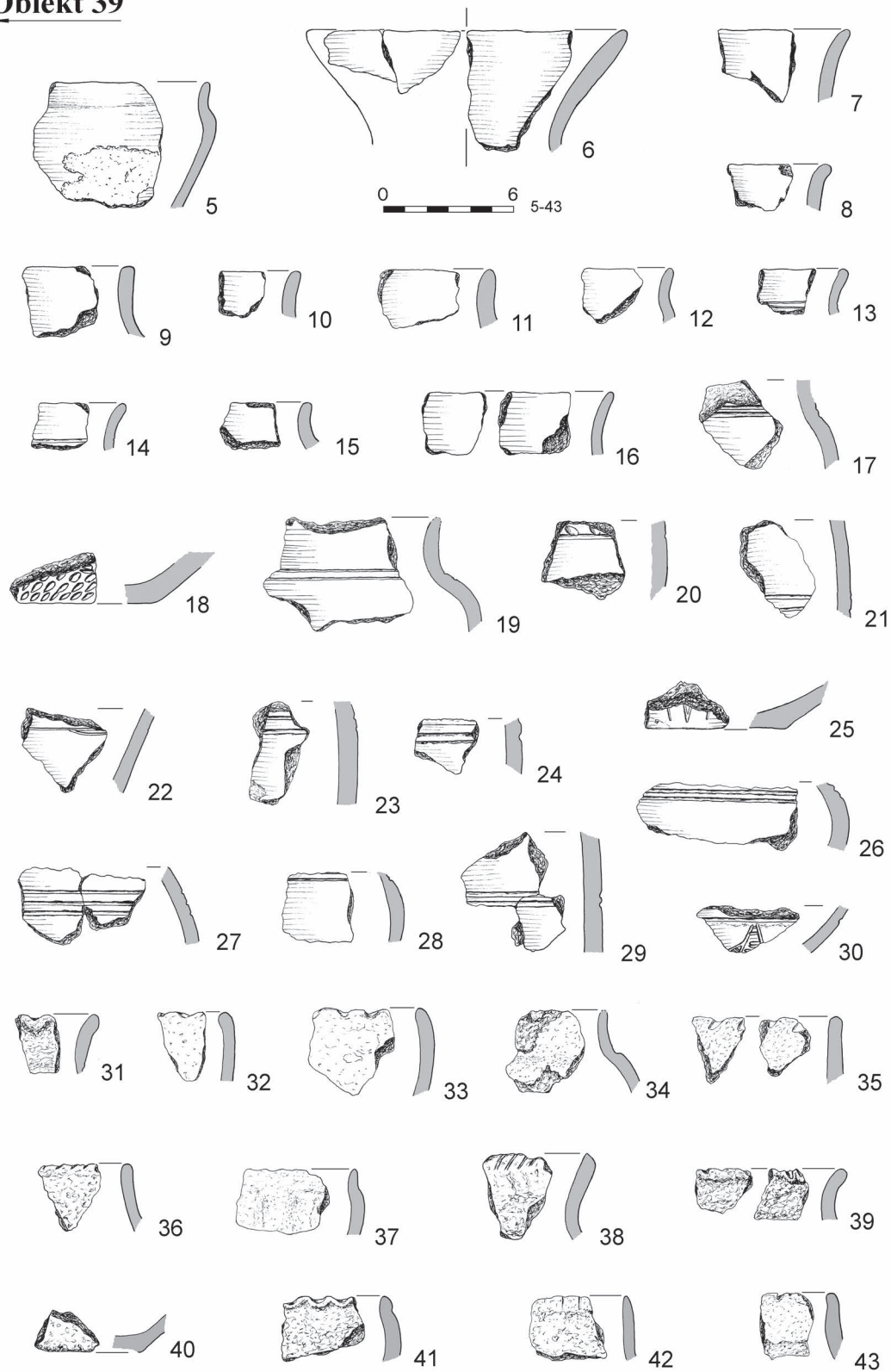

Obiekt 39

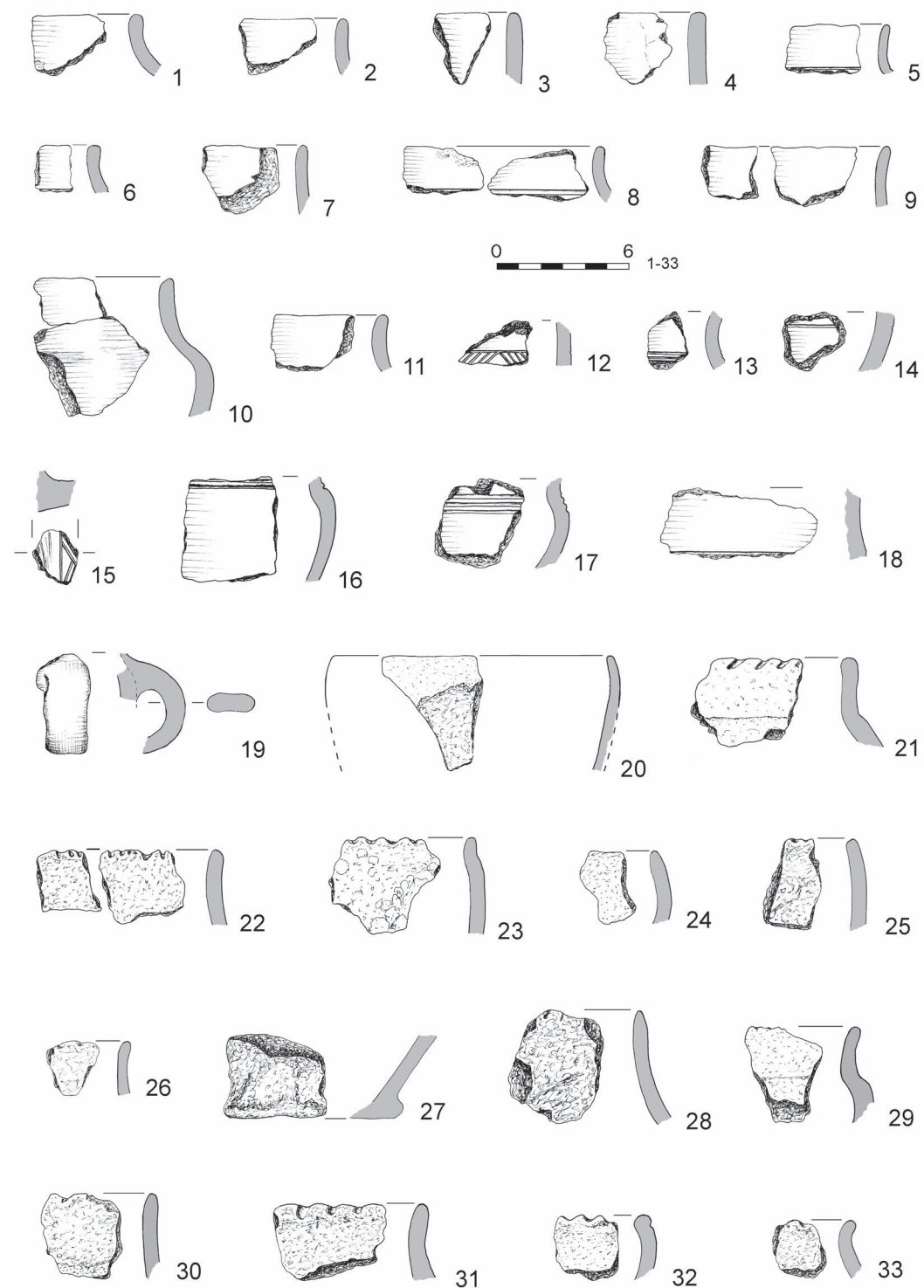
Tablica XVII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 37, 39. Obiekt 39: 1-4 ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

Obiekt 39

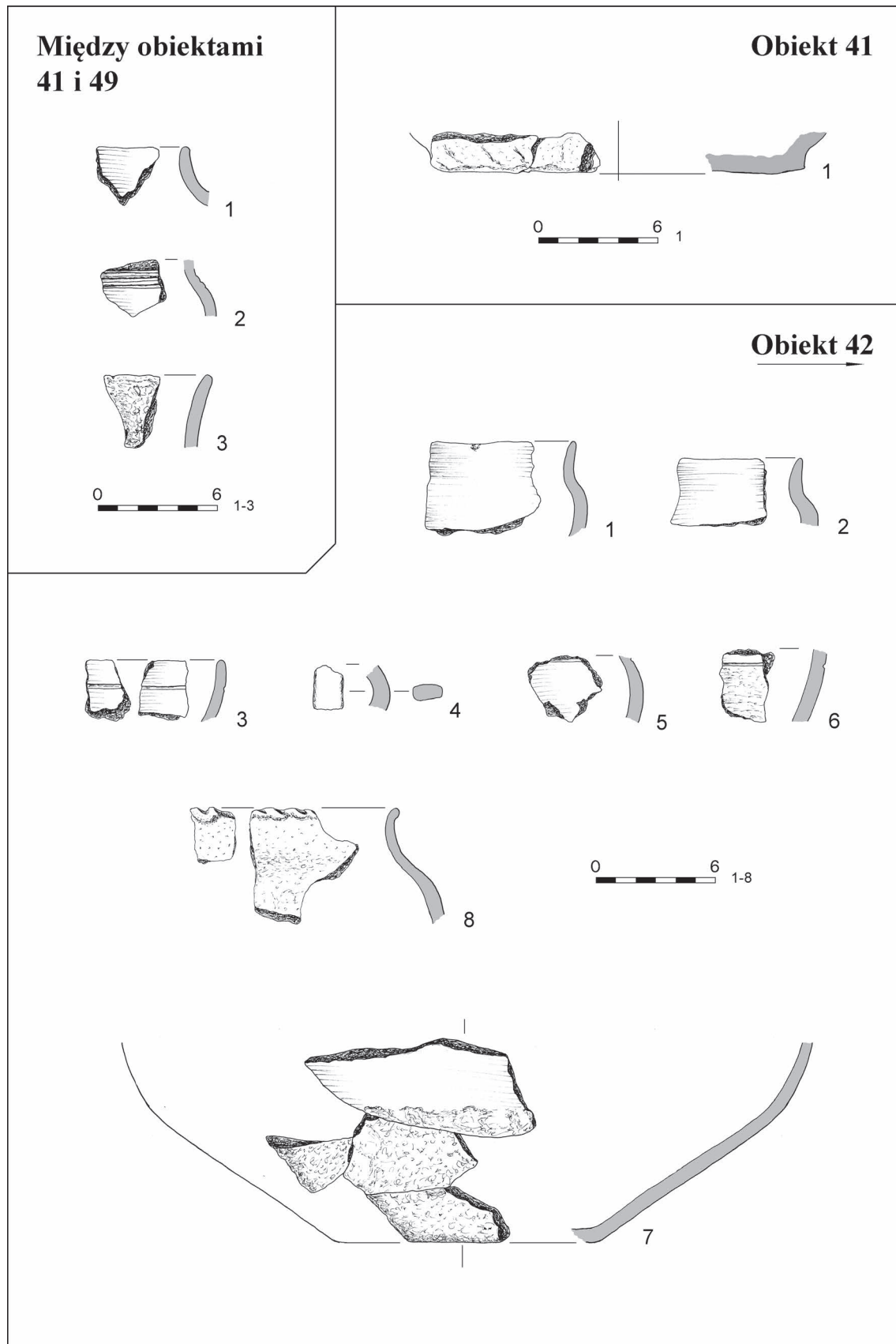

Tablica XVIII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 39: 5-43 – ceramika. Rys. A. Bucholc

Obiekty 40, 40a i 40b

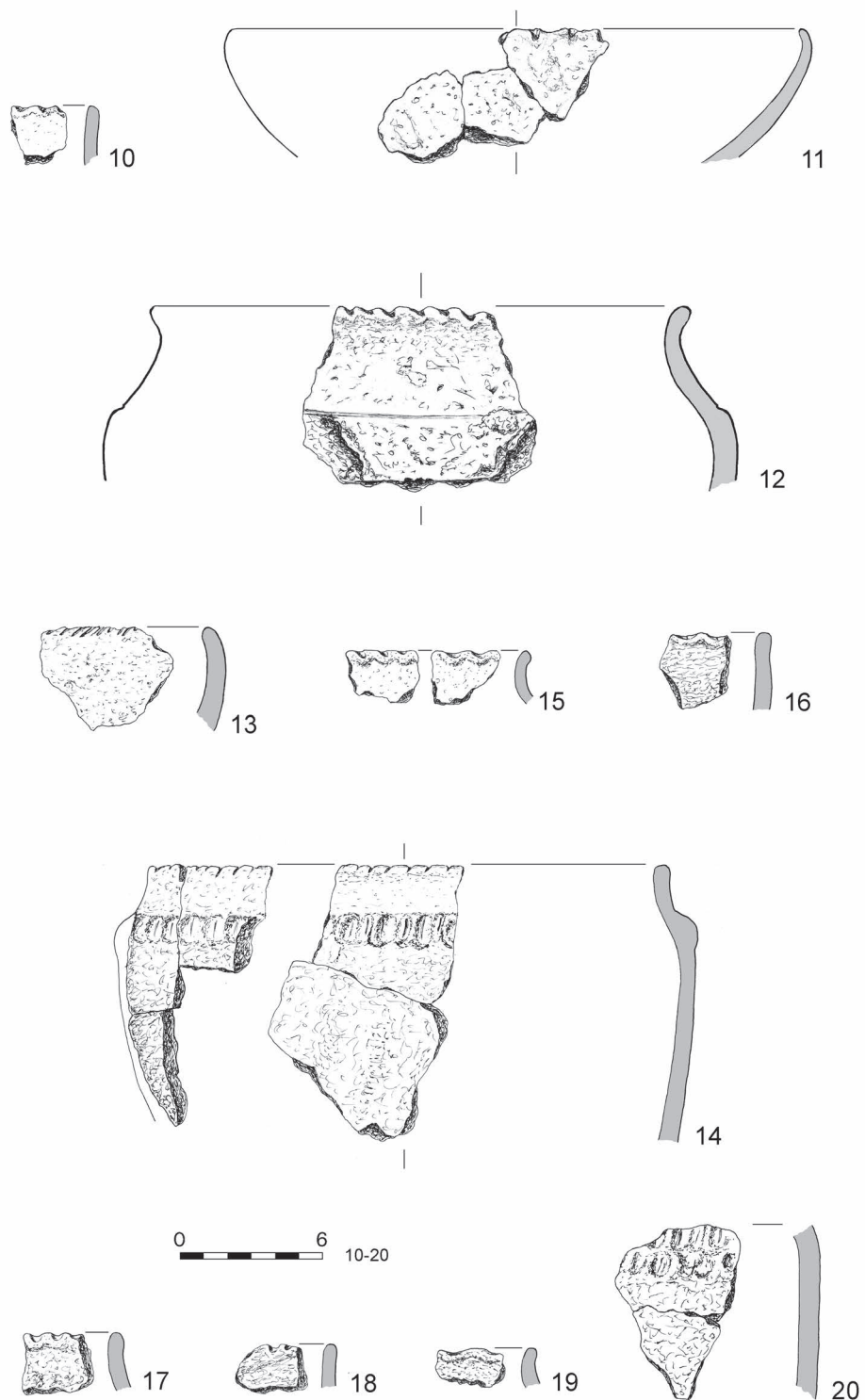

Tablica XIX. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 40, 40a, 40b: 1-33 – ceramika. Rys. A. Bucholc

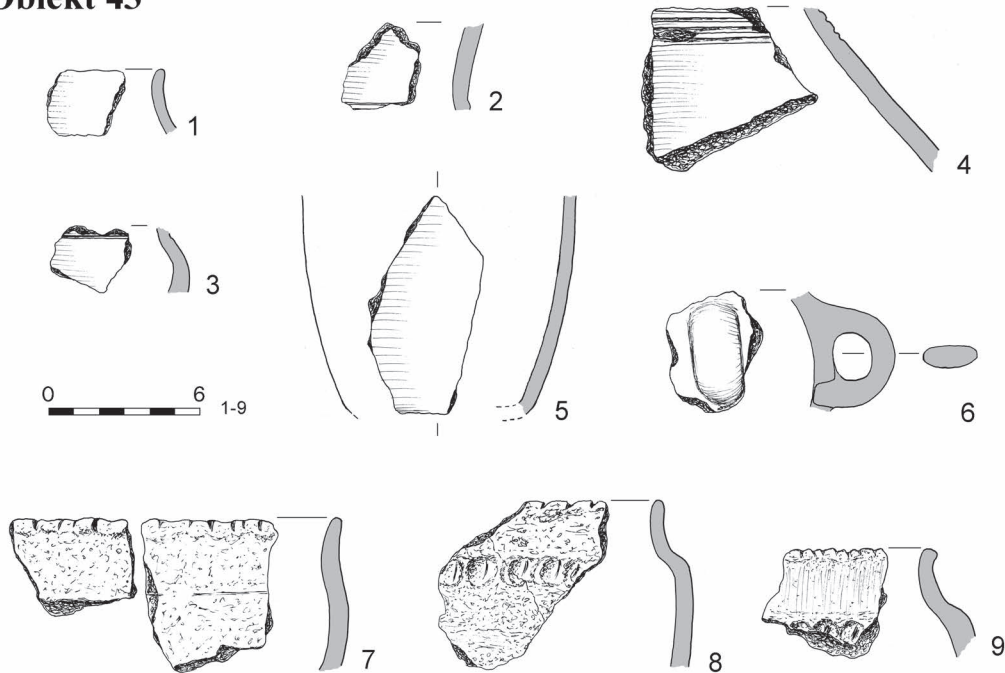
Tablica XX. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 41, 42, między obiektami 41 i 49. Między obiektami 41 i 49: 1-3 – Ceramika. Obiekt 41: 1 – ceramika. Obiekt 42: 1-8 – ceramika. Rys. A. Bucholc

Obiekt 42

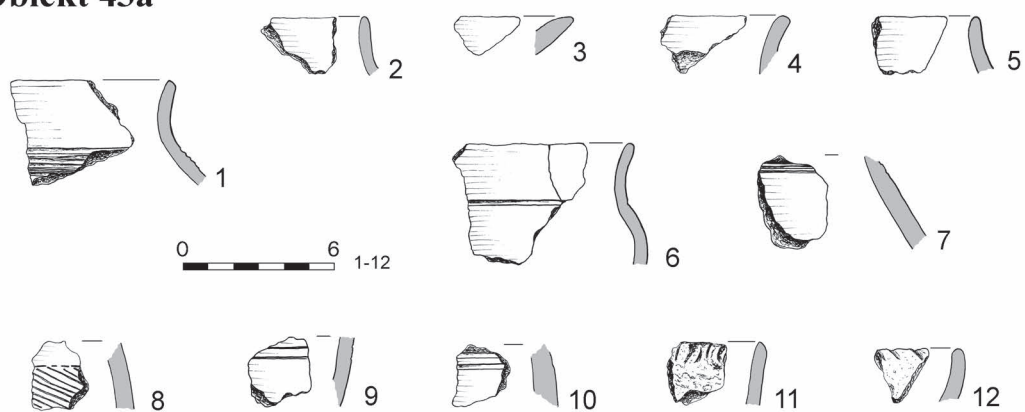

Tablica XXI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 42: 10–20 – ceramika. Rys. A. Bucholc

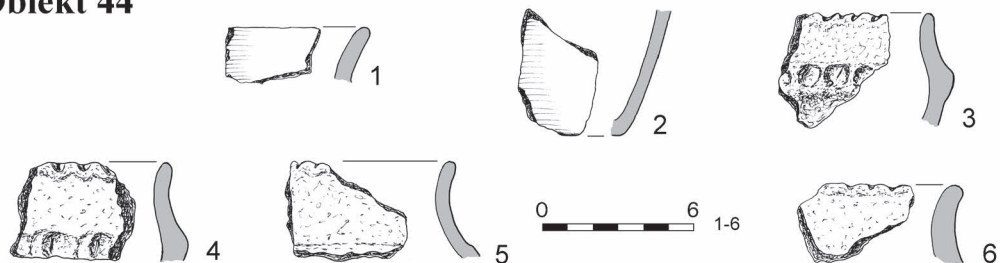
Obiekt 43

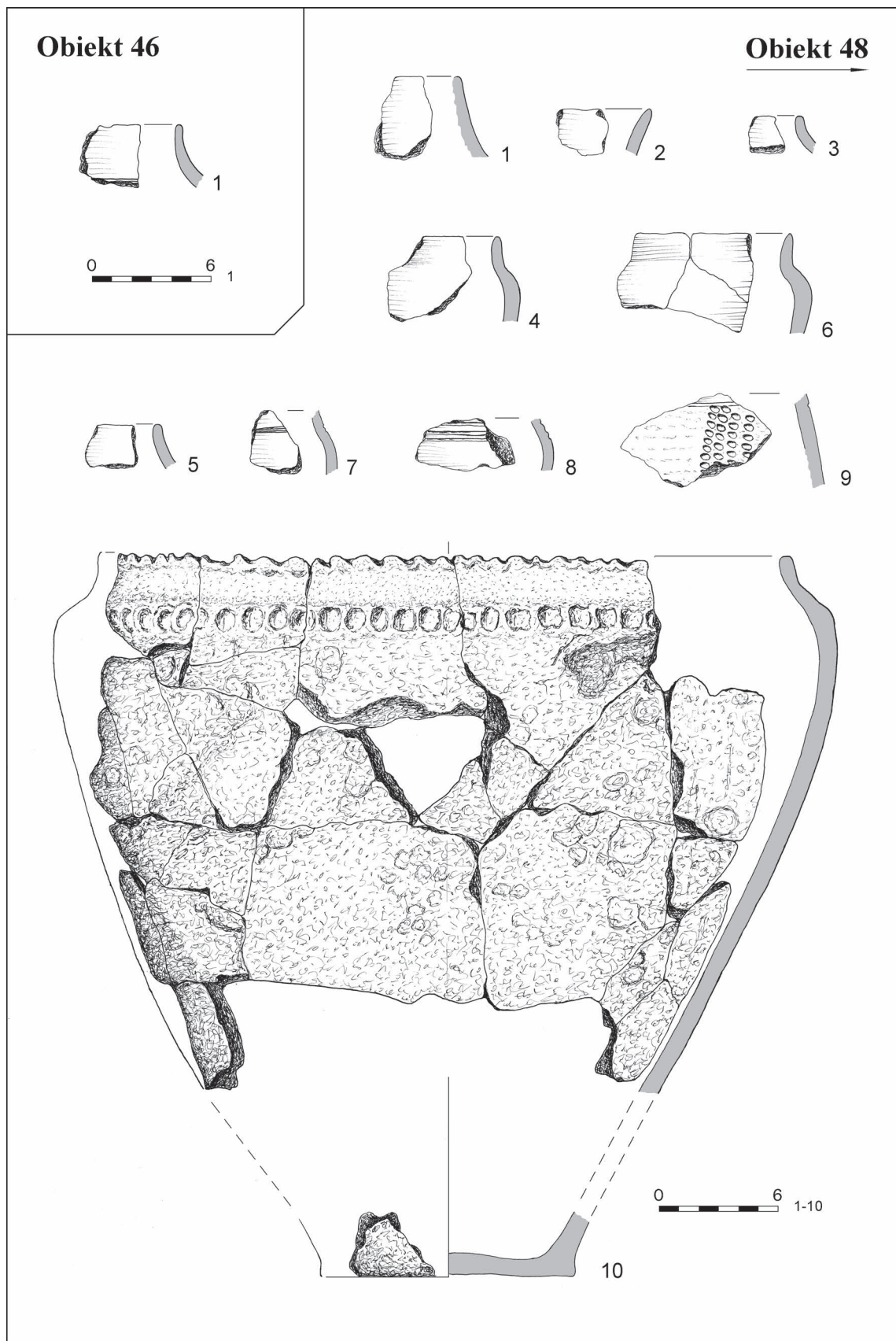
Obiekt 43a

Obiekt 44

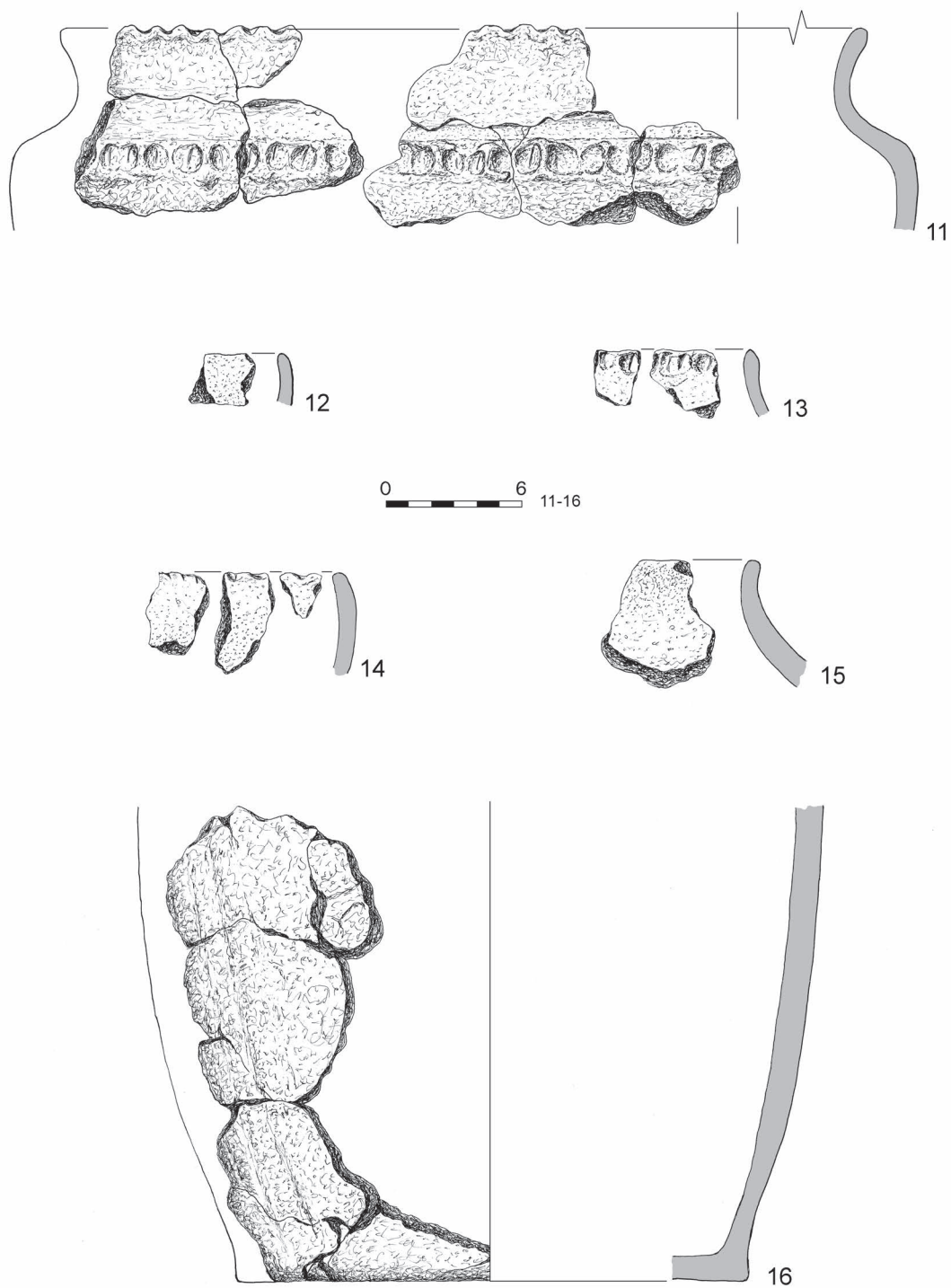

Tablica XXII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 43, 43a, 44. Obiekt 43: 1-9 – ceramika. Obiekt 43a: 1-12 – ceramika. Obiekt 44: 1-6 – ceramika. Rys. A. Bucholc

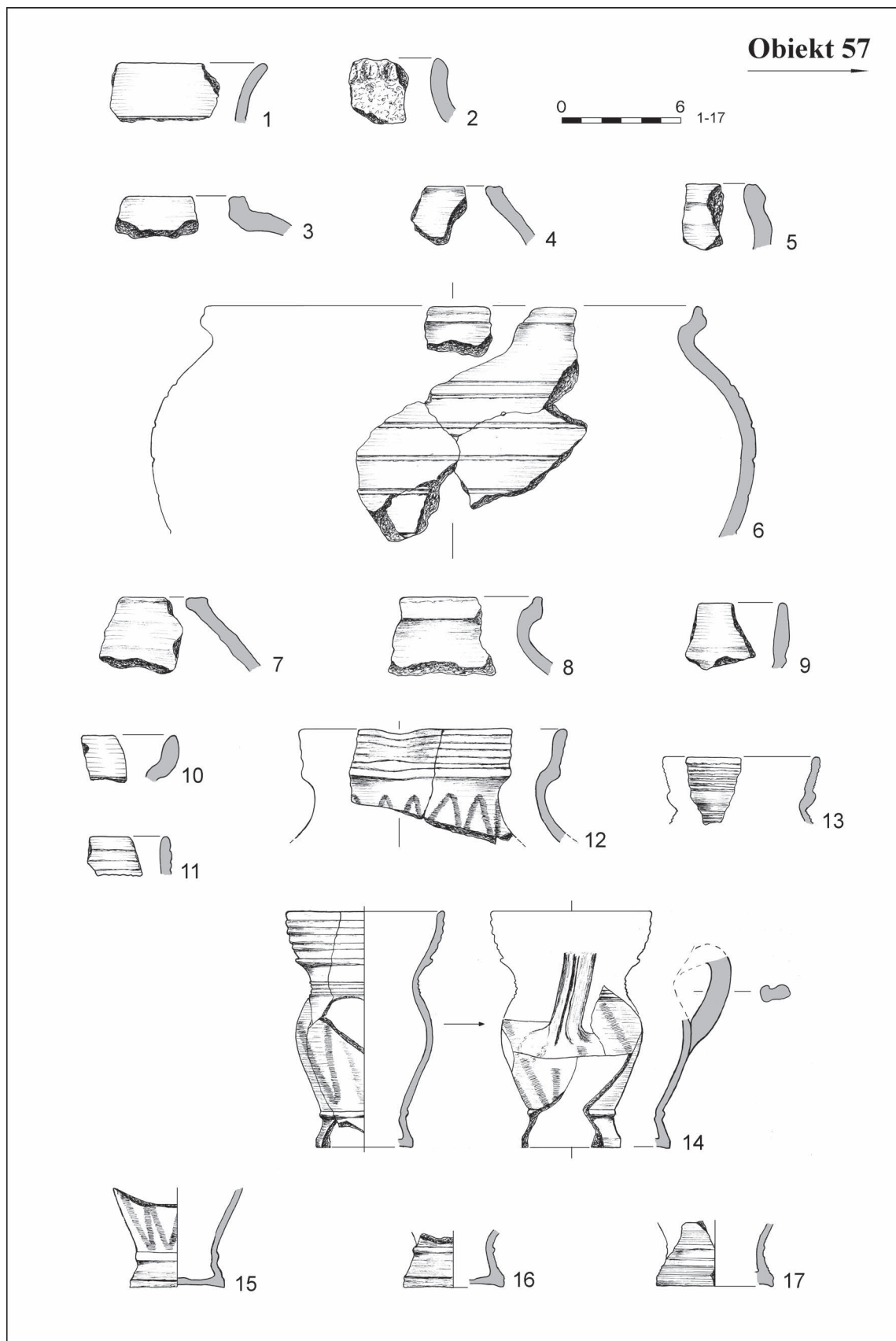

Tablica XXIII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 46, 48. Obiekt 46: 1 – ceramika.
Obiekt 48: 1–10 – ceramika. Rys. A. Bucholc

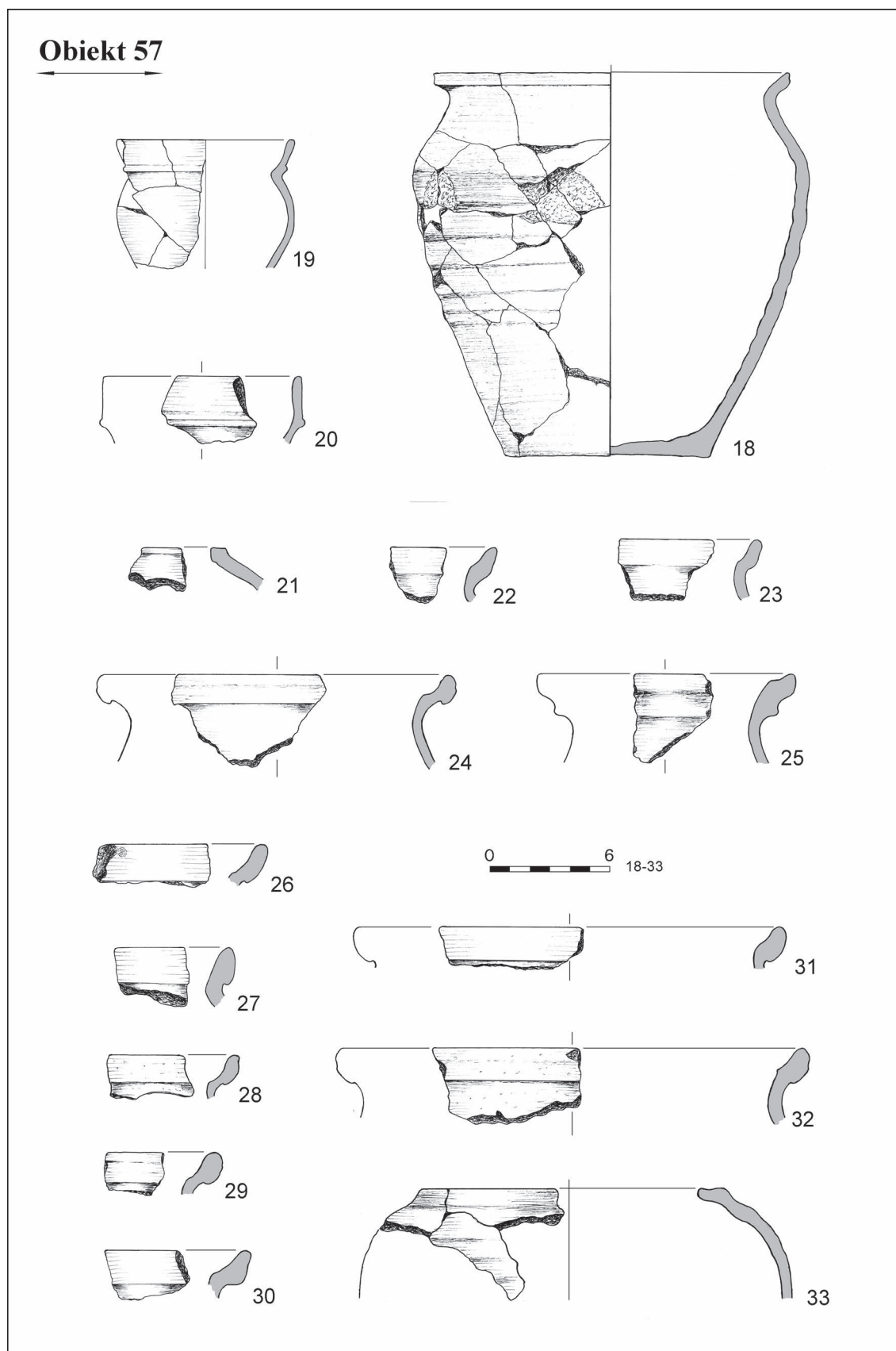
Obiekt 48

Tablica XXIV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 48: 11-16 – ceramika. Rys. A. Bucholc

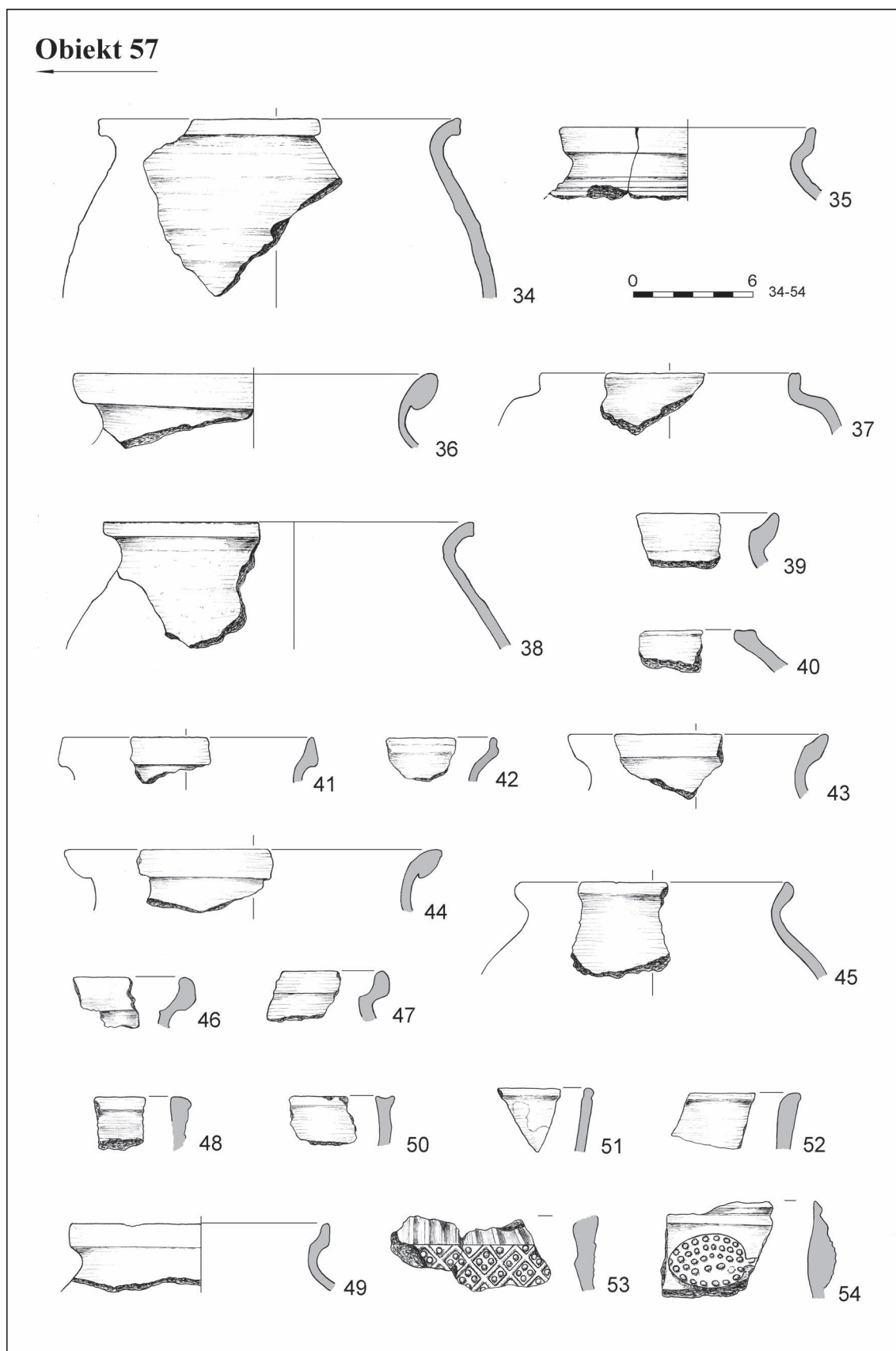

Tablica XXV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 57: 1-17 – ceramika. Rys. A. Bucholc

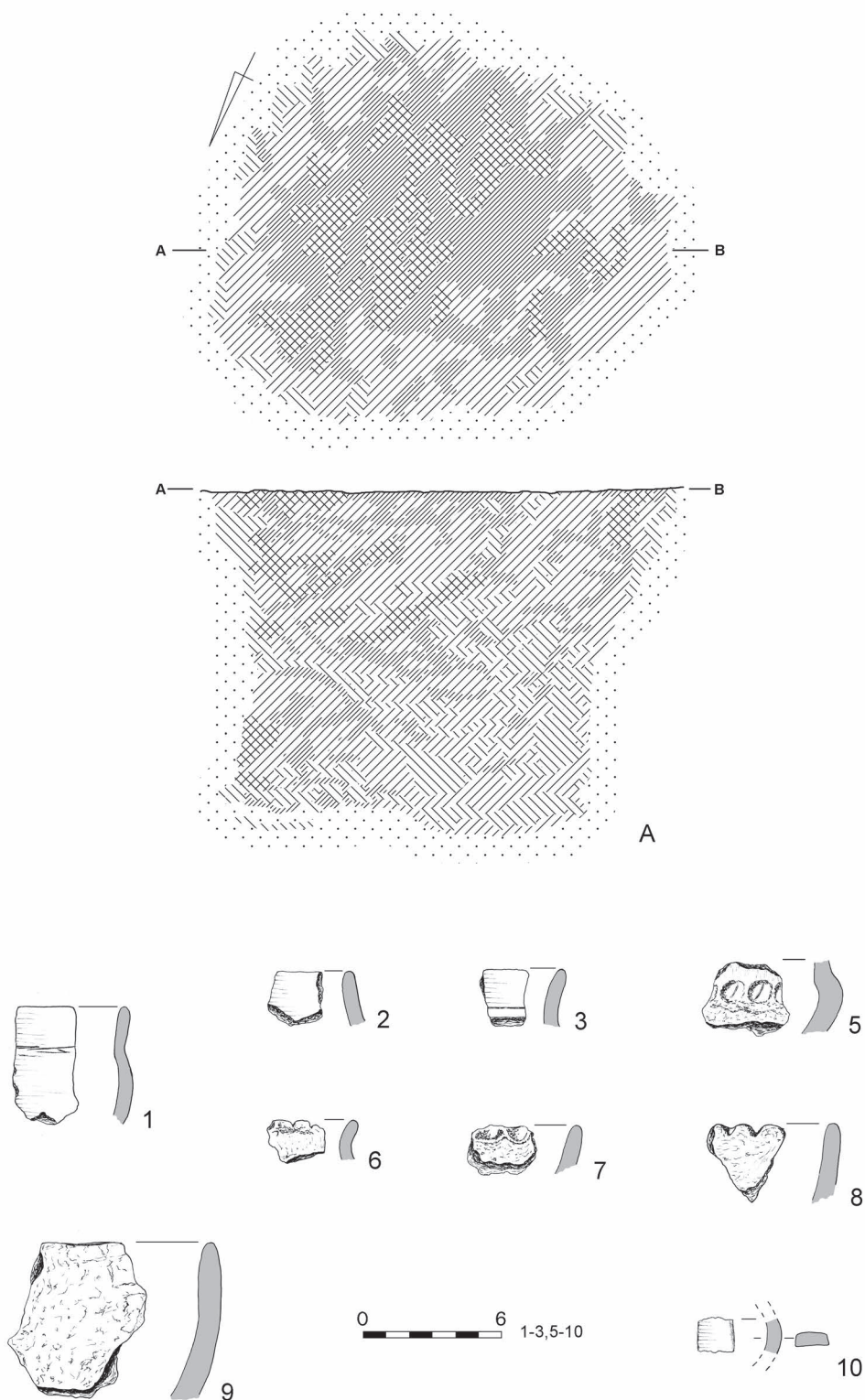
Tablica XXVI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 57: 18-33 – ceramika. Rys. A. Bucholc

Obiekt 57

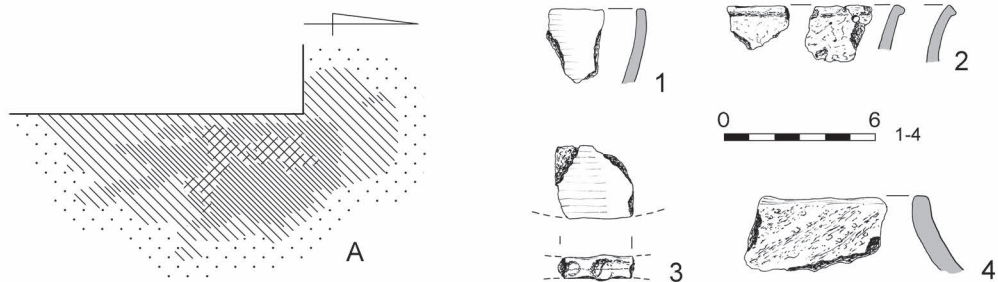
Tablica XXVII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 57: 34–54 – ceramika. Rys. A. Bucholc

Obiekt 58

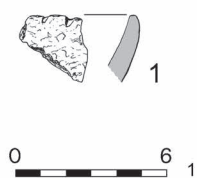

Tablica XXVIII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 58: 1-3, 5-10 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

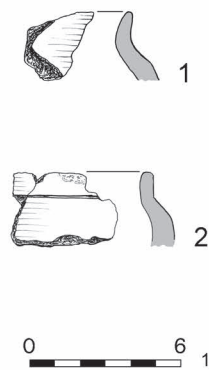
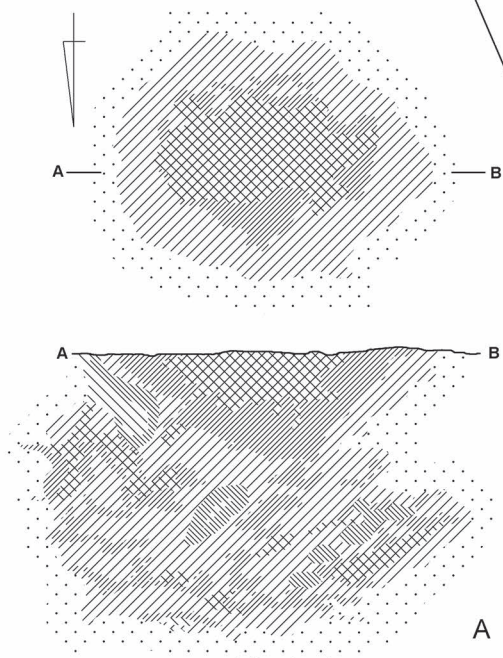
Obiekt 59

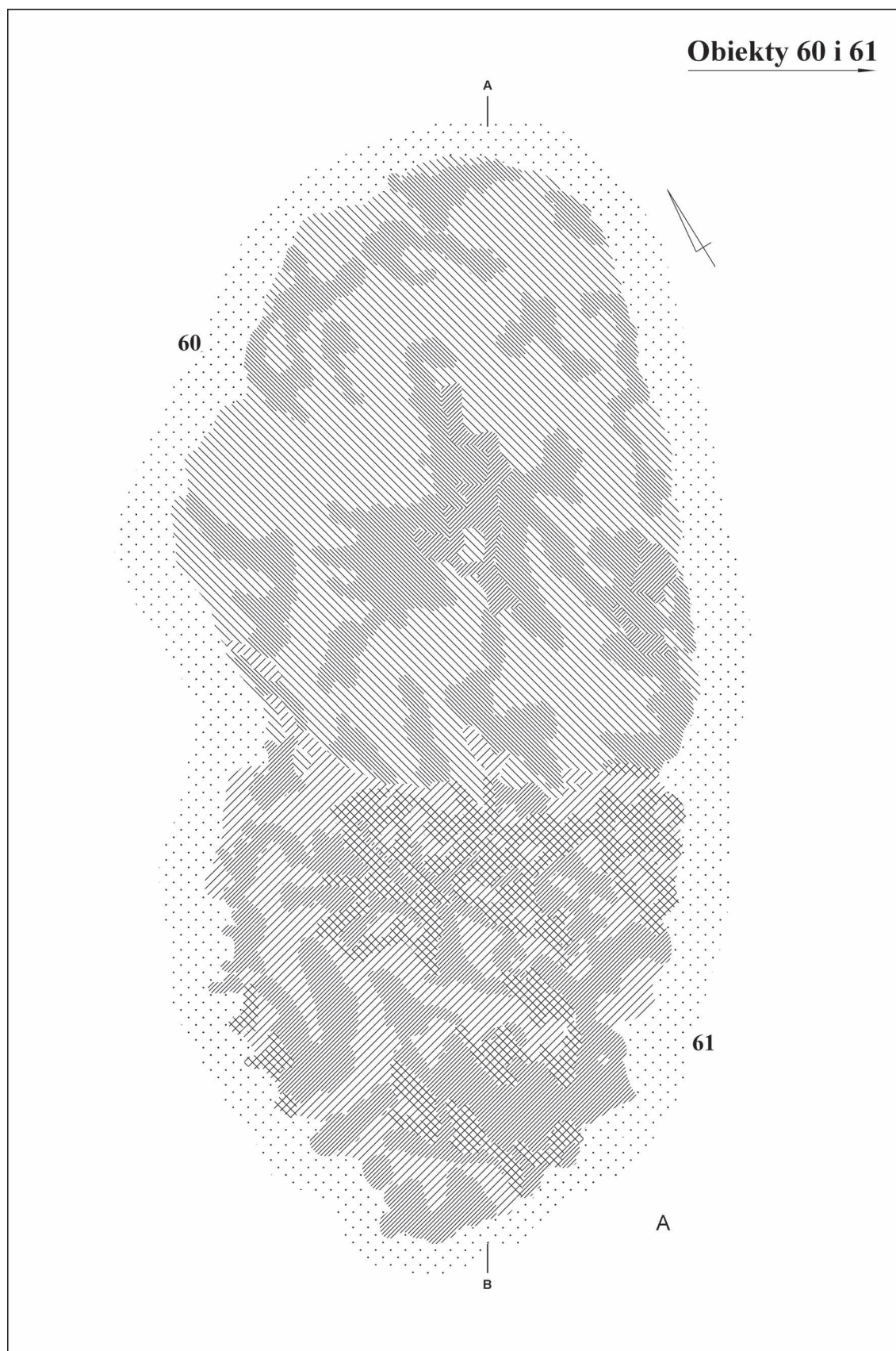
Obiekt 62

Obiekt 63

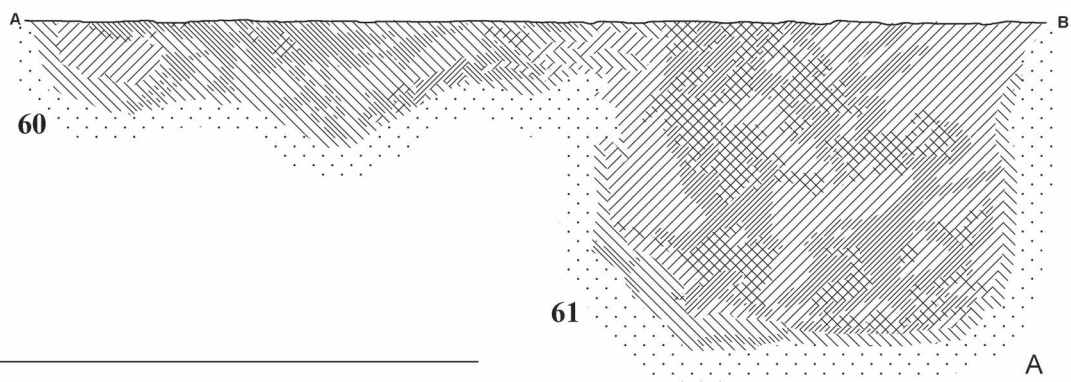

Tablica XXIX. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 59, 62, 63. Obiekt 59: 1-4 – ceramika. Obiekt 62: 1 – ceramika. Obiekt 63: 1-2 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

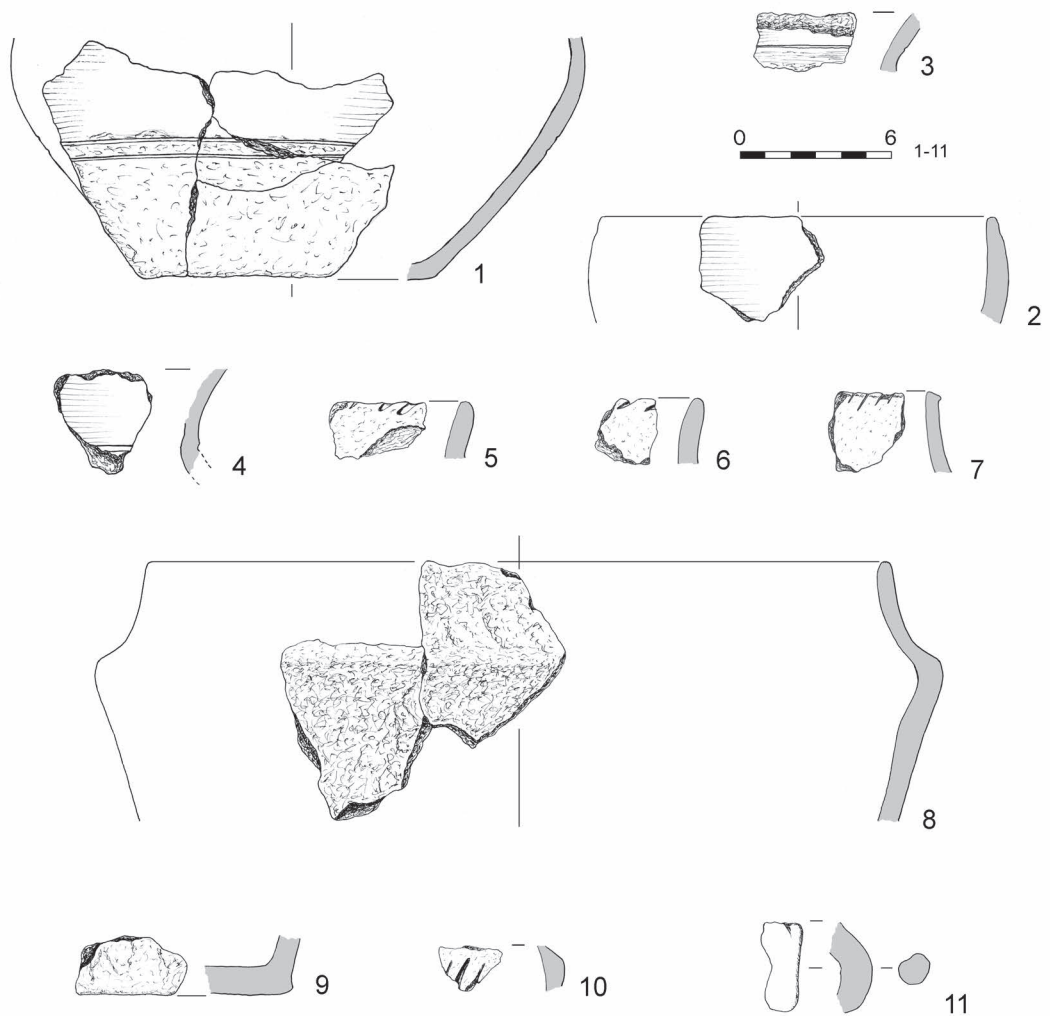

Tablica XXX. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 60 i 61: plan obiektów. Opr. A. Bucholc

Obiekty 60 i 61

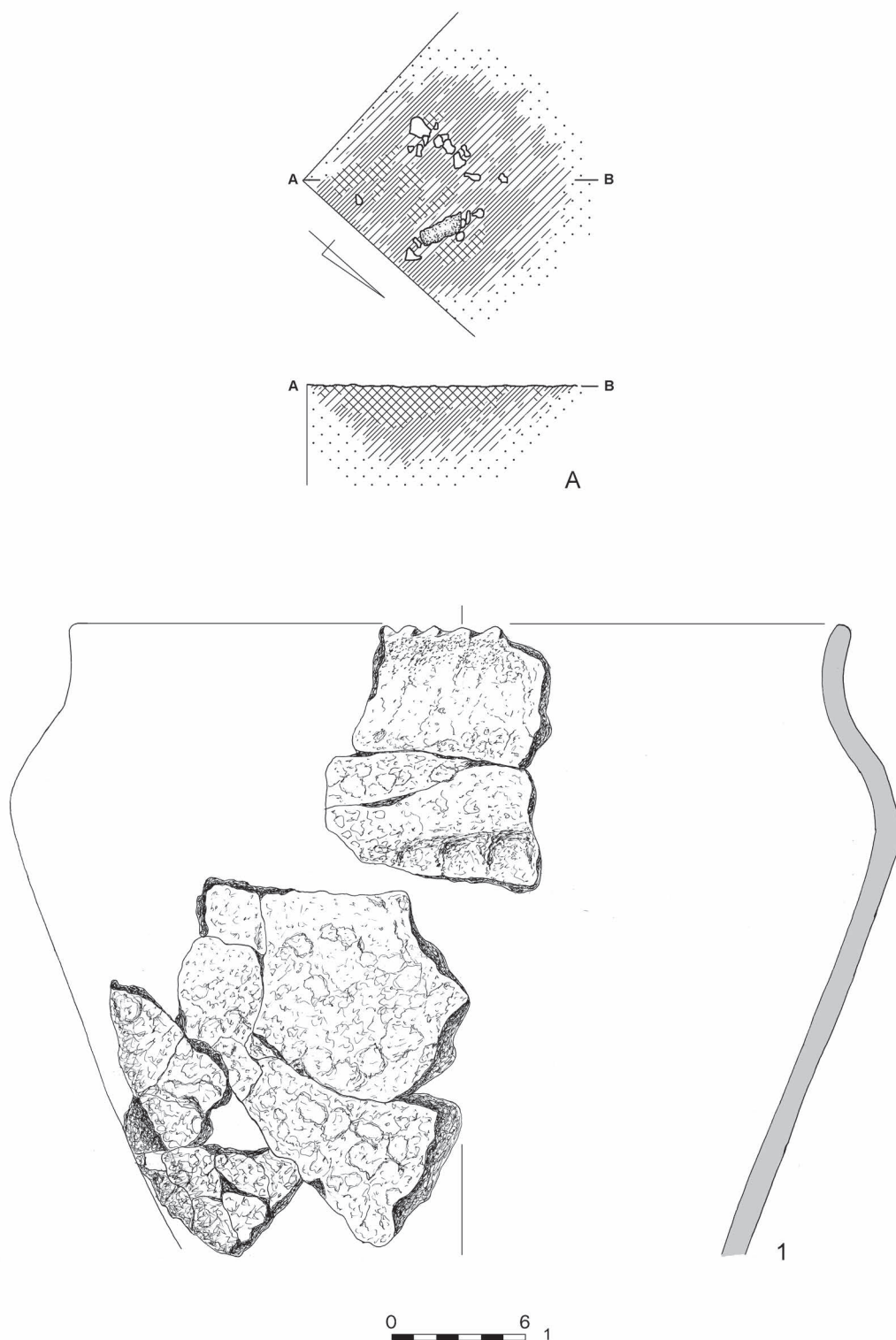

Obiekt 61

Tablica XXXI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 60 i 61. Obiekt 61: 1–11 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

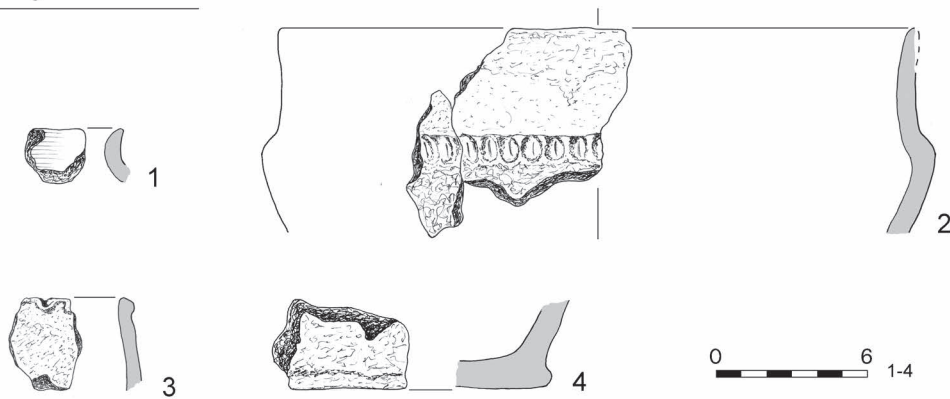
Obiekt 64

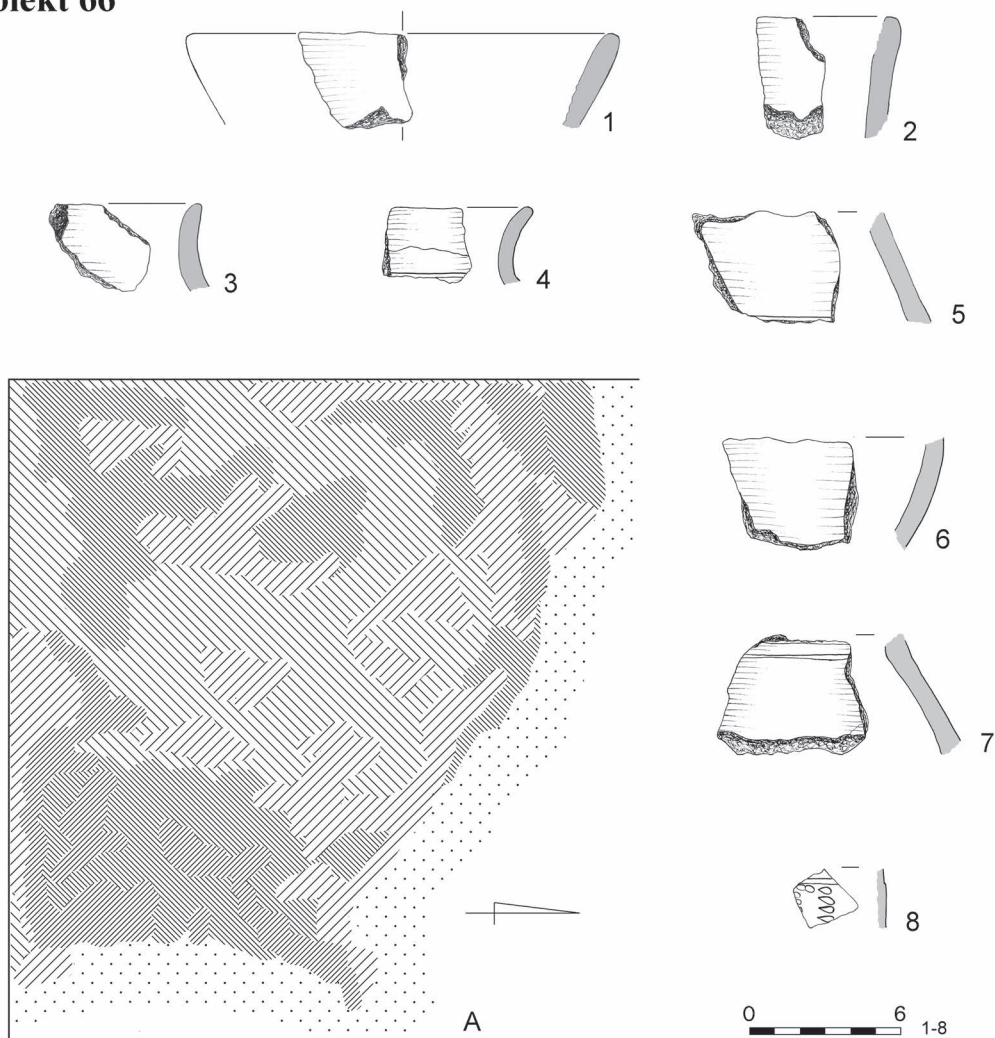
Tablica XXXII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 64: 1 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

202

Obiekty 65a i 65b

Obiekt 66

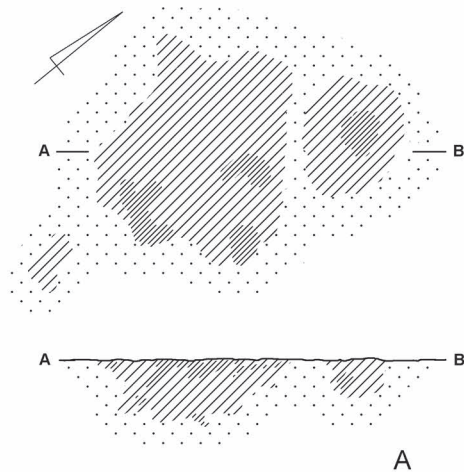

Tablica XXXIV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 65a, 65b, 66. Obiekty 65a i 65b: 1-4 – ceramika.
Obiekt 66: 1-8 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

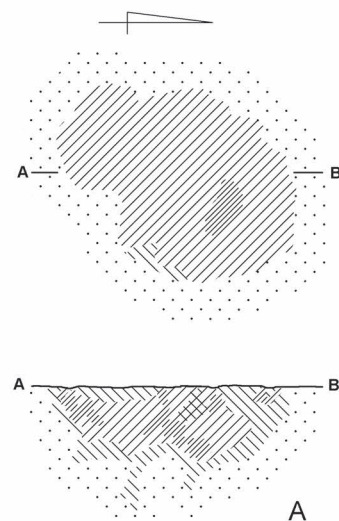
Obiekt 67

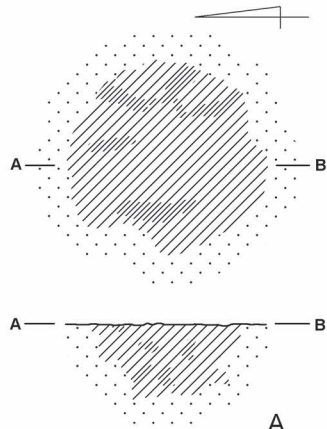
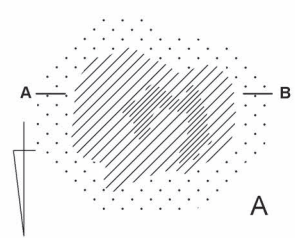
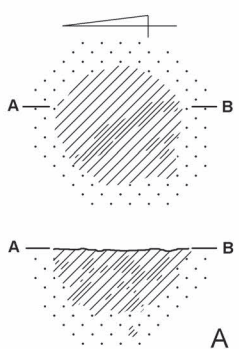
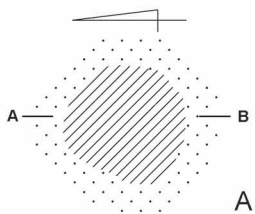
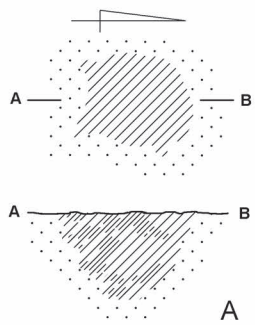
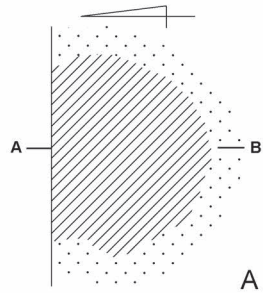
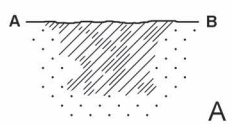
Obiekt 68

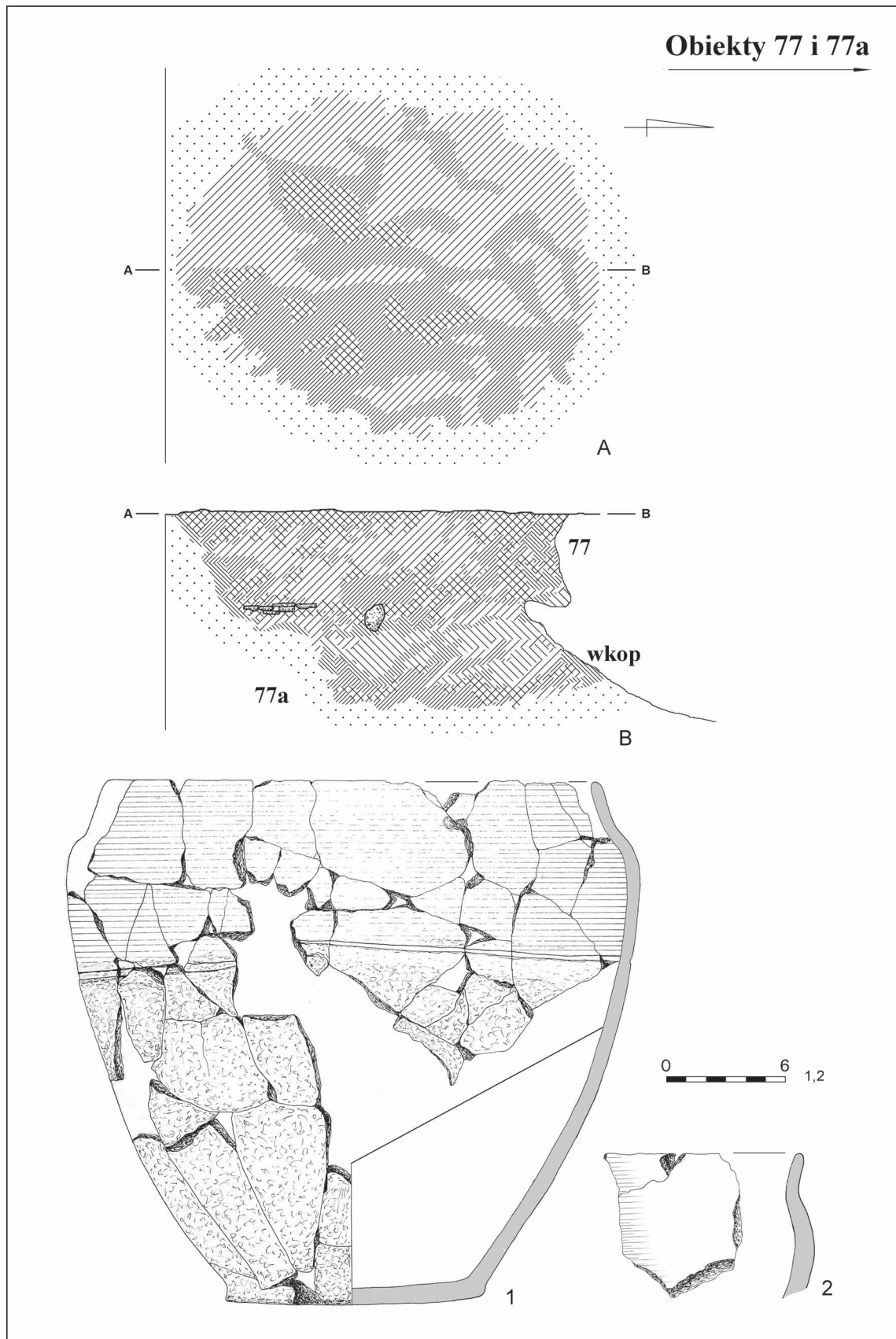
Obiekt 69

Tablica XXXV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 67–69. Opr. A. Bucholc

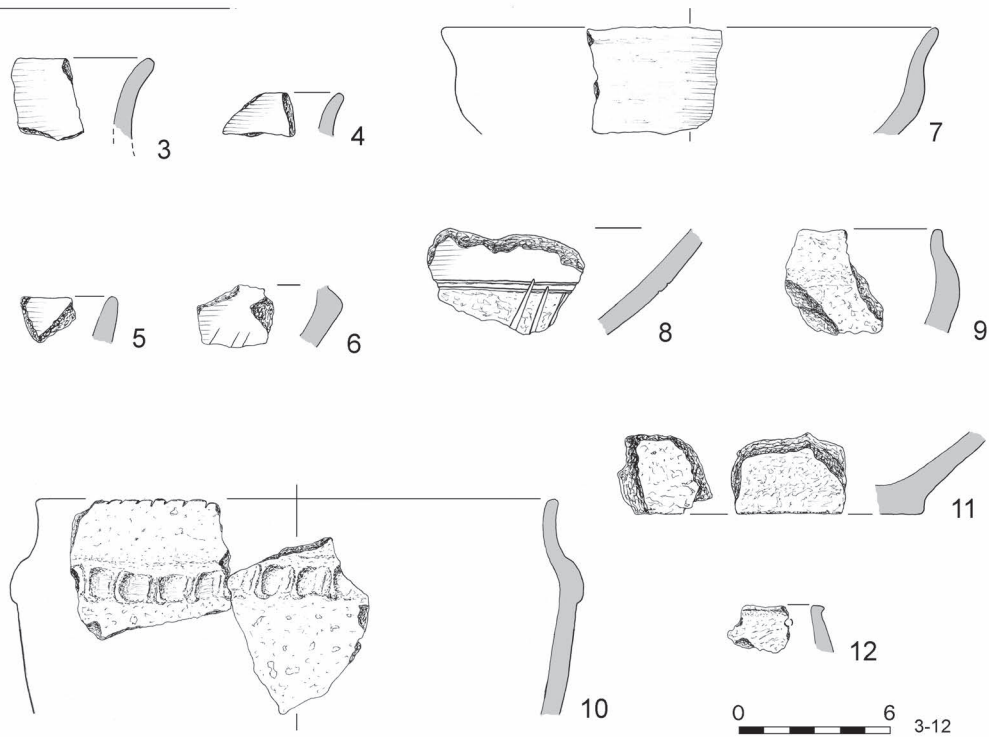
Obiekt 70 	Obiekt 72
Obiekt 71 	Obiekt 74
Obiekt 73 	Obiekt 75
	Obiekt 76

Tablica XXXVI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 70–76. Opr. A. Bucholc

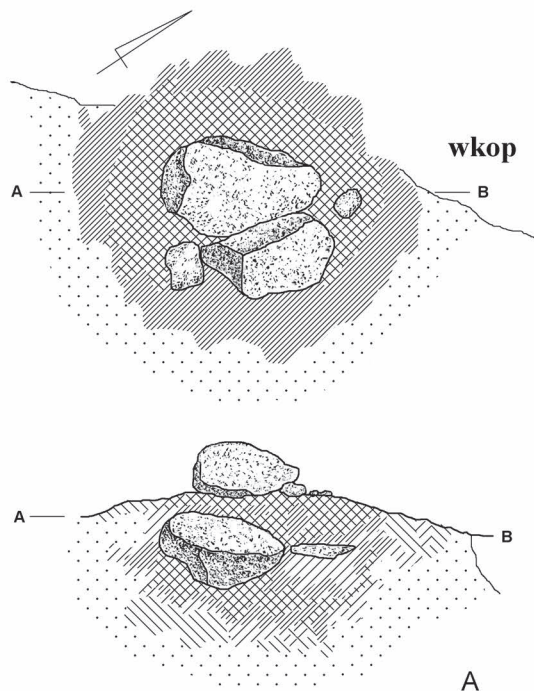

Tablica XXXVII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 77 i 77a: 1-2 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

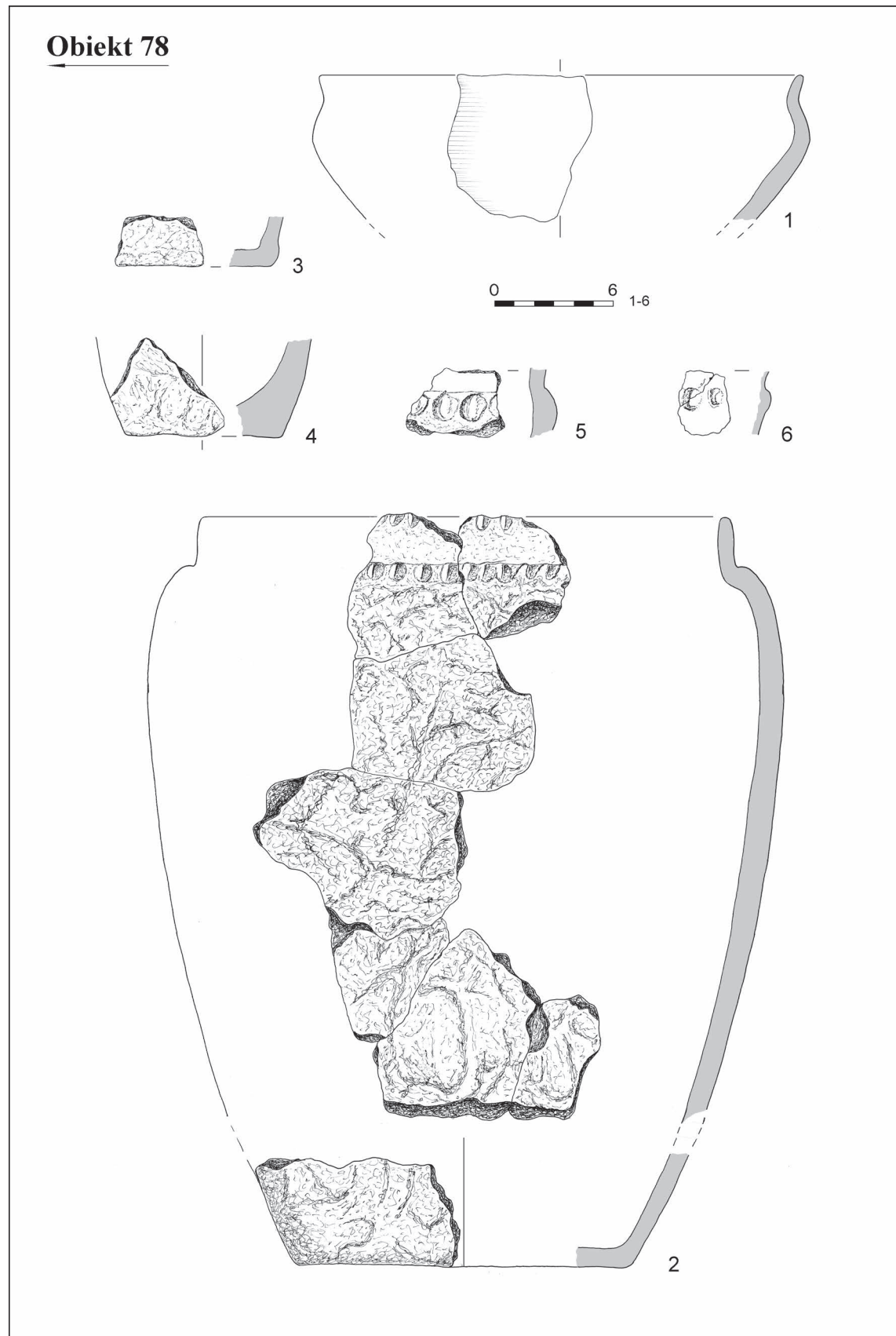
Obiekty 77 i 77a

Obiekt 78

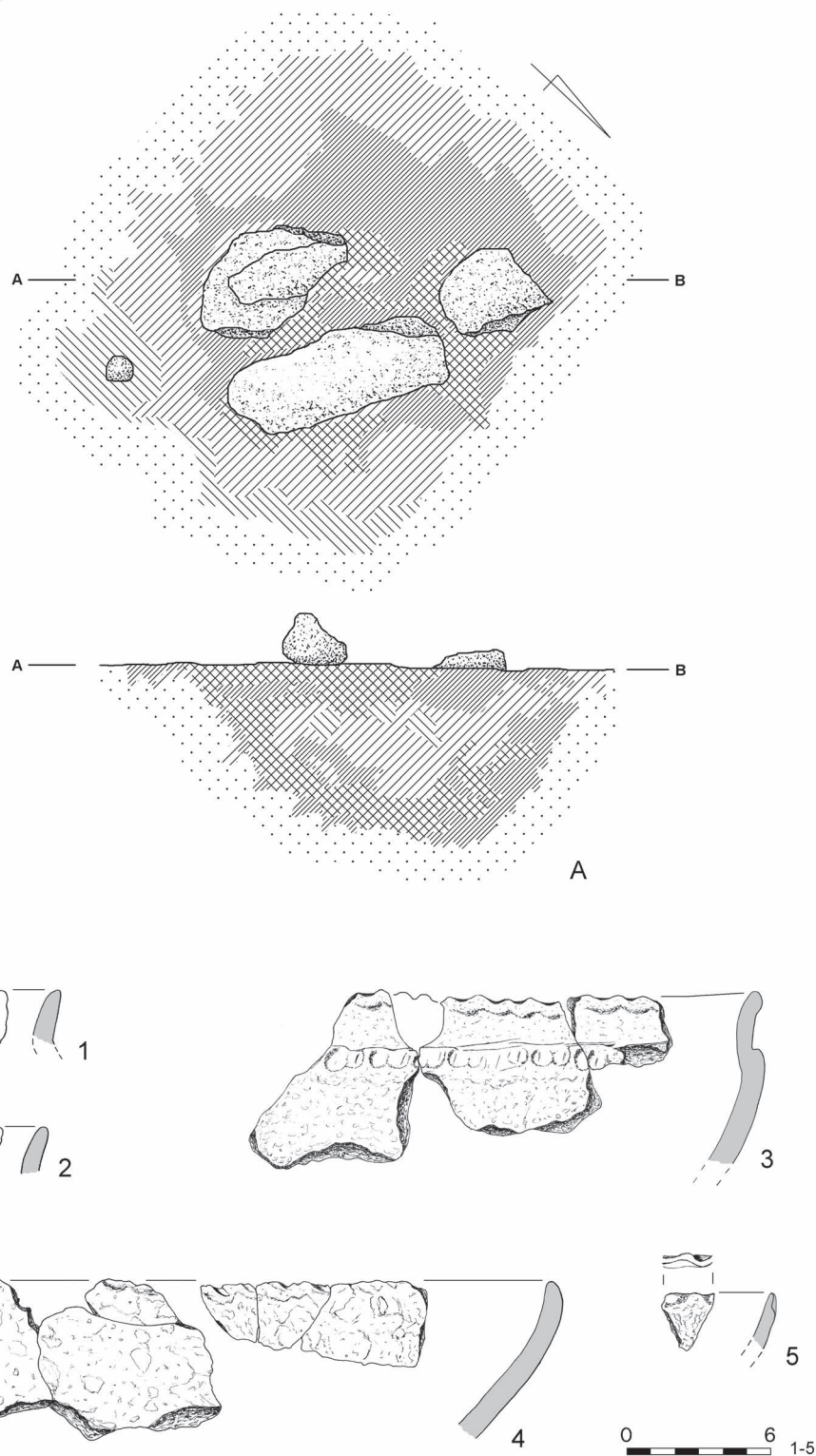

Tablica XXXVIII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 77, 77a, 78. Obiekty 77 i 77a: 3-12 – ceramika.
Opr. i rys. A. Bucholc

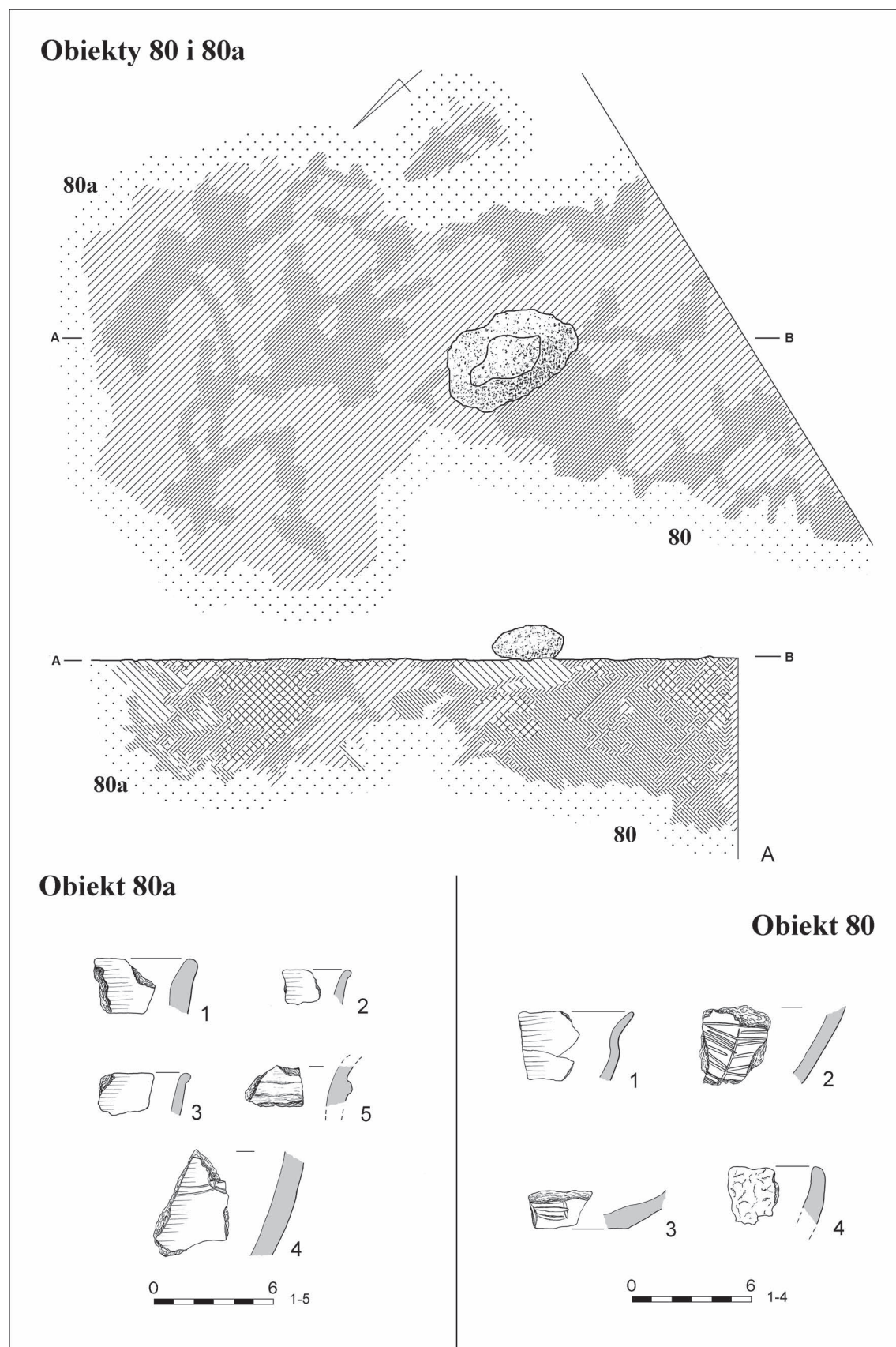

Tablica XXXIX. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 78: 1-6 – ceramika. Rys. A. Bucholc

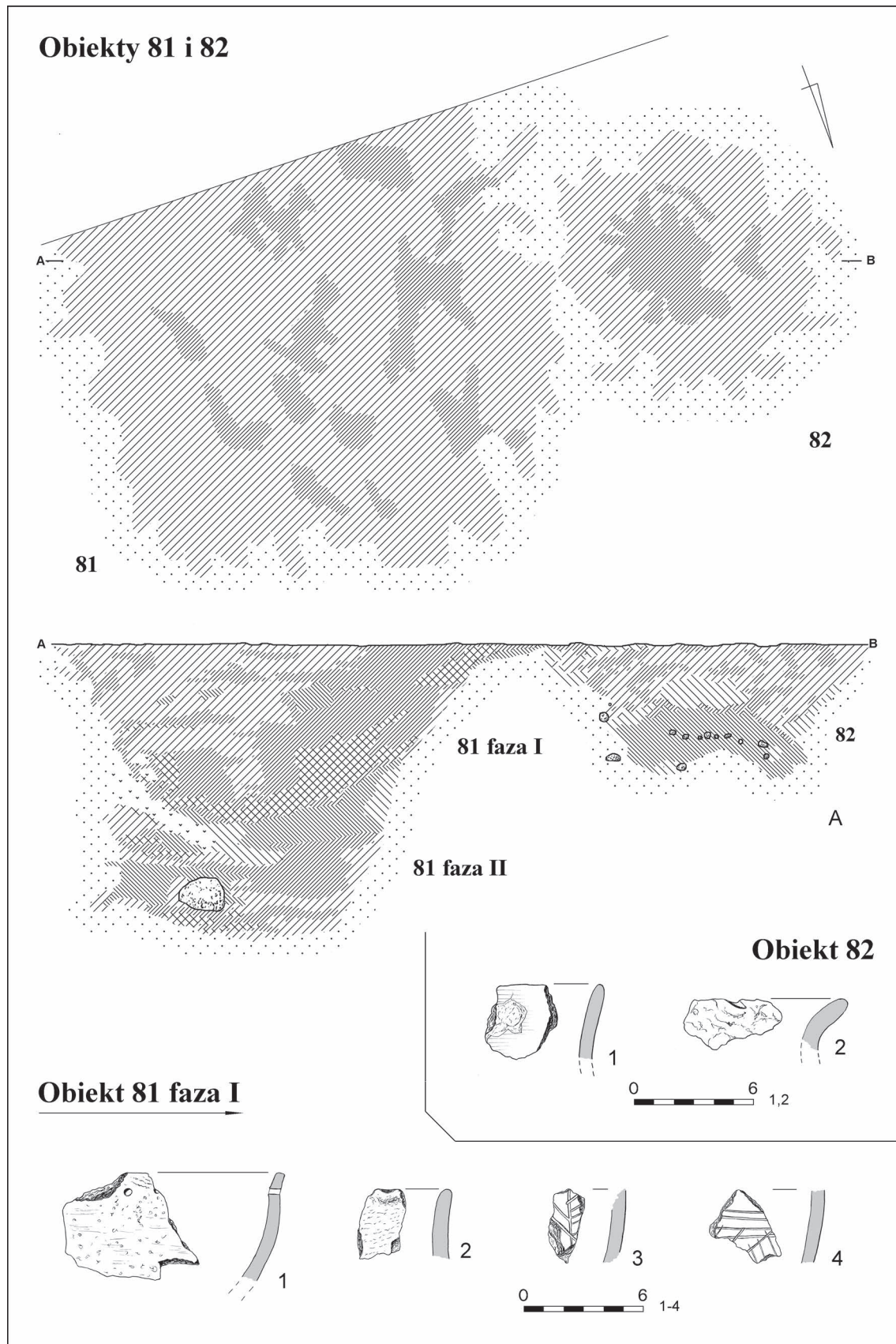
Obiekt 79

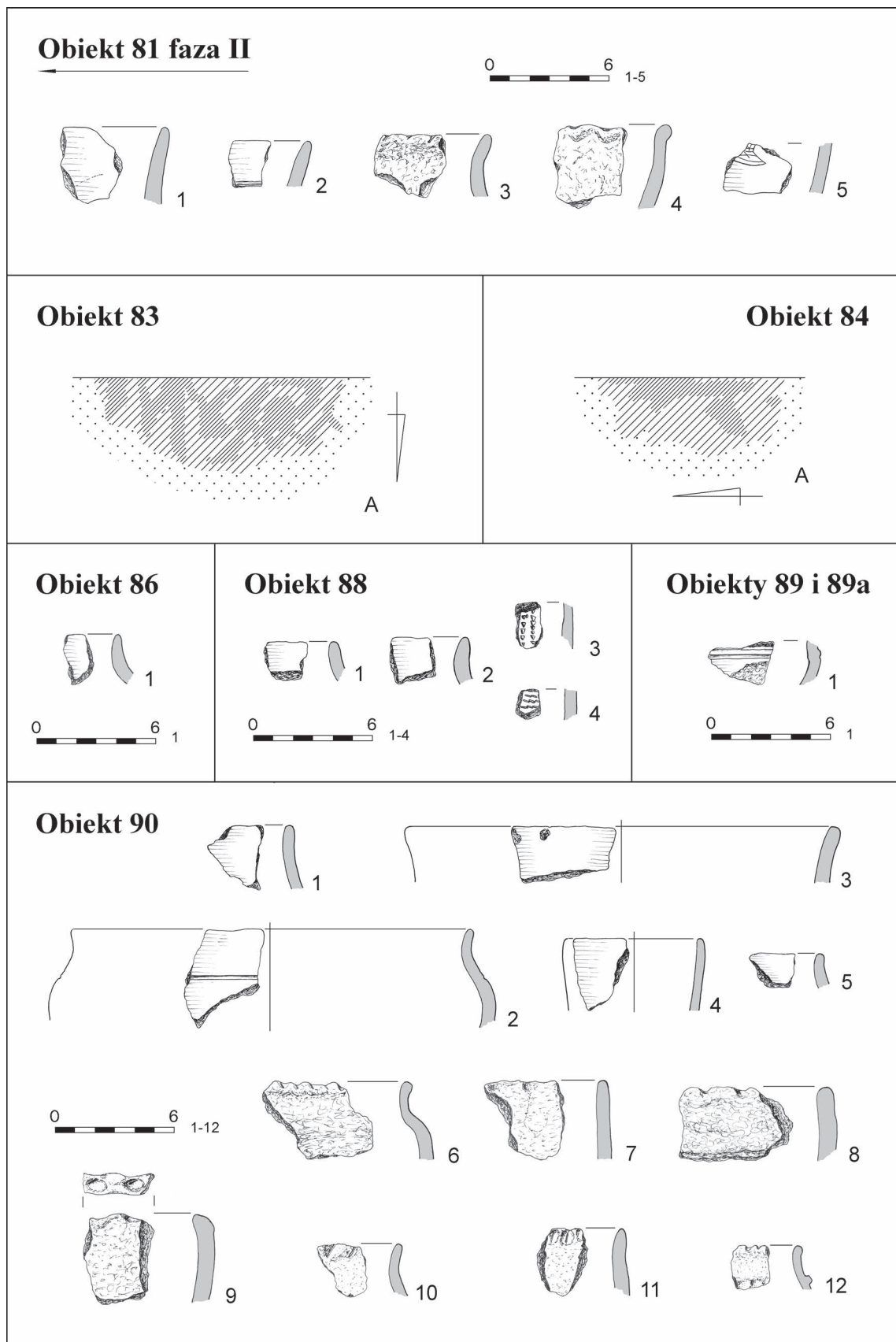
Tablica XL. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 79: 1-5 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

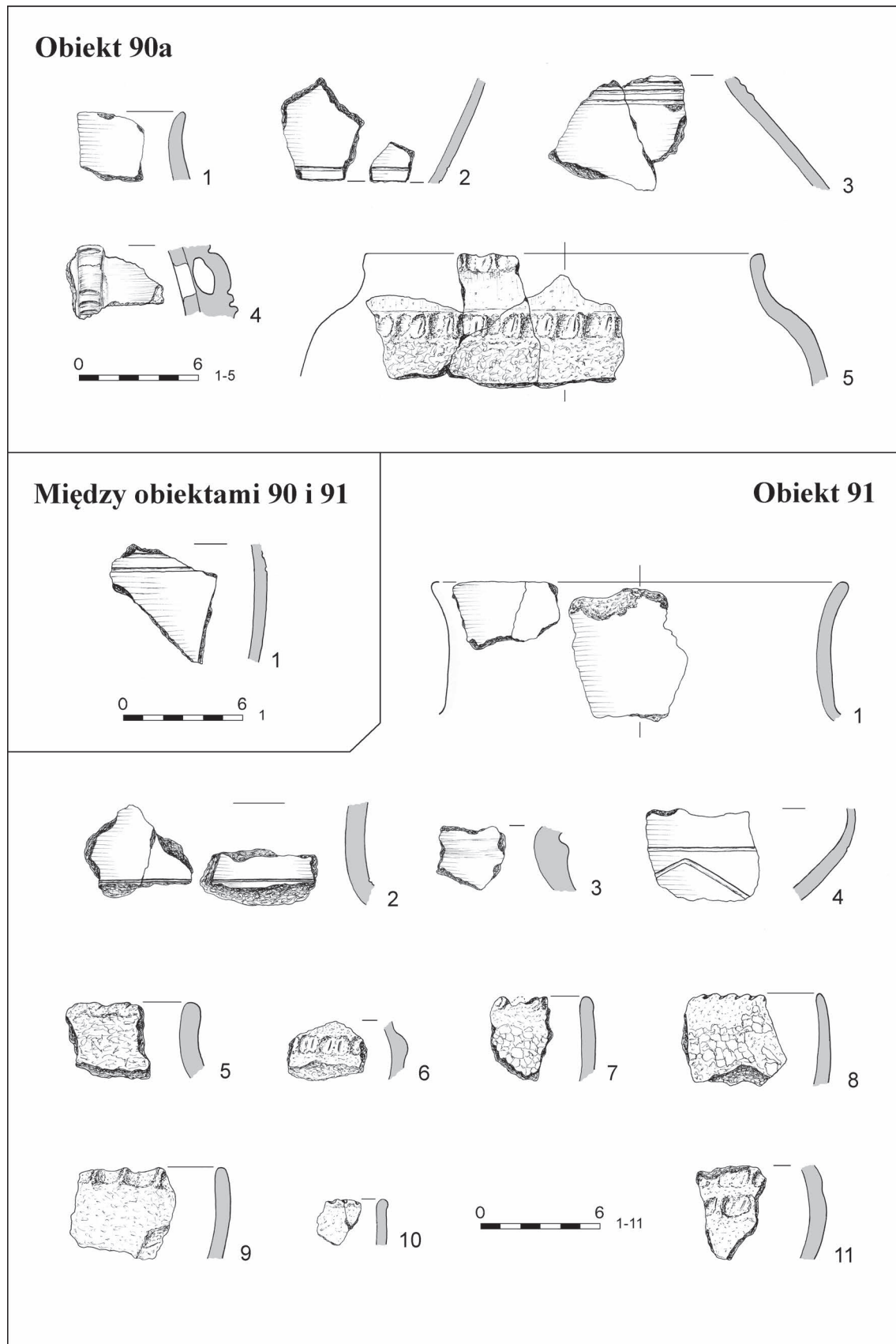
Tablica XLI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 80 i 80a. Obiekt 80: 1-4 – ceramika.
Obiekt 80a: 1-5 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

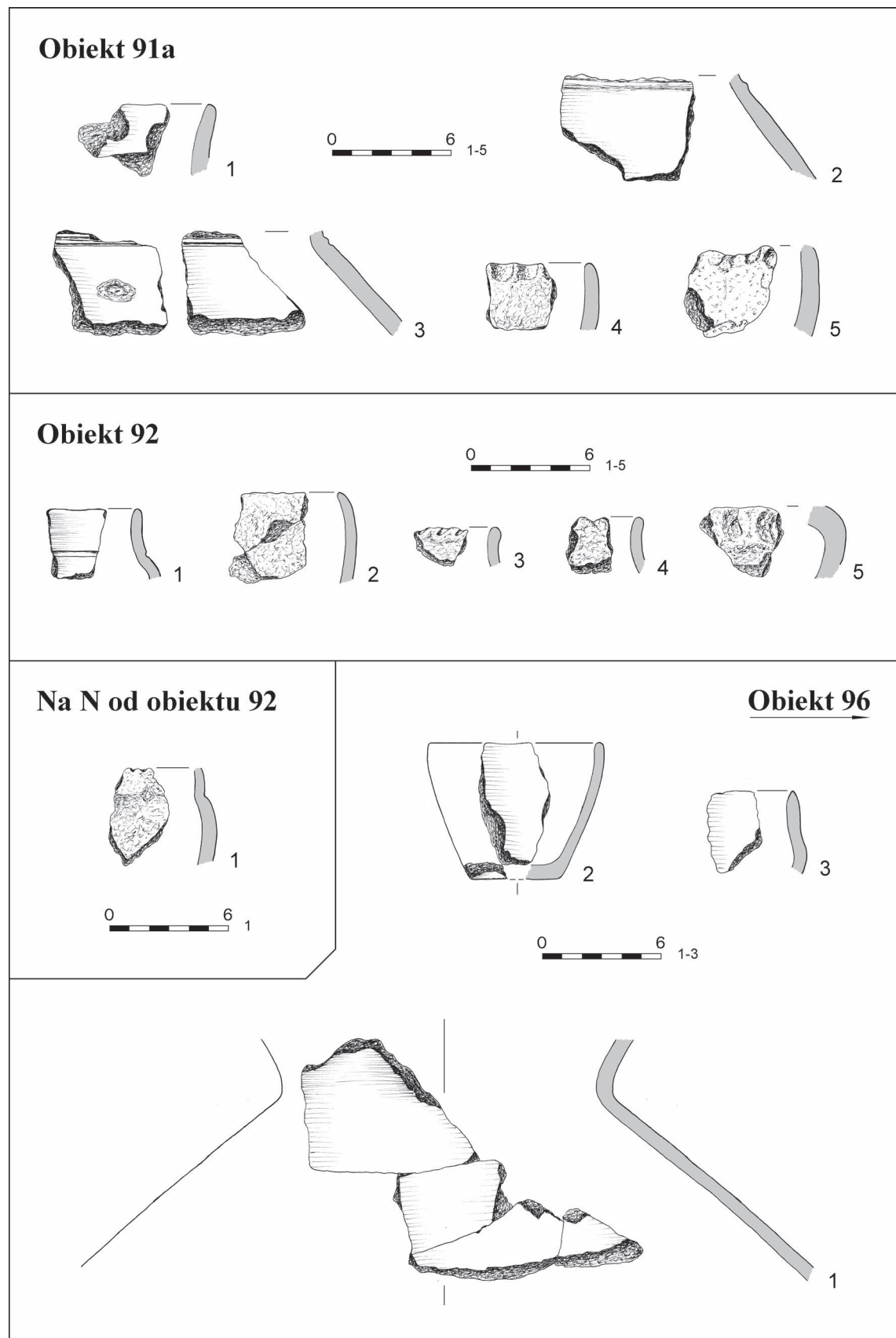
Tablica XLII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 81 i 82. Obiekt 81 „faza I”: 1-4 – ceramika.
Obiekt 82: 1-2 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

Tablica XLIII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 81 „faza II”, 83-84, 86, 88, 89, 89a, 90. Obiekt 81 „faza II”: 1-5 – ceramika. Obiekt 86: 1 – ceramika. Obiekt 88: 1-4 – ceramika. Obiekty 89 i 89a: 1 – ceramika. Obiekt 90: 1-12 – ceramika. Opr. i rys. A. Bucholc

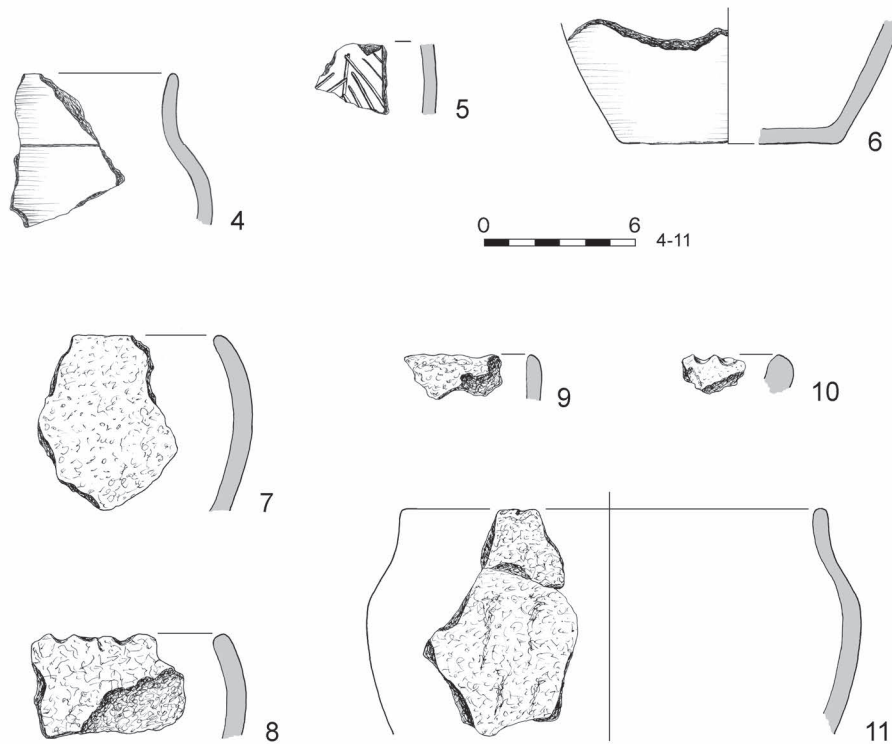

Tablica XLIV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 90a, między obiektami 90 i 91, 91. Obiekt 90a: 1-5 – ceramika. Między obiektami 90 i 91: 1 – ceramika. Obiekt 91: 1-11 – ceramika.
Rys. A. Bucholc

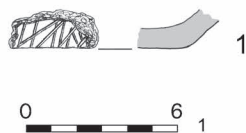

Tablica XLV. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 91a, 92, na północ od obiektu 92, 96. Obiekt 91a: 1-5 – ceramika. Obiekt 92: 1-5 – ceramika. „Na N od obiektu 92”: 1 – ceramika. Obiekt 96: 1-3 – ceramika. Rys. A. Bucholc

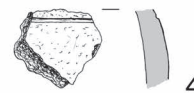
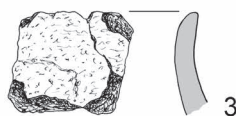
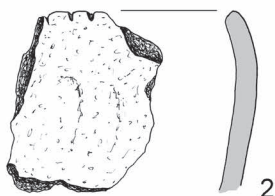
Obiekt 96

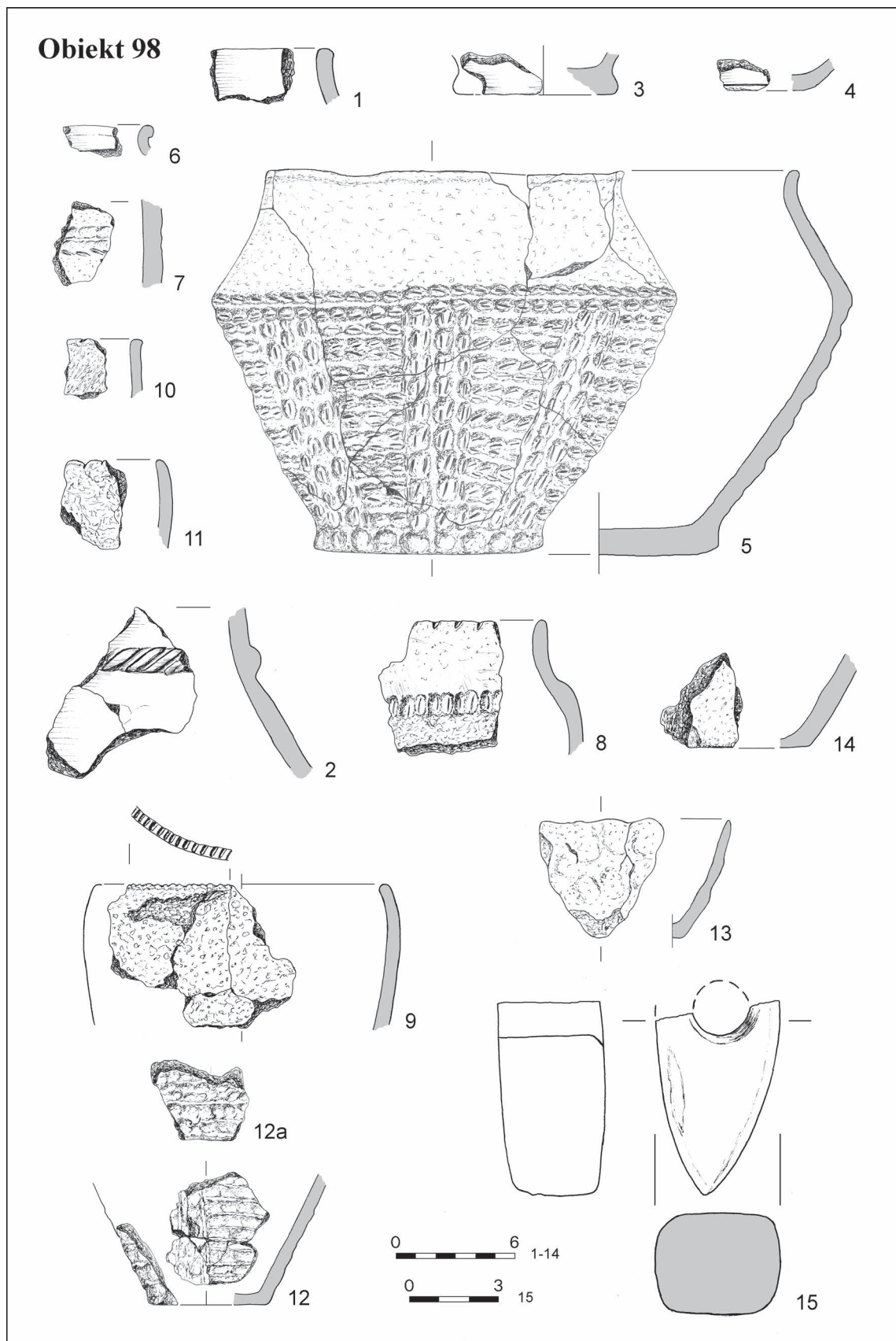
Między obiektami 96 i 97

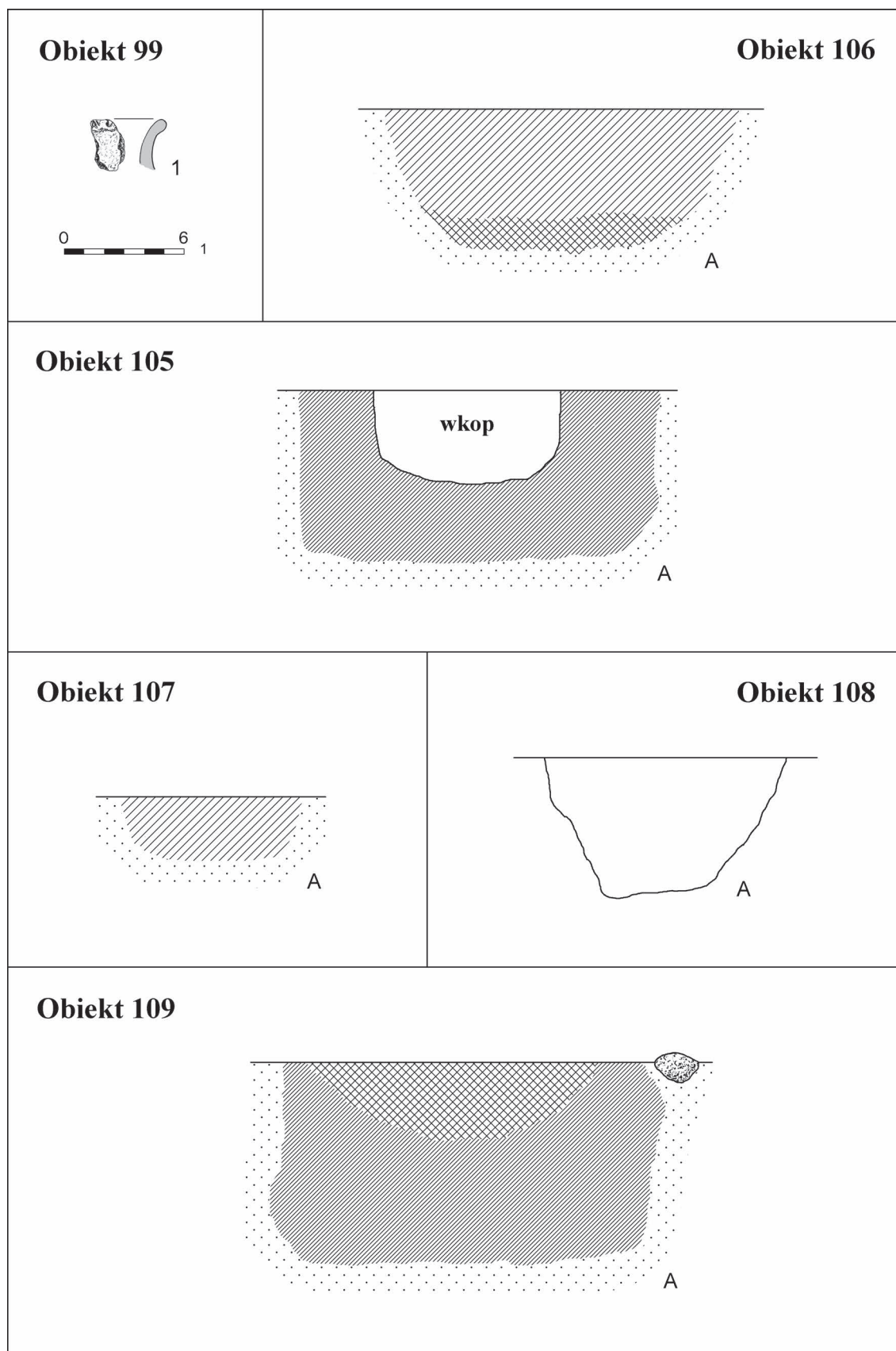
Obiekt 97

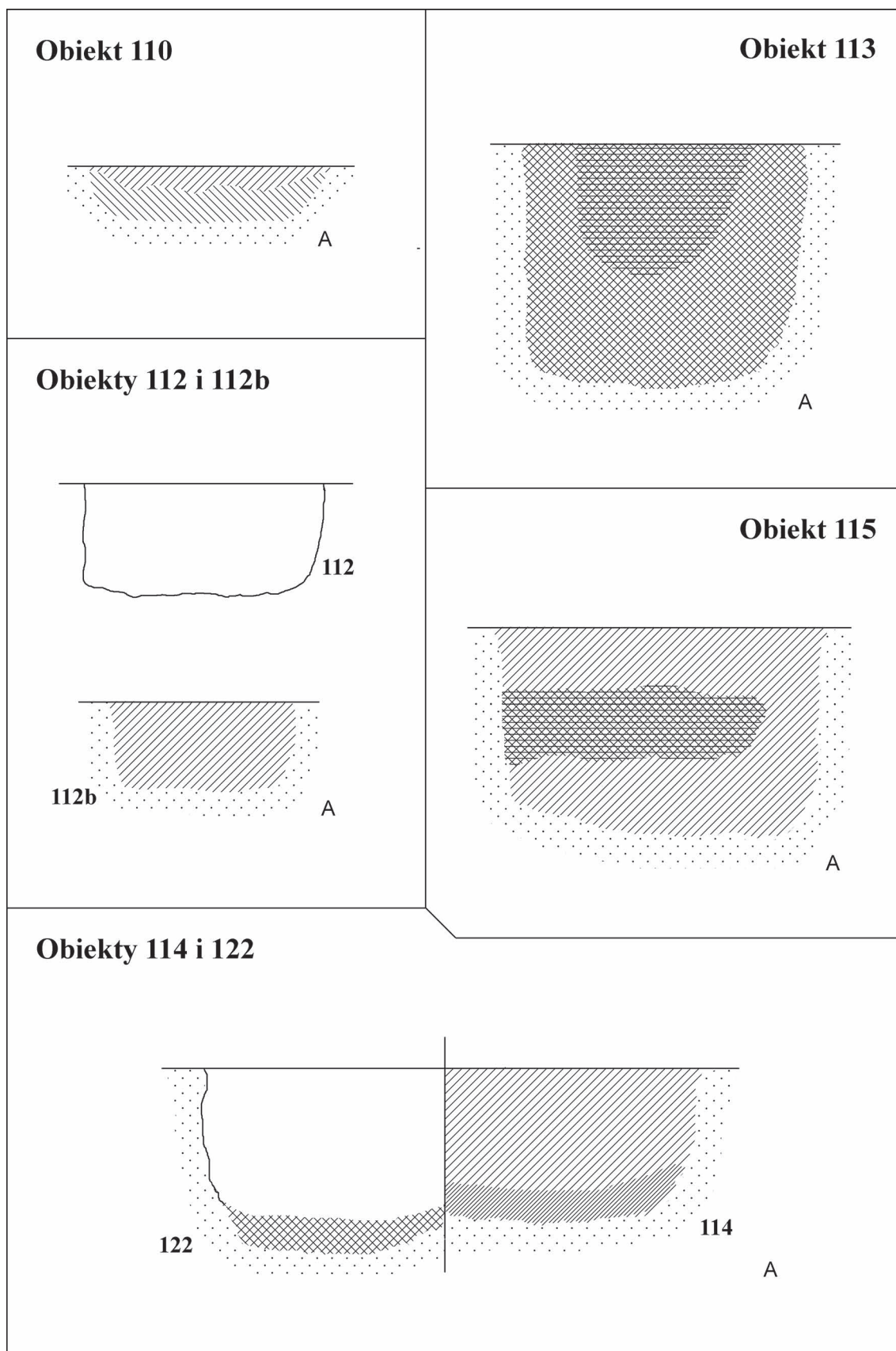
Tablica XLVI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 96, 97, między obiektami 96 i 97.
Obiekt 96: 4-11 – ceramika. Między obiektami 96 i 97: 1 – ceramika. Obiekt 97: 1-4 – ceramika.
Rys. A. Bucholc

Tablica XLVII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekt 98: 1-14 – ceramika, 15 – toporek kamienny.
Rys. A. Bucholc

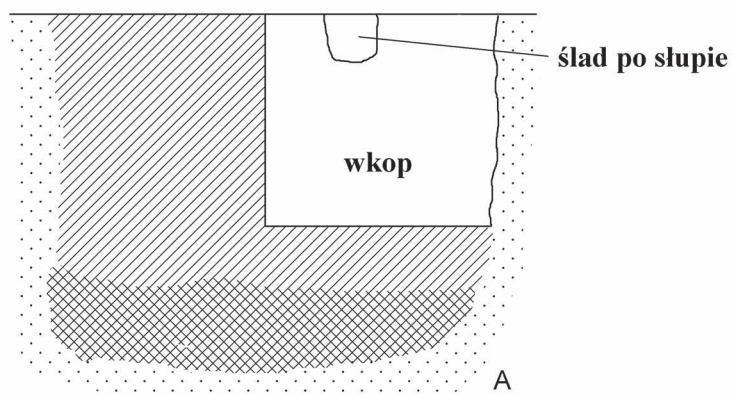

Tablica XLVIII. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 99, 105–109. Obiekt 99: 1 – ceramika.
Opr. i rys. A. Bucholc

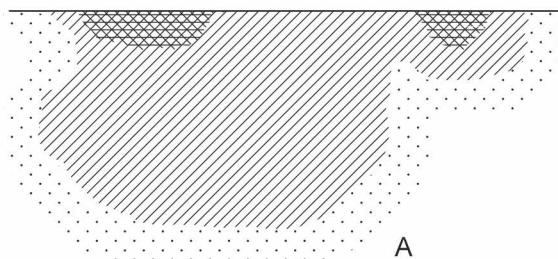

Tablica XLIX. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 110, 112, 112b, 113–115,, 122. Opr. A. Bucholc

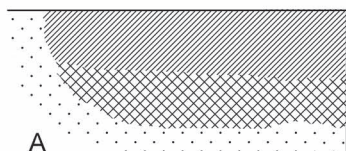
Obiekt 116

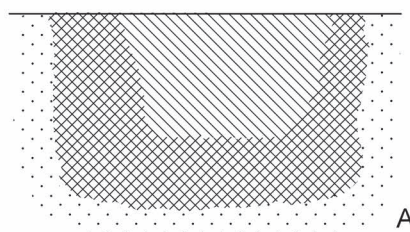
Obiekt 117

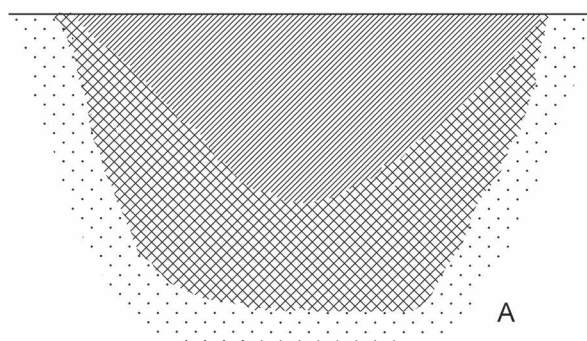
Obiekt 118

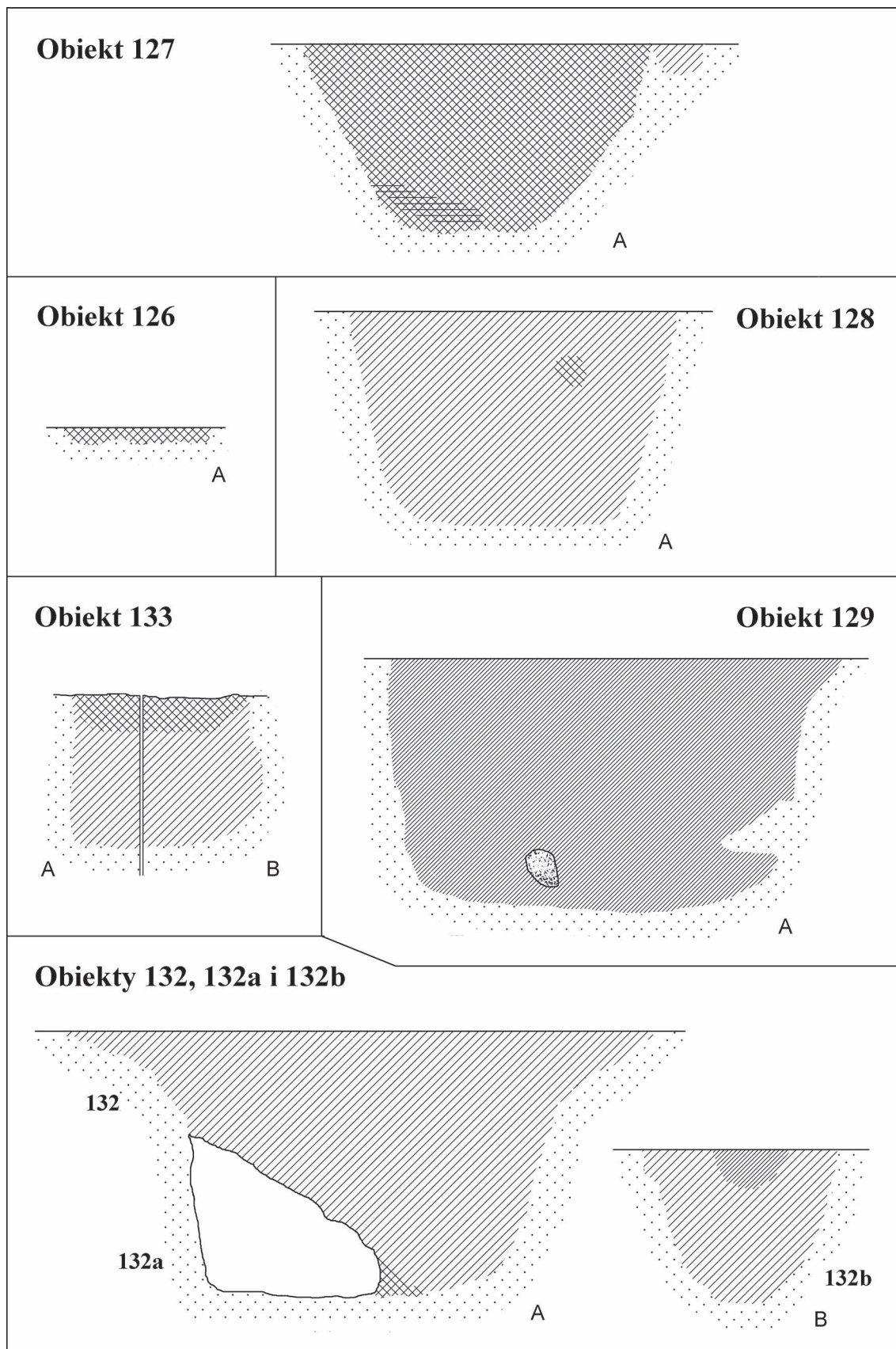

Obiekt 123

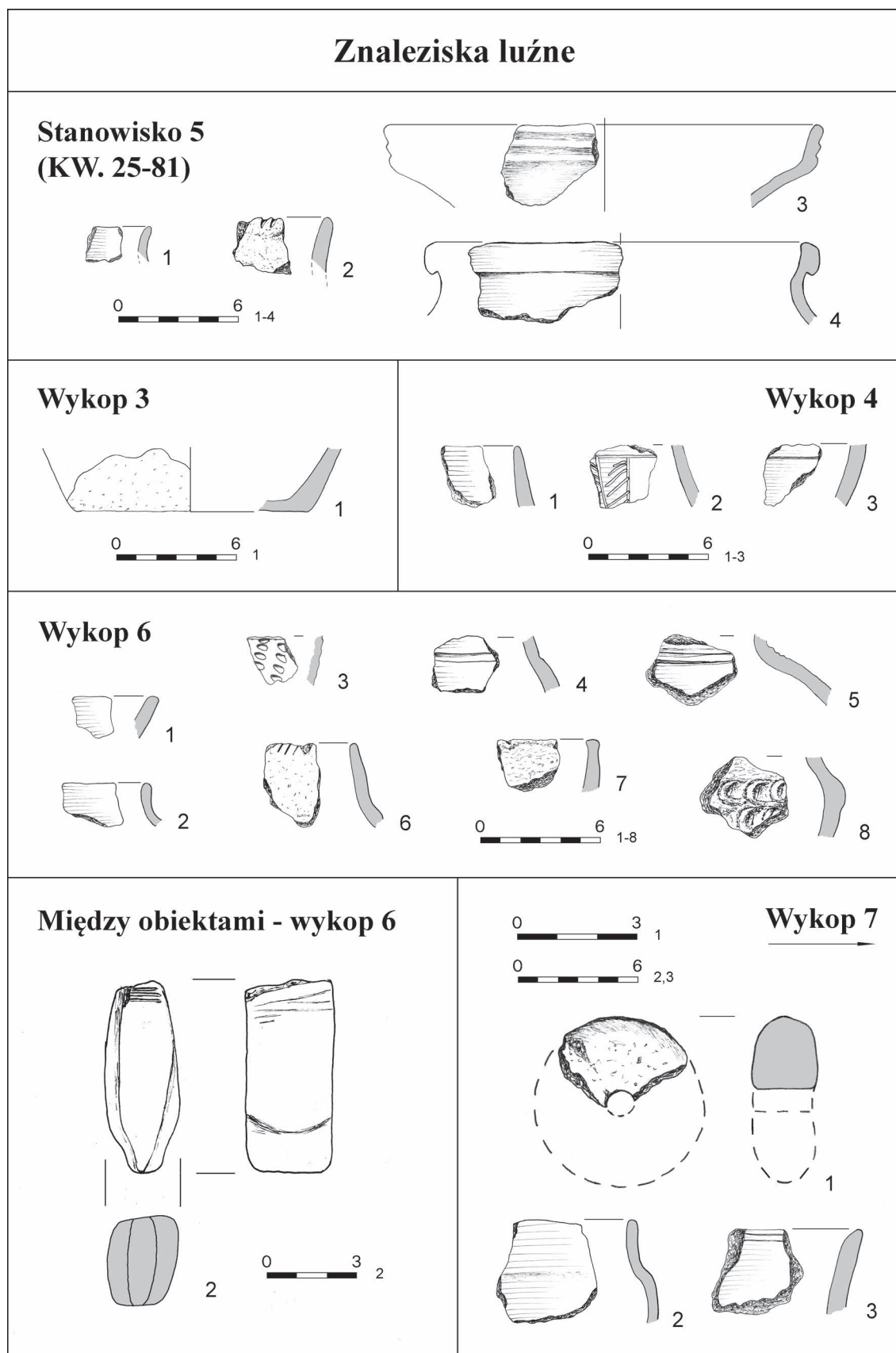

Obiekt 119

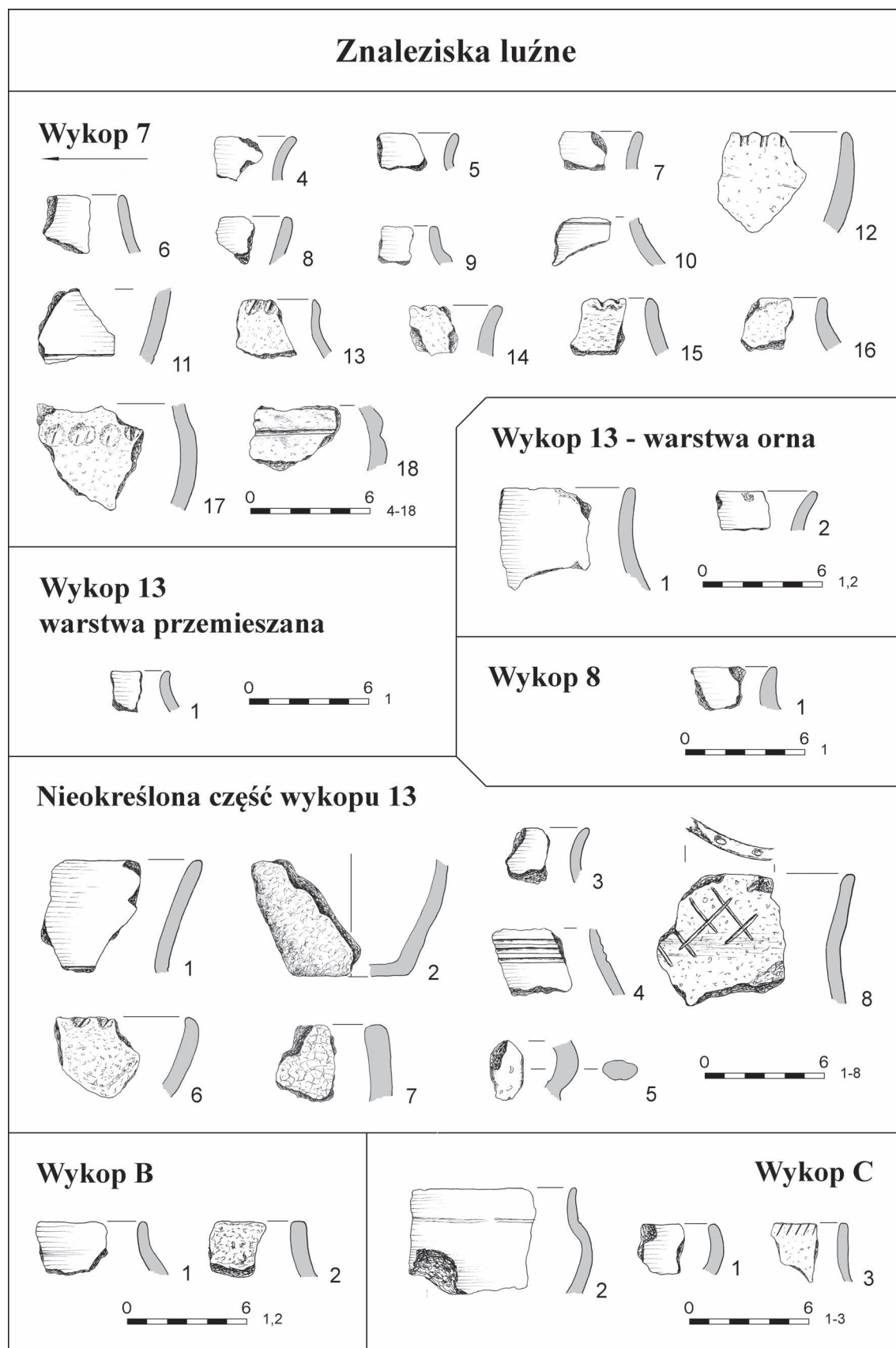

Tablica LI. Tworki Skrodzkie, st. I. Obiekty 126–129, 132, 132a, 132b, 133. Obiekt 133: A. profil E obiektu, B. profil S obiektu. Opr. A. Bucholc

Tablica LII. Tworki Skrodzkie, st. I. Stanowisko 5 (KW. 24-81): 1-4 – ceramika (badania powierzchniowe), Ziemia z warstwy ornej: wykop 3: 1 – ceramika, wykop 4: 1-3 – ceramika, wykop 6: 1-8 – ceramika, wykop 7: 1 – przęślik, 2-3 – ceramika, Między obiektami-wykop 6: 2 – fragment siekierki. Rys. A. Bucholc

Tablica LIII. Tworki Skrodzkie, st. I. wykop 7: 4–18 – ceramika, wykop 8: 1 – ceramika, wykop 13 warstwa orna: 1–2 – ceramika, wykop 13-warstwa przemieszana: 1 – ceramika, nieokreślona część wykopu 13: 1–8 – ceramika, wykop B: 1–2 – ceramika, wykop C: 1–3 – ceramika. Rys. A. Bucholc

Przynależność administracyjna miejscowości wymienionych w tomie

Polska

Augustów, gm i pow. *loco*, woj. podlaskie
Bachanowo, gm. Jeleniewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Bargłów Dworny, gm. Bargłów Kościelny, pow. Augustów, woj. podlaskie
Becejły, gm. Szypliszki, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Biezuń, gm. *loco*, pow. Żuromin, woj. mazowieckie
Bilwinowo, gm. Szypliszki, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Biskupin, gm. Gąsawa, pow. Żnin, woj. kujawsko-pomorskie
Boćwinka, gm. i pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie (dawn. Alt Bodschingken,
Kr. Goldap, Ostpreussen)
Bogaczewo-Kula, gm. i pow. Giżycko, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Kulla-Brücke/Bogatzewen, Kr. Lötzen, Ostpreussen)
Borki, gm. Kowale Oleckie, pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie
Brwinów, gm. *loco*, pow. Pruszków, woj. mazowieckie
Czarna Hańcza, gm. Giby, pow. Sejny, woj. warmińsko-mazurskie
Czarna Wieś, gm. Czarna Białostocka, pow. Białystok, woj. podlaskie
Czerwone Bagno, gm. Jeleniewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Czerwony Dwór, gm. Kowale Oleckie, pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Rothebude, Kr. Goldap, Ostpreussen)
Czubin, gm. Brwinów, pow. Pruszków, woj. mazowieckie
Degucie, gm. Dubeninki, pow. Goldap, woj. warmińsko-mazurskie
Dowiaciszki (lit. Dievetišké), gm. Puńsk, pow. Sejny, woj. podlaskie
Dręstwo – patrz Dreństwo
Dreństwo (wcześniej Dręstwo), gm. Bargłów Kościelny, pow. Augustów, woj. podlaskie
Drohiczyn, gm. *loco*, pow. Siemiatycze, woj. podlaskie
Dybowo, gm. Świętajno, pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie
Garbaś, gm. Filipów, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Giby, gm. *loco*, pow. Sejny, woj. podlaskie
Główka, gm. Kowale Oleckie, pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie
Grądy-Woniecko, gm. Rutki, pow. Zambrów, woj. podlaskie
Grodzisko, gm. Banie Mazurskie, pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie

Grunajki, gm. Banie Mazurskie, pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie (dawn. Gruneyken, Kr. Darkehmen, Ostpreussen)

Horodnianka, gm. Suchowola, pow. Sokółka, woj. podlaskie

Jałowo, gm. Rutka-Tartak, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Janów Pomorski (emporium handlowe Truso), gm. i pow. Elbląg, woj. warmińsko-mazurskie

Jasionowa Dolina, gm. Janów, pow. Sokółka, woj. podlaskie

Jegliniec, gm. Szypliszki, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Jemieliste, gm. Filipów, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Jędrzejki, gm. Kalinowo, pow. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie

Judziki, gm. Bargłów Kościelny, pow. Augustów, woj. podlaskie

Judziki, gm. i pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie

Kalniszki, gm. i pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie

Kamienna Stara, gm. Dąbrowa Białostocka, pow. Sokółka, woj. podlaskie

Kazimierówka, gm. Jeleniewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Konikowo (dawn. Rostek), gm. i pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie

Korkliny, gm. i pow. Suwałki, woj. podlaskie

Kosmów, gm. i pow. Hrubieszów, woj. lubelskie

Kośmidry, gm. i pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie

Krukówek, gm. Raczek, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Krzemionki Opatowskie (rezerwat archeologiczny), gm. Bodzechów, pow. Ostrowiec, woj. świętokrzyskie

Krzywe, gm. i pow. Suwałki, woj. podlaskie

Krzywółka (część miasta Suwałki), woj. podlaskie

Kuty, gm. Pozezdrze, pow. Węgorzewo, woj. warmińsko-mazurskie (dawn. Kuten, Kr. Angerburg, Ostpreussen)

Laski Wielkie, gm. Kalinowo, pow. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie

Lisy, gm. Banie Mazurskie, pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie (dawn. Lyssen, Kr. Angerburg, Ostpreussen)

Lubawa, gm. *loco*, pow. Iława, woj. warmińsko-mazurskie

Łumbie, gm. i pow. Sejny, woj. podlaskie

Magdalenowo, gm. i pow. Suwałki, woj. podlaskie

Małe Raczek, gm. Raczek, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Małyszówka (część miasta Dąbrowa Białostocka), gm. Dąbrowa Białostocka, pow. Sokółka, woj. podlaskie

Maryjanka (obecnie część wsi Krosna-Wieś), gm. Brwinów, pow. Pruszków, woj. mazowieckie

Mazurowo, gm. Kalinowo, pow. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie

Mieruniszki, gm. Filipów, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Miłuki, gm. i pow. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie

Muły, gm. Giby, pow. Sejny, woj. podlaskie

Netta, gm. i pow. Augustów, woj. podlaskie

Niedrzwica, gm. i pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie

Niemcowizna, gm. i pow. Suwałki, woj. podlaskie

Nieszki, gm. Bakalarzewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Nowa Boćwinka, gm. i pow. Gołdap, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Neu Bodschtwinden, Kr. Goldap, Ostpreussen)

Nowy Wiśnicz, gm. *loco*, pow. Bochnia, woj. małopolskie

Olecko, gm. i pow. *loco*, woj. warmińsko-mazurskie (dawn. Oletzko / Treuburg, Kr. Oletzko / Treuburg, Ostpreussen)

Osinki, gm. i pow. Suwałki, woj. podlaskie

Osowa, gm. i pow. Suwałki, woj. podlaskie

Otrębusy, gm. Brwinów, pow. Pruszków, woj. mazowieckie

Paprotki Kolonia, gm. Miłki, pow. Giżycko, woj. warmińsko-mazurskie

Pieńczykówka, gm. Rajgród, pow. Grajewo, woj. podlaskie

Pijawne Polskie, gm. Nowinka, pow. Augustów, woj. podlaskie

Plewki, gm. i pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Plöwen, Kr. Treuburg, Ostpreussen)

Płociczno, gm. Bakałarzewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Podliszewo, gm. Rajgród, pow. Grajewo, woj. podlaskie

Raczki, gm. Raczki, pow. Suwałki, woj. podlaskie
(dawn. Raczki, Kr. Suwałki, Ostpreussen)

Rajgród, gm. *loco*, pow. Grajewo, woj. podlaskie

Rostoły, gm. Juchnowiec Kościelny, pow. Białystok, woj. podlaskie

Rowele, gm. Rutka-Tartak, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Równina Dolna, gm. Korsze, pow. Kętrzyn, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Unter-Plehn, Kr. Rastenburg, Ostpreussen)

Rybczyzna, gm. Rajgród, pow. Grajewski, woj. podlaskie

Sacin (wyspa na jez. Rajgrodzkim), woj. podlaskie

Sejny, gm. i pow. *loco*, woj. podlaskie

Skarkiszki (lit. Skarkiškiai), gm. Puńsk, pow. Sejny, woj. podlaskie

Skomętno Wielkie, gm. Kalinowo, pow. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Skomentnen/Skomanten, Kr. Lyck, Ostpreussen)

Skrodkie (vel Tworki Skrodkie), gm. Rajgród, pow. Grajewo, woj. podlaskie

Smolniki, gm. Rutka-Tartak, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Stacze, gm. Kowale Oleckie, pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Statzen, Kr. Oletzko, Ostpreussen)

Stacze, gm. Kalinowo, pow. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie

Stare Kiełbonki (Ławny Lasek), gm. Piecki, pow. Mrągowo, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Alt-Kelbonken, Kr. Sensburg, Ostpreussen)

Straduny, gm. i pow. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie

Strękowa Góra (Góra Strękowa), gm. Zawady, pow. Białystok, woj. podlaskie

Surąż, gm. *loco*, pow. Białystok, woj. podlaskie

Sztabin, gm. *loco*, pow. Augustów, woj. podlaskie

Szurpiły, gm. Jeleniewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie (w obrębie Szurpił lokalne nazwy części wsi – Targowisko, Mosiężysko, Góra Zamkowa, Góra Kościelna)

Szuszalewo, gm. Dąbrowa Białostocka, pow. Sokółka, woj. podlaskie

Szwajcaria, gm. i pow. Suwałki, woj. podlaskie

Szwałk, gm. Kowale Oleckie, pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie

Szymany, gm. Wąsosz, pow. Grajewo, woj. podlaskie
Szypliszki, gm. *loco*, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Śniepie, gm. i pow. Ełk, woj. warmińsko-mazurskie
Święć-Strumiany, gm. Czyżew, pow. Wysokie Mazowieckie, woj. podlaskie
Tałty, gm. i pow. Mikołajki, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Talten, Kr. Sensburg, Ostpreussen)
Turtul (przysiółek wsi Malesowizna), gm. Jeleniewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Tworki, przysiółek wsi Skrodzkie, gm. Rajgród, pow. Grajewo, woj. podlaskie
Tykocin, gm. *loco*, pow. Białystok, woj. podlaskie
Ulów, gm. i pow. Tomaszów Lubelski, woj. lubelskie
Warszawa-Zerzeń (osiedle w dzielnicy Wawer)
Wierzbianki, gm. Kowale Oleckie, pow. Olecko, woj. warmińsko-mazurskie
Wiżajny, gm. *loco*, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Wnory-Wypychy, gm. Kulesze Kościelne, pow. Wysokie Mazowieckie, woj. podlaskie
Wojdy, gm. Rajgród, pow. Grajewo, woj. podlaskie
Wołownia, gm. Jeleniewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Woźnawieś (dawn. Woźna Wieś), gm. Rajgród, pow. Grajewo, woj. podlaskie
Wólka, gm. Bakałarzewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie
Wyszembork, gm. Mrągowo, pow. Mrągowo, woj. warmińsko-mazurskie
Zelwa, gm. Giby, pow. Sejny, woj. podlaskie
Zelwagi, gm. Mikołajki, pow. Mrągowo, woj. warmińsko-mazurskie
(dawn. Selbongen, Kr. Sensburg, Ostpreussen)
Żubronajcie, gm. Krasnopol, pow. Sejny, woj. podlaskie
Żywa Woda, gm. Jeleniewo, pow. Suwałki, woj. podlaskie

Litwa

Alytus, Alytaus m. sav., Alytaus aps.
Baitai (Baičiai), Dvilų sen., Klaipėdos raj. sav., Klaipėdos aps.
Bakšiai, Šventėžio sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Delnica, Šeštokų sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Druskininkai (lit. Druskininkai), *Druskininkų* raj. sav., Alytaus aps.
Dūkai, Būdvečio sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Elveriskė, Lazdijų sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Gumbeliai (Maišymai), Šeštokų sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Jaskonis, Druskininkų raj. sav., Alytaus aps.
Kirsnelė, Šeštokų sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Kvietiniai, Dauparų-Kvietinių sen., Klaipėdos raj. sav., Klaipėdos aps.
Lazdijai, Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Maišymai, Šeštokų sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps. – por. Gumbeliai
Meškučiai, Daugų sen., Alytaus raj. sav., Alytaus aps.
Mikniškiai, Šeštokų sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Pažarstis, Šilavotas sen., Prienų raj. sav., Kaunas aps.
Rudamina, Lazdijų sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps. – pol. Urdomin

Stanaičiai, Garliavos sen, Kauno raj sav., Kauno aps.
Strumbagalvė, Būdvečio sen., Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Užpekliai, Kretingos sen., Kretingos raj. sav., Klaipėdos aps.
Zapsė, Lazdijų raj. sav., Alytaus aps.
Zubriai, Kalvarijos sen., Kalvarijos sav. Mariampolės aps.

Łotwa

Lejasdopeles (Sēlpils Lejasdopeles), Sēlpils pag., Jēkabpils nov.
Vampenieši II (wyspa Dole), pag. Salaspils, nov. Salaspils

Ukraina

Komariv (Комарів), rej. kelmieniecki, obw. czerniowiecki
Ostriv (Острів), rej. białocerkiewski, obw. kijowski

Białoruś

Lida (Ліда), rej. *loco*, obw. grodzieński
Podweryszki (biał. Падварышкі), rej. Werenowski, obw. grodzieński

Rosja (w tym nieistniejące miejscowości Prus Wschodnich, obecnie na terenie obwodu królewieckiego)

Dawn. Imten, Kr. Wehlau, Ostpreussen - miejscowość nie istnieje, raj. Gwardiejsk, obw. królewiecki
Izmierskoje poselenije (Измери, tat. *Әжмәр авыл җирлеге, Äctär awıl cirlege*), raj. Spas, Tatarstan
Izerkapinis (Изеркапинис) – cmentarzysko w miejscowości Klincovka (Клинцовка), raj. Zelenogradsk, obw. królewiecki
Klincovka (Клинцовка), raj. Zelenogradsk, obw. królewiecki (dawn. Wosegau, Kr. Königsberg, Ostpreussen)
Kostroma (Кострома), raj. i obw. kostromskoi
Dawn. Medenau, Kr. Fischhausen, Ostpreussen – obecnie Logvino (Логвино), raj. Svetlogorsk, obw. królewiecki
Nowogród Wielki (Беликий Новгород), raj. i obw. nowogrodzki
Osipowa pustyn' (Осипова пустынь), raj. Aleksandrovsk, obw. włodzimierski
dawn. Schulstein, Kr. Königsberg, Ostpreussen – obecnie Volnoe (Вольное), raj. Zelenogradsk, obw. królewiecki
Wies' (Весь), raj. Suzdal, obw. włodzimierski
Wystruć – Černiahovsk (Черняховск), raj. *loco*, obw. królewiecki – (dawn. Insterburg, Kr. *loco*, Ostpreussen) – pol. Wystruć
Dawn. Zohpen, Kr. Wehlau, Ostpreussen – obecnie Suvorovo (Суворово), raj. Gwardiejsk, obw. królewiecki

Niemcy

Hedeby/Haithabu (obecnie Busdorf, dzielnica Hadeby), Kr. Schleswig-Flensburg,
Schleswig-Holstein

Szwecja

Ales Stenar (nazwa obiektu zabytkowego) – miejscowość Kåseberga, komm. Ystad, län Skåne

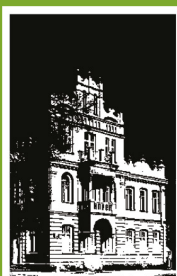
Tunezja

Kartagina (łac. Carthago), obecnie w granicach Tunis (arab. تونس), wil. Tunis
Thysdrus (obecnie Al Dżamm, arab. ج, fr. *El Jem*), wil. Al.-Mahdija

Wykaz skrótów

AL	„Archaeologia Litwana”, Vilnius.
Alt-Preußen	„Alt-Preußen. Vierteljahresschrift für Vor- und Frühgeschichte”, Königsberg.
AP	„Archeologia Polski”, Warszawa.
ATL	Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje.... metais, Vilnius.
Bałtowie i ich sąsiedzi...	A. BITNER-WRÓBLEWSKA, G. IWANOWSKA (red.), <i>Bałtowie i ich sąsiedzi. Marian Kaczyński in memoriam</i> , Seminarium Bałtyjskie II, Warszawa 2009.
Ceramika bałtyjska...	M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI (red.) <i>Ceramika bałtyjska. Tradycje i wpływy. Materiały z konferencji, Białystok 21-23 września 2005 roku</i> , Białystok 2009.
Ceramika zachodniobałtyjska I...	M. KARCZEWSKI (red.), <i>Ceramika zachodniobałtyjska od wczesnej epoki żelaza do początków ery nowożytniej. Materiały z konferencji – Białystok, 14–16 maja 1997</i> , Białystok 1998.
Ceramika zachodniobałtyjska II	M. KARCZEWSKA, M. KARCZEWSKI (red.), <i>Ceramika zachodniobałtyjska. Nowe źródła i interpretacje. Materiały z Konferencji, Białystok 23-24 września 2002</i> , Białystok 2004.
Kultura bogaczewska...	A. BITNER-WRÓBLEWSKA (red.), <i>Kultura bogaczewska w 20 lat później. Materiały z konferencji, Warszawa, 26–27 marca 2003</i> , Seminarium Bałtyjskie I, Warszawa 2007.
Kultury archeologiczne...	K. GODŁOWSKI (red.), <i>Kultury archeologiczne i strefy kulturowe w Europie Środkowej w okresie wpływów rzymskich. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Archeologiczne, Oddział w Nowej Hucie i Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniach 20–22 września 1972 roku w Nowej Hucie i Krakowie</i> , Zeszyty Naukowe UJ CCCCXXII, Prace Archeologiczne 22, Kraków 1976.
LA	„Lietuvos archeologija” Vilnius.
MAB	Monumenta Archaeologica Barbarica, Kraków-Warszawa.

MdspK	Materiały do syntezy pradziejów Kujaw, Poznań.
MS	Materiały Starożytne, Warszawa.
MSiW	Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne, Warszawa.
Officina archaeologica optima...	W. NOWAKOWSKI, A. SZELA (red.), <i>Officina archaeologica optima. Studia ofiarowane Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin</i> , Światowit P VII, Warszawa 2001.
Prussia	„Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia”; od 1926 roku: „Zeitschrift der Altertumsgesellschaft Prussia”; od 1927 roku: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde und Heimatschutz”; od 1940 roku: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”, Königsberg.
RB	„Rocznik Białostocki”, Białystok.
RO	„Rocznik Olsztyński”, Olsztyn.
SAS	„Studia Archaeologica Sudaica”, Warszawa.
Sem Bałt	Seminarium Bałtyjskie, Warszawa.
Światowit B	Światowit. Supplement Series B, Warszawa.
Światowit P	Światowit. Supplement Series P: Prehistory and Middle-ages, Warszawa.
WA	„Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa.
ZOW	„Z Otchłani Wieków”, Poznań-Warszawa.
AZP	– Archeologiczne Zdjęcie Polski
BTN	– Białostockie Towarzystwo Naukowe
IAUW	– Instytut Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
KEJ	– Kompleksowa Ekspedycja Jaćwieska
KZA	– Konserwator Zabytków Archeologicznych
NID	– Narodowy Instytut Dziedzictwa
PSOZ	– Państwowa Służba Ochrony Zabytków
PTA	– Polskie Towarzystwo Archeologiczne
PTAiN	– Polskie Towarzystwo Archeologiczne i Numizmatyczne
WAUW	– Wydział Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego
WUOZ	– Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

MUZEUM
w Suwałkach

WYDZIAŁ
ARCHEOLOGII
Uniwersytet
Warszawski

ISBN WAUW 978-83-66210-47-9
ISBN MOS 978-83-61494-35-5
ISSN 2544-9982